

Copaci ! Copaci ! Copaci !... Anevoioasele călătorii pe jos prin forfota turmelor de elani sălbatici care fug despiciind și doborînd pădurea cînd au adulmecat tigrlul ; pe potecile indienilor, în care stăruie zile întregi duhoarea unsoarelor cu care-și minjesc trupurile ca să se apere de înșepăturile insectelor sau de mușcăturile șerpilor ; prin desigurile pe unde trebuie să deschizi pîrtie cu machetele în mină cînd se trasează un drum care taie pădurea ce-a fost deja explorată și lucrată de cauciucari, mărăciunișuri sălbatice răvășite, hățîș încileit.

Prin pădurea virgină, ca un templu cu milioane de coloane, cu pămîntul fără buruieni, acolo unde frunzișul imbinat nu lasă să ajungă razele soarelui, solemnă și confundată în penumbra misterioasă, cu perspective adînci, halucinante. Călătorii în care mergi cu capul plecat, tăcut în fața copleșitoare și uimitoarei frumuseți a priveliștii, mereu aceeași și mereu impunătoare : verde întunecos și liniștit, verde întunecos și susur îndepărtat de valuri, din oceanul de sute de leghe de pădure deasă sub aripa vîntului care trece fără să pătrundă în ea.

Întîlnirea, totdeauna emoționantă, cu indianul singuratic la cotitura canalului, tăcut în găoacea lui, visla abia atingînd apa, cu ochiul pătrunzător scrutînd apa stătătoare de lingă șarm, umbrită de ramurile aplecate ale arborilor imenși...

Din capitolul XII: Canaima

Copaci, copaci, copaci ! O singură boltă verde deasupra a miriade de coloane catifelate de mușchi, năpădite de licheni, acoperite de plante parazite și agățătoare, împletite și strangulate de liane la fel de groase ca și trunchiurile copacilor. Parapete de copaci, ziduri de copaci, masive de copaci ! O eternitate de secole de la rădăcină pînă la vîrfuri, forțe enorme în absoluta imobilitate aparentă, torente de sevă care curg în liniște. Verzi abisuri tăcute... Liane, hățîșuri... Copaci ! Copaci !

Din capitolul XII: Canaima

Rómulo Gallegos

C a n a i m a

În românește de
Ștefana Velisar-Teodoreanu și
Constantin Duhăneanu

Editura pentru Literatură Universală
București — 1966

Rómulo Gallegos,

Canaima

Obras completas, tomo II, Aguilar — Madrid

I

Porticul

Gura Orinocului. Marinarul de la tribord aruncă sonda și începe să anunțe sondajul :

— Nouă picioare ! Fund tare !

Gurile Orinocului. Porți, abia întredeschise, ale unei regiuni în care domnesc timpuri de violență și de aventură... O dungă de manglieri plutitori, negri, în zorile turburi. Apele râului mînjesc marea și umplu de mirosuri terestre aerul iodat.

— Opt picioare ! Fund moale !

Stoluri de păsări marine vin din sud, șiraguri de mă-tânii ale zorilor, în liniștea nemăsuratelor depărtări. Apele mării îndură năvala apelor dulci și o creastă de valuri noroioase aleargă de-a curmezișul gurii râului.

— Opt picioare ! Fund tare !

Auroră scînteietoare. Nori învăpăiați... Și verzi sînt negrii manglieri !

— Nouă picioare ! Fund moale !

Dinspre pămîntul încă somnoros, înspre marea trează cu ochiul soarelui strălucind pe zare, trec ne-conținut stoluri de păsări. Cele care s-au sculat devreme zboară deasupra apelor scînteietoare : pelicanii cenușii, niciodată sătui ; cormoranii cafenii, care se înăbușă mereu ; albiu pescăruși, lacomi, cu țipăt strident ; negrele *tijerete* cu ochii ațintiți spre vârful prorei.

— Nouă picioare ! Fund tare !

Au ajuns pînă la apele înspumate ale râului mii de bîtlani : *corcoras* roșii, *chusmite* albastre și albe, un alb de toate nuanțele ; și toate înălbesc gurile fluviului.

S-ar părea că nu mai e loc și pentru altele, și totuși ele nu conținesc să sosească zburînd în stoluri mari, armonioase.

— Zece picioare ! Fund tare !

Deodată se opresc valurile agitate ale apelor împreunate, se deschid guri liniștite pline de manglieri, încetează cîntecul sondajului, și începe minunatul spectacol al canalelor Deltei.

La capătul rodnic al unei călătorii care încă nu se știe bine unde a început, râul, copil al veselelor bălți de la poalele Parimei, râul tînăr, din sprintenele cli-pociri ale micilor șuvoaie, râul, viguros crescut, din furioasele mugete ale torentului Maipuri și ale lui Atures, ajuns bătrîn și maiestuos la formarea Deltei, își împarte apele și își trimite fiii spre marea aventură a mării ; aceștia sînt brațele vînjoase care se sparg în stropi, canalele îndrăznețe care pornesc hotărîte, adolescenții încă visători care înaintează agale și canalele-copii care dormitează printre verzii manglieri.

Verzi în soarele dimineții, plutind pe apele îngroșate de nămol, ca prima vegetație a pămîntului cînd s-a ridicat din apele oceanului atotcuprinzător ; verzi, proaspete și fragede, ca partea cea mai verde din porțiunea cea mai fragedă a mlădiței celei mai tinere, acele insulițe de *manglieri* și *borales* alcătuiau o priveliște tulburătoare peste care domnea încă primă-vărată spaimă a primei dimineți a lumii.

Ici, colo, abia se zărea vreun bîtlan singuratic, nelintit, de parcă aștepta să se ivească lumea aceea întîrziată ; pe alocuri, însă, prin labirintul tăcut al canalelor adormite, singurătatea plantelor era absolută în mijlocul apelor cosmice.

Dar vasul înaintează și mersul lui indică timpul, vîrsta peisajului.

Acum manglierii s-au preschimbat în tufe cu ramuri adulte, stufăriș sălbatic care și-a pierdut coaja verde și fragedă și nu sugă din apă, ci mușcă sevele pămîntului mocirlos. Acum se văd păsări care își încep cîntecul cu țipete sălbatice ; urme de animale : cărări ale caimani-lor ce duc spre umbra mîngîietoare, unde zac în le-

targie după ospățul care a însîngerat canalul ; cărări făcute de picior, poteci ale indianului care locuiește în mlaștină ; case *tarimbás* de palmieri așezate pe țăruiși bătuți în bancul de nisip. Se deslușesc strigătele unei limbi care se naște.

Sînt *guaraunii* de pe cursul inferior al Orinocului, descendenți degenerați ai viteazului caraib legendar, care ies în întîmpinarea vaselor în micile lor luntre, prin canalele înguste, ocolind insulițele de *borales* înfloriți, vîslind pe dîrele lăsate de caimani care s-au și scufundat în apă. Se apropie de bordurile vaporului care-și urmează mersul și în jargonul lor, folosind *gerunzii*, propun schimb de mărfuri :

— Cumetre ! Eu dîndu-ți cocotieri, tu dîndu-mi zahăr.

— Eu dîndu-ți plasă de pești, tu dîndu-mi sare.

Uneori, însă, strigătele sînt țipete îndepărtate, pe care nu le descoperi de unde vin, și poate că nu sînt propuneri prietenoase, ci protestări mînioase ale indianului neîmblînzit, gelos pe singurătatea bancurilor sale de nisip.

Canale ! Canale ! Minunat labirint cu încrucișări de ape moarte, cu peisajul naufragiat în adînc. Lungi perspective către alte canale singuratice, tainice cotituri de unde răsare deodată o misterioasă apariție, la care te aștepți în orice clipă, a vreunui ciudat locuitor al acestei lumi nedefinite. Insulițe de *borales* în floare, creste de caimani. Deodată un clipocit cutremură arhipelagul înflorit și turbură pacea peisajului fantastic, răsfrînt în oglinda halucinantă a canalului.

La o cotitură apare o pirogă vîslind în direcția vîntului. O încărcătură de banane căzută din cornul de abundență al Deltei ; trei indieni *guayqueries* cu fața bronzată menită să înfrunte vremea rea a mării și a rîului ; un cîine care se ridică pe o margine a luntrei, paznic de noapte al casei plutitoare, bărcile ancorate ale *aduarului*¹ și un cocoș, sol al zorilor marine.

Și acum un peisaj din vremuri mai puțin îndepărtate.

¹ Cătun de indieni.

Palmieri : *termiches*, *caratas*, cocotieri... Vîntul le piaptănă coama indiană, și *turupialul* îi împodobește cu triluri... Păduri. Copaci imenși cu trunchiul catifelat de mușchi, cu trunchiul îmbrăcat în liane înflorite. *Cabimas*, *carañas* și *tahacas* cu rășini balsamice, de leac pentru rănille băștinașilor și cu care își luminează coliba. Dudul gigant, cu coroana întunecoasă, aplecat deasupra apei adormite a canalului, *araguaneyul* cu floare de aur, roșiile *marías*. Pădurea deasă împletită cu liane... Plantații. Colibele celor de pe insula Sfînta Margareta, umbroasele ferme cu plantații de cacao, mustoasele pămînturi ale Orinocului inferior, în a căror seve rodnice își înmoaie mîinile omul mării aspre și a insulei uscate.

Acum se văd grupuri de case.

Iată însă că vine ploaia care nu lipsește niciodată în această zonă cu bruște condensări atmosferice. Nori groși, amenințători, vestesc furtuna, iar în spatele lor razele soarelui, prin aversa care se dezlănțuie, se văd ca o ploaie de foc. Briza marină și veselele clipociri se opresc brusc, speriate deodată de ceea ce vine dinspre uscat, aerul — o clipă nemișcat — începe să vibreze ca o placă de oțel lovită, se adună întunecimile, se înfioară canalul rănit de primele picături mari, și ploaia violentă și caldă cade făcînd să dispară peisajul.

Acesta reapare, cu prodigioasa bogăție a nuanțelor sale învăluite în suava tonalitate a unei lumini de nease-muit, născută din sclipirile vii ale soarelui de după amiază și din substanța cea mai transparentă a văzduhului. În aer cîntă și te uimesc culorile : verdele de păducel al papagalilor care se întorc de la jefuirea porumbiștilor ; auriul și albastrul, roșul și albastrul papagalilor care zboară cîte doi strigînd gutural începutul numelui lor ; auriul și negrul *morchelor*, al *turupialilor* cu cîntec țipător, al gaițelor care își coțecăză cuiburile lîngă stupii de *campate* și arpegiile colorate ale unor stoluri de *azulejos*, *verdines*, *cardinalos*, sturzi, *curruñatás*, sticleți *gonzalitos*, *arucos*, *güiriries*. Sătui și tăcuți, se reîntorc acum și bîtlanii și cor-

moranii care au plecat în zori la pescuit : iar stolul de *corcoras* pare un nor trandafiriu.

Deodată dispar malurile care închideau canalul, și în fața ochilor se întind de o seninătate uimitoare bălțile Deltei.

Apă de munte ! Apă pentru setea de nepotolit a gu-rilor arse de iod și de sare. Apă a sute de râuri și ca-nale ale unui imens pământ care se stoarce pentru ca Orinocul să fie mare !

Ape izvorîte de la poalele Anzilor, care au pierdut socoteala zilelor traversînd cîmpia ; cele venite din îndepărtata Parima, din torente, din apele cataractelor, prin pădurea misterioasă, și cele care s-au ivit abia aici, încă blînde, mirosind a izvor. Toate s-au adunat în aceste locuri, calme, adînci, alcătuiind peisajul vene-zuelan sub o bucată din cerul său.

Sfîrșit senin, cum e sfîrșitul oricărei măreții. Aproape de marea de neînlăturat, Orinocul se reculege în marile bălți ale Deltei, ca să-și încheie socotelile încîlcite, căci alături de ale sale, nu tocmai limpezi, aduce spumegînde și pe cele pe care i le-au dat râurile întîlnite în drumul lui. Socoteli roșii ale râului Atabapo, ca sîngele tăietori-lor arborelui de cauciuc asasinați pe malurile sale ; ale râului Caura, cu apele tulburi ca și socotelile tăietori-lor de arbori *sarrapias*, făcute așa fel ca munca celor slabi din pricina sărăciei și lipsiți de apărare să con-stituie bogăția celor puternici ; cele negre și urîte ale râului Cunucunuma, care nu este singurul să le aibă astfel ; cele verzi ale râului Ventuari și Inirida, date de Guaviare ; cele spumegînde ale râului Meta și ale Apurei, de culoarea pielei de leu ; cele albastre ale râului Caroní, care și-a ispășit greșelile în salturile că-derilor de apă, sfișiat de curenți... Toate sînt aici în cumpănă.

Se lasă seara. Dincolo de malurile fluviului se întind adîncile depărtări ale uscatului neted, profundele perspective ale pămînturilor muntoase, fără fumuri de vetre, nici tăieturi de drumuri, vastele tăceri pentru imensa larmă a așezărilor viitoare ; deasupra, magicul decor al asfințitului : nori de aur poleiți de soare, și

lacuri de sânge, și ploaia de foc printre norii întunecoși, și sub fastul dramatic al acestor străluciri, în acele pustietăți, apare larg, maiestuos, strălucitor, Orinocul îmbelșugat, marele Orinoc !

Guayana aventurierilor

Guayana nenumăratelor râuri cu izvoare necunoscute care o străbat fără s-o îndestuleze — ape pierdute peste vastul pământ necultivat — a potecii în savană și în vîrf de munte cu desen nesigur, pe unde ar trebui să fie acum drumuri bine trasate ; a imenselor regiuni misterioase unde încă nu a pătruns albul, iar băștinașul lăsat în starea lui primitivă tînjește și se stinge ca rasă, fără să fi existat ca popor pentru viața țării. Venezuela descoperirii și a colonizării neînfăptuite. Dar a inițiativei îndrăznețe de a face repede avere : păduri de cauciuc de la Orinocul de sus și afluenții lui pînă la Cuyuni cu afluenții săi și pînă la gurile acestuia, păduri de *sarrapia* ale Caurei, aur din nisipurile rîului Yaruari, diamante din Caroní, aur din bancurile de nisip aurifer și filoane inepuizabile din Cuyuni de sus... Guayana era un covor fermecat, unde un hazard minunat arunca zarurile și unde toți oamenii cutezători voiau să intre în joc.

Și erau acolo, alături de jefuitori — vătafii violenței nepedepsiți — ucenicii norocului sau ai meritului : ambițiosul, risipitorul, descreieratul, cel plin de datorii și cel care a căzut în cursă, disperății și nerăbdătorii, cel care trebuie să-și refacă viața — nenorocită în chip stupid — dobîndind renumele care-i va da îndărăt bogăția și-l va scăpa de chinul sărăciei, și celălalt, cel care s-ar lipsi de viață, dacă n-ar putea s-o trăiască intens în aventuri și primejdii.

Căci lingă comoară străjuia balaurul. Mortala boală *beri-beri* de pe plantațiile de cauciuc, frigurile arzătoare care carbonizează sângele, fiarele, păianjenul și năpîrca veninoasă cu mușcături înfricoșătoare, vipera *cuaïma* cu

venin fulgerător, torentul care răstoarnă și prefăce în așchii fragila pirogă ce se încumetă să-l străbată, omul de pradă, fugarul urmărit de justiție sau luptătorul pentru obiceiurile pământului, Omul Bărbat, semizeu al pământurilor barbare, fără lege și fără frâu în feuda violenței și în însuși spectacolul pădurii inumane, demonice, de a cărei atracție fascinantă nu se mai poate elibera cel ce a contemplat-o. Cu toate acestea, Guayana este un cuvânt magic care înflăcărează inimile.

Tumeremo al cauciucarilor ; Callao al minerilor și al spălătorilor de nisipuri aurifere pe care le tîrăște Yuruari ; Upata cărăușilor ; Dorado, fenix al legendei care i-a făcut să viseze pe ucenicii cuceririi și care acum reînvie într-un grup de case pe malurile turburelui Yuruari, aproape de năvalnicul Cuyuni ; San Fernando de Atabapo al cauciucarilor ; orașul Bolívar al tăietorilor de *sarrapia* și al marilor negustori, exploatatori ai aproape tuturor acelor întreprinderi ; și imensa pădure generoasă în aventura bogăției răpite, o dată, și încă o dată, și încă o dată... Guayana este un pământ al făgăduinții.

Pe malul drept al Orinocului, în partea cea mai îngustă a cursului său, cu belșug de piețe, de case vechi cu terase și curți interioare și ogrăzi, se ghemuiește orașul Bolívar ca să-și contemple râul. În fața lui, la mijlocul vadului, Piatra de Mijloc măsoară variația periodică a nivelului apelor. Cînd acestea încep să scadă, cînd încetează ploile care udă imensa groapă, orașul spune :

— Acum dă din cap Orinocul.

Și adaugă o veste bună :

— Rionegrenii pleacă acum de la munte. Curînd vor curge pe aici râurile de aur.

Iar într-o zi se răspîndește știrea :

— Sosesc rionegrenii !

Și terasele se umplu de lume, cu privirile ațintite spre râu.

Erau cei de la îndrăzneța întreprindere, oameni viteji, învingători ai pădurii. Se spunea că se reîntorceau, dar încă nu se știa cîți și care erau cei rămași acolo

pentru totdeauna. Dar Orinocul însuși era un învingător al primejdioasei aventuri a torentului și, întârziind să dezvăluie secretul pe care voiau să i-l smulgă privirile neliniștite, marele rîu înainta singur, tăcut și solemn prin fața orașului în așteptare.

În sfîrșit apăreau schifurile, pirogele, șlepurile. Multe vele înclinate sub vînturile *barinés* se iveau deodată după o cotitură singuratică. Orașul Bolívar își striga bucuria, dădea năvală în stradă și alerga spre plajă.

Acum pădurea se mutase acolo. Seva arborelui de cauciuc transformată în plăci de un preț fabulos ; păsări cu pene multicolore, captive în colivii grosolane, care nu voiau să-și mai cînte viersul lor aspru ; animale ciudate, adulmecînd nervos mirosul orașului ; și oamenii înșiși, schimbați parcă, avînd un fel ciudat de a privi, rod al deprinderii de a se uita bănuitori la ver-zile abisuri tăcute, un alt sunet al glasului, căpătat în liniștea pădurii umede.

— Dă-mi vești despre Maradé, cere unul de pe plajă.

— Este bine, răspund cei din bărci. L-am lăsat anul trecut pe malul rîului Ventuari. Îți trimite salutări.

Malurile rîului Ventuari, sute de leghe, un an, mii de pericole de moarte, zilnic ! Însă cum cel interesat n-avusese cum să obțină știri mai recente, putea totuși spune acum că aflate ceva despre Maradé.

Descărcarea șlepurilor în zgomotul mulțimii. Zelosul șir de hamali înșiruiți de la plajă pînă la casa lui Blohm. Funcționarii acestuia care primeau acolo plăcile, anunțînd cît cîntăresc. Mulțimea de curioși afară. într-un coridor zugrăvit în verde-închis de culoarea pădurii, făcînd comentarii, entuziasmați de belșugul care nu le aducea nimic, și cei care își băteau joc de această bucurie inconștientă, cam în felul acesta :

— Nu te îmbrăca degeaba că nu pleci, tu, metisule, animal de povară. Cine te-a poftit la această sărbătoare a domnilor ?

Rionegrenii își făceau acum socotelile. Sunetul minunat al pieselor de aur îi învăluia. Convorbiri zgomotoase, obișnuite omului care se întoarce din vastele

spații tăcute. Anecdote din Territorio numai despre întâmplări hazlii, căci despre tragedii e mai bine să nu vorbim în oraș. Rîsete, sonorele hohote de rîs și sincerele exclamații creole în gura germanilor îmbujorați din pricina berei și a satisfacției, că banii dați sub formă de avans se întorceau înmulțiți.

Sărbători, dansuri, veselie. Noaptea de la club și din tripou cu lumina aprinsă pînă-n zori, sunetul banilor zvîrliți alternînd cu toctocul cornetelor cu zaruri. Și după aceea comentariile admirative :

— Continamo a pierdut azi-noapte tot ce-a cîștigat în trei luni la pădure. Dimineăța, Blohm i-a dat iar avans pentru anul viitor.

— Însă acum îl și bea. Ia, auzi-l.

— Nu-i *curia*¹ băieți, ci toate-s băuturi de calitate proastă ! De aici nu pleacă nimeni pînă nu se îmbată. Scoate mai multă șampanie cîrciumare, că pe asta o plătește Blohm !

Serile, cu briza blîndă a rîului, pe aleea cu plop, plină de fete vesele, parcurgînd-o de la un capăt la altul, prinse de braț, vorbind, scînteietoarele priviri amoroase ale rionegrenilor așezați în jurul mesei unde se bea și se sărbătoreau întâmplări din Territorio. Și grupurile de băieți încîntați, ascultînd uluitoarele aventuri.

Amanadona, Yavita, Pimichín, Casiquiare, Atabapo, Guainía !... Oamenii aceștia nu descriau ținutul, nu destăinuiau tot misterul în care pătrunseseră ; se mărgeau să amintească locurile unde li se întîmplaseră episoadele pe care le povesteau ; dar întreaga pădure fascinantă și înfricoșătoare palpita în potențialul sugestiv al acelor cuvinte. Băieții din orașul Bolívar, cei din popor și cei din burghezie, ascultînd aceste povestiri și contemplînd ochii care văzuseră minunea, simțeau o emoție religioasă și, în acest fel, de la cei mai mari pînă la cei mai mici circula consemnul : Guayana aventurierilor.

¹ Băutură alcoolică, preparată din cartofi.

Acolo a dobândit, încă de copil și cu temeiul unui puternic instinct legat de țelurile sale personale, singurele cunoștințe care îl interesau. Geografia acestei vaste regiuni care avea să fie mai târziu scena trecătoare a vieții sale de aventurier al tuturor aventurilor.

A învățat cursul marilor râuri ale Guayanei și modul de a trece de la unele la altele prin labirintul afluenților lor ; canalele și drumurile care le întretaie ; puținele căi practicabile de-a curmezișul pădurilor încâlcite și a savanelor pustii ; poteca nesigură, cunoscută numai de indieni și abia indicată de scaiul-dracului ce crește pe vechile drumuri ale călugărilor care merg pînă la Rionegro evitînd marile torente ale Orinocului ; și toate liniile pe care știu să le traseze băștinașii de la o extremitate la alta a acelei imense regiuni sălbatice ; știa care dintre acești indieni erau buni cauciucari, care erau *mañoqueros*¹ și pe malul căror râuri sau la începuturile căror canale locuiau. Cunoștea geografia vie, învățată din povestirile cauciucarilor, pe cînd pentru cea moartă pe care i-o predau la școală, ca și pentru tot ce voiau să-i bage acolo în cap, nu arăta nici un interes.

Într-o zi, unul dintre rionegreni aduse cu el pe un indian *maquiritare* de pe malurile lui Padamu ca să cunoască Angostura — așa cum mai era numit încă orașul Bolívar de băștinași, pentru care nu trecuse un secol și mai bine de la instaurarea republicii² — și cum indianul nu lua parte la serbare, speriat de curio-

¹ Cultivatori de manioc.

² La începutul anului 1813 armatele republicane sub comanda generalului Simon Bolívar eliberează pe rînd, după Valencia și Caracas, Margarita, Cumana și Barcelona, sprijinite de populația locală care se ridica împotriva atrocității coloniștilor spanioli. Șase ani mai târziu a fost întemeiată Republica Marii Columbii (alcătuită din Columbia, Venezuela și Ecuador).

zitatea copilărească a cărei obiect era, cauciucarul îi spuse, imitînd felul lui de a întrebuița vorbele castiliene :

— Ducîndu-te cu Marcos, care nefiind plăpînd. El servindu-ți drept călăuză și tu cunoscînd Angostura.

Și apoi lui Marcos :

— Ia-l și plimbă-l pe aici.

Indianul *maquiritare* era un bărbat tînăr, cu o înfățișare blîndă și bună, dar cu expresia feței enigmatică. Era îmbrăcat ca oamenii simpli din orașul Bolívar, fără să pară nedeprins cu asemenea îmbrăcăminte, deși o purta poate pentru prima oară. Nu scotea nici o vorbă, se uita îndelung la toate, din cînd în cînd zîmbea și atunci fața sa slabă și spîină avea ceva copilăresc. Nu era nimic misterios în înfățișarea lui, cu toate acestea, Marcos Vargas simțea că merge alături de un mister viu și încerca să-l pătrundă.

— Cum t-ei fi numind tu ? îl întrebă în felul învățat de la cauciucar.

— Federico Continamo, răspunse indianul.

— Da, spuse Marcos, arătîndu-se cunoscător în această chestiune. Da, știu. Ca și *racionalul*¹ care te-a adus să cunoști Angostura. Nașul tău, cu siguranță.

— *Racional* nefiind nașul meu, însă plăcîndu-mi numele lui. El împrumutîndu-mi-l și eu punîndu-mi-l.

— Da, da. Însă adevăratul tău nume, pe care îl folosești între ai tăi, care este ?

— Eu spunîndu-ți-l, răspunse evaziv, cu acel zîmbet copilăros pe fața lui ermetică. Eu spunîndu-ți-l.

Și Marcos cunoscînd obiceiurile și superstițiile indigene își spuse în sinea lui :

„Nu mi-l spune el pentru nimic în lume. Ei cred că dezvăluie ceva din persoana lor cînd își spun numele adevărat.“

Ieșiră din oraș, meraseră prin împrejurimi, pînă dincolo de pădurea de cocotieri, pătrunseră în savana singuratică și melancolică și se așezară pe o lespede

¹ Termen cu care indienii îi denumesc pe albi.

mare care ieșea din pământ. Arabescuri negre de ramuri și frunziș învăluiau bronzul aprins al apusului, printre ierburi cînta pasărea *diostedé*, și șuieratul ei jalnic întrista seninătatea serii.

Indianul tăcea, enigmatic, iar Marcos Vargas, bănuind că e cuprins de nostalgia amurgului din îndepărtatul său Padumu, și, pe de altă parte, gîndindu-se că lespeda pe care stăteau era una din nivelările sistemului orografic din Parima, specifice savanelor din Guayana — singurul lucru pe care reușise să-l învețe de la profesorul lui de geografie — începu să viseze că se află în fața acelor priveliști sălbatice ascultînd cîntecul păsării *yacabo*.

Se întunecase, cînd *maquiritarul*, fără să-și desprindă ochii din punctul nedefinit pe care-l fixa, murmură :

— Cînd tu mergînd acolo, Ponchopire învățîndu-te multe lucruri.

Ponchopire era numele lui și în dialectul său însemna viteaz, iar el îl rostea acum ca o dovadă de deosebită simpatie pentru tînăra lui călăuză.

— Cum știind tu că eu mergînd acolo ? întrebă Marcos, cu emoția pe care o ai în pragul misterului.

— Tu mergînd, tu mergînd. Eu văzîndu-ți asta în ochi.

În seara aceea Marcos se întoarse acasă ca sub influența unei vrăji.

Totuși Marcos Vargas nu era propriu-zis un visător, și nici chiar mediul acela înfierbîntat de dinamismul aventurii nu-l influența. Firea îl îndemna la acțiune năvalnică, iar adevărata sa școală de luptător călit fusese mahalaua și maidanul din jur. Era căpetenia cetei de copii din popor, șef iubit datorită caracterului său expansiv și sincer, și în același timp respectat datorită puterii pumnilor săi.

Pentru a-l îndepărta de această atmosferă plebeie și mai ales de aventura cauciucului și a minei, care îi răpise deja doi copii — pe cel mai mare, Pedro Francisco, răsturnat cu luntrea în torentul Samborja, pe cînd mergea la Atabapo, iar pe Enrique, cel de-al doilea, asasinat de un oarecare Cholo Parima, în

„noaptea în care machetele au luminat Vichada“, cum i se spunea acolo îngrozitorului măcel, unul dintre multe altele care însîngeraseră pădurea — doamna Herminia luă hotărîrea să-l trimită intern la colegiul din Trinidad, unde disciplina engleză avea să facă din el un om serios. Îi împărtăși soțului gîndurile sale chiar în acea seară de vrajă, în urma cuvintelor rostite de indian.

— Pedro, trebuie să luăm o hotărîre în privința educației lui Marcos. Aici se comportă ca un năuc, și asta numai fiindcă aude poveștile rionegrenilor. Zilele trecute îmi propuneai, dacă nu mă înșel, să ipotecăm casa, singurul lucru care ne mai rămîne, ca să plătim niște datorii urgente ale magazinului *Salsipuedes*.

Salsipuedes era o prăvălie la tejgheaua căreia se ruina, candid și în mod sistematic, bunul Pedro Vargas, vînzînd la preț de cost mai ales pînzeturi și unelte, cu gîndul să-și atragă clientela. Numele prăvăliei însemna : nu vei ieși de aici fără să cumperi ceva ; însă ceea ce într-adevăr nu ieșea din prăvălie erau banii din averea doamnei Herminia pe care îi băgase aici ca să acopere datoriile.

— Da, bîlbîi Pedro Vargas, înroșindu-se pînă la ceafă, unde îi mai rămăseseră cîteva fire de păr. Cămătarii ăștia...

— Da, da, răspunse soția. Pentru tine sînt cămătari toți aceia care își recuperează ce li se datorează. Dar cămătari sau nu, trebuie să le dai banii. Să ipotecăm casa ; te previn însă de pe acum că din ce vom încasa pe ipotecă voi pune de-o parte o sumă, de care nu ne atingem, destinată educării lui Marcos, căci am hotărît să-l trimitem intern la colegiul englez din Puerto de España. Marcos nu merge pe un drum bun și, dacă nu intervenim la timp și în chip energic, îl vom pierde ca și pe ceilalți.

— Cum ai să hotărăști tu, Mina. În privința sumei ce îmi vei împrumuta pentru *Salsipuedes*, cred că am să ți-o pot restitui peste scurt timp, răspunse visătorul negustor.

Și cîteva zile mai tîrziu Marcos, în vîrstă de șaisprezece ani împliniți, intră în silă la colegiul din Trinidad.

Patru ani de internat și de disciplină englezească, fără întrerupere, fără vacanță, din pricina temperamentului său nesupus, și iată că într-o seară se prezentară la *Salsipuedes* — care acum era numai o prăvălioară ce ocupă o tindă — un judecător și secretarul lui ca să sechestreze ceea ce mai putea fi lichidat.

Pedro Vargas își plecă fruntea pe tejghea, plînse puțin în liniște, apoi rămase mort pe loc, cu aceeași candoare cu care trăise mereu, făcînd afaceri proaste care i se păreau minunate.

Doamna Herminia își chemă fiul, singurul ei reazem — deși mai avea două fiice căsătorite, dar nu voia să apeleze la sprijinul ginerilor — și Marcos se reîntoarse, mai matur, mai viguros, cu unele cunoștințe mai mult sau mai puțin folositoare, dar în privința caracterului, întocmai cum plecase : aceeași fire năvalnică, la fel de năuc, neschimbat, ca pe vremea cînd asculta fermecat și vrăjit cuvintele magice din poveștile rionegrenilor.

O mîngîie pe mamă-sa — dragostea lui cea mai puternică — purtînd-o în brațe și alergînd cu ea prin toată casa, glumind și spunîndu-i cuvinte calde ; însă nu prea reuși s-o liniștească în privința viitorului său cînd îi spuse :

— Nu te necăji, bătrînico. În curînd vei înota într-un rîu de aur pe care ți-l va aduce fiul tău, de unde țișnesc izvoarele, oricît de departe ar fi.

Și într-o seară, abia de curînd sosit...

Prin iulie, cînd Orinocul își arată întreaga frumusețe și măreție ajungînd la deplina sa creștere anuală, cînd sînt cele mai mărețe apusuri de soare care-l îmbracă în aur și sînge, cînd suflă *barinés* îndelung și puternic și vuiesc înfuriate bulboanele din Laja de la Zapoara, obișnuiesc să urce în susul curentului mari bancuri de pești, printre care abundă cei care dau numele stîncii de pe țarm și pescuitul cărora este un spectacol pasionant pentru populația orașului Bolívar, din pricina marilor riscuri la care se expun pescarii ahotnici, pe stîncă alunecoasă de la marginea apei năvalnice.

Marcos Vargas era încă din anii copilăriei mare iubitor al acestui sport și de îndată ce-i auzi pe copiii de pe stradă strigînd :

— La Zapoara ! La Zapoara ! Vine peștele *camboto*, o porni spre stîncă.

Se și aflau acolo, pregătindu-și năvoadele și vîrșele, Chano și Roncador, din ceata mahalalei pe care înainte vreme o conducea Marcos, ajunși acum pescari de profesie.

Îi salută de pe înălțimea stîncii cu vechiul său strigăt de război :

— Ce-a fost ! Este sau nu este ? adăugînd apoi : Hai să vedem dacă la Trinidad se uită ceea ce s-a învățat în Bolívar.

La care Chano exclamă :

— Drace ! Cel care vine e același caraib dinainte ?

— Mă las pus la încercare, îi răspunse. Pregățiți-mi năvodul în timp ce mă dezbrac.

— Ah, Marcos Vargas ! exclamă Roncador prietenește. Firea nu se schimbă !

— Dar ce ? Crezi că este săpun care se consumă ? Mă aveți iar aici și o să-mi povestiți printre altele ce s-a întîmplat cu voi în cei patru ani în care nu ne-am văzut.

— Tot pe aici, băiete, răspunse Chano, cîștigîndu-ne prăjitura de porumb cu năvodul. S-au dus vremurile cînd eram toți împreună. Acum fiecare a luat-o pe unde-i este drumul ; tu prin spuma care plutește, cu toate că nu vrei să fii săpun care se consumă, și noi stînd pe loc. Dar ne aflăm aici la ordinele tale, aceiași de totdeauna.

— Îți spun adevărul, Marcos, adăugă Roncador. Și, acum că te vedem, fiindcă, să-ți spun sincer, n-am îndrăznit să mergem pe la tine, neștiind cum ai să ne întîmpini : primește condoleanțele mele pentru moartea bătrînului tău.

— Și ale mele, Marcos. Doar știi. Nu mă pricep ce să-ți spun. Noi am regretat mult moartea bietului tău tată ; odihnească-se în pace.

— O cred ! Căci s-a sfîrșit cu chilipirul de a cumpăra unelte de pescuit sub prețul de cost. Dar să lăsăm socotelile astea pe mai tîrziu, căci acum apare bancul de pești. Ah, ce bun *cambot* ! Priviți valul !

Peștii *zapouaras*, atrași de aspirația bulboanelor, erau la îndemîna năvoadelor, și Marcos sta printre pescari, gol de la brîu în sus, desculț și cu pantalonii sumeși pînă la pulpe, în timp ce pe înălțimea stîncii se îngrămădea mulțimea care alerga din tot orașul să asiste la pasionantul spectacol.

Marcos Vargas n-avea însă ochi decît pentru clocoltul apelor pline de *zapouaras* și sărbătorea cu țipete strășnicia năvoadelor sale bine aruncate :

— Ce-a fost ! Este sau nu este ?

La care, pescarii bucuroși să-l vadă printre ei, răspundeau :

— Asta te-au învățat la colegiul englezilor ?

— Ah, bani pierduți au fost aceia pe care i-a cheltuit bătrînul tău cu tine ! Nu s-a ruinat numai vînzîndu-ne nouă marfa la preț de cost.

Acum soarele începea să se ascundă și norii rumeni, învăpăiați ca soarele, păreau munți de aur sub ale căror reflexe arzătoare peste apele încrețite de *barinés* își desfășura marele rîu măreția frumuseții sale de la un munte la altul. Clocoteau bulboanele între ale căror vîrtejuri cădea bancul de pești și peste vuietul curențului năvalnic se ridicau strigătele pescarilor înflăcărați și țipetele emoționate ale mulțimii, privind munca plină de risc a oamenilor și neasemuita splendoare a amurgului.

Dar deodată toată larma se preschimbă într-un singur țipăt de spaimă. Marcos Vargas alunecase și căzuse în bulboană.

Primejdia, însă, n-a durat decît cîteva clipe. Vîrtejul apelor nu l-a putut învălui, căci l-a tăiat cu braț puternic, ajungînd la apa liniștită, de unde s-a cățărat din nou pe stîncă, înainte de a apuca pescarii să-i sară în ajutor. Și acum stătea acolo slobozind strigătul lui victorios :

— Ce-a fost ? Este sau nu este ?

Dar nu se ridicase încă bine când îi ieși înainte, ocărîndu-l, o fetișcană, cu părul bălai și privirea scînteietoare :

— Brută ! Mare brută ! De o mie de ori brută ! M-ai speriat vrînd să faci pe grozavul. Îmi vine să-ți trag o palmă !

Avea vreo cincisprezece ani și era într-adevăr frumoasă, iar furia o făcea și mai frumoasă.

În genunchi și cu mîinile încă sprijinite de stîncă, Marcos rămase locului privind-o în liniște și apoi răspunse șiret :

— Ei, nu ?

— Ei, da !

Și de la vorbă la faptă. Plici !

Apoi îi întoarse spatele și scuturîndu-și pletele aurii, cu ochii mîndri scînteind, sigură de ea, trecu prin mulțimea care îi aproba fapta sau se scandaliza de purtarea ei și intră în grupul prietenelor încă uimite.

Marcos rămase locului, admirînd-o, uluit de frumusețea acestei apariții, și murmurînd :

— Ai să mi-o plătești ! Ai să mi-o plătești !

Era prima oară că încerca emoția dragostei. Pînă acum lumea lui fusese aspră și viguroasă, își croise drum prin ea cu pumnii, întîi în mahalaua din Bolívar în fruntea cetei de copii, apoi în colegiul din Trinidad... Era firesc ca printr-o palmă bine plasată pe obrazul lui, dragostea să-și anunțe existența.

II

Pe calea înfruntării vieții

Cocoșii care vesteau zorile începuseră să cînte când Marcos Vargas ieșea din Bolívar, pe drumul spre Yaruari prin trecătoarea Caruache peste Caroní. Toc-

mai împlinise cei douăzeci și unu de ani care îl făceau stăpîn pe acțiunile sale. Mergea singur. Calul care-l purta nu era al lui, iar bani nu avea nici la el și nici în altă parte. Era un om care mergea cu destinul în întîmpinarea vieții.

Călătoria nu era însă aceea a aventurii îndrăznețe în care se avîntă bărbații cutezători, nu ducea spre lumea îndepărtată a pădurii fascinante întrezărită de-a lungul poveștilor rionegrenilor; dar îl purta spre înfruntarea cu viața, pînă acum petrecută sub aripa părintească, să lupte între oameni și împotriva lor, iar emoția de a se vedea pe el însuși în fața destinului nesigur era atît de intensă, încît i se părea că nimănui nu i se întîmplase un lucru asemănător.

Și mergea așa, călare, cufundat în gîndurile lui, cînd îl surprinse, după ce trecuse de amiază, apariția neașteptată a uneia din priveliștile cele mai dragi închipuirii sale.

Albastru, de un albastru intens care făcea să pară alb albastrul cerului, frumos între toate rîurile și sclipind din vălurelele luate în răs_păr de vîntul marin, Caroní își tîra vuind apele între largile plaje cu nisipuri albe orbitoare, iar Marcos care știa atîtea despre marile rîuri ale Guayanei și le vedea în închipuire cu cele mai înflăcărate imagini, nu ca pe niște simple cursuri de ape, ci ca pe niște ființe înzestrate cu o viață misterioasă, cu toate că mai văzuse ceva asemănător, nu fu în stare decît să-și oprească brusc calul, exclamînd:

— Caroní ! Caroní ! Așa trebuie să arate rîul diaman-telor.

Între timp, de la capătul din partea stîngă a trecă-torii, cineva îl privea spunîndu-și :

„El trebuie să fie. E de bun soi de oameni, băiatul !“

Și apoi, ieșindu-i în întîmpinare :

— Dumneata ești Marcos Vargas ?

— Așa mi se spune și-o repet și eu. La dispoziția dumneavoastră.

— Manuel Ladera, spuse celălalt, prezentîndu-se. Mă bucur să te cunosc.

Era un om matur, cu înfățișarea plăcută, un proprietar bogat din Yuruari și stăpînul unuia dintre cele mai bune convoaie de căruțe care străbăteau pe atunci drumurile din regiunea aceea, căraușia fiind una dintre îndeletnicirile cele mai mănoase din pricina valorii mari a încărcăturilor. Totuși se hotărîse să vîndă convoiul, și Marcos Vargas urma să-l cumpere, în urma unei prealabile înțelegeri telegrafice de a se întîlni acolo ca să încheie tîrgul.

S-au îndreptat spre hanul trecătorii unde îi aștepta masa de prînz comandată de Ladera, și acesta, cînd se așezară la masă, spuse :

— Am avut plăcerea să-l cunosc pe tatăl dumitale, care era unul dintre oamenii cei mai buni din Guayana, dacă nu chiar cel mai bun. Acum vreo paisprezece ani am fost asociați într-o negustorie de vite pe care le aveam în cîmpiile din Monagas.

La aceasta Marcos răspunse :

— Desigur, aici îl aveți pe fiul, care este cel mai rău din cîți sînt în orașul Bolívar. Ca să jucăm cîstit de la început.

— Țsta-i un lucru pe care nu-l întîlnești în fiecare zi, căci acum este la modă jocul măsluit. Am avut onoarea s-o cunosc și pe doamna Herminia, sfînta dumitale mamă.

— Sfîntă e puțin spus, domnule Manuel. Totuși m-ați cîștigat cu acest calificativ dat bătrînicii mele.

— Mă bucur că te aud vorbind astfel, căci un fiu bun, chiar dacă nu-l cunosc decît ca atare, îmi este de pe acum pe jumătate prieten, vrednic de toată stima mea.

— Vă cred pe cuvînt.

— Văd că accepti totul cam repede.

— Deși nu știu dacă am dreptul să mă numesc fiu bun, fiindcă bătrînica mea a făcut sacrificii pentru educația mea, din care nu a scos rodul pe care-l spera. Și-a ipotecat casa, moștenită de la bunicul meu, ca să-mi plătească colegiul din care să ies om întreg. Ea auzise că disciplina englezească era foarte recomandabilă în cazul meu și, pentru a face încercarea, și-a

cheltuit într-un colegiu din Puerto España o sumă de livre de care duce lipsă acum. Dar rezultatul este că nu se uită la Trinidad ceea ce se învață în Bolívar cînd i-a intrat cuiva asta în sînge, și m-am reîntors de acolo, acum cîteva luni, tot neisprăvit, așa cum am plecat.

— Acum regreți.

— Da și nu. Da, îmi pare rău de banii pierduți de buna mea bătrînică : și nu regret, pentru că în privința disciplinei englezești sau de oricare ar fi ea, totul este relativ și se întîmplă cu ea același lucru ca și în cizmărie : unii se încălță cu pantofi de gata, iar alții cu pantofi de comandă.

— Cum vine asta ? Explică-mi.

— Vreau să spun că unora li se poate impune prin regulamente disciplina pe care au inventat-o alții pentru marele public — și continuînd cu comparațiile — fiindcă sînt morți pe dinăuntru și orice disciplină le folosește ; în timp ce alții, vii pînă în adîncul lor, trebuie s-o caute ei înșiși, trăindu-și viața.

— Și dumneata ești dintre cei care nu au picioare pentru pantofi de gata ?

— Cel puțin pînă acum nu mi-au servit măsurile celorlalți.

— Asta e bine, Marcos Vargas. Văd că la dumneata capul nu este numai un ornament.

— Ideea nu este în întregime a mea. Cel puțin, comparația cu cizmăria este a bătrînului. Fiindcă la *Salsipuedes* se vindeau și pantofi...

Manuel Ladera zîmbi, și Marcos continuă :

— Dar de ce vă povestesc eu lucrurile astea ?

— Fiindcă m-ai prevenit că ești cel mai rău din cîți există în Bolívar și trebuia să mi-o demonstrezi.

— Însă cu dorința de a fi prietenul dumneavoastră. Pentru că cel ce se adăpostește sub un copac bun...

— Îi cade craca peste el.

— Asta rămîne de văzut. Eu am încredere totdeauna în primele mele impresii, și cea pe care mi-ați făcut-o dumneavoastră este cît se poate de bună.

— Ne vom purta de la început cinstit unul față de celălalt, fiindcă și eu am ceva din firea dumitale, după cum am constatat. Și trecînd la afacerea care ne-a făcut să ne întîlnim aici, știi de ce îmi vînd carele ?

— Mi s-a spus că vreți să scăpați de grija lor, fiindcă v-au adus destul cîștig pînă acum.

— Mi-au adus bani buni și mi-ar aduce încă ; dar motivul adevărat este altul, și trebuie să ți-l spun cu toată sinceritatea : vînd carele pentru că José Francisco Ardavín a intrat în această afacere. Eterna calamitate a șefilor poliției, care sînt plaga acestui pămînt, căci nu există întreprindere productivă pe care să n-o do-rească numai pentru ei. Ardavín, a cărui faimă rea poate că nu-ți e necunoscută, ne-a tăiat drumul, și cum între el și mine au mai intervenit și unele chestiuni de ordin intim, ca să evit ciocniri și complicații mai mari, acum cînd slavă Domnului starea mea bănească îmi permite să trăiesc liniștit, am hotărît să-mi vînd carele și, din partea mea, să-i las cale liberă. Dumneata îți dai seama că n-aș avea de ce să fac aceste mărturisiri puțin comerciale eventualilor mei cumpărători, însă dumneata mi-ai plăcut și nu vreau ca mai tîrziu să poți spune că te-am atras într-o afacere proastă cu ochii legați.

— Așa stau lucrurile ? întrebă Marcos. Asta înseamnă că am să am de-a face cu Ardavinii, cu tigrii din Yuruari ?

— Chiar așa, tinere.

— Unul și cu unul fac doi ! Cumpăr carele, fie ce-o fi !

Și Manuel Ladera, cu avîntul izvorît din admirația față de bărbăția temerară, sentiment barbar de a cărui stăpînire nimeni nu părea să se elibereze prin acele locuri, exclamă :

— Așa îmi place să te aud ! Eu mă retrag din afacere, fiindcă îmbătrînesc, am cu ce trăi și am copii de care trebuie să îngrijesc ; însă dumneata abia începi și trebuie să te îngrijești de viitor, mai devreme sau mai tîrziu. Și ca să începi cu un profit din capul locului, pentru hotărîrea asta bărbătească, am să-ți scad trei sute de pesos din prețul pe care-l cer pentru care. Aici ai

chitanța, conform cu telegrama dumitale de acceptare a prețului. O vom corecta pe loc.

— Un moment, domnule Manuel !... îl opri Marcos. Lăsați-o așa cum este. Dumneavoastră mi-ați spus cînstit ceea ce nu erăți obligat să-mi spuneți, și acum e rîndul meu să vă spun în ce fel vă voi cumpăra carele : pe credit, plătindu-vă din cîștigul pe care mi-l vor aduce ele, fără să vă fixez dinainte suma, căci va fi cea mai mare cu putință. Iar în privința celor trei sute de pesos din rabat, mi-i veți da în bani lichizi chiar acum sau la Upata, fiindcă sînt lefter.

Manuel Ladera își scoase ochelarii, pe care-i pusese ca să facă chitanța, se sprijini de spătarul scaunului și, în timp ce-și curăța lentilele, spuse :

— Uite, tinere. Niciodată n-am făcut afaceri proaste cu bună-știință și n-am nevoie nici acum să fac, cu toate cele spuse de mine, pentru că la urma urmei îmi slobod catîrui și boii pe undeva prin pășunile mele și nu pierd aproape nimic. Dar nimeni nu mi-a făcut o propunere ca asta pe care mi-ai făcut-o dumneata și... vrei să-ți spun ? Mi-a plăcut ! Carele sînt ale dumitale, și ai aici trei sute de pesos, pentru că un om ca dumneata nu poate să meargă fără bani acolo unde ațiția pungăși au buzunarele doldora.

Scoase portofelul, îi dădu în mîină banii în bancnote, și aceștia au fost primii bani — și primul prieten — pe care Marcos Vargas îi dobîndi pe calea înfruntării vieții.

Pete de sînge

Traversară rîul Caroní pe pluta trecătorii și după ce au sărit pe mal, Manuel Ladera spuse :

— Ei bine, Marcos Vargas ! Acum ești în Yuruari și să fie într-un ceas bun. Pe pămîntul aurului și al oamenilor bărbați cum se spune pe aici.

— Și al femeilor frumoase, completă Marcos.

— Și asta se spune și nu este o minciună. Rămîne de văzut dacă te îndrăgostești de vreuna și rămîi în mijlocul nostru.

— Dacă ați ști dumneavoastră, domnule Manuel... Acest lucru este ca și făcut.

— Da ? Văd că dumneata ești dintre aceia care cînd pornesc la drum își iau cu ei totul în desagă.

Traversară păduricea de pe malul rîului și cînd ajunseră la niște terenuri unde pășteau cîteva vite, Ladera îi spuse :

— Acesta este *Tupuquén* și se află la dispoziția dumneitale, la fel ca tot ce-mi aparține. *Tupuquén* este o buruiiană, mai destoinică decît toporul și chiar decît focul în a distruge pădurea deasă, căci acolo unde se găsește ea nu mai crește altceva în jur. Pe aici creștea în voie și de aceea am dat numele ei acestei proprietăți ; nu-ți poți închipui cîtă muncă și cîți bani m-a costat s-o stîrlesc. Dar mai există un alt *tupuquén*, care domnește de asemenea prin aceste ținuturi : așa-numitele bogății ale rîului Yuruari, cauciucul și aurul care răpesc brațele de muncă destinate agriculturii. Brațele și capitalul, pe care nu vor să-l investească în agricultură. Cauciucul și aurul sînt numite binefacerile acestei regiuni, eu cred însă că sînt blestemul ei. Depopulează cîmpiile și sălbătesc pădurea, lasă pămînturile fără brațe și familiile fără sprijin, corup omul, dezobișnuindu-l de muncă metodică, căci toți țărani noștri rîvnesc să se îmbogățească în trei luni la pădurea de cauciuc și nu mai vor să se ocupe de agricultură. Îi demoralizează profund, căci tragedia cauciucului — aici, ca și la crescătoria de vite din Rionegro și la pădurea de *sarrapie* din Caura — nu constă numai în faptul că șefi fără conștiință exploatează peonul prin intermediul avansului — bani și hrană în contul cauciucului pe care-l vor scoate, ceea ce este aproape egal cu cumpărarea unui om pe patru reali și pe toată viața — ci și în faptul că peonului îi convine să se vîndă în acest fel, iar cînd pune mîna pe avans nu-i pasă dacă-l cheltuiește fără rost, fiindcă se gîndește la înșelătoria cu piatra pusă în placa de cauciuc, și speră să fugă de la munte, rămînînd dator pentru ce a mîn-

cat, s-o șteargă, cum spun ei. Bineînțeles că ponosul cade tot asupra peonului, căci vei vedea dumneata ce mănîncă el la munte : o farfurie cu *paloapique* lipsit de vitamine, din care pricină se îmbolnăvește de *beriberi* care îl omoară sau îl face nevolnic pe toată viața ; și aproape sclavia, din pricina datoriei ce-o contractează o dată cu avansul, fără putința de a scăpa de stăpîn nici de autoritatea care-l protejează pe stăpîn împotriva peonului, căci în general își au și autoritățile partea lor în afacere și în orice caz se alătură celui puternic împotriva celui slab. Sclavia pe care uneori o moștenesc copiii o dată cu datoria. Ceea ce se povestește despre bogăția de pe urma aurului și a cauciucului este adevărat numai pentru cei privilegiați.

Marcos Vargas nu împărtășea această părere. Se putea ca din punct de vedere practic, Ladera să aibă dreptate ; însă aventura cauciucului și a aurului îl atrăgea printr-un alt aspect, acela al aventurii care este în sine pasionantă : riscul la care te expui, teama învinsă ba chiar și faptul de a umbla încolo și înapoi și a scoate banul cu care omul desfide Destinul. O grea încercare a bărbăției !... Totuși se abținu să-și spună părerea.

De altminteri Ladera trecu la alt subiect, arătîndu-i o casă afundată în pădurice :

— Aceasta-i *Guaricoto*, unde îmi aduc familia să se odihnească în fiecare an în postul Paștelui, epocă în care aceste locuri sînt mai sănătoase. Afară de ultimul an, cînd a trebuit să rămînem în Upata, din pricina îmbolnăvirii uneia dintre fete.

Marcos își curmă tăcerea, simpatia pe care i-o inspira Ladera îndemnîndu-l la glume :

— Aveți multe, domnule Manuel ?

— Cîteva și pentru toate gusturile, căci sînt trei, ceea ce este de ajuns. Sau două, pentru interesul ce-l poate sugera această întrebare a dumitale, căci Maigualida, cea mai mare... Și pentru că veni vorba, am să-ți explic care sînt motivele personale, care, după cum ți-am spus, mă fac să evit întîlnirile cu José Francisco Ardavín. Acest om, care însumează toate defectele posibile, s-a îndrăgostit de fiica mea Maigualida și fiindcă ea nu l-a acceptat — în urma sfaturilor mele,

crede el — i-a jurat că va omorî pe oricare alt pretendent.

— Și și-a ținut făgăduiala, adăugă Marcos. Îmi amintesc că am auzit pe acasă câte ceva despre asta.

— Da. Un străin, un băiat foarte cumsecade, căruia îi plăcea fata mea și-a încercat să i-o spună. Ardavin l-a surprins într-o seară în fața ferestrei casei stînd de vorbă cu ea și l-a asasinat în mod laș, în prezența ei. De atunci biata mea fiică trăiește uitată de lume.

Făcu o pauză și, redevenind la tonul glumeț, adăugă :

— De aceea ți-am spus că sînt două cele care compun marfa realizabilă pe care o am în casă. Am să ți le prezint. Sînt încă niște copile, însă, dat fiind că dumneata spui că te-ai și hotărît în această privință, nu e nici o primejdie să te îndrăgostești de ele.

— Hm !... făcu Marcos, înțelegînd că Ladera voia să se mențină pe acest teren. Nu trebuie să vă încredeți în străini, domnule Manuel.

— Așa stau lucrurile ? Ah, Marcos Vargas ! Dumneata ai să fii oricînd binevenit prin părțile astea, unde voia bună, în ciuda tuturor celorlalte, este un bilet de trecere care deschide toate ușile.

— Prin urmare, pentru dumneavoastră nu rămîne nici una închisă, și cum nu vă lipsește uleiul care slăbește orice șurub, dat fiind că vitele pe care le văd sînt destule...

— Și vei vedea și mai multe. Dar savanele acestea dau mult de lucru, căci animalele mici fug la munte și ai destule necazuri cu ele. Acolo la *Hondonada*, unde vom înnopta, sînt savane mai ușoare, în timpul verii însă seceta dăunează mult vitelor.

Și trecînd de la lucruri particulare și personale la cele generale, în privința cărora era într-adevăr pesimist, spuse :

— Asta este Guayana. Rîu îmbelșugat, pentru a îndestula întreaga țară, și, totuși, pămînturi aride care ne umplu de tristețe.

Și continuă să vorbească despre calamitățile pămîntului său, unde tot ce ținea de munca omului spre a corecta natura, rămînea încă de făcut.

— Privește, spuse deodată, întrerupîndu-se și oprindu-și calul : asta este Lespedea Călugărilor, unde după legendă au fost împușcați cei din misiunile de la Coroní, din ordinul generalului Piar¹, în timpul războiului de independență². Mai în fund, erau ruinele mînăstirii, însă acum n-a mai rămas nimic din ele. Toate casele de pe aici sînt pardosite cu cărămizile scoase din aceste ruine, care de aceea sînt numite călugărești. Niște cărămizi care țin secole și pe care cărămidarii noștri de azi nu știu să le fabrice. Ca tot ce-a fost bun în trecut și acum s-a pierdut.

— Or fi luat călugării rețeta cu ei, spuse Marcos, fără să ia cele auzite în serios.

— Dacă ar fi fost numai atît ! Dar oamenii din acele vremuri știau ce înseamnă să întemeiezi o țară și făceau totul gîndindu-se la viitor, pe cînd cei de azi știu că țara este în declin și nu se îngrijesc să facă lucruri care să dăinuiască. Dimpotrivă, vrem să le distrugem cît mai repede.

Această viziune pesimistă era cu totul nouă pentru Marcos Vargas, care se avînta în lumea de acolo cu generozitatea anilor săi tineri, socotind-o drept cea mai bună dintre toate ; însă auzindu-l pe Manuel Ladera, își dădea seama că acesta vorbea cu inima plină de dragoste pentru pămîntul său, dragoste dureroasă, de mai nobilă calitate decît simpla afecțiune care te face să

¹ *Manuel Piar*, n. 1782, general venezuelan, victorios la San Félix și Juncal. Învinuit de rebeliune împotriva lui Simon Bolívar, a fost împușcat în 1817.

² După revoluția franceză, în Venezuela ca și în alte țări ale Americii Latine lupta de eliberare a maselor populare de sub jugul colonial spaniol cunoaște un avînt deosebit. În 1793, generalul Francisco Miranda — el însuși participant la revoluția franceză — ia conducerea luptei pentru independența poporului venezuelan. Profitînd și de faptul că trupele napoleoniene invadaseră Spania, Congresul național din 1811 proclamă independența Venezuelei, conducerea țării fiind preluată de o juntă în fruntea căreia se află generalul Miranda. Dar dominația spaniolă a fost definitiv înlăturată abia zece ani mai tîrziu.

intonezi imnuri de laudă și, ascultându-l pe omul matur sufletul său tânăr fu năpădit de arii care, mai târziu aveau să dezlănțuie furtuni.

Dar Ladera schimbă vorba :

— Să nu mai vorbim. Privește mai curînd acolo spre cel ce vine...

Cel ce venea — și putea fi întîlnit adesea pe drumurile de la Yuruari — era un taur destinat hranei vreunui cătun învecinat, legat de coada unui măgăruș cu un capăt de frînghie ce-i fusese trecută prin nasul străpuns și sîngerînd ; avea capul înfășurat într-o bucată de pînză groasă, din care ieșeau afară numai coarnele. Îl mîna un om care mergea pe jos, deși, adevăratul conducător era măgărușul, dresat pentru această treabă, ce tropăia înaintea lui în zigzag, ameteîndu-l prin nesiguranta direcției, ca să-i alunge orice dorință de a-l împunge.

Și Manuel Ladera îi explică de ce spusese că nu mai e nevoie să vorbească :

— Ai în față istoria Venezuelei : un taur voinic, legat la ochi și dus de nas la abator de un măgăruș netrebnic.

La aceasta Marcos răspunse :

— Acum înțeleg, domnule Manuel ! Asta e ceea ce numesc eu a te încălța cu pantofi de comandă. În colegiul din orașul Bolívar au vrut să-mi bage în cap istoria scrisă a Venezuelei, și niciodată n-am reușit s-o înțeleg, în timp ce acum mi-o explic toată.

— Nu degeaba se spune : călătoriile luminează mintea. Fie chiar și pe drumurile acestea.

Și tot vorbind astfel despre lucruri generale, merseră împreună o bucată de vreme.

— Privește ! se întrerupse din nou Ladera. Vezi petele de sînge de pe lespedeza aceea ?

— N-or fi tot de la călugării misionari !

— De la un biet negru din minele de la Callao pe care l-au asasinat aici alaltăieri. L-au tîrît legat de coate. Un comisar cu numele Pantoja îl conducea la Bolívar, și cînd au ajuns în acest loc, l-a ciuruit cu gloanțele. Spunea că negrul l-a atacat, dar nu-mi vine a crede, căci era încătușat, și l-am văzut așa după ce

a murit, pe cînd veneam de la *Hondonada*. Dinspre cotitura aceea am auzit împuşcăturile.

— Vreţi să spuneţi, spuse Marcos, că istoria cu măgarul şi cu taurul se petrece uneori invers.

— Într-adevăr. Aici taurul, din toate punctele de vedere, a fost comisarul. Un om care ar trebui aruncat în închisoare, acest Pantoja. Sau mai bine zis : Cholo Parima, căci după unii care au fost prin Atabapo, acesta este adevăratul nume al comisarului.

— Cholo Parima ! exclamă Marcos, strunind animalul cu o mişcare bruscă.

— Îl cunoşti ?

— Numai după nume. Acesta a fost cel care l-a asasinat pe fratele meu Enrique, acum doisprezece ani, în noaptea în care machetele au aprins Vichada.

Întrebuinţase fraza obişnuită acolo pentru a desemna îngrozitorul măcel, una dintre numeroasele etape sîngeroase ale epopeii cauciucului, iar Manuel Ladera nu găsi ce să-i răspundă.

Au călătorit vreme îndelungată în tăcere, Marcos Vargas cu un zîmbet întunecat, împietrit pe faţă, şi Ladera observîndu-l pe furiş.

— Ce ciudate sînt lucrurile, murmură în sfîrşit tînărul. Pe mine mă atrăgea Rionegro, voiam să mă dedic cauciucului care te îmbogăţeşte în cîteva luni, şi chiar nu demult mi s-a prezentat o ocazie minunată, dar nu puteam să-mi exprim această dorinţă fără ca mama să izbucnească în plîns ; în schimb ea a fost prima care mi-a dat vestea că dumneavoastră vă vindeţi carele, şi cînd i-am anunţat propunerea de a veni la Yuruari s-a bucurat mult. Vedeai în aceasta o afacere stabilă — dacă reuşeam s-o obţin — care mi-ar scoate din cap ideea de a mă înfunda în pădurile de cauciuc unde a murit fratele meu şi, ca să mă îndepărtez de acest drum, a acceptat sacrificiul despărţirii de ea şi a convenit să locuiască în casa unuia dintre cumnaţii mei, pînă ce voi putea s-o iau cu mine la Upata. Ce ciudate sînt lucrurile, domnule Manuel !

— La ce te gîndeşti, tinere ?

— La nimic. Vorbesc și eu așa. Vă povestesc lucruri din trecutul meu, așa cum v-am spus și altele, ca să mă cunoașteți mai bine.

— Ascultă, Marcos Vargas ! Nu ar fi mai bine să renunți să-mi cumperi carele ?

— Vă pare rău că mi le-ați vîndut în condițiile...!

— Nu vorbi copilării. Dumneata mă înțelege doar. Ți-am spus că îmi placi și nu vreau ca într-un fel și din cauza mea, drumul dumitale din Yuruari să se încheie cu o nenorocire. Sînt dornic să te ajut cu ce ai avea nevoie : caută în Bolívar o afacere care să-ți placă și care să-ți convină și bizuie-te pe mine pentru capitalul de care ai nevoie.

— Mulțumesc mult, domnule Manuel, văd că dumneavoastră cînd începeți să fiți prieten bun nu aveți limită. Însă nu vă îngrijorați. Nu mă duc la Yuruari să caut întâlniri periculoase, nici prin minte nu-mi trecea că Cholo Parima s-ar afla pe aici : îl credeam mort ; însă mai devreme sau mai tîrziu trebuia să plec de acasă... Și apoi în privința întâlnirilor periculoase, totul este foarte relativ : lumea e înșesată de ele.

Manuel Ladera rămase cîteva clipe privindu-l, apoi răspunse :

— Făgăduiește-mi măcar că le vei ocoli.

— Vă făgăduiesc, domnule Manuel.

Și își urmară călătoria în tăcere.

Juan Solito

În *Hondonada*, muncind împreună cu Ladera și cu peonii acestuia ca să adune vitele pe care urma să le imbarce pentru San Felix și Antilele engleze, gîndurile negre ale lui Marcos se risipiră, căci firea lui nu le dădea prilejul să stăruie prea multă vreme și cînd porniră din nou pe drumul dinspre Upata, discuta vioi, uitînd de Cholo Parima.

Treceau peste muntele Taguachi. O pădure de ne-străbătut se întindea pe ambele părți ale drumului de coastă, plin de băltoace în care se bălăceau animalele.

Miriști acoperite de mărăcișuri, cîmpii tăcute, părăsite și cîteva colibe de palmieri, mohorîte, dărăpănate. Femei ofilite, gălbejite, ivindu-se pe la porți la trecerea călătorilor, și copii goi, cu burți diforme și picioare scheletice, plini de bube pe care le ciupeau muștele; bătrîni stafidiți, abia acoperiți cu șorțuri murdare de pînză groasă. Ființe abrutizate și bolnave pe a căror față părea că se împietrise o expresie de spaimă. Guayana foametei alături de cea a aurului.

— Privește opera cauciucului și a aurului, spuse Ladera. Te-ai lămurit din ce cauză nu mai există oamenii necesari pentru munca pămîntului? Și-au părăsit cu toții casa, mulți dintre ei pentru a-și lăsa ciolanele în munte, iar pe aici n-au rămas decît nevolnicii. Dar se întrerupse văzînd înaintea lor un om cu pușca de vînătoare pe spate, care tocmai ieșise pe una din potecuțele pădurii, voind să treacă drumul.

— Juan Solito! îl strigă el, făcîndu-l să se oprească, iar cînd se apropie, îi spuse: Tocmai venisem să te caut.

— Acum nu mai e nevoie, răspunse omul, fără să-și ridice privirea ațintită în pămînt.

Iar Ladera:

— Îl ai aici în fața ta, Marcos Vargas, pe cel mai vestit vînător de tigri din tot ținutul Yuruari. I-au dat porecla de...

Dar vînătorul îi tăie vorba:

— Pentru că este un Juan printre cei mulți care umblă pe fața pămîntului și pentru că merge mereu singur, ceea ce este cea mai bună tovărășie a omului.

— Auzi-l, Marcos Vargas! Așa cum îl vezi, cu pușca lui pe umăr, poartă ascuns în el un filozof.

Și Marcos se adresează vînătorului, făcînd uz de cunoștințele lui desăvîrșite în privința șiretlicurilor populare:

— Și pentru că este mai bine să-l numească lumea așa cum vrea el, fără să-și dea niciodată numele adevărat, acest lucru avînd riscurile sale, nu-i așa?

— Hm, făcu cel cu pușca. Dacă dumneata știi, de ce întrebi?

Bărbos, zbîrlit, cu înfățișare sălbatică, de vîrstă nedefinită și fără să pară voinic, așa cum ar fi trebuit

să arate un vânător de tigri, Juan Solito era un personaj misterios căruia i se atribuiau puteri de vrăjitor. Se spunea că trăise mult timp printre indienii *piama* din Orinocul de sus care îl inițiaseră în secretele lor și, cum nu era cunoscut numele lui, originea și baștina, nu se știa nici unde locuiește, nici să aibă legături permanente cu locuitorii regiunii.

— Dar, domnule Manuel, dumneata spuneai că-l căutai pe Juan Solito, adăugă el, vorbind despre dînsul ca despre o a treia persoană.

— Da, răspunse Ladera. Voiam să-ți las comisionul pentru drum, căci la *Hondonada* a pătruns un tigrul care mi-a și mîncat doi vițeluși în săptămîna asta.

Juan Solito scuipă tutunul ce-l mesteca și, privind apoi saliva căzută la picioarele lui, mormăi :

— Uite deci cum, deși schiop, acela cu înfățișare plăpîndă știe să-și găsească hrana.

— Pare că l-ai fi văzut venind ca într-o oglindă, privind numai saliva tutunului tău, răspunse Ladera, și îi făcu semn cu ochiul lui Marcos.

— Hm ! Cine pune opreliște, domnule Manuel ! Pămîntul este semănat cu oglinzi în care se arată lucrurile cele mai îndepărtate și neclare. Totul e să știi să le privești fără scîrbă.

— Vrei să spui că-l și cunoști pe tigrul pe care doresc să-l omori ?

— Ceva din el a văzut Juan Solito, da, domnule. Urma pe care o lasă spune că schioapătă de laba dreaptă de cîteva zile, din pricină că i-au căzut ghearele, de unde se vede că e bătrîn și că acum trage cu stînga toată greutatea. Însă tot mai omoară, zici dumneata, și cum ai spus mai înainte ți-a mîncat doi viței în săptămîna asta.

— Și dintre cei mai frumoși. Du-te într-acolo în noaptea asta pînă ce nu-mi mănîncă și pe al treilea.

— Noaptea asta ? Noaptea asta n-o să pot, fiindcă acum Juan Solito este legat prin cuvînt de altul care de asemenea dă raite pe la cirezile din pădurile astea.

— Nu o fi același care vine la *Hondonada* ? întrebă Marcos ca să vadă pînă unde merge clarviziunea vînaătorului.

— Nu tinere. Nici dumneata n-o crezi. Cel de pe aici este un tigru vărgat, străin de pădurile astea, cu siguranță.

— Prietene, i se adresă Ladera lui Marcos, dumneata ești cu siguranță omul care place, fiindcă e prima dată că Juan Solito acceptă să vorbească cu o persoană pe care să n-o cunoască cu trei luni înainte. Nu e așa, Juan Solito ?

— Cu trei luni și zilele care întregesc o sută, care este numărul înțelepciunii. Dar socoteala asta e și făcută, domnule Manuel, și tânărului aici de față îi priosesc un rest de zile.

— Da ? întrebă Marcos, cu vădit interes. Unde și când ne-am cunoscut ?

— Unde, și când, și cum sînt copiii firavi ai mamei curiozitatea. Bogăția e tocmai ca fiecare să știe cît trebuie.

— Nu spun eu că prin gura lui Juan Solito vorbește un filozof ?

— Copacii din pădure, domnule Manuel, i-au dat înțelepciunea lor. Dar să ne întoarcem la treburile dumitale, căci nu te-ai oprit din drum ca să vorbești despre Juan Solito. Mîine, dacă vrea Dumnezeu, va fi Juan Solito în *Hondonada* pîndindu-l pe șchiop.

— Bine. Dacă nu se poate în noaptea asta. Îmi va mai mînca un vițel, căci o zi vine și una nu, și astăzi îi vine rîndul.

— Liniștește-te. Nici azi n-o să vină. El cade pe nepusă masă. L-am simțit trecînd liniștit peste munte.

— Și de ce nu l-ai omorît ? N-ar fi mîncat doi din vițelii mei.

— Pentru că nimeni nu are dreptul să se așeze, după poftă, în calea cuiva care umblă să-și găsească hrană cu armele ce i le-a dat Dumnezeu.

— Nu ar fi fost după poftă. Cu plăcere îți plăteam acum lira sterlină care e tariful tău.

— Nu-i pentru plată, domnule Manuel, ci pentru că nu pot să meargă cauzele în urma rezultatelor. Tigrul, ca o comparație, simte întii foame și pe urmă mănîncă vițelul sau porcul ; dar de-a-ndoaselea niciodată.

— Desigur ! exclamă Marcos Vargas.

— Nu e chiar așa sigur tinere, răspunse vînătorul, uitîndu-se mereu în pămînt și scuipînd printre dinți ultimul rest de tutun : Asta este, domnule Manuel, orînduirea pe care Dumnezeu le-a dat-o lucrurilor sale, și Juan Solito nu poate răsturna legile lumii. El trebuie să spună întîi voi omori tigrul, pentru a o face apoi. Însă întîi și întîi trebuie să-mi fi spus : „Juan Solito, omoară-mi tigrul ăsta care mănîncă ce-i al meu“. Fiindcă ce-i al meu și al tău, domnule Manuel, sînt lucruri care nu intră în socoteala lui Juan Solito. El le aude spunîndu-se și le repetă, mai mult nu. Asta ca să pară limpede ceea ce-i tulbure. În cazul de față însă, cum el este legat prin cuvînt față de dumneata, ce va face în noaptea asta o să fie să-i lege urma șchiopului, ca să-l oprească acolo unde se află în ceasul ăsta, așa ca să nu poată ajunge la *Hondonada*. Lasă-l în seama mea, și mergi liniștit, domnule Manuel, că șchiopul n-o să-ți mai omoare vițeii.

— Să i se lege urma ! spuse Marcos Vargas. Explică-mi asta bătrîne.

Însă cum vînătorul doar zîmbi, Ladera îl preveni :

— Lui Juan Solito nu i se smulge nici un cuvînt cu privire la secretele lui profesionale.

— Hm ! Cine a învățat tăcînd, tăcînd instruiește, domnule Manuel.

— Nu-ți spuneam ? Bine, Juan Solito, am să-ți plătesc imediat, ca să treacă cauzele înaintea efectelor.

— Dumneata n-ai înțeles, domnule Manuel. Juan Solito n-a vrut să ia plata înainte, căci trebuie să știți că n-are obiceiul ăsta.

— O știu, omule. N-o lua așa. Îți plătesc înainte pentru că de pe acum pot socoti pe șchiop un tigru mort și fiindcă avînd bani la mine, îmi este mai ușor să achit pe loc ceea ce datoresc.

— Asta-i altceva.

Și spuse apoi cuvintele fără de care nu lua niciodată prețul muncii sale :

— Să vină aurul, care în mîinile lui Juan Solito nu va rămîne.

Luă moneda, o așeză pe palma stîngă, murmură niște cuvinte neînțelese, făcu deasupra ei o mișcare iute cabalistică și la urmă o băgă în cingătoare, spunînd :

— Am să vă las acolo chitanța. Îl vreți cu cap, așa ca pe cel de ultima dată ?

— Nici cu cap, nici fără. Am casa plină de piei de tigru.

— Dar ăsta-i foarte frumos, domnule Manuel. Și cu o poveste renumită.

— Bine. Lasă-i pielea la *Hondonada*, să i-o dăruiesc prietenului Marcos Vargas în amintirea acestei plăcute întîlniri de astăzi.

— Cuvintele dumitale vor fi îndeplinite, spuse vîntătorul cu emfază și după ce frecă cu piciorul gol saliva de tutun, care era suc din trupul său și nu putea să se usuce pe pămînt fără să se usuce în același timp și el în întregime, ca arborele din care iese seva, se despărți de Marcos Vargas în felul acesta :

— Ei bine, tinere. Acum dumneata ai văzut și auzit mai mult decît lasă Juan Solito primului întîlnit să vadă ; însă ce-i scris nu se șterge, și pe lîngă toate celelalte Juan Solito n-a uitat că are o obligație față de dumneata. Fiindcă într-o zi, pe o piatră, ți-am spus : „Cînd tu mergînd acolo, eu învățîndu-te lucrurile“.

— Ponchopire ! exclamă Marcos Vargas, întîmpinînd cu bucurie amintirea din adolescența lui.

Și Juan Solito socotind întrevederea terminată, începuse să treacă drumul pentru a intra în pădure :

— Și ascultă, tinere, ce-ți spune un om încercat : pe drumurile astea, nu-ți purta sufletul în privire așa cum faci dumneata.

Spunînd acestea, dispăru înăuntrul pădurii, de parcă l-ar fi înghițit misterul de care-i plăcea să se lase înconjurat.

Mergînd ei mai departe, Ladera îi spuse lui Marcos Vargas :

— Sînt unii care cred cu tărie că Juan Solito oprește într-adevăr un tigru sau o persoană, legîndu-i urma, așa

cum spune el, vrăjitorie învățată de la indienii *piaima* ; dar ce e sigur e că are mare îndemînare în meșteșugul lui, căci niciodată nu greșește cînd este însărcinat să omoare un tigru. Așa izolat și singur cum l-ai văzut, fără să-și ia un cîine, se afundă în pădure și petrece o noapte întreagă veghind. Ce spun eu o noapte ! Nopti și zile în șir dacă e nevoie... Și povestea cu monedele, ai observat ce-a făcut cînd a luat-o ? Totdeauna cere să i se plătească o liră sterlină, și se spune că face aceasta ca să le îngroape, să le restituie pămîntului de unde a fost scos aurul, cauza blestemului care, după el, apasă asupra Guayanei. Sînt de părerea lui... Desigur că-și păstrează cîteva, căci din ceva trebuie să trăiască, doar nu cu rădăcini din pădure ; însă așa se spune, printre alte multe lucruri care se povestesc despre Solito.

Dar Marcos nu-i dăduse ascultare. Gîndul lui era la acea seară, acum îndepărtată, cînd stătuse puțin de vorbă cu indianul Ponchopire, simțind din nou vraja acelei lumi din pădurea misterioasă, cu origină enigmatică.

Manuel Ladera, văzînd că vorbele lui rămîneau fără răspuns, murmură :

— Ah, drace ! Pe omul ăsta l-au lăsat pe gînduri vrăjitoriile lui Juan Solito.

Acesta era un Marcos Vargas pe care încă nu-l cunoștea.

III

Upata cărăușilor

Atmosferă luminoasă și suavă deasupra unei văi liniștite între dealuri line. Acoperișuri de palmier, de tablă, acoperișuri roșii sau argintii, o vegetație îmbelșugată,

de grădini și livezi în curți și solarii. Munți îndepărtați, de un albastru estompat.

— Upata, spuse Manuel Ladera. Aici este localitatea cărăușilor din Yuruari. Upata trăiește din tranzit : din veniturile încărcăturilor pe care le transportă carele lor și din banii pe care-i lasă aici străinii, în drumul lor spre interior, spre pădurile de cauciuc și văgăunile aurului din Cuyuni, și când se reîntorc de acolo ca să petreacă, fiindcă aceasta este localitatea cea mai veselă din tot cuprinsul Yuruari.

— Și cum această localitate este renumită prin femeile ei frumoase...

— Ai să vezi dumneata dacă-s plăcute petrecerile aici. Munții aceia albaștri sînt munții Nuria, și stîncă aceea abruptă este renumita Piatră a Sfintei Maria — de unde izvorăște și o apă — care reprezintă aici ceea ce este pentru orașul Bolívar capul Zapora : momeală pentru a atrage străinii. Fetele te vor duce acolo să te boteze cu apa care izvorăște din stîncă, ca să te căsătorești cu o fată din Upata și să prinzi rădăcini aici. Sau s-o duci cu tine unde vrei, fiindcă nici asta nu le displace.

— Cît despre mine, mă boteze cît or vrea, căci ne-fiind foarte sigur că sînt creștin...

— În ciuda spovedaniei cu care te-ai și învrednicit ?

— Pentru orice eventualitate...

Trecură peste un pîrîu pe malurile căruia niște cărăuși își adăpau și își îmbăiau catîrii, în timp ce discutau cu aprindere între ei, presărîndu-și vorba cu ironii și cu lăudăroșenii, și intrară în localitate.

Străzi de pămînt roșu pe care curgeau rîurile aurii ale apusului de soare. Ici, colo, care goale cu hulubele ridicate și cu noroiul drumurilor străbătute pe roți ; sau care încărcate și acoperite cu coviltire, poposind în trecere spre alte localități, prin ogrăzile cuprinse de agitația cărăușilor care sporovăiau deshămînd animalele, ducîndu-le la iesle și aruncîndu-le brațe de iarbă.

Cînta în munca lui sonoră ciocanul fierarului lovit de nicovală, zăngăneau hamurile catîrilor altor convoaie abia sosite sau care porneau acum la drum ; obiectele

și cuvintele ce se auzeau în treacăt — în curelărie, potcovărie sau rotărie — toate se învîrteau în jurul vieții căraușilor. În aer plutea mirosul animalelor. În discuții se încrucișau drumuri. Drumul de la San Félix, drumul de la Tumeremo, drumul de la Callao, drumul de la Palmar... În Upata căraușilor totul călătorea.

Căsuțe umile, acoperite cu palmier *carata*; altele cu acoperișuri din tablă, destinate comerțului: prăvălia, adăpostul drumeților, cu pături de lînă agățate pe uși, băcânia unde peonii care au terminat munca trag o dușcă de rachiu de trestie, făcînd gălăgie; altele cu acoperișuri de țiglă, casele familiilor cu vază din localitate, cu multe ferestre și fete frumoase apărînd în pervaz.

— Bună seara, domnule Manuel.

— Bună seara, inimioara mea! le răspundea el mulcalit. Ce dragăstos mă saluți acum cînd mă întorc din călătoria asta! Vă aduc un candidat pentru Piatra Sfintei Maria. Spune că alegerea lui e făcută, dar n-o să fie de prisos să-l udați cu apușoara pe care o știți. Pofțiți astă-seară pe la mine, să vi-l prezint.

Și ferestrele răspîndeau rîsete asupra glumelor domnului Manuel și priviri asupra străinului tînăr de ani și chipeș la înfățișare.

Fiîndcă în Upata, care trăia din tranzit, dragostea își puna și ea nădejdea în trecerea străinilor.

Frații Vellorini

Una dintre casele de comerț, cea mai importantă din Upata, era a Fraților Vellorini, Francisco și José, corsicani stabiliți în Guayana de vreo treizeci de ani și care erau porecliți Vellorini cel bun și Vellorini cel rău.

Francisco era vesel, din fire, amator de glume și plăcîndu-i să folosească proverbele și expresiile poporului guayanez căruia îi cîștigase simpatia de care se bucura: José, dimpotrivă, era auster și rezervat cînd se întimpla să nu fie chiar ursuz și nesociabil. Primul era căsătorit cu o fată din Upata, soră cu Manuel

Ladera ; al doilea, burlac, sau mai bine zis : holtei bătrîn, ducea o viață retrasă, consacrată numai afacerilor, conducînd casa de comerț din Tumeremo, unde avea de asemenea întîietate firma lui, pe ale cărei birouri își petrecea viața, cu tabieturi, o pisică neagră cu ochi verzi ce părea să fie singura simpatie a lui José. Acesta din urmă, înalt și slab, osos, cu fața galbenă și cu păr cărunt, plin de mătreață, care-i dădea un aer bătrînicos, deși era numai cu doi ani mai mare decît fratele său Francisco, grăsuliu, cam apoplectic, cu ochi albaștri și obraji roșii ca brandy-ul de care era mare băutor, fără însă ca aceasta să dăuneze seriozității comerțului, căci de seriozitate personală părea să fie cu totul lipsit.

Poreclele de bun și de rău erau scornite în glumă dar și din calcul de Francisco, pentru că acesta, ori de cîte ori cineva, încrezîndu-se în purtările lui vesele și generoase, îi cerea vreo favoare ori îi propunea afaceri nu prea clare sau nu de ajuns de profitabile pentru firmă, obișnuia să-i răspundă :

— Cum să nu, băiete ! Știi că sînt cu totul la dispoziția ta ; dar, rămîne între noi, vorbește mai întîi cu Vellorini cel rău și caută să-l convingi. Fiindcă, știi, el e capul firmei, ca mai mare în vîrstă... și aici făcea un gest cu degetul mare și cu arătătorul prin care lăsa să se înțeleagă că-i vorba de bani. Cel mai bun mijloc este să-i intri sub piele cu dibăcie, fiindcă îl știi cît e de capricios și bănuitor, în timp ce eu am să te ajut de aici, prefăcîndu-mă că nu vreau s-o fac.

Desigur că, tot spunînd așa mereu, nu-l mai credea nimeni, dar la început a obținut rezultatul dorit, iar după aceea a rămas obiceiul să i se spună „cel bun“, cu toate că se știa că, după un asemenea răspuns, n-aveai de ce să-ți mai pierzi timpul cu afacerea propusă.

În realitate, cel bun era José. Pe cît de nepriceput în afaceri, pe atît de perseverent în muncă, înclinat spre dărnicie, simpatizant în mai mare măsură a elementului creol, cu toate că părea contrariul, iar pe de altă parte foarte docil față de autoritatea fratelui său ; și fiindcă toate astea îl frămîntau și căuta să facă

totul temeinic, lui Francisco îi veni ideea să folosească înfățișarea ingrată a fratelui său în așa fel, încît să se spargă în capul lui toate pretențiile inacceptabile, în virtutea înțelegerii — pe care José n-a făcut decît s-o accepte, însă cu multă neplăcere — ca el să respingă orice propunere. În felul acesta, Francisco ar cultiva simpatiile firmei, iar José i-ar apăra interesele, deși pînă la urmă ajungea să se certe cu Francisco din pricina rolului odios ce-i revenea.

— Asta e! Da, da! E foarte comod! Eu port faima de avar, și tu ești acela care storci clientul.

— Gîndește-te că dacă ți-aș lăsa ție inițiativa afacerilor, cum ești tu moale, am mai umbla și azi cu luntrea cu mărunțișuri, ca acum treizeci de ani. În timp ce așa ai o avere frumoasă.

— Ce-mi pasă mie de bani! răspundea José, aruncînd brațele în sus și scuturînd mîinile deasupra capului. Cu un real pe zi îl întretin pe Pepitîn — acesta era pisoiiul — ca să nu moară de foame.

— Da. Și cu ceva mai mult pe tine, care trăiești ca un anahoret.

— Da? Acum mă faci și avar? Numai asta mai lipsea! Eu avar! Știi bine că strîng banii ca să-i las fetițelor tale, după moartea mea.

Însă fratele său, învățat cu aceste ieșiri, se mărginea să-i răspundă :

— Păi atunci lasă-mă să le apăr moștenirea în felul meu.

Și această scenă se repeta — mai mult sau mai puțin identic — de fiecare dată cînd Francisco venea să-l prevină :

— O să vie să vorbească cutare cu tine. Știi, descotorosește-te de el.

Casa din Upata, cea mai importantă a firmei, amintea în mare ceea ce fusese în mic începutul acestei averi. În ea se vindeau de toate, cu ridicata și cu amănuntul : alimente, pînzeturi, încălțăminte, pălării, obiecte de fierărie, de curelărie, vase de bucătărie. Fiindcă tinerii corsicani își exercitaseră comerțul ambulant cu luntrea, pe riurile și canalele regiunii cauciucului și a minelor, de la un campament la altul, casa din

Upata s-a numit la început *El Bongo*¹ pînă cînd, fetele crescînd, l-au determinat să suprimе de pe fațadă amintirea aceea umilitoare pentru ele. Acum firma era „Frații Vellorini“, scrisă pe plăci de aramă, pe amîndouă laturile ușii de la intrarea biroului.

În seara în care Manuel Ladera se opri să-l prezinte pe Marcos Vargas, se afla acolo Musiú Francisco — cum i se spunea — adresînd glume trecătorilor și răspunzînd cu rîsete astmatice la acelea pe care i le întorceau ceilalți.

— Cumnate ! exclamă, imitînd accentul și graiul popular, nu te-ai întîlnit pe aici cu carele tale ? Mi-am luat permisiunea să le trimit Ța San Félix, să-mi ducă niște marfă de care era lipsă în Tumeremo.

— Bine ai făcut don Francisco, răspunse Ladera. Și fiindcă veni vorba, Ți prezint pe tînărul Marcos Vargas, căruia i-am vîndut caravana. Lui va trebui să-i plătești cheltuielile acestei călătorii și sper că vei continua să-i încredințezi mărfurile dumitale conform învoielii.

— Cum de nu, băiete ! spuse Vellorini, către Marcos. Deci te-ai făcut cărăuș ? Te-ai gîndit bine, fiindcă afacerea asta produce bani mulți. Dacă nu-i așa, să-Ți spună cumătrul Țsta, pe care nu-l spînzură pentru un milion de pesos.

— Ai să mi-l lași dumneata în testament, răspunse Ladera pe același ton glumeț.

— Nu te plînge, cumnate. Nu te lepăda de numele de bogat, căci al Țău este bine meritat.

Și lui Marcos :

— Ei da, tinere, contează pe colaborarea noastră ; dar ar fi bine să te înțelegi cu Vellorini cel rău, în privința cheltuielilor.

— Cu el vorbesc eu, domnule Francisco, răspunse Marcos Vargas, căruia Ladera îi povestise tertipurile poznașului său cumnat. Pe domnul José nu am avut încă plăcerea să-l cunosc, dar între noi fie spus, pentru mine Vellorini cel rău este acela care mă ascultă. Vă

¹ Luntrea.

păstrez secretul, dacă îmi dați încărcăturile fără să vă tocmiți în privința cheltuielilor, căci dumneavoastră asta vreți să puneți la cale.

Musiú Francisco izbucni într-un râs astmatic.

— Cum ți se pare, cumnate Ladera, procedeul puișorului de a-și câștiga clientelă ?

Și folosind mai departe limbajul metaforic al amatorilor de lupte de cocoși — cum sînt mai toți guayanezii — îi răspunse lui Marcos :

— Văd că ești pui de rasă care intră în luptă fără pîteni. Da, îți voi da încărcăturile fără să mă tîrgui în privința prețului, fiindcă mi-ai omorît cocoșul în mînă ; dar păstrează-mi secretul, așa cum ai spus. Cu toate că este un secret de formă, nu-i așa cumnate Ladera ?

Și așa și-a câștigat Marcos Vargas bunăvoința primului său client. După ce își luă rămas bun de la domnul Francisco și pe cînd mai răsuna încă râsul cu care acesta însoțise cele întîmplate, Ladera îi spuse :

— Bine, Marcos Vargas. Acum cheltuielile sînt asigurate ; de acum încolo, totul va fi cu câștig. Mîine am să te prezint celorlalți clienți ai mei care nu sînt atît de importanți ca frații Vellorini, dar formează o bază frumoasă de profituri, iar poimîine, dacă nu te-a obosit prea mult călătoria asta, vom apuca pe drumul spre San Félix, ca să-mi îmbarc animalele și să-ți predau acolo carele care de pe acum lucrează pentru dumneata. Te las la han și am să vin în seara asta să te caut, ca să te prezint familiei mele.

Și privind fetele de la ferestre :

— Ia te uită ce agitat e coteșul de găini ! Diseară toate vor veni acasă la mine, să te cunoască.

Clar de lună

Luna își îndeplinea în noaptea aceea, cu zel și grație, funcția ei de luminător public. Fațadele albe, acoperișurile de palmier *carata* și mai ales acoperișurile din tablă, coroanele copacilor liniștiți în atmosfera calmă,

stînca abruptă a Sfintei Maria și pînă și munții îndepărtați din Nuria răsfrîngeau acea lumină de fulger pașnic. Și o dată cu iluminarea de vis, muzica și cîntecele pămîntene se armonizau cu decorul romantic.

Părea că toate fetele din Upata, în saloanele cu ferestrele deschise sau sub lampadarele verandelor din fața ușilor date de perete, își propuseseră să cînte tot ce știau : la ghitară, mandolină, pînă și cîte puțin la pian ; grațioase *galerones*¹, triste *maremares*² și arii naive de cîntece de dragoste. Cîntări stîrnite de luna plină și de sosirea unui tînăr străin, chipeș la înfățișare.

Numai casa fetelor Vellorini, învăluită într-o liniște deplină și cu ferestrele închise, nu lua parte la concertul sentimental și popular. Fiicele celui mai bogat om din Upata, renumite prin frumusețea lor și deprinse cu bunul gust de la Nisa și Paris, unde obișnuiau să-și petreacă vacanțele, fetele Vellorini nu aveau nevoie să iasă la fereastră să se distreze, și cu atît mai puțin să se arate cînd sosea vreun străin, fiindcă la vremea măritişului ele aveau să fie acelea care vor alege dintre o sută de pretendenți pe cel mai bun și, în nici un caz nu se vor expune să fie confundate cu acele fete care cîntă din mandolină sau ghitară cîntece de amor și *galerones*, fiindcă erau femei rafinate și cîntau la pian numai muzică clasică.

Însă fetele Vellorini erau trei, și dacă cele două mai mari nu doreau să-i facă lui Marcos Vargas cinstea de a-i da importanță la sosirea lui, în schimb Aracelis — Bordona³, cum o numeau părinții ei, după obiceiul de acolo, fiind cea mai mică — era în noaptea aceea mai neliniștită ca oricînd în casa verișoarelor ei Ladera, unde era așteptată vizita străinului.

— Ce-i cu tine, fetițo, de n-ai astîmpăr ? o întrebau verișoarele și prietenele adunate acolo, cu care se pe-

¹, ² Melodii populare.

³ A șasea coardă de la ghitară.

trecea același lucru, însă erau mai potolite. Parcă ai fi mâncat argint-viu în seara asta ?

Ea nu dădea explicații, dar le ciupea făcându-le să țipe.

Nu toate erau fetițe de paisprezece-cincisprezece ani, ca Eufrosina și Roza Maria Ladera, și nici nu ieșiseră toate din casă cu gândul să le viziteze, ci ca să se plimbe sub frumosul clar de lună din acea noapte ; și fiindcă s-au oprit o clipă în fața ferestrelor fetelor Ladera, iar acestea le-au spus :

— De ce nu intrați ?

Au intrat. Iar domnul Manuel, când sosi întovărașit de Marcos Vargas, intră în salon exclamînd :

— Doamne ferește ! văd că mi-ați luat în serios vorbele de astă-seară.

Și lui Marcos :

— Prietene, dumneata te-ai născut cu noroc. Nu încape îndoială. Privește ce cadru complet de fete frumoase de unde să-ți alegi logodnica. E de ajuns să întinzi mîna ca orbii.

Marcos Vargas nu avea deprinderea complimentelor. Mediul lui fusese bărbătesc și aspru și între femei nu se simțea în largul lui, dar ieși din încurcătura în care-l pusese Manuel Ladera :

— Trebuie să fii orb, răspunse, sau în orice caz orbit, ceea ce în cazul ăsta este același lucru. Dar ce nevoie să alegi, cînd totul este bun ? Cînd îmi plac mai multe lucruri și sînt întrebare pe care-l prefer, totdeauna obișnuiesc să răspund : pe toate împreună !

O explozie de rîsete și de exolamații speriate și totodată încîntate, una dintre acestea rostită de Aracelis Vellorini :

— Antipatic !

Ceea ce atrase asupra ei privirile tuturor, în timp ce în jur se făcu o liniște indiscretă.

Aracelis însă nu se turbură și, mai mult, ieși din încurcătură, ciupind fetele. Țipară din nou victimele unghiilor sale, ceea ce prilejui noi rîsete, și o dată cu

rîsul dispăru și stînjeneala produsă de primele cuvinte ale lui Ladera.

Apariția Maigualidei făcu să amuțească corul veseliei. Eleganța severă a doliului ei — îmbrăcămintea neagră, frumusețea spiritualizată a feței sale în urma tragicei întâmplări — era într-adevăr ceva ce impunea respect. Și cu acest sentiment se ridică în picioare Marcos Vargas, strîngîndu-i apoi mîna pe care ea i-o întinsese în tăcere, însoțită de un zîmbet ce părea să exprime numai rușinea sîngerosului scandal care îi pătase viața.

Pe de altă parte, nimeni nu se așteptase să iasă ca să primească vizita lui Marcos Vargas, căci trăia retrasă de orice conveniențe sociale — departe de lumea veselă a surorilor sale care se agitau acolo — și, în timp ce ea saluta pe micile prietene ale acestora, Manuel Ladera șopti la urechea musafirului :

— Este o favoare cu totul specială, deși bine meritată, cea pe care ți-o face biata mea fată, fiindcă după cum ți-am spus...

Marcos aprobă din cap, urmărind cu privirea pe Maigualida și căutînd să și-l închipuie în gînd pe José Francisco Ardavín. Între timp Aracelis nu-l pierdea din ochi.

— Ei bine, spuse Maigualida, așezîndu-se lîngă tatăl ei, erați foarte veseli, și n-aș vrea să fiu tocmai eu cea care vă strică buna dispoziție.

În vremea asta, doamna Ladera vorbea cu Marcos, așezat lîngă ea, spunîndu-i că o cunoscuse pe mama lui și că se împrietenise cu surorile ei în timpul unui sezon petrecut la Bolívar, cînd era necăsătorită.

Fetele șușoteau între ele, și Rosa Maria Ladera, alături de Aracelis, părea plină de admirație față de ce-i povestea aceasta la ureche și arunca pe furiș priviri spre Marcos, care i le întorcea, profitînd de zîmbetul arborat pentru conversația cu doamna Maria.

— Cum vi se pare Upata ? întrebă Maigualida. Nu ați mai fost pe aici ?

— Nu, răspunse Marcos. Totuși așa mi-o închipuiam.

— Nu vă puteți plînge de ea, spuse una dintre invitate, căci v-a primit cu o noapte minunată.

— Pentru apusuri de soare, Bolívar, spuse alta, în cinstea străinului. Însă pentru nopți cu lună, Upata.

— Și pentru alte lucruri de asemenea frumoase.

Conversația deveni generală, veni vorba de Piatra Sfintei Maria ; una dintre fete spuse că Marcos trebuia dus acolo, și acesta răspunse :

— Nu mă opun să mă botezați, dar vă previn că sînt gata confirmat.

— Ce vreți să spuneți prin asta ?

— Nu se face confirmarea cuiva cu o palmă ? Ei bine, mie mi-a și fost dată.

Și cum cele spuse făceau aluzie la ceea ce-i povestise Aracelis, în mod confidențial, Rosei Maria Ladera, aceasta izbucni bătînd din palme :

— Povestiți-ne ! Povestiți-ne !

Aracelis își ciupi iar verișoara indiscretă, în timp ce-i făcea semne negative lui Marcos, ceea ce stîrni o nouă curiozitate.

— Da ! Da ! cerură mai multe într-un glas. Povestiți-ne întîmplarea cu palma.

— Ei bine, dacă țineți cu tot dinadinsul, fie. S-a petrecut la Laja de la Zapoara. A fost vreuna dintre dumneavoastră în Bolívar ?

— Hm ! făcu Manuel Ladera. Are să se întîmple ce mi-am închipuit !

— Povestiți ! Povestiți și nu întrebați.

— Fie. De atunci să fie... Ei bine ! Cît e de atunci nu are importanță : s-a întîmplat la venirea *Zapoarei*. Eu pescuiam și într-un moment de neatenție am alunecat și am căzut în apă...

Și spuse povestea cu palma, încheind :

— Încă mai am semnul celor cinci degete bine plasate și mă tem că le voi păstra cît voi trăi...

Izbucniră rîsetele de-a valma cu întrebările, cu toate că pentru multe dintre ele răspunsul nu mai era un secret :

— Cine a fost fata aceea ? Numiți-o ! Poveștile trebuie spuse pînă la capăt.

Dar Aracelis Vellorini era destul de sigură pe ea ca să înfrunte orice situație dificilă și, sculîndu-se în picioare, cu obraji aprinși și ochii scînteietori de mîndrie, domină zarva vicleană exclamînd :

— Vreți să știți ? Vă interesează mult de tot ? Ei bine am să vă satisfac curiozitatea. Eu am fost ! Eu sînt aceea care l-a confirmat, cum spune el !

Rîsete, aplauze, exclamații de mirare din partea Maigualidei, priviri scandalizate din partea doamnei Ladera către soțul ei și comentariul acestuia :

— Prin urmare ăsta era angajamentul despre care mi-a spus prietenul meu ! Dar cum să-mi închipui că era vorba de fina mea.

Între timp, Aracelis, bucurîndu-se de eșecul pe care-l suferiseră multe dintre cele de față, adăugă :

— Nu doreați să știți ? Ei bine, acum știți ! Este confirmat. Așa că nu vă mai pierdeți timpul cu botezul lui. Și acum, petrecere frumoasă !

Spunînd acestea, părăsi salonul, scuturîndu-și pe umeri părul blond și lăsînd printre prietenele ei, sub aparența unor comentarii vesele, acel amestec de admirație și ciudă pe care-l stîrnesc cei norocoși și plini de sine, cînd mai au și darul de a place.

— Ah ! ce fetiță nebunatică ! spuse doamna Ladera ca să o scuze față de Marcos. Face și spune ce-i trece prin cap.

— Nebunatică ? rectifică domnul Manuel. Sîngele corsican care-i curge prin vine. Oamenii aceștia știu să facă totdeauna ce-și propun.

Puțin după aceea petrecerea se sfîrși și prietenele fetelor Ladera se întoarseră acasă în tăcere, oftînd după atîta rîs și fiindcă era una din acele nopți romantice cu lună din Upata...

Acoperișurile de palmier, copacii liniștiți, stîncă înaltă, munții îndepărtați... Nu se mai auzeau acum nici ghitarele, nici mandolinele...

IV

Ardavinii

Din timpuri mai vechi, Ardavinii treceau drept oameni viteji în istoria sîngeroasă a răscoalelor armate care — ca niște penitențe convulsive ale profundelor zguduiri produse de războaiele pentru independență și federație — continuau să frămînte țara, și precum se întîmpla și în alte regiuni cu alți generali, acestui fapt i se datora, din tată în fiu, funcția de șef din Yuruari.

Desigur, acești șefi nu au constituit întotdeauna o calamitate. Într-o țară cu populație rară, plină de aventurieri temerari — puhoi de oameni ademeniți de o îmbogățire rapidă — era nevoie, așa cum pentru mușcătura de lup se căuta leacul în însăși pielea animalului, să se caute remediul împotriva influenței nefaste a *caciques*¹ în ei înșiși. Unii Ardavini au îndeplinit oîteodată rolul de putere moderată sub aripa căreia, ca să folosim jargonul amatorilor de lupte de cocoși, oamenii pașnici puteau să scape de brutalitățile autorităților inferioare și de excesele bandiților care mișunau prin partea locului.

Unul dintre acești rari *caciques* și poate chiar un conducător adevărat, în sensul cel mai bun al cuvîntului, părea că avea să fie José Gregorio Ardavín; dar, în clipa cea mai promițătoare a carierei sale politice care abia începuse, se retrase din politică și din viața publică, se încurcă cu o indiană *arecună* pe care o adusese cu el dintr-o expediție în susul rîului Caroní și se înfundă în niște păduri care-i aparțineau din apropiere de Callao.

¹ Persoană de vază dintr-o localitate, care exercită influență pe plan politic și administrativ.

După unii, cauza acestei neprevăzute întorsături a vieții sale ar fi fost o băătură vrăjită pe care i-ar fi dat-o indiana ca să-i robească voința ; după alții, pe cît se pare mai bine informați, a fost respingătoarea boală a *cararei*¹, contractată în urma conviețuirii cu indiana chiar în timpul acelei expediții, și fiindcă ținea mult la aspectul lui fizic, cînd i-au apărut acele pete urite și incurabile, a hotărît să se izoleze și a trăit astfel cincisprezece ani cu indiana lui, în pădurile de la Palo Gacho.

L-a înlocuit în funcția de *cacique* vărul său Miguel. Militar mediocru și politician veros, dintre aceia care „trag un foc pentru guvern și unul pentru revoluție“, avînd drept unic țel deturnarea fondurilor publice, Miguel Ardavin a rămas întotdeauna doar satelitul lipsit de personalitate al vărului său ; activitatea lui politică s-a mărginit la a strînge în jurul lui toate elementele rele ardaviniste care nu fuseseră protejate de scrupulosul José Gregorio ; din ei și-a alcătuit nucleul inițial al partidului său, în jurul căruia s-au adunat apoi aceia care nu voiau să trăiască decît sub conducerea acestui nume istoric.

De mai mulți ani dispunea de feuda lui în calitate de autoritate publică sau chiar fără asta, fiind stăpînul a ceea ce se putea numi politică regională, și dacă prestigiul lui nu era deopotrivă cu cel al lui José Gregorio, în schimb dispunea de o mare avere ; ale lui erau cele mai bune concesiuni miniere și întreprinderile de cauciuc cele mai importante, în fruntea cărora funcționarii lui întrețineau o atmosferă de încordare, exploatînd peonii care puteau să se transforme în trupe, dacă ar fi avut șeful nevoie de ele.

Un ins încă mai oarecare era José Francisco, fratele lui José Gregorio ; însă el era un caz ciudat, deși foarte firesc în acel mediu. Lipsit de vitejia tradițională a familiei pînă a se comporta cu extremă lașitate, însă totodată un temperament impulsiv pînă la marginea patologicului, el a fost nevoit să suplinească prin vio-

¹ Boală de piele.

lență absența curajului — fără de care nimeni nu putea trăi în țara Oamenilor Viteji și cu atât mai puțin un Ardavin — simularea ajungînd să fie atât de perfectă, sau mai bine zis, atât de spectaculoasă încît foarte repede își atinse scopul și deveni temut.

La adăpostul respectului pe care-l inspira fratele său, pe atunci la apogeul carierei sale politice, începu o existență deșucheată: se îmbăta, intra călare prin taverne și tripouri, spărgea stiolele cu focuri de armă și răsturna cu calul mesele de joc, deși după aceea trebuia să plătească daunele prin despăgubiri mari. Stăpînii localurilor tolerau nelegiuirile din pricina sumelor pe care le dădea și de teamă ca José Gregorio, cu tot respectul lui față de proprietatea altuia, să nu pună în practică zicala „mai aproape-i de piele cămașa, decît haina“.

Însă numai el știa cîte eforturi îi cereau aceste exhibiții de bărbăție, care, departe de a domoli fantasmalele fricii sale fiziologice — nervi zdruncinați, fire jonică — îi creau o altă stare, încă și mai chinuitoare. Aureola obținută prin minciuna vitejiilor sale și nevoia, fatală, de a o face într-o bună zi recunoscută de toți prin fapte pozitive, sfîrșiră foarte curînd prin a-i inspira o teamă morbidă de el însuși, de temerarele sentințe ce puteau la un moment dat lovi pe falsul viteaz care, pe zi ce trecea, își pierdea și mai mult stăpînirea de sine. De cum i-a intrat în cap acest gînd, și sub imperiul dublei sale personalități, el nu l-a mai considerat fals pe Ardavin cel viteaz, care năzuia să se manifeste în el, ci dimpotrivă, pe acela pe care-l treceau răcorile; astfel tremura pentru cel dintîi, împiedicîndu-l să se arate așa cum era. Pînă la urmă această dublă existență — ceea ce însemna deja un pas spre pragul nebuniei — s-a materializat în asemenea măsură încît, într-o dimineată după o noapte de beție, i se păru că din trupul lui se desprinde un altul, care-i lua toată forța vitală și energia sufletească, lăsîndu-l cu cealaltă jumătate iluzorie, pustiit de spaimă, în preajma morții. Și strigă delirînd:

— Nu-l lăsați să plece, o să-l omoare! Prindeți-l!

Era năluca sa proprie, nemulțumită de fanfaronadele din pricina cărora, fiind acum lipsit de umbra protectoare a fratelui său — căci nu se îndoia că Miguel n-avea să-l mai ocrotească mult timp — se putea găsi dintr-un moment într-altul în primejdia de a fi nevoit să se arate în stare de o reală faptă de vitejie.

Pe atunci, cedînd complexelor de care era frămîntat sufletul său în delir, se întîmplă să se îndrăgostească de Maigualida Ladera. În realitate o îndrăgise din copilărie, însă cu o ură pizmașă din pricina unei glume inocente pe care o făcuse ea, întrebîndu-l :

— Cum vinzi batistele ? ca să-i arate că avea pulparele cămășii ieșite în afară.

Și poate că Maigualida, care fusese și ea în copilărie îndrăgostită de el — din pricina aceleiași glume care pe el l-a mîhnit atît de mult — l-ar fi acceptat pînă la urmă, dacă atunci cînd, rupînd carapacea timidității, și destăinuindu-i dragostea, ajunsă pasiune năvalnică, nu ar fi făcut-o cu atîta violență, dezvăluindu-i înspăimîntătoarea taină a sufletului său pe marginea crimei și conjurînd-o să nu-l abandoneze unui asemenea destin.

Mai puternică decît iubirea, a fost teama care a cuprins-o în fața unei asemenea destăinuiri și fata s-a retras de la fereastră unde i se destăinuise, lăsîndu-l singur.

— Vei fi a mea sau a nimănui ! jură Ardavín.

Și n-a întîrziat mult să-și îndeplinească amenințarea.

Într-o zi, lipsind din Upata, află printr-un prieten al său că Maigualiada avea un logodnic, pe deasupra și străin. Se întoarse imediat în localitate și întîlnindu-și rivalul la fereastră unde el fusese respins, îl provocă la duel și fără să-i lase timp să-și scoată revolverul, chiar acolo, își descărcă revolverul în pieptul lui.

Insultă personală și moarte provocată în legitimă apărare, a fost verdictul justiției corupte. Și el își ispăși pedeapsa numai cu cîteva luni de închisoare. După asta nimeni nu s-a mai îndoit că José Francisco Ardavín era un om curajos : își atinsese scopul de a se face temut.

Cu sau fără soț ?

Francisco Vellorini, străin și bogat, putea să dispună de mărfurile sale după bunu-i plac, însă nu același lucru se întâmpla și cu ceilalți clienți ai lui Manuel Ladera ; cînd acesta i-i recomandă lui Marcos Vargas, îndemnîndu-i să-l folosească pentru căraușia mărfurilor lor, unii au răspuns că se vor gîndi, iar alții, că tocmai se înțeleseseră cu Colonelul — care prin antonomază era José Francisco Ardavín, așa cum vorbind despre Miguel i se spunea, simplu, Generalul. Pentru acei negustori și mici capitaliști creoli, dușmănia unor *caciques* însemna ruină sau moarte.

Dar Marcos Vargas nu se necăji, și chiar în noaptea aceea i se ivi o ocazie favorabilă. Trecînd prin fața unui tripou plin de lume, auzi spunîndu-se că se afla acolo și José Francisco Ardavín, beat și pierzînd bani la zaruri.

„Deci aici este tigrul ! își spuse oprindu-se. Și dacă aș intra în vizuină să văd ce poate, înainte să apuce să-mi facă el mie ceva ? În noaptea asta are ghinion, după cum se spune, și dacă regula nu greșește, trebuie să profit de acest lucru. O sfidare la timp dă totdeauna rezultate bune.“

Și intră în tripou, nu propriu-zis cu gîndul de a-l provoca, ci de a-l cunoaște pe periculosul său rival ; voia să se supună pe loc și cît mai repede unei experiențe de neînlăturat : să verifice dacă va fi în adevăr capabil, cînd s-o ivi prilejul, să înfrunte un om de teapa lui Ardavín.

„Fiindcă una erau ciupiturile și bătăile de pe cînd era mic, și alta, cu totul alta, erau focurile de armă și loviturile de pumnal ale oamenilor care te dezgustă.“

Și spunîndu-și acestea, se apropie de masa de zaruri unde juca colonelul Ardavín.

Era un bărbat cam de treizeci de ani, cu înfățișare plăcută și trăsături fine, însă deformate de expresia de fanfaron, mai accentuată și chiar bătătoare la ochi în timpul bețiilor. Aceia cu care juca, cîștigătorii, fie că erau dintre cei mai de seamă din Upata, aproape toți

cărăuși, fie că erau străini interesați în întreprinderile miniere și de cauciuc ale unor *caciques* sau veneau să-i caute, încercînd să le cîștige favoarea ; însă nici unii nici alții nu se simțeau acum la îndemînă în jurul mesei verzi, căci Ardavîn nu știa să piardă și devenea urîcios. La spatele lui erau trei indivizi cu înfățișare neplăcută care nu-l părăseau niciodată.

Tocmai cîștigase, pentru prima oară, și scutura zarurile cînd observă prezența lui Marcos Vargas.

— Domnilor ! exclamă. A sosit spaima cărăușilor din Yuruari. Omul care ne-a ruinat pe toți.

Și cum Marcos Vargas se mărginea numai să zîmbească, din pragul ușii unde se oprise, fără să se lase provocat, adăugă în limbajul crescătorilor de cocoși de luptă și pe tonul cel mai insolent :

— Un pui, nimic altceva. Și cu puf încă pe el.

— Da, colonele, cu puf încă pe el, răspunse Marcos Vargas, ca și cum ar fi luat-o drept o glumă prietenească. Însă am venit aici să învăț de la dumneavoastră să lovesc cu pintenul.

— Haide, José Francisco, se amestecă unul dintre prietenii lui, văzîndu-l că se face palid. Jocul e făcut. Spune „topo“ și aruncă zarurile.

Însă Ardavîn nu putea lăsa fără răspuns cuvintele acelea cu subînțeles :

— Totuși, spuse, Musiú Vellorini vestește pe aici că dumneata ești dintre aceia care intră omorînd dintr-o ciupitură. Dar cum eu nu cred în minciuni înșelătoare, mă încred numai în ce văd.

— Nu luați în seamă ceea ce se aude prin tîrg, colonele, răspunse Marcos, fără să se tulbure. Nu doresc să ruinez pe nimeni, căci pentru asta trebuie să fii bogat, ca dumneavoastră, ci numai să-mi cîștig pîinea. Lăsați ca soarele să strălucească pentru toți.

— Dumneata ai venit să-mi dai sfaturi ? întrebă Ardavîn, trecîndu-și zarurile în mîna stîngă, ca să aibă dreapta liberă.

Văzînd aceasta, tovarășii lui insistară :

— Aruncă zarurile, José Francisco.

În timp ce alții îi făceau semne lui Marcos să se retragă la timp, iar unul dintre aghiotanții lui Ardavin îi șoptea acestuia :

— Nu merită osteneala, colonele. Nu-i un om pentru dumneavoastră.

Luă din nou zarurile în mîna dreaptă și începu să le scuture.

Marcos Vargas rămase pe loc, zîmbitor, cuprins de o voluptate necunoscută lui : deplina stăpînire de sine în fața primului om periculos care-l înfrunta, ceea ce-l făcea să se simtă puternic și sigur de el.

Trecură așa cîteva clipe, fără ca Ardavin să arunce zarurile, poate pentru că nu-l asculta mîna, și sunetul acestora în mîna sa crispată era acum o măsurătoare zbuciumată a tăcerii care se așternuse în tripou. Deodată, cu paloarea icterică a unei hotărîri extreme înțipărită pe față, puse zarurile pe masă și-l întrebă pe Marcos cu îngîmfare :

— Ei bine, tinere. Ai venit să joci sau să cauți ziua de ieri ?

Și această întrebare dădu ultima lovitură de bici gîndului ce-i trecuse prin mînte lui Marcos Vargas.

— Ce să vă spun, colonele ? răspunse. Nu-mi lipsește dorința să fac o partidă.

Ardavin puse mîna dreaptă pe revolver. Urmă o deplasare a jucătorilor : unii către acela care amenința să ridice arma ; alții se dădură la o parte. Marcos adăugă zîbind :

— Nu-i vorba despre asta, colonele.

— Ah ! am crezut că e vorba despre o partidă între bărbați. Atunci o fi una de bani ? Dar ai dumneata atîția ca să te primesc în jocul meu ?

— Propriu-zis nici de bani.

— Atunci vrei să joci fără să pui miza ? Caută-ți de drum în cazul ăsta, fiindcă eu nici nu mă încred în cuvîntul primului venit, care poate fi un șarlatan, nici nu joc ca să fac operă de caritate.

Și către însoțitorii lui :

— Luați-l de aici pe acest vlăjgan !

Insultele însă nu făceau decît să întărească senzația aceea de deplină încredere în sine pe care o încerca Marcos Vargas.

— Așteptați un moment, colonele, spuse înaintînd spre masă. Ascultați-mi propunerea, poate o să vă placă.

Însoțitorii se opriră la un semn involuntar al lui Ardavín, și Marcos adăugă înaintînd spre masă :

— Nu am decît un client : Frații Vellorini. Ceilalți sînt sau vor fi ai dumneavoastră. Însă cum n-am să pot să-mi susțin afacerea numai cu mărfurile Vellorinilor, și decît să stai agățat mai bine să cazi deodată, îi joc pe Frații Vellorini contra lui Ledezma și Compania.

Surpriza ciudatei propuneri, produse o bruscă schimbare în atitudinea agresivă a lui Ardavín.

— Ce fel de provocare este asta ? întrebă.

Dar Marcos se mărgini să-i răspundă, în jargonul adecuat :

— Spuneți sau nu spuneți „topo“ ? Aveți în vedere că Ledezma și Compania sînt numai mărfuri și că vă dau în avantajul dumneavoastră cauciucul Vellorinilor, căci îi joc la paritate.

Se produse o rumoare. Colonelul părea că se dezmeti-cise deodată din aburul beției. Acum îi tremurau mușchii obrazului. Cei din jur văzură precipitîndu-se tragedia, și cei din suita lui se priviră unii pe alții. Marcos Vargas își făcuse loc printre cei care înconjurau masa. Intervenî funcționarul care primea un procentaj din totalul jocurilor tripoului :

— Acest fel de partide nu sînt permise aici, tinere.

Dar Ardavín interveni împotriva lui :

— Și dumitale cine ți-a permis să te amesteci în treaba asta ? Aici putem să ne jucăm și viața dacă avem chef.

Apoi către prieteni, dovedindu-și preferința pentru tonul plebeu :

— Prieteni, permiteți-mi o încercare. Am să mă bat ochi pentru ochi și dinte pentru dinte cu acest prieten care joacă tare. Merg cu dumneata tinere. Primesc provocarea !

Adună zarurile și le scutură din nou în mîna dreaptă, în mijlocul tăcerii unanime.

Marcos observă însă că a lăsat unul așezat cu soț, ținîndu-l fix cu degetul mic în timp ce-l scutura numai pe celălalt, lovindu-l de inel. Și atunci protestă :

— Nu așa, colonele. Nu-mi amesteca zarurile cu inelul. Ia cornetul sau retrag miza. Sau aruncă zarurile pînă la mijlocul mesei.

Ardavín păru că nu ia în seamă.

— „Topo“, spun !

Și aruncă zarurile. Le lăasă să se rostogolească pînă în mijlocul mesei, și ieșiră fără de soț. Pierduse.

Se produse din nou rumoare. Marcos Vargas simți cum pulsează în el admirația. El nu era un novice cum crezuseră mulți, și șiretenia cu inelul nu-i adusese lui Ardavín rezultatul de alte dăți. Va rămîne cu această insultă ? se întrebau unii. Marcos Vargas îi aruncase în față că trișează în prezența tuturor.

— Ia zarurile, îi spuse José Francisco Ardavín. Îmi mai rămîn încă destui clienți, și în noaptea asta o să avem de furcă dumneata și cu mine.

— Asta este treaba dumneavoastră, colonele. Eu joc tare de la început.

Marcos adună și scutură zarurile și adăugă pe tonul îngîmfat și de prost gust al celui alt :

— Spuneți chiar cu gura dumneavoastră.

Nervii lui Ardavín, care nu fuseseră niciodată supuși unui asemenea tratament, tresăltau în diferite mișcări fără rost, destinzîndu-se și contractîndu-se într-una.

— Merg cu Pérez Brindis, succesorii, contra Fraților Vellorini cu cauciuc cu tot. Și amestecă bine zarurile !

— Primesc, colonele, căci v-am dat să înțelegeți că gura dumneavoastră va fi măsura. Iar în ceea ce privește cealaltă, ascultați lovitura. Eu n-am inel. Acest toctoc e os curat.

— Spune „topo“, tinere, interveni casierul, crezînd că Marcos va arunca zarurile fără să îndeplinească regula indispensabilă pentru validitatea unei partide.

— Nu-mi vorbiți cînd arunc, îi răspunse. Nu vi s-a spus deja să nu vă amestecați în această treabă ?

Și pentru Ardavín :

— „Topo“ la al treilea !

Aruncă zarurile cu un gest de jucător. Ieși cu soț.

Începu din nou rumoarea. Ardavín pierduse pe altul dintre principalii lui clienți. De pe masă dispăruseră toți banii de la jocul întrerupt. În spatele lui Marcos se făcuse un gol printre cei care priveau. Însoțitorii nu-și luau ochii de la fața colonelului, palid cum nu-l văzuse nimeni vreodată.

Însă replica lui Marcos față de funcționarul de la casă produse, deodată, în mintea răvășită a lui Ardavín un efect neașteptat, chiar de el însuși. Îi dispăru agresivitatea, fiindcă cuvintele acelea, pe care abia acum le percepea, au fost pentru el ca o dovadă de respect dată de acest Marcos, pe care fusese gata să-l atace cu focuri de armă. Ca și cum ar fi spus casierului :

— Aici nu există decît un singur bărbat, José Francisco Ardavín, care v-a interzis să vă amestecați în această partidă.

Și mișcările fără rost, interferate, contribuiră toate la un rezultat neașteptat. Bătu de cîteva ori din palme chemînd pe băiatul de serviciu și-i ordonă :

— Servește șampanie pentru toți.

Și ridicînd mai tare glasul :

— Am pierdut doi clienți care îmi lipsesc al dracului, însă am descoperit un om. Un om care nu se sperie de alt om desăvîrșit. Și José Francisco Ardavín este prietenul oamenilor-bărbați !

Spiritele încordate se destinseseră într-o vorbărie zgomotoasă. Unii comentau genialitatea colonelului, alții ciudățenia acestor partide ; alții, în mod discret, îndrăzneala lui Marcos Vargas și partea ironică a faptului de a juca pe Vellorini împotriva lui Ledezma, negustori dușmani de moarte, și cum în timpul acestor partide, cîștigătorii celor anterioare avuseseră prevederea să-și retragă banii, profitînd acum de faptul că Ardavín părea foarte mulțumit, considerară partida terminată și părăsiră masa de joc.

Ardavín răsufă din greu, cerînd mereu șampanie și tot exclamînd :

— Așa îmi plac oamenii !

Și era atît de frenetic entuziasmul lui, încît părea că nu Marcos Vargas, ci el fusese eroul acelei fapte îndrăznețe, poate fiindcă însoțitorii și admiratorii lui nu oboseau să exclame, ca niște lingușitori :

— Ah, colonele !

Totuși, unii dintre prietenii pe care și-i cîștigase Marcos Vargas se grăbiră să-l sfătuiască :

— Fii cu băgare de seamă cu omul ăsta, fiindcă acum e mai periculos ca oricînd. E mai bine să mergi cu noi.

Însă Marcos nu mai putea da înapoi, nu numai că prudența, altfel înțeleasă, îl sfătua să nu-i dea ocazie lui Ardavín să prindă curaj, ci pentru că și în el se dezlănțuise forța care-i împinge pe toți la afirmarea violentă a bărbăției. În țara amatorilor de lupte de cocoși, bărbatul trebuie să facă așa cum face cocoșul care se fălește și cîntă după ce omoară.

În realitate cel care se fălea era Ardavín :

— Mai multă șampanie ! Adă cît ai în prăvălie. Aici toți sîntem egali, și vreau ca toți să sărbătorească împreună cu mine cunoștința făcută cu acest om strașnic, pe care ni l-a adus Manuel Ladera.

Însă pronunțînd acest nume, un nou sentiment își făcu loc printre cele care-și disputau mintea lui turburată de alcool. Încrunță sprîncenele, se întunecă la față, dădu drumul unui hohot de rîs care se putea atribui incoerenței beției, dar care părea ceva mai mult, și deodată :

— Hai Marcos Vargas ! Să mergem să-i trezim pe clienții pe care i-ai cîștigat, ca să ți-i predau personal. Ca să ți-i predau, da ! Pentru că ăștia erau ai mei, așa cum a mea este cireada de vite care poartă semnul meu. ăștia au fost clienții lui Manuel Ladera numai pînă ieri și le-a fost frică să continue să-i dea încărcăturile pentru carele lui, fiindcă eu le ceream pentru ale mele. De aceea am să ți-i predau personal, ca cineva care predă niște animale pe care le-a vîndut. Fiindcă față de lași nu trebuie să ai considerație, nu-i așa Marcos Vargas ?

— Lasă asta pe mîine, José Francisco, interveniră aceia care-l simpatizau pe Marcos, bănuind intențiile

colonelului care vroia să-l ia cu el. Oamenii ăștia dorm de mult.

— Ca găinile, da ! Însă vor trebui să se scoale, fiindcă cel ce aparține altuia trebuie să fie mereu la ordinele lui. În afară de asta, eu nu pot să dorm liniștit cînd am datorii. Cu atît mai mult cînd sînt datorii de joc. Pot să mor în noaptea asta și atunci am să pătinesc o veșnicie.

Și între hohote de rîs :

— Bunurile tale, Marcos Vargas ! Să știi că am văzut multe partide ciudate de cînd joc zaruri, dar ca astea pe care mi le-ai cîștigat dumneata astă-seară nici nu mi-am închipuit că pot exista. „Vă joc pe Frații Vellorini contra Ledezma și Compania.“ Nu ai spus așa, Marcos Vargas ? Vino cu mine să ți-i predau.

În acea clipă, sosi chelnerul cu comanda cerută. Dintr-o lovitură mătură cu mîna de pe tavă cupele de șampanie, urlînd :

— Nu mai servi șampanie în contul meu. Cine vrea să bea, să-și cheltuiască banii lui. Aici nu bem decît doi bărbați și noi ăștia plecăm.

Unii se agitară ofensați, alții le făcură semn să nu dea importanță unor astfel de vorbe, iar Ardavín îl apucă pe Marcos Vargas de braț, repetînd :

— Doi bărbați, și noi ăștia plecăm ! Doi numai !

Dar abia făcuse cîțiva pași, cînd deodată se opri, îl împinse pe Marcos și, dîndu-se înapoi, scoase revolverul spunînd :

— De ce socotesc eu doi ! Aici nu este decît un bărbat, unul singur : José Francisco Ardavín. Luptă cu revolverul dumitale ca să limpezim pe loc socotelile neclare.

Interveniră prietenii, unii să-l împiedice pe Marcos să scoată arma, alții să-l oprească pe Ardavín să o descarce pe a lui, acesta însă se zbătea și zbiera ca un apucat, cînd, dominînd vacarmul, se auzi un glas de femeie :

— José Francisco ! Lasă revolverul.

Și ca prin farmec furia bețivului se domoli.

— Nu e nimic, negreso, îngăimă supus. Nu e nimic.

Era o mulatră bine făcută și viguroasă, înainte femeie de stradă, acum metresa lui Ardavín, căreia din pricina asta i se spunea Coloneleasa. Mirosea a parfumuri fine întrebuințate din plin, și, printre ruj, pudră și roșu de obraz, apărea tenul ei livid. Își deschise drum printre bărbații care-l înconjurau pe al ei, așa cum cerboanca rupe măracinișurile din pădurea deasă și apucându-i zdravăn brațul, acum neînarmat, puse stăpânire pe el :

— Să mergem acasă, îi spuse, fără menajamente.

— Cum de nu, negreso ! Da, mergem. Destul ca tu să ordoni, răspunse Ardavín, cu glas gîngav printre sufocări, care erau tot ce-i mai rămăsese din furie. Marcos Vargas ! Nu plec, ci mă ia negresa Juanifacia, cum zice ea că se numește, singura persoană în fața căreia își pleacă fruntea José Francisco Ardavín.

— Hai acasă, bețiv nerușinat ! repetă mulatra.

Și îl luă ca pe un obiect care-i aparținea.

În stradă, însă, Ardavín repeta strigînd :

— Nu plec, ci mă ia negresa Juanifacia. Adio, Marcos Vargas ! Salută-l pe Manuel Ladera din partea mea. Spune-i că José Francisco Ardavín îi trimite o îmbrățișare.

Și scoase un hohot de rîs care făcu pe cei ce-l auziră să încrunte din sprîncene, cunoscîndu-i sensul.

Fantoma întrupată

Pînă la un anumit punct, obiectul acelei furii excesive a mulatrei Juanifacia — căci așa pronunța el adevăratul ei nume Bonifacia — era o victimă a mediului. Și acum stătea chinuit și abătut pe marginea patului de mercenar ; cu coatele pe genunchi, cu fruntea în mâini, cînd auzi că bate cineva la ușă întrebînd de el, și pe metresa lui răspunzînd cu dispreț :

— Își doarme beția. Intră și trezește-l dumneata singur, dacă ții așa de mult să vorbești cu el.

Cînd se opri în prag cel care venise, încăperea se întunecă. José Francisco se sculă brusc, cu o mișcare

automată a mîinii stîngi spre revolverul de pe măsută, iar cel care rămăsese în uşă spuse cu prefăcătorie :

— Lăsaţi în pace pulverizatorul, colonele. Sînt eu. Om bun.

— Ah ! Ce te aduce pe aici, atît de dimineată, Pantoja ?

Era un metis uriaş, cu faţa deformată de cicatrice, din pricina loviturilor de machete primite cînd Enrique Vargas îşi apăraseră cu disperare viaţa în primejdie — pe care nici aşa n-a putut-o salva — în noaptea măcelului din Vichada.

— Vin să împrumut nişte bani, spuse, trimis de general. Dar nu e aşa devreme cum credeţi dumneavoastră.

— Cîţi ? întrebă, făcînd sforţări să învingă amorţirea mintală produsă de ravagiile alcoolului.

— O sterlină, nu vrea să-i daţi mai mult, ca să plătească nişte mărunţişuri care-mi trebuiesc pentru drum ; a spus că nu are bani la îndemînă şi să vii pînă aici, să vă cer dumneavoastră. Cred că o să fie în contul lui.

— Da ce-şi închipuie Miguel că eu sînt bancherul lui ? bodogăni José Francisco. Mereu îmi aruncă mortul în spate.

— Încetaţi, colonele ! spuse metisul. Băgaţi de seamă că aude Juanifacia care se tot învîrteşte pe aici şi poate s-o ia de bună. Aici nu e vorba de un mort ci de un om viu, care este generalul. Fie spus cu respectul cuvenit.

Şi cum José Francisco nu se hotăra în privinţa banilor ceruţi, stăruî :

— Nu aş fi venit să vă deranjez ~~aşa~~ de dimineată, dacă nu ar fi fost vorba s-o pornesc la drum.

— Încotro ?

— Spre San Félix.

— Alt negru ? mormăi Ardavín, fără să ridice capul, cu o aluzie neplăcută la ultima crimă a lui Cholo Parima, acum comisarul Pantoja în serviciul autorităţilor din Yuruari.

— Nu, colonele ! răspunse huiduma, hlizindu-se cinic printre cicatrice. De data asta călătoresc fără bagaje, slavă Domnului, și-s numai în trecere.

Apoi după o pauză adăugă :

— Însă am un comision din partea generalului pentru comandantul civil al portului.

— Da ?

— Un comision fără importanță : să-i aduc cocoșul pe care i l-a oferit, fiindcă, dac-o vrea Dumnezeu, o să-l bage-n luptă la sărbătorile apropiate.

Și adăugă cu subînțeles.

— Una *naitica*¹, după cum se spune. Nu-i așa colonele ?

— Cel puțin așa se pare.

— Hm ! Însă... cum spune zicătoarea : cîinele bătrîn latră așezat...

— Acum știi despre ce cocoș e vorba, completă Ardavín morocănos.

— Și dumneavoastră de asemenea, poate.

Vicleanul metis — care fusese însoțitorul generalului Miguel Ardavín pe cînd era guvernator al Teritoriului Amazoanelor, de unde l-a adus sub numele de Pantoja și continua să fie în serviciul acestuia, deși aparent servea autoritățile din Yuruari — bănuia că povestea cu cocoșul era numai un pretext, poate în legătură cu proiectele revoluționare pe care i le atribuia conducătorului, acum îndepărtat de la conducere, căci nu prima oară îi încredința astfel de comisioane, iar el spusese toate astea fiindcă presupunea că José Francisco cunoaște secretul. Era o ocazie bună să i-l smulgă, căci putea constitui un zălog bun de valorificat la un moment dat.

În realitate, José Francisco cunoștea planurile lui Miguel numai în linii mari și în mod vag, și acum împărtășea bănuielile comisarului în privința comisionului cu cocoșul ; însă în același timp îi veni o idee,

¹ Fleac, lucru de nimic.

și chibzui și felul în care să o strecoare la adăpostul acestui pretext. Întrebă cu o intonație echivocă :

— Deci ai nevoie de o livră ca să pornești la drum și să îndeplinești comisionul generalului, și el însuși ți-a spus să vii la mine să mi-o ceri în contul lui ? Nu e puțin, Cho... (ce spun eu) Pantoja ? Puțină cheltuială pentru așa sarcină !

— Hm ! Pe mine mă întrebați ? Fiindcă sincer vorbind, ceea ce mi-a spus este...

Și José Francisco, ca și cum n-ar fi auzit cuvintele lui, urmă desfășurându-i planul :

— Am să-ți dau patru, ceea ce e tot ce am la îndemână în momentul ăsta. Ia-le tu singur din portmoneul meu, de acolo din bluză.

— Prin urmare, îmi iese ceva câștig pentru ca generalul să rămână nepătat, spuse Pantoja, pregătindu-se să ia banii de unde i se arătase.

— Generalul în persoană ți le dă. Ia-le în contul răspăteii viitoare. Eu nu vreau să câștig iertarea păcatelor cu scapularul altuia.

— Oricum, să vă răsplătească Dumnezeu, colonele ! răspunse metisul șiret. Acum pot să plec la drum liniștit și chiar să trag un chef acolo, la San Félix.

Și Ardavin, căscînd forțat, spuse :

— Pe acolo ai să te întâlnești cu Manuel Ladera. Trebuie să fi plecat în dimineața asta, după cît am auzit, și dacă te grăbești puțin...

Căscă întinzînd brațele și adăugă :

— ...îl lași în drum.

Ochii metisului străluciră cu înțeles. Zîmbetul sinistru se strecură iarăși printre cicatricele care-i deformau fața. Se gîndi :

„Deci ăsta era cocoșul ? Ah ce general și ce colonelaș !“

Apoi, cu glas tare :

— Vorba e că, dacă a plecat în zori cum spuneți dumneavoastră, are un avans mare față de mine.

— Ei bine ! Ai să-l întâlnești la San Félix, unde se duce să-și predea carele unui oarecare Marcos Vargas, căruia i le-a vîndut.

Cholo Parima își mîngîie cicatricile, cînd auzi numele fratelui victimei sale de la Vichada, iar Ardavín încheie :

— Cred că va încărca și niște vite... care, după cum am auzit, ar fi ultimul lot pe care o să-l scoată din *Hondonada*... Vreau să spun : în anul ăsta.

La acestea, Parima înțelegeînd totul, adăugă :

— Dacă Dumnezeu nu vrea altfel.

Și apoi :

— Ei bine, colonele. Am plăcerea să vă salut. Să vă treacă repede starea asta neplăcută.

— Care mă înnebunește, băiete. Nici nu știu ce spun.

— Însă se înțelege. Restul...

— Restul e de mică importanță ! Du-te și întoarce-te.

— Asta și fac.

După puțin timp Cholo Parima pornea la drum, cu fața lui întunecată aplecată deasupra calului, zîmbind în străfundurile ființei sale și mîngîindu-și cicatricile. Făcînd aceasta își amintea de noaptea în care cei cu machetele au luminat Vichada și mormăia printre dinți :

— Cum mi-a pus mortul în spate !

Își amintea acum de aluzia pe care-o făcuse José Francisco Ardavín la adresa lui Marcos Vargas.

Ardavín își petrecu toată ziua dormind și cînd se trezi din nou, la lăsatul nopții, se așază iar pe marginea patului de mercenar picior peste picior, cu brațul drept sprijinit pe ele și fruntea în palmă, întrebîndu-se :

„Pe unde o fi acum Cholo Parima ?... Ce coincidență teribilă e călătoria asta spre San Félix, tocmai astăzi !... Cine l-o fi pus pe Manuel Ladera s-o apuce pe drumul ăsta ?... Și cînd te gîndești că nu s-ar fi întîmplat niciodată lucrul ăsta, dacă nu s-ar fi încăpățînat să se așeze în drumul meu !... Pe unde o fi acum Cholo Parima ?“

Și un timp își fixă în minte imaginea acestuia : uriașa făptură sinistră, cu frunte îngustă, încruntată, sub care o idee de-a lui avea să lucreze... Un du-te vino în galop, năluca ideii sale întruchipate într-un sinistru călăreț îi clătina capul amețit de băutură, sprijinit în palmă...

Cuvintele magice

Primele vestiri despre priveliștile acelea le-a avut Gabriel Ureña încă de cînd avea vreo cincisprezece ani.

Reîntors la Caracas în concediu, unul dintre unchii lui, care era șeful pazei portului San Félix, aduse cu el o prețioasă plasă de pescuit împletită de indienii *arecuna* din Orinocul Superior, un *moriche* din Delta Orinocului, bun cîntăreț, și un porumbel-miner din pădurile râului Cuyuní, pasăre sălbatică, despre care legenda spune că nu cîntă decît acolo unde se află zăcăminte aurifere, de unde îi vine și numele. Aduse și un baston de lemn roșu-auriu să-l dăruiască fratelui său, tatăl lui Gabriel iar pentru acesta, un ac de cravată care înfățișa un grăunte de aur din aluviunile lui Yuruari și printre alte lucruri pentru fiii lui, o gospodărie de indieni cu locuința lor comună și cu luntrile lor, totul din lemn de *balatá* din pădurile Guarampínului. În sfîrșit, sosi însoțit de Maigualida Ladera, care pe atunci nu împlinise încă cincisprezece ani și de o englezoaică înaltă, slabă și foarte urîță, cea dintîi ca să petreacă un timp în casa lui, el putînd astfel să întoarcă ospitalitatea primită în casa părinților ei, și a doua, cu numele Eva, născută în Trinidad, pe care o cunoscuse în Guasipati ca institutoare a fetelor generalului Miguel Ardavín, ca să predea limba engleză fiicelor lui.

Fata din Upata, frumoasă, grațioasă, cu glas melodios, cu nume sugestiv indigen, se întoarse foarte repede în tîrgul ei; porumbelul-miner neputîndu-se obișnui cu captivitatea coliviei, muri după cîteva zile; însă fata cu farmecul ei, pasărea cu legenda sa și unchiul cu tot ce povestea despre prodigioasa bogăție a pămîntului guayanez, au tulburat mintea lui Gabriel cu dorința de aventuri și de farmecul iubirilor romantice.

Plăsmuia fascinantul peisaj după darurile unchiului său. Din lemnul bastonului au răsărit copacii pădurii fermecate, din materialul acului uimitoarele aluviuni care se adăugau pământului, *moriche* și porumbelul-miner intonau triluri limpezi și melancolice, dangăte de clopote care tulburau liniștea adâncă a visului ; din gospodăria din lemn de *balatá* ieșiră indienii în pirogele lor străbătînd marile rîuri și misterioasele canale, iar acestea se umplură de nereide, care aveau glasul melodios al Maigualidei.

Eva introducea nota dramatică prin amintirile ei dureroase din Guasipati : drumul unui cimitir, un copac fără frunze, un *yacabo* poposind pe un ram, zile cu ploi neîntrerupte, ploi mărunte și liniștite, înmormîntări, una după alta, ale victimelor febrei care domnea, iar pentru fiecare cînd trecea se auzea cîntecul păsării funebre de pe ramura desfrunzită :

„Ia-cabó ! Ia-cabó !

Fetele lui Miguel Ardavin pricinuiseră momente foarte neplăcute Evei, dar ea se răzbuna prin înfățișarea ei înfricoșătoare. Și cum atunci cînd imita cîntecul prevestitor se uita sașiu, i se umflau tendoanele de la gît, și se făcea și mai urîță decît era, Gabriel a putut să-și închipuie cît de impresionantă trebuie să fie cantilena funebră a păsării *yacabó*.

Și explorările pe harta Guayanei, făcute imediat după plecarea Maigualidei ! Cuvintele indigene, sugestive, aparținînd limbilor barbare din acele ținuturi misterioase, denumirile geografice de rîuri, de canale și de păduri aveau o putere magică asupra imaginației. Obişnuia să petreacă ore întregi contemplînd liniile sinuoase ale rîurilor și întunecimile pădurilor, ca și cum ar fi navigat sau s-ar fi afundat în ele, și cu emoție îi părea că auzea vuietul apelor în dreptul cataractelor și că simțea liniștea pămînturilor pustii în părțile necolorate ale hărții.

Apoi lecturile. Vechile mituri ale oamenilor care renășteau în America : legenda lacului fermecat din Parima, din Amalivac, misteriosul locuitor al pădurilor din Sipapo, palatul aurit al unui *cacique* numit Manoa, tragicul Dorado din pricina căruia au murit conchista-

dorii sub gestul nimicitor al brațului indianului mereu întins spre depărtări.

Și lecturile mistice, sub influența cărora multe din acele cuvinte căpătau un înțeles religios pentru fan-tezia lui. Erevato, Merevari, Roraima, Duida au fost pentru el râurile și munții unui pământ sfânt, pe care nu și-l putea închipui decît sub strălucirile unui crepuscul tragic și, în același timp, cuvintele cabalistice ale unei voci puternice care striga în deșert.

Mai tîrziu, a înțeles că sensul dramatic nu era în cuvintele înseși, ci în durerea lucrurilor desemnate sau sugerate de ele. Drama pădurii virgine, cîmpia singu-ratică, muntele neexplorat și râul nefolositor, măreața priveliște de epopee în ale cărei vaste tăceri se pier-deau gemetele unei rase nimicite și nu îndeajuns în-locuite. Dar și aceste noțiuni pozitive nu încetau de a fi învăluite de acele străfulgerări ale vîlvătăilor mis-tice : calamitățile regiunii aceleia sustrasă progresului și abandonată demonicei puteri a violenței erau de esența blestemelor biblice.

Acum se afla în fața acestor priveliști ; dar nu cu scopul aventurilor și nici măcar împins de curiozitatea de a le cunoaște. Viața făcuse din el un sedentar și din dorința de a călători ce-l ținuse de atîtea ori aplecat deasupra hărții fără să-i dăruiască nici atunci deplină satisfacție, urmărind cu degetul arătător liniile sinuoase ale râurilor, acum rămăsese doar cu acest loc odihnitor, la încrucișarea altor căi, de unde se desfășura priveliștea și viața sa : scaunul telegrafistului din fața aparatului care primea și transmitea mesagiile și veștile. Era un mijloc de a rătăci și un mod de a per-cepe vocile care strigau în deșert.

Era repartizat la stația din San Félix și de acolo con-templa cascadele râului Caroní.

Uracapay, Macagua, Picapica, Resbaloso, Purgüey. Cachamay, Brage Flaco, La Boquita, El Ure, cele nouă prăpăstii pe unde năvălea frumosul râu, ajuns acum la capătul cursului său, erau o scară de ciclopi printre creste abrupte de rocă neagră și lustruită de limba apelor.

Acestea vuiau împodobindu-se cu spumă în strîmtele trecători ale cheilor, se luptau înfuriate cu stîncile torentului, se bolteau transparente sau se răsuceau în vîrtejuri albe, bubuind năprasnic cînd se aruncau în cascade, se domoleau o clipă la picioarele acestora, recăpătînd intensă culoare albastră, se aruncau din nou în curentul furtunos, se învîrteau mugind în bulboane, din chei în chei și din cataractă în cataractă, eutremurînd vasta tăcere a singurătăților înconjurătoare cu vuietul mînios al enormelor lor forțe irosite.

Împreună cu Ureña admirau spectacolul Marcos Vargas și Manuel Ladera, care făceau comentariile obișnuite :

— Închipuiți-vă ce ar însemna pentru Guayana și poate pentru întreaga țară exploatarea acestor căderi de apă. Cu cîtiva ani în urmă au fost pe aici niște ingineri care le-au evaluat, numai din curiozitate, și i-am auzit spunînd că miliarde de cai putere se pierd în aceste căderi.

— Și au să continue așa mult timp încă, încheie Ureña.

Apoi, afundîndu-și privirea în ceața dimineții, acolo unde se împrăștia cascada uriașă, cucerit de bubuitul apelor, rămase tăcut un timp îndelungat, retrăind visurile adolescenței, cînd, aplecat deasupra hărții, i se părea că aude cuvinte cabalistice, voci strigînd în deșert. Dincolo de acele depărtări se aflau pămînturile violenței nepedepsite, vasta țară pustiită a indianului sacrificat, misterioasele pămînturi adînci, tăcute, tragice...

Marcos Vargas tăcea și el, cufundat în gîndurile izvorîte din frumosul spectacol pe care ochii lui îl admirau pentru întîia oară. Dacă aceste cataracte ale rîului Caroní erau enorme forțe pierdute, tot așa erau și vehementele lui porniri spre aventura imensei scene : pădurea fără sfîrșit, vasta lume a itinerariului uriaș întrezărit din povestirile cauciucarilor, semănată cu pericole atrăgătoare. Poate că viața cărăușului nu este foarte asemănătoare cu aceea pe care și-o imaginase

din spatele tejghelei de la *Salsipuedes*. O întreprindere monotonă, într-un cadru restrîns : să-și cîştige viața, simplu, parcurgînd de o sută de ori aceleași drumuri în urma carelor sale.

Ieși din îngîndurarea sa cu această întrebare :

— Știți, domnule Manuel, ce idee mi-a venit ? Vreau să-i propun lui José Francisco Ardavín să-mi cumpere carele. Așa ați scăpa dumneavoastră de ele la un preț bun și cu bani lichizi, iar eu v-aș rămîne recunoscător pentru tot. Ce părere aveți ?

— Dumneata cunoști părerea mea în privința asta, răspunse Ladera. Dacă socotești că după cele întîmplate între dumneata și Ardavín, el ar fi totuși un bun partener pentru operația asta, nu sta mult la gînduri.

— Aș putea să-i fac propunerea telegrafic, cînd ne vom reîntoarce, chiar de la San Félix.

— Nu mai sta la îndoială.

Și întorcîndu-se către Gabriel Ureña, îi explică de ce a trebuit să-și vîndă carele, fără să ascundă acele motive intime la care făcuse aluzie cînd îi dăduse aceleași explicații lui Marcos Vargas.

— Biata mea fetiță ! încheie el. Dacă ai vedea-o acum ! Nu este nici umbra ei, de cînd banditul ăsta i-a omorît logodnicul de față cu ea, îndeplinindu-și jurămintul.

Iar Gabriel Ureña, telegrafistul, depănînd firul gîndului, găsi asemănări între logodnicul Maigualidei, victima lui Ardavín, pe care-o iubise și el, și celălalt Gabriel Ureña, visătorul de cincisprezece ani, frustrat de forțele brutale ale vieții.

Plecară înapoi la San Félix și după ce merseră puțin, Manuel Ladera vorbi din nou.

— Cine ar fi crezut că în călătoria asta am să am plăcerea să cunosc pe un nepot al generalului Ureña. Ce om grozav, unchiul dumitale, prietene Gabriel ! Cum ți-am spus, nu a lăsat decît amintiri bune pe aici. Un adevărat bărbat. Mi-l amintesc dînd cea mai frumoasă palmă din cîte am văzut în viața mea. Asta a fost, desigur, în ziua cînd s-a îmbarcat, luînd-o și pe Maigualida cu el. I-a dat-o unui hamal negru care i-a răs-

puns obraznic fetei mele. I-a pus mîna pe ureche și l-a aruncat cu picioarele în sus.

Era, încă o dată, admirația față de bărbăție, de care nu scăpa acolo nici chiar înțeleptul și moderatul Ladera. Gabriel Ureña, care o detesta, socotind-o manifestare a barbariei, fără să conteste alte merite unchiului său, se gîndi că palmei aceleia se datorau arăntirile frumoase rămase acolo despre el.

— L-am auzit vorbind despre această palmă chiar pe autorul ei, spuse, cu nuanța de ironie, mereu prezentă în cuvintele lui ; totuși am unele îndoieli asupra corpolenței teribile a negrului și a numărului de învîrtituri pe care le-a făcut cînd s-a rostogolit pe jos, cum povestea unchiul meu.

Și Manuel Ladera, înțelegînd că pe acest Ureña nu-l uluia bărbăția, zîmbi șiret și schimbă subiectul, întrebîndu-l un lucru pe care-l știa deja :

— Și spui că te-ai hotărît să te întorci la Caracas ?

— Da. Avînd în vedere că telegrafistul din San Félix, pe care venisem să-l înlocuiesc acum opt zile, cum v-am spus, a refuzat să-mi predea serviciul, fiind sprijinit de șeful civil, hotărîsem să iau primul vapor care trece spre cursul inferior al râului. Dar azi-noapte am primit ordin telegrafic să merg la Upata, unde, după cum sînt asigurat, nu voi întîlni greutățile pe care le-am întîmpinat aici.

— Așa sper și eu și cred că o să am plăcerea să te văd adesea în casa mea, care este și a dumitale începînd de acum. Ce mulțumită o să fie Maigualida ! Ea își amintește cu plăcere de voi toți.

În timpul ăsta, Marcos Vargas asculta și tăcea, neputînd să-și explice cum un bărbat tînăr și cu ascendentul personal al lui Gabriel Ureña, față de care simțise o vie simpatie dintru început, poate să accepte soarta de telegrafist prost plătit, într-o regiune unde fiecare bărbat avea la îndemîină destinul minunat pe care-l oferea aurul și cauciucul.

Și așa s-au reîntors la San Félix, din ale cărui hotare Gabriel Ureña ieșea pentru prima oară de opt zile de cînd era acolo ; atît era de definitiv vindecat de ne-

liniștile călătoriilor din timpul adolescenței, încît aproape că nu se mișcase din veranda hanului, de unde admira o parte a Orinocului fără perspective, surd pentru totdeauna la vraja cuvintelor magice.

Între rațiune și impuls

Sosirea vapoarelor care urcau pe Orinoc aduna pe plajă aproape toată populația vechiului și tristului Puerto de Tablas, numit acum San Félix: copii din popor pe jumătate goi, certîndu-se gălăgios pe valizele călătoriilor; hamali din port, la munca descărcatului urgent; cărăuși, care să umple cu marfa descărcată carele lor și vagoanele; fete cuprinse de nostalgia iubirii, cu îmbrăcămintea lor cea mai prezentabilă, ca să culeagă privirile și complimentele străinilor, în trecere spre orașul Bolívar sau care rămîneau în Yuruari.

În ziua aceea ancoraseră două vapoare: din partea de sus, *Cuchivero*, destinat transportului de vite, avînd pe vas pe cele din Caura pentru Antilele Engleze și așteptînd să îmbarce pe ale lui Manuel Ladera cu aceeași destinație; iar din partea de jos a rîului, *Macareo*, cu mărfuri și pasageri din Trinidad și cu o încărcătură de negri — care într-o anumită privință nu erau considerați chiar oameni — cu destinația spre minele din Callao.

Cărăușii își și încărcaseră carele și plecau acum cu convoaiele lor pe drumul din interior. Manuel Ladera își încărcase vitele, și *Cuchivero* ridicase ancora. Celălalt pornise în direcția orașului Bolívar. Începea să se însereze, și pe veranda Comandamentului Postului din fața rîului era o petrecere cu cupe de brandy a băștinașilor și străinilor.

Apele tulburi ale Orinocului și apele albastre ale rîului Caroní curgeau mult timp împreună fără să se amestece, despărțite printr-o linie lucioasă. Pe malul opus, rîpe roșii, insulițe încununate de vegetație, ochiuri de apă stătătoare în golfulețele pline de reflexe verzi, vălurile de un auriu crepuscular și susurul

etern al marelui rîu sub bătaia brizei, ca de mătase sfîșiată. O canoe mergînd de-a lungul canalului, o velă micuță care dispărea după insula Fajardo, fumul vasului *Cuchivero* în josul Orinocului, fumul și dîra vasului *Macareo* în susul Orinocului... Și impunătorul și melancolicul apus de soare deasupra unui fluviu, pe pămînturi care nu și-au dezvăluit încă întregul secret.

Străinii de curînd sosiți simțeau influența nefastă a acestui pămînt, și pauza care întrerupsese petrecerea arăta că toți erau stăpîniți de acea vagă neliniște pe care o încearcă cei rămași pe malul mării sau al unui rîu, cînd vasul își urmează călătoria și începe să dispară.

Doar unul singur a îndrăznit s-o arate. Cel mai vorbăreț și glumeț dintre toți, căruia i se spunea Arteaguita și care își rodea unghiile. Își mărturisi emoția lui Gabriel Ureña, așezat lîngă el, iar acesta spuse :

— Dar dacă ai fi dumneata aici de atîtea zile de cîte sînt eu pe malul acesta !

— Uite, să-ți spun ! Cînd am văzut vasul *Macareo* depărtîndu-se, am avut aceeași impresie ca și în seara sosirii mele, cînd a plecat *Manzanares*.

Ceilalți zîmbiră, și comandantul Postului spuse :

— Prin urmare prietenul Arteaguita n-o să plece din San Félix.

— De ce, generale ?

— Pentru că ți s-a și prezentat ocazia s-o pornești spre interior, și cu toate astea admiri încă Orinocul, în timp ce tovarășii dumitale or fi pe aproape de Cuyuni.

— Fiindcă n-am găsit un cal.

— Dar acela pe care m-am oferit să ți-l împrumut ? Este aici la iesle și așteaptă să te hotărăști să-l încaleci.

— N-am vrut să abuzez de amabilitatea dumneavoastră, dar am să plec cu lotul ăsta, spuse Arteaguita, referindu-se la cei de curînd veniți să îngroașe legiunea aventurierilor.

— Nu spun asta fiindcă vreau să pleci, încheie comandantul Postului. Dimpotrivă, îmi va lipsi un asemenea pui de cocoș.

Localnicii părăseau plaja, imprăștiindu-se pe la casele lor, iar hamalii din port și ultimii cărăuși o porneau fiecare pe drumul lui, spre coloniile în care locuiau, localități din interior. Plecaseră și negrii din Antile, pe jos în urma administratorului călare, scenă ca din timpurile în care bărcile negrilor revărsau Africa pe coastele Americii.

Pe malurile râului țărani lui Manuel Ladera își adăpau și își scăldau animalele obosite de munca imbarcării, iar acesta, însoțit de Marcos Vargas, se apropia de Comandament în căutarea lui Gabriel Ureña.

— Pari a fi pe picior de ducă, domnule Manuel ? îl întrebă comandantul. Ah, Upata, cum îți atragi oamenii tăi !

— Da, generale, răspunse. Dar acum nu plec spre Upata, ci din nou spre *Hondonada*, să iau alt lot de vite care mi s-a cerut.

— Nu vreți să luați un păhărel cu noi ?

— Știți că nu obișnuiesc.

— Dar tînărul care vă însoțește ?

În timpul ăsta se prezintă Cholo Parima în căutarea șefului civil care stătea la taifas.

— Colonele López, spuse metisul, cu permisiunea dumneavoastră și a domnilor. Am un comision pentru dumneavoastră și dacă nu vă deranjez...

Șeful civil se ridică și se apropie de el. Parima îi explică mesajul cu cocoșul, vorbindu-i încet ; dar primul crezu că trebuie să răspundă astfel ca să audă toți și spuse cu glas tare :

— Îl țin aici legat, și este chiar în formă pentru luptă. Anunță-mă cînd pleci ca să-l iei imediat.

— Chiar mîine, cu voia lui Dumnezeu, și dacă dumneavoastră nu ordonați altceva, spuse comisarul.

Șeful civil se întoarse către comandantul Postului :

— Un cocoș pe care l-am oferit generalului Ardavin, și a trimis să-l ia. *Canagüeyul* despre care v-am vorbit acum cîteva zile.

Între timp, Marcos Vargas se uita la Parima. Îl recunoscuse din prima clipă, cicatricele care-i deformau figura și despre care auzise vorbindu-se fiind semne

fizice de neconfundat, iar comisarul — care aruncase la sosire o privire cercetătoare asupra persoanelor necunoscute — observînd acea privire insistentă și plină de impulsuri stăpînite înțelese că tînărul trebuie să fie fratele victimei lui și, pipăindu-și cicatricele, nu-l pierdu din ochi în timp ce vorbea cu șeful civil. Manuel Ladera era atent la toate acestea.

După ce se retrase Parima, Ladera socoti că este mai prudent să-l rețină pe Marcos Vargas și-i spuse Comandantului Postului :

— În ciuda celor spuse, generale, accept păhărelul pe care ați vrut să mi-l oferiți. După muncă organismul îi simte nevoia.

Și rămase la petrecere. Mai tîrziu, cînd crezu oportun, își luă rămas bun, și o dată cu el plecară Marcos Vargas și Gabriel Ureña.

Soarele se ascunsese de mult. Marele rîu vuia în liniștea înserării, și malurile dispăreau în întuneric. Licăreau primele stele și se răsfrîngeau pe ape luminile farului din port. Se închideau prăvăliile, se aprindeau luminile înăuntrul caselor, la a căror uși se iveau fete gătitе, îmbrăcate cu ce aveau mai frumos, pîndind trecerea străinilor.

Dar numai Gabriel Ureña era atent la ce spunea Ladera, căci Marcos Vargas era pradă conflictului dintre rațiune și impulsuri provocat de întîlnirea cu asasinul fratelui său.

Pe cînd treceau prin fața oficiului telegrafic, domnul Manuel, amintindu-și ce-i spusese Marcos dimineța, îl întrebă :

— Nu dai telegrama despre care mi-ai vorbit ?

— Nu, răspunse Marcos, scurt. Acum nu.

„Rău !“ își spuse Ladera în sinea lui și reluă convorbirea cu Ureña.

La capătul uneia dintre străzi, un copac își proiecta coroana rotundă și tăcută pe cerul liniștit. Mai încolo se înălțau niște ciulini țepoși, acum complet negri și mai nemișcați ca oricînd. Mai departe, cele trei cruci ale unei troițe.

Gabriel Ureña își întrerupse vorba ca să admire peisajul crepuscular care se armoniza cu sentimentele

melancolice ale firii sale, iar Manuel Ladera reveni la gîndurile lui spunîndu-și :

„Nu e bine ca băiatul ăsta să rămînă aici peste noapte.“

Și apoi cu voce tare, ca și cum i-ar fi venit ideea pe loc.

— N-ar fi bine, Marcos Vargas, s-o pornești la drum chiar acum în urma carelor tale ? Peonul e tot peon și la hanuri găsește ocazia să se ia la bătaie și să se îmbete, dacă nu-și vede stăpînul. Cu atît mai mult cu cît dumneata le ești necunoscut și nu se știe cum vei fi primit. Nu te însoțesc fiindcă de aici trebuie să mă întorc la *Hondonada* chiar în noaptea asta. Prietenul Ureña poate să meargă cu dumneata. Îi cedez catîrul meu fiindcă mie o să-mi fie mai ușor să găsesc un animal. Este bine, de asemenea, ca Ureña să-și ia funcția în primire cît mai repede. Aveți lună, care nu va întîrzia să răsară, și noaptea se călătorește mai ușor. Chiar pe aici veți întîlni cărăușii.

Marcos zîmbi, înțelegîndu-i gîndul :

— Tocmai la asta mă gîndeam, domnule Manuel. E mai bine să plec la drum chiar în noaptea asta. E timp pentru toate.

— De-ar da Dumnezeu să nu fie, Marcos Vargas ! Amintește-ți de tot ce mi-ai promis !

Drumul cărăușilor

Prin savana pustie, printre nori de praf, sub soarele arzător al verii, pe coastele muntoase și aride, drumuri anevoioase de zile în șir și osteneli cumplite, cu glasul bouarului răsunînd prelung în liniștea înconjurătoare :

— Hăis, boulene !

Prelata pătrunsă de apă în timpul iernii sub ploaia stăruitoare. Făgașul înfundat în noroi, roțile împotmolite în băltoace pînă la butuc, boul care nu ascultă îndemnul gîrbaciului, catîrul care gîfîie în mlaștinile de pe coastă, noroiul pînă la genunchi, umezeala pînă în măduva oaselor, fuga de la un capăt la altul al con-

voiiului, scoțându-și sufletul, mînuind gîrbaciul, înăbușînd în strigăte vocabularul bouarilor :

— Catîr ! Dobitoc blestemat !

Drumul căraușilor jalonat cu blesteme.

Locuri neprimitoare : La Josefina, Veladero, Boca del Monte... Dușca de rachiu de trestie, farfuria de *paloapique*, sticla de *chireles* trecînd din mînă în mînă și cana de *guacharaca* în hanul zgomotos. Povestea chinurilor prin care au trecut și blestemele aruncate pe coasta El Pinar, unde căraușul își ispășea păcatele. Popasul sub car, pe pămîntul tare, pentru un somn care-l făcea să se trezească cu oasele amortite.

Popasul sub stele, în plină savană, cu veghile bouarilor lîngă încărcăturile lor și boii legați de smocuri de buruiiană. Vorbeau de Parasco, povesteau despre ultimele apariții ale mortului din *Carata*, comentau pentru a nu știu cîta oară crima de la *Rancho de Tejas*... Vorbeau, cu ochii spre savană, unde mereu păreau că se mișcă umbre pînditoare.

Parasco a fost un cărauș blînd ; toți cei din Yuruari se încredințau sufletului său cînd porneau la drum. Un om între oameni, nu mai bun decît mulți din meseria lui care muriseră și ei sau care încă își mai conduceau catirii, poate ceva mai răbdător, cînd aceștia se împotmoleau în noroaie ; nicidecum un sfînt, ci doar un mort între morți, cărauș etern al unui convoi nevăzut care călătorește noaptea, făcînd prin smîrcuri făgaș bun de urmat. La marginea drumului era troița rustică pe care i-o ridicaseră cei din breasla sa, ca să dăinuiască amintirea vieții lui aspre și a călătoriilor sale pline de suferințe și ca să-i pună ofrandă cîte o luminare — lumină pentru convoiul său nevăzut — pentru ca umbra sa ocrotitoare să-i oblăduiască în timpul călătoriei sau drept plată pentru făgăduielile făcute cînd își pierdeau animalele, în nopțile popasurilor în plin cîmp și cînd o umbră tăcută și albă îi ajuta să le găsească.

Mortul din *Carata* este o sperietoare care, după cum se istorisește totdeauna în hohote de rîs, are fantezia să apară în locul cu acest nume, împrăstie vitele în toate părțile numai ca să necăjească pe stăpîinii fermelor,

se duce pînă la uşile caselor şi insultă locuitorii, provocîndu-i la luptă, cu cuvinte mînioase care se aud în văzduh, fără să apară fantoma lui celor cărora le adresează, sau intră în case, se aşază în balansoare, pentru care are o ciudată predilecţie şi începe să se legene cu violenţă, fără să se vadă altceva decît mobila în care se zbate în chinuri sufletul lui zbuciumat.

În sfîrşit, *Rancho de Tejas* se numea locul unde fusese asasinat un curier cu aur din minele *Callao* care călărea pe un catîr, expunîndu-se astfel ambuscadelor. Drumuri ale deşertului venezuelan, presărat cu blesteme, cu legende şi cu cruci în şanţurile unde au căzut cei asasinaţi !

După ce au mîncat, la unul din popasurile traseului, Marcos Vargas şi Gabriel Ureña — legaţi printr-o simpatie reciprocă, pe care şi-au inspirat-o, unul cu spontaneitatea tumultoasă a caracterului său şi celălalt cu tendinţa de a scoate din toate lucrurile motive de cugetări impregnate de un profund sentiment al tristeţilor şi calamităţilor pămîntului — au tot mers discutînd pînă la tabăra unde-şi petreceau noaptea bouarii, alături de alţi cărauşi. Împreună cu ei mergea şi Arteaguita, care, pînă la urmă, se hotărîse să se ducă în Yuruari, unde îl împinseseră cu şovăieli succesive sărăcia sa lucie şi atracţia spre aventură.

Auziseră ei multe din poveştile acelea de drum care, deşi cunoscute de Marcos Vargas, îl interesau ca de altfel toate manifestările sufletului celor din popor pentru care avea simpatie ; noi şi foarte sugestive pentru Gabriel Ureña, fiindcă erau izvorîte din peisajul vizual şi spiritual în care se mişcau oamenii aceia simpli, răbdători şi aspri ; noi şi puţin liniştitoare pentru Arteaguita, căci bouarii le povesteau privind mereu spre savana în care, sub clar de lună, părea că se mişcă umbre suspecte. Era aproape de miezul nopţii, şi povestitorii amuţiseră, cînd se auzi un zvon de glasuri care se apropia.

— Negrii, spuse unul.

— Nu, spuse altul. Negrii au şi trecut şi acum trebuie să fie departe.

Erau niște oameni care duceau un hamac acoperit cu o mantie, atârnat de o prăjină pe care doi dintre ei o purtau pe umeri.

— E un mort, spuse unul dintre bouari, observînd că învelitoarea era neagră, cea roșie fiind semnul că duc un bolnav sau un rănit.

— Pe cine duceți acolo ? întrebă Marcos Vargas.

— Pe domnul Manuel Ladera, odihnească-se în pace, răspunseră ei.

— Cum ! au exclamat toți deodată. Pe domnul Manuel Ladera ! Nu se poate !

— Totuși iată ! L-au asasinat în nopticica asta, cu o lovitură de pumnal pe la spate, în apropiere de San Félix.

— Cholo Parima ? întrebă Marcos.

— Nu se știe, îi răspunseră. Cel puțin cînd am ieșit din San Félix nu se descoperise încă nimic.

Marcos Vargas și Ureña se apropiară de hamac și ridicară un colț al mantiei să se convingă de crudul adevăr ; bouarii veniră repede cu un felinar, și toți rămaseră mult timp tăcuți, privind fața neînsuflețită a bărbatului blînd care le inspirase tuturor încredere și le arătase prietenie din prima clipă, împotriva căruia nici unul dintre peonii lui nu avea a se plînge, nici de vreo nedreptate sau meschinărie, nici măcar de un cuvînt urît.

Lui Arteaguita îi clănțăneau dinții și privirile-i rătăceau de jur împrejur prin savana scaldată în strălucirea halucinantă a lunii. În acest timp, cei ce duceau cadavrul explicau :

— Am venit în marș forțat. De la Upata probabil că au și plecat cei care aduc sicriul. Colonelul López a anunțat telegrafic familiei nenorocirea.

Auzind cuvîntul în legătură cu profesia lui, Ureña făcu o mișcare reflexă. Îi părea că se afla în Upata și că el era acela care a primit prin aparatul telegrafic brutala veste, primul glas care striga și ajungea la urechile lui de pe acele pămînturi unde domnea violența nepedepsită.

În acest timp bouarii comentau indignați :

— Blestemat să fie cine a mînuit pumnalul ăla ! Să omori un bărbat ca domnul Manuel, care n-a fost nicio dată în stare să facă un rău !

Marcos Vargas auzea înăuntrul lui vocea năclăită de alcool care striga :

„Salută-l din partea mea pe Manuel Ladera. Spune-i că José Francisco Ardavín îi trimite o îmbrăţişare.“

Şi spuse lui Ureña :

— Mă reîntorc chiar acum la San Félix. Am ceva de declarat autorităţilor referitor la această crimă. Fii bun şi însoţeşte cadavrul împreună cu oamenii aceştia. Şi dumneata de asemenea, Arteaguita.

Cortegiul funebru îşi urmă drumul. Pe drumul cărăuşilor semănat cu blesteme şi cu cruci pe marginea şanţurilor, unde au căzut cei asasinaţi.

VI

Puterea moderatoare

De la ferma lui din *Palmasola*, generalul Miguel Ardavín supraveghea feuda pe al cărei orizont politic se cerneau strălucirile agonice ale crepusculului conducătorilor împrăştiaţi prin întreaga ţară. Nu mai erau, desigur, vremurile hegemoniei absolute a „prestigiilor“ regionale, unii erau morţi, alţii uitaţi, iar alţii rătăceau pe pămînturi străine care să le fie favorabile pentru planurile lor de invazie armată ; aceştia începeau să fie înlocuiţi cu elemente străine de teritoriile stăpînite de *caciques* şi ataşaţi exclusiv şefului guvernului naţional. Însă generalul Ardavín întotdeauna spusese :

— Politica este o funie slabă şi, ca să nu se prăbuşească, politicianul trebuie să se comporte ca dansatorul pe frînghie : atenţie la *tijereta* şi la cumpăna cu braţele depărtate !

Tijereta era întinsă într-un fel special, de la o vreme, în capitala republicii, și fără s-o piardă din vedere acest *cacique* din Yuruari se menținea încă pe frînghie făcînd echilibristică, pe cînd cea mai mare parte dintre tovarășii lui nu mai dansau; ochiul lui ager observase însă că lucrurile nu mai mergeau prea bine nici cu echilibrul său și, în consecință, luă hotărîrea să se retragă din funcția oficială care nu mai era ca odinioară, pretextînd că se consacră îngrijirii proprietăților și administrării întreprinderilor sale.

I s-a acordat favoarea de a se retrage la timp; dar cum acolo unde era *tijereta* domnea secretul planurilor de nepătruns ale celei mai mari violenții, nu i s-au tăiat punctele de contact cu feuda, cu oamenii care continuau să îndeplinească funcții publice importante, ca acel colonel López, șeful civil din El Callao — nici nu s-au luat măsuri împotriva libertății sale de acțiune, deși se știa că din *Palmasola* întreținea legături conspirative cu cîțiva dintre acei conducători refugiați în Trinidad. În așa fel se explică substratul comisionului în legătură cu cocoșul și, totodată, se aruncă o lumină — dacă se poate spune așa — asupra motivelor diabolice pe care le-a avut Cholo Parima de a-l omorî pe negrul acela din Trinidad, victima lui Ardavín, pe care-l condusesese legat la Bolívar și a cărui gură era bine să fie închisă pentru totdeauna.

Inclinația către mediul țărănesc amestecată cu aspirațiile sale politice, popas pastoral al istoriei vieții lui războinice de unde i se trăgea partea ingenuă a prestigiului său — aderarea cu elementul rural — făcea că generalul Miguel Ardavín se afla acolo, în *Palmasola*, asistînd în zori la mulsul vacilor, trăgînd în piept mirosul de baligă amestecat cu cel de lapte cald și ascultînd cîntecele mulgătorilor, între mugetul vițelilor și ciripitul fugar al păsărilor din savană. El însuși avea mîinile dominatoare împlînzite de umezeala maternă a ugerelor.

Dar ochiului pătrunzător al administratorului de la *Palmasola* nu-i scăpase că pe șef îl preocupa un lucru grav. Pe de o parte mesagerul acela trimis în zorii zi-

lei ; pe de alta, privirile ațintite spre drumul care ducea la casa crescătoriei de vite.

În sfârșit apăru cel pe care-l aștepta acolo, și anume José Francisco. Generalul își frecă mâinile ca să le curețe de urmele ugerelor și părăsi țarcul unde se mulgeau, ieșind în întâmpinarea vărului său.

— Ce-i ? întrebă acesta descălecînd. Căruia fapt se datorește chemarea asta cu noaptea în cap ?

— Intră, răspunse Miguel sec, îndreptîndu-se spre biroul lui. Iar cînd ajunse acolo : Așază-te.

— Bine, acceptă José Francisco, ostentativ indiferent. Spune.

Și Miguel țintuindu-l cu o privire dominatoare :

— Ai comis o negliobie. Ce nevoie ai avut să-l omori pe Manuel Ladera ?

— Cum ? exclamă colonelul, socotind necesar să pară surprins de acel atac brusc pentru comedia pe care o avea pregătită. Acum aflu și eu...

Dar cum Miguel continua să-l privească în tăcere și cu un zîmbet sardonice, începu să-și piardă repede siguranța pe care nu știa s-o păstreze mult timp.

— Dar de ce mă întreb pe mine ?... Tot așa de bine aș putea să te întreb și eu pe tine... Numai pentru asta m-ai chemat ?

— Nu ca să te întreb, răspunse Miguel liniștit, ci ca să-ți spun, așa cum ți-am și spus, că ai făcut o negliobie de neconceput, care poate fi pusă numai pe seama bețiilor de care te ții neîncetat.

— Ce tot spui ? De ce insiști ?

Dar Miguel tăindu-i scurt replica falsă :

— Este inutil să te prefaci că nu știi ce îți reproșez. Manuel Ladera a fost asasinat în noaptea asta pe drumul de la San Félix la *Hondonada*, aflîndu-se pe acolo și Pantoja, cu care ai avut o întrevedere particulară înainte să plece la drum într-acolo, și numai tu puteai să urmărești un scop prin această moarte, cu totul nefolositoare. Eu spun lucrurile așa cum le simt, și le simt așa cum le spun și nimic nu-mi inspiră mai mult dispreț, trebuie s-o știi, decît spectacolul lașității. Nu mă întrerupe ! Cu scopul de a te răzbuna, insist, pe care nici n-ai avut prudența să-l ascunzi. În gura mare,

știu tot, în gura mare i-ai trimis noaptea trecută lui Manuel Ladera o îmbrățișare a lui Iuda prin acel Marcos Vargas, căruia i-ai permis să te înfrunte cum a făcut-o. Știu tot, repet. Și te înfruntă mai departe, căci aflînd vestea despre moartea lui Ladera, fiind în drum spre Upata, s-a reîntors la San Félix și te-a acuzat pe față, ca fiind autorul, dacă nu direct, dar principal, al asasinatului.

José Francisco exclamă cu cinism :

— Aha ! Asta este ? Deci s-a arătat impertinent față de Ardavini !

— Oprește-te aici ! Numai împotriva lui José Francisco Ardavín.

— Da. Ai mai spus-o. Împotriva persoanei pe care o consideră autorul principal al asasinatului.

Și după o scurtă pauză, devenind mai îndrăzneț :

— Și nu s-ar putea, insinuă el, ca altă persoană să fi vrut să pecetluiască gura lui Manuel Ladera ? Dai a înțelege că l-a asasinat Cholo Parima, sau Pantoja, cum vrei să-l numești, dar, dacă nu mă înșel, Manuel Ladera a fost unicul martor, aproape că a asistat la moartea negrului Jaime, pe drumul spre Bolívar. Nu s-ar putea întîmpla, repet, ca pe Pantoja, sau poate pe altul, să-l intereseze mult „ca nici” Manuel Ladera să nu mai poată vorbi despre această chestiune ?

— Ai terminat ? îl întrebă Miguel, cu calmul său de neclintit.

— Nu... Deși eu, propriu-zis, nu fac altceva decît să întreb. Dacă nu greșesc, Pantoja s-a dus la San Félix doar să ducă nu știu ce comision în legătură cu un cocoș...

Dar cum nici prin aceasta José Francisco nu găsi un punct vulnerabil în replica îndrăzneată a conducătorului, încheie cu cinism :

— Dar am terminat, da.

— Continui însă eu. Ar fi trebuit să ții seama de angajamentele față de revoluție și să te abții de la represalii personale, care pot neliniști opinia publică, tocmai în momentul cînd am mai mare nevoie ca aceasta să fie favorabilă planurilor mele.

Așa înfrunta aluzia referitoare la comisionul cu cocoșul. și din nou José Francisco simți superioritatea cu

care i se impunea Miguel — în concepția sa uzurpatoare a funcției de *cacique* care a trebuit să treacă din mâinile fratelui său José Gregorio într-ale sale ; dar cum nu se resemna s-o admită și cum totul trebuia să se supună fanfaronadelor lui, adoptă tactica deprimantă de a nega participarea sa la crima de la San Félix — lucru pe care Miguel putea de altfel să-l dovedească ușor întrebându-l pe Cholo Parima — și protestă cu îngîmfare.

— Angajamentele tale ! Planurile tale ! Ce înseamnă asta spus la singular și la persoana întâi ?

— Sînt acelea pe care trebuie să le apăr, fiindcă răspund de ele în fața prietenilor care se bizuie pe mine.

Acesta dădu lui José Francisco impresia că Miguel coboară steagurile.

— Și ale mele ? întrebă reînsufletindu-se.

— Omule ! Da ! Și ale tale...

Colonelul începu să-și piardă vizibil aroganța în fața sarcasmului unui asemenea răspuns, tocmai cînd credea că vărul său coboară steagurile ; totuși răspunse :

— N-au nici o valoare ? Nu le iei în considerație și prin urmare pot să fac ce cred eu că-i mai bine ?

Generalul îl măsură din cap pînă-n picioare și, înăbușind, profundul dispreț pe care i-l inspira această ieșire deplasată, replică :

— Întocmai cum ai și făcut-o ! Fiindcă dacă vrei să nu te ții de cuvîntul dat, întărit de mine, nu de tine, să punem lucrurile la punct — față de revoluție — și poate, poate, cum nimic deosebit nu ți se va întîmpla, să mă denunți în fața guvernului ca să te umpli de merite și să oprești sau să abați anchetele judiciare care sînt în curs la San Félix și chiar să culegi roadele, fără să-ți expui pielea gloanțelor care n-ar fi rău să-ți inspire o oarecare teamă, fiindcă încă nu le-ai auzit șuierînd deasupra capului. În treacăt fie spus, sau nu mă cunoști încă, José Francisco, sau te joci cu momeala.

— Vrei să spui că nu sînt liber să apuc pe drumul care-mi place ?

— Nu. Acum nu poți să te dai în lături.

— Cine va îndrăzni să mă oprească ? rosti din nou colonelul cu îngîmfare.

Miguel îl făcu să aștepte răspunsul un timp destul de lung și apoi i-l dădu, răspicat, de parcă ar fi vrut să i-l ținuiască în adâncul sufletului lui temător :

— Cel care poate să te trimită la închisoare făcînd numai un semn din ochi și să-și recîștige astfel favoarea opiniei publice pe care tu ai îndepărtat-o prin asasinatul lui Miguel Ladera.

— Tu ? insistă José Francisco, arătîndu-l cu degetul și abordînd cu mare greutate un zîmbet batjocoritor.

Dar Miguel se mărgini să-i spună :

— Nu arăta cu degetul. Lasă jos mîna care-ți tremură prea tare.

Și, fiindcă aceasta era un adevăr și pe fața lui José Francisco se citea rușinea, conducătorul părăsi tonul exagerat de autoritar, în a cărei potrivită gradare consta o bună parte din ascendentul pe care știa să-l exercite, și continuă :

— Știi bine că m-am angajat în revoluția care se pregătește, contînd pe tine personal și pe contingentul care se bucură de prestigiul tău.

José Francisco scoase batista și își șterse fruntea asudată — o sudoare rece de energii consumate — iar celălalt adăugă pentru a atenua neplăcerea ce i-o pricinuisese și a-i măguli vanitatea :

— Este timpul să-ți faci un viitor politic care să fie exclusiv opera ta. Eu îmbătrînesc, iar tu ești încă tînăr. Pînă cînd ai să te mulțumești să fii colonelul Ardavin ?

Ceea ce Miguel, cu un sarcasm ascuns, numise prestigiul lui José Francisco era ceva asemănător cu nucleul partidului său, format din resturile rămase de la José Gregorio : tagma brută a bătaușilor, pleava grupării. José Gregorio îi măturase, lepădîndu-se de zgura aceea iar Miguel a profitat de ea ; dar, învățînd din experiența acestuia, cînd a trebuit la rîndul lui să facă curățenie, a făcut-o în așa fel încît pînă la urmă să măture înăuntru, lăsînd ca elementele acelea rele să-l înconjoare pe José Francisco, astfel încît acesta să se încarce cu ocară ardavinismului fără riscul ca istoria să se repete, fiindcă știa că vărul său nu va fi niciodată altceva decît un secund obscur. Colonelul fiind astfel înconjurat de bătaușii de care avea absolută nevoie ca să-i sprijine

lăudăroşeniile, generalul îi putea avea la dispoziţia lui, ori de cîte ori era nevoie de cîini de pradă, fără să-i ducă în spinare, şi aşa avea posibilitatea să realizeze dualitatea proprie — după părerea lui — naturii unui conducător: bici şi protecţie în acelaşi timp pentru acoliţii săi, să inspire în aceeaşi măsură teamă şi încredere. Pe cînd José Francisco şi bătauşii lui comiteau nelegiuiri, multe dintre ele din ordinele ascunse ale lui Miguel, acesta reprezenta puterea moderatoare, autoritatea superioară la care apelau însăşi victimele lui, şeful patern care oferea protecţie, remedia prejudiciile şi dezarma spiritul de protest şi de rebeliune, pedepsind pe cel infam — în unele cazuri făcînd în prealabil un semn cu ochiul — şi avînd un cuvînt bun pentru cel ultragiat.

Prin urmare, generalul nu avea de ce să-l măgulească pe colonel în privinţa cooperării contingentului amintit al acestuia din urmă la aventura violentă pe care o punea la cale primul. Dar era ceva ce trebuia într-adevăr să obţină de la José Francisco printr-o oarecare abilitate: aportul lui în bani, pe măsura planurilor lui Miguel, care voia să rişte cît mai puţin din ai săi. José Francisco refuzase să contribuie cu cît îi fixase celălalt şi, pentru a-l obliga, înscenase toate acestea, profitînd de împrejurarea favorabilă ivită prin asasinarea lui Ladera.

— Se apropie vremea avansului pentru cauciuc — continuă pungaşul de general — care şi anul acesta va fi un bun pretext ca să recrutăm oameni pentru trupa de care vom avea nevoie la momentul oportun. Dintre cauciucarii tăi şi peonii de la *Yagrumalito* (crescătoria de vite a lui José Francisco) ai putea să reţii vreo două sute de oameni care să constituie un contingent apreciabil. Du-te imediat acolo. Conform celor stabilite cu adepţii cauzei refugiaţi în Trinidad, Curazao şi Colombia, invazia care va corespunde cu deschiderea focului celor dinăuntru nu se va face înainte ca tu şi cu mine să strîngem şi să îmbarcăm cauciucul din acest an, dar s-ar putea întîmpla să fie nevoie să grăbim evenimentele, de aceea prezenţa ta este de pe acum indispensabilă prin apropiere de Tumeremo, în timp ce eu

supraveghez de aici respectul regiunii Yuruari. Du-te chiar astăzi și nu te mișca de acolo, pînă nu se poate lește agitația care se va face cu siguranță în jurul morții misterioase a lui Manuel Ladera. De asta mă angajez eu să-i dau direcția necesară. Am și trimis o telegramă președintelui statului, oferindu-i cooperarea experienței mele pentru o clarificare cît mai urgentă a crimei. În afară de asta, am trimis una, de condoleanțe, văduvei lui Ladera și alta colonelului López, îndemnîndu-l să-și sporească acțiunile în interesul cauzei. În sfîrșit...

Dar José Francisco îl întrerupse întrebîndu-l :

— Crezi că e bine să fac și eu același lucru ?

— Nu ! răspunse Miguel. Ar fi prea mult ! Cel puțin în privința condoleanțelor. Mărginește-te să faci ce te sfătuiesc eu. Du-te chiar astăzi la *Yagrumalito* și, dacă Pantoja s-a și întors de la San Félix și-l întîlnești pe acolo, ia-l cu tine. Spune-i să părăsească comisariatul din ordinul meu și să meargă cu tine.

Și despărțind printr-o scurtă pauză ceea ce urma să facă de ceea ce s-a făcut :

— Și fiindcă veni vorba ! În trecere spre *Yagrumalito* lasă-mi acasă suma prevăzută din contribuția ta pentru finanțarea revoluției.

— Bine, promise José Francisco, căzut acum în laț. Ți-o voi lăsa acolo.

Din toate acestea, însă, îi rămase în minte întrebarea aceea care-l atingea în punctul vulnerabil : „Pînă cînd ai să te mulțumești să fii colonelul Ardavín ?“ Dar atît timp cît va exista Miguel, acesta va încerca mereu să-l umbrească și să-i refuze avansarea. După... Într-o luptă nimeni nu știe de unde a venit glonțul. Și pentru asta e foarte potrivită revoluția care bate la ușă.

Comoara călugărilor

Miguel Ardavín — despre care, din pricina neînchipuitei sale inscușințe de a-și apropia lumea picarescă, se spunea în regiune că „omul ăsta se pierde pe sine din vedere“ — vorbise despre trei telegrame pe care le și tri-

misese, destinate să producă un anumit efect în sufletul fiecărei persoane căreia îi erau adresate. Aceea pe care avea s-o primească șeful civil din San Félix conținea epitetul de „misterioasă“ aplicat crimei, de unde lealul ardavinist trebuia să înțeleagă că avea sarcina ca acel fapt să rămână un mister ; efectul căutat prin aceea pe care avea s-o primească văduva lui Ladera — deși trecea peste limitele cinismului, nu depășea în realitate hotarul formalismului convențional — era să pară întocmai cum ar fi dat-o oricare altul în împrejurări similare ; dar unde se afla într-adevăr omul care „se pierdea pe sine din vedere“ era în telegrama adresată președintelui statului. Prin ea punea la dispoziția acestuia, dușmanul său politic, deși încă nedeclarat, instrumentul țelurilor de nepătruns ale *tijeretei*, marea și pătrunzătoare sa experiență în serviciul justiției „pentru cea mai grabnică și totală clarificare a crimei“, și ar fi fost imprudent să-ți dai părerea despre sinceritatea sau viclenia unei astfel de oferte. În realitate, soarta ce l-ar aștepta pe vărul lui — despre a cărei vinovăție nu avusesese nici cea mai mică îndoială de la bun început — nu-l interesa de loc, și chiar se gândea să-l sacrifice ca pe o victimă conciliatoare, dacă mînia opiniei publice nu se mai liniștea puțin, dîndu-l pe mîna justiției împreună cu Cholo Parima, gest care, desigur, avea să stîrnească în favoarea lui emoția isterică a admirației colective captată prin surprindere și ale cărei oscilații le cunoștea foarte bine ; dar la San Félix existau și dușmani politici de-ai lui, dintre care asupra unuia îi convenea să facă să cadă bănuielile, fie numai ca să cîștige timp și să abată în altă parte interesul pe care președintele statului l-ar fi putut avea în descoperirea vinovatului, fie pentru a-l arunca în închisoare, dacă probele adunate de colonelul López cereau aceasta. Dar, oricum, înainte de a adopta soluția eroică de a-l lăsa în voia soartei pe José Francisco, ceea ce într-un fel însemna să se supună el însuși ființei abstracte a opiniei juridice, înainte de a apăsa resortul magic care ar fi făcut ca numele lui să provoace palpații de simpatie tuturor inimilor —

lucru de mai puțină importanță pentru sufletul lui insensibil — voia să încerce o altă soluție pe care împrejurările i-o ofereau, mai potrivită cu propria lui poziție spirituală față de toate circumstanțele, și tocmai la acest lucru făcuse aluzie cu acel „în sfîrșit“ cînd îl întreprusese José Francisco.

De cîtva timp sosise la Upata un andaluz poreclit Españolito, posesorul unui document întărind o veche legendă foarte răspîndită pe acolo — una dintre nenumăratele care circulau în toată țara cu privire la comorile îngropate de spanioli în vremurile de restriște ale Războiului de independență — conform căreia călugării vechii Misiuni de la Caroní, în înspăimîntătorul ajun al istoricii execuții ordonate de generalul Piar, ar fi îngropat în pămînt comoara misiunii, în lingouri de aur, presupusă a fi de o valoare incalculabilă.

Numitul document era un plan făcut pe pergament, pentru a da o mai mare impresie de autenticitate, susstras din arhivele catedralei din Sevilla de un preot, unchi de-al lui Españolito, după spusele lui, și în care se arăta că renumita comoară era îngropată în spațiul cuprins între paraclisul templului vechii localități San Antonio, trapeza mănăstirii vecine și o piatră ce ieșea la suprafață în mijlocul unei lagune care pe atunci se afla în preajma acelei localități.

Din biserică și din mănăstire nu mai existau decît resturi neînsemnate și îndoielnice, iar ceea ce fusese înainte lagună era acum savană uscată în care într-adevăr exista o piatră cu semne vizibile, făcute la nivelul apei care o înconjurase; dar în foaia de pergament erau desenate, de bine de rău, toate punctele de legătură amintite și se mai adăuga în text că, pentru a descoperi comoara, se va săpa pînă va apare o săgeată de fier forjat, indicînd direcția ce trebuia urmată pentru a da de un zid subteran, cu o criptă în care se găsea, într-un cufăr, o cheie ce se potrivea la o ușă situată mai departe, prin care se trecea într-o galerie ce se prelungea pînă la malul lagunei amintite și spre mijlocul căreia s-ar găsi o firidă cu un cap de mort.

Aici se opreau indicațiile desenate în pergament, dar dedesubtul capului de mort, care era și el desenat, se afla următoarea inscripție enigmatică :

„Prin găurile sale goale moartea contemplă începutul și sfârșitul deșertăciunilor omenești“.

Și Española tălmăcea :

— Iată ! Începutul și sfârșitul deșertăciunilor lumii este banul, aurul. Știți dumneavoastră ? Și inscripția aceea vrea să spună că pentru a găsi aurul trebuie să urmezi direcția în care privește craniul. Bine ! Chestiunea cu privirea este un fel de-a spune. Știți dumneavoastră ?

— Dar totul este foarte vag, Española, îi răspunsese proprietarul terenurilor unde trebuiau să se facă săpăturile. Țsta nu-i, propriu-zis, un plan.

La care andaluzul răspunse :

— Dar ce vă închipuiți dumneavoastră, că acei călugări, dragii de ei, aveau să pună un stîlp cu o inscripție mare, foarte mare, care să spună : aici este comoara ? Haida de ! Nu știți dumneavoastră că ei au fost totdeauna niște unchiași foarte ascuțiți la minte ? Sigur că totul este puțin cam vag, dar să lăsăm la o parte pretențiile dumneavoastră, puneți-vă în locul lor și veți înțelege că bietii de ei, dragii de ei, nu au avut, ca să zicem așa, timp să ne facă un plan cu nord-sud, scară, roza vînturilor și toate bazaconiile. Asta se numește un plan ! Dar nu lipsesc indicații precise. Observați ! O săgeată, o criptă, care propriu-zis nu știu ce înseamnă, însă ceva trebuie să fie, un cufăr, o cheie, o ușă, o galerie, o firidă, un craniu... Vedeți dumneavoastră ! Este mai mult chiar decît se obișnuiește în planurile de acest fel ! Ceea ce lipsește sînt lingourile de aur, și pe astea poate că n-a putut să le picteze bietul călugăr, fiindcă nu avea cerneală galbenă și nici timp să și-o procure înainte de sosirea lui Piar.

Proprietarului, despre care este vorba, îi părea această afacere o escrocherie, dar cum legenda exista și era un proverb popular după care „încercarea moarte n-are“, vru să vadă pînă unde va merge Española și recunoscu :

— Da. Într-adevăr, date nu lipsesc. Dar aici sînt niște cuvinte pătate care poate că reprezintă indicațiile precise ale locului unde trebuie să se facă prima săpătură.

— Lăsați-l pe poate și o să și dați de capătul urzelii. Petele astea le-am făcut eu după ce-am învățat pe de rost ce era scris aici. Da, domnule ! Și le am aici în cap, unde este adevăratul plan cu tot ce dumneavoastră găsiți că nu e trecut în pergament. Să vedem dacă dumneavoastră n-ați fi făcut același lucru ca să puteți arăta hirtia fără să vi se fure comoara ! Și nu fiindcă n-am încredere în dumneavoastră. Mă înțelegeți ? ! Ci fiindcă lucrurile sînt așa cum trebuie să fie. Acest secret costă bani. Dragii bănuți pe care i-am cheltuit ca să-mi procur pergamentul și să vin pînă aici. Cît am alergat să-i capăt, să mă pot sui pe transatlantic și să ajung pînă în Guaira.

— Dar n-ai spus că unchiul dumitale, canonicul, a sustras planul din arhiva catedralei ? Acum reiese că dumneata a trebuit să-l obții...

— Uitați ! În privința unchiului n-o luați așa cum scrie la carte, fiindcă n-am vrut să spun că preotul ar fi frate cu mama sau cu tata, ci că... Ei ! Că e ceea ce se numește un unchiaș, și încă cu barbă. Și... de ce să vă ascund ? A trebuit să mă folosesc de șiretlicuri și să scot ceva bănuți. Asta-i !

— Ah, Españolito, pungașule ! exclamă creolul de parcă i-ar fi făcut cel mai mare compliment.

Și apoi :

— Bine, prietene, am să fiu sincer. Afacerile astea cu dezgropare de comori sînt totdeauna deocheate, cum se spune pe aici. Intervin lucruri de dincolo de mormînt, ce nu aduc niciodată noroc, și mai ales astea, care sînt sfinte într-un fel oarecare și pe care eu le respect. Așa că nu te bizui pe mine pentru aceste mii de frumoșele pesetas, cum le numești dumneata, în contul jumătății comorii. Acum, dacă-ți găsești alt asociat care să ți le dea și cu care să împarți jumătatea dumitale, fiindcă cealaltă jumătate o să fie oricum a mea, n-am nimic împotrivă să vă permit să faceți săpă-

turile, numai să le plătiți voi și să răspundeți de daune și prejudicii.

Astfel stăteau lucrurile — andaluzul căutînd un capitalist și latifundiarul făcînd săpături de probă, pentru orice eventualitate — trecuseră mai multe zile, iar escrocul și vedea căzînd baltă toate încercările lui, cînd surveni moartea lui Manuel Ladera și se stîrni fireasca indignare publică.

Dar generalul Miguel Ardavín, căruia i se comunicase telefonic, chiar în aceeași noapte, că Upata era în fierbere, își cunoștea bine localitatea și era expert în arta de a abate și a înșela sentimentele ; în acest scop plecase din *Palmasola*, în zori de zi, mesagerul a cărui însărcinare secretă îl intrigase pe administratorul creșcătoriei de vite.

Chiar în aceeași seară, puțin înainte de înmormîntarea lui Ladera, Española primi la Upata o scrisoare din partea proprietarului terenurilor, deja cu anume faimă, în care acesta îi „mărturisea“ că, făcînd săpături „ca să nu piardă“, găsise o bucată de fier ce părea să fie săgeata indicatoare menționată de plan, dar cum acest plan nu se găsea într-adevăr „decît în capul lui“, îi cerea să vină imediat la fața locului și îi trimitea alăturat o scrisoare către comerciantul C. Hilder & Co., valabilă timp de cincisprezece zile, pentru suma cerută în contul unei jumătăți de comoară.

Españolito rămase înmărmurit.

„Dacă pînă la urmă o să iasă că am fost un ghicitor cînd am desenat planul ? se întreba el. Vezi că totuși am noroc, cu toate că în atîția ani de viață mizerabilă pe care-o duc prin lume nu am descoperit mai demult că fiul mamei mele avea acest dar ! N-am făcut decît să pun în pergamentul ăsta ceea ce l-am auzit spunînd pe Lagartijito de Triana cînd s-a reîntors cu unciile de aur cîștigate pe pămînturile astea luptînd cu taurii din ușa arenei ! Însă asociatul spune că a găsit săgeata, și poate că așa e. Hai, într-acolo, Española ! Ce ai de pierdut cînd n-ai nimic ? Cum se spune pe aici.“

Vestea se află, se răspîndi prin toată localitatea, alungînd indignarea stîrnită de asasinarea lui Manuel La-

dera, și începură să se răspîndească fel de fel de zvonuri :

Că apăruse zidul, că se descoperise cufărul în care se afla cheia... Că nu există nici un cufăr și nici o cheie... Și pe cînd unii le credeau pe toate, și alții nu credeau nimic, despre Manuel Ladera nu-și mai aminteau decît rudele apropiate.

Și Marcos Vargas

Așa stînd lucrurile, Marcos Vargas se întoarse de la San Félix, convins că și-a pierdut vremea degeaba fiindcă declarația lui fusese ascultată în silă de șeful civil, care conducea ancheta crimei și declarată neîntețmeiată, fapt care l-a indignat. Dar cum și el avea o fire înclinată spre schimbări bruște, auzind vestea pasionantă, primul lucru ce-i trecu prin minte fu să facă o farsă, ca să se distreze pe socoteala căutătorilor comoarii : să apară prin apropierea săpăturilor, care în realitate se făceau sub conducerea lui Españolito, deghizat în fantoma unui călugăr.

Prietenii cărora le încredință secretul — dintre cei pe care și-i făcuse în noaptea faimoasei partide cînd jucase firmele comerciale, și care aparțineau grupului celor sceptici în legătură cu comoara, celor ce suspectau pînă și adevărul faptului — primiră entuziasmați ideea și cum printre ei se afla și Arteaguita acesta promise :

— Eu fac îmbrăcămintea. Așa cum mă vedeți și deși mi-e urît s-o spun — asta era vorba lui pe care o găsea foarte spirituală — sînt croitor de meserie. Și am foarfecă bună nu numai în vorbă ! Dați-mi pînză, și chiar mîine vom avea un călugăr, suflet fără odihnă, cu glugă cu tot.

Zis și făcut, cu discreția cuvenită și, peste două zile, în zori, se vorbi în Upata despre apariția călugărului. O întîmplare foarte semnificativă, căci, așa cum credeau mulți din localitate, era aceeași fantomă care se arăta pe acolo din timpuri străvechi, întocmai cum o

văzuse Españolito și peonii de la fermă : nemișcată, într-un luminiș al savanei, la răsăritul lunii și murmurînd cu o voce cavernoasă, încît multor călători li se zbîrlise părul :

— Aici, aici, aici !

Și fiindcă erau porniți să creadă, cel ce știa cel mai puțin știa mai mult decît spuneau zvonurile.

Cum că Españolito și peonii au înțeles că, prin litania aceea impresionantă, fantoma vroia să le arate locul exact unde era îngropată comoara, ca să-și răscumpere marile cazne ale sufletului său, și că au hotărît să se apropie de ea și să-și însemne locul ; dar, cînd au ajuns la numai cîțiva pași, în depărtare a cîntat un cocoș și în aceeași clipă călugărul a scos un vaiet îngrozitor și a dispărut deodată, de parcă l-ar fi înghițit pămîntul. Ei, bineînțeles, au fugit înspăimîntați.

— Pînă și noi ne-am speriat cu adevărat, mărturisi Arteaguita împreună acum cu Marcos și cu ceilalți tovarăși care luaseră parte la farsă. Fiindcă, sincer, nu-mi explic încă cum ai putut să dispari atît de repede și fără urmă.

— Ah ! răspunse Marcos. Asta trebuie să știe să facă orice fantomă bună. M-am oprit la marginea unei gropi și mi-am dat drumul în ea cînd am auzit cocoșul cîntînd. De multe ori auzisem spunîndu-se că nălucile se risipesc la cîntatul cocoșului. Cred că asta a rămas de pe vremea Patimilor ; dar e sigur că această păcăleală nu mi-a dat greș niciodată. Căci nu e prima dată că fac pe fantoma.

Lui Marcos Vargas, însă, nu îi păreau reușite glumele dacă nu erau puțin usturătoare și, în ziua următoare, de acord cu tovarășii lui, în afară de Arteaguita, care urma să fie victima, le propuse tuturor :

— În noaptea asta îi vine rîndul altuia să joace rolul fantomei, fiindcă eu sînt invitat să vin s-o văd și dacă refuz, au să aibă bănuieli, căci mă și suspectează cei care mă cunosc. Noaptea asta e rîndul lui Arteaguita.

— Nu, viteazule ! protestă cel din Caracas. Eu am făcut costumul, dar nu fac și pe călugărul. Nu mă țin nervii la așa ceva, deși mi-e neplăcut s-o spun.

— Deci, în noaptea asta, nu se va arăta călugărul, răspunseră ceilalți, pentru că toți, afară de tine, sîntem în aceeași situație cu Marcos.

— Bine, spuse Marcos. Nu se va arăta ! Deși e păcat, fiindcă toată Upata se pregătește să se ducă să-l vadă apărînd în noaptea asta.

Și Arteaguita, care sacrifica totul pe altarul glumelor și al farselor, trebui să-și sacrifice teama, care, după el, era singurul lucru mare cu care a fost adus pe lume.

— Ce să-i faci ! exclamă. Astea sînt riscurile meseriei de dădacă de cocoș. Dar pregătiți-vă, căci dacă cel din noaptea trecută a scos-o la capăt bine cu țipătul și căderea în groapă, apoi cel din noaptea asta va fi și el un călugăr cu surpriză.

Mulți au fost cei veniți să asiste la apariția fantomei, și dacă unii au încercat numai vagi semne de spaimă cînd a apărut fantoma la primele scînteieri ale lunii, în schimb Arteaguita, în costumul acela și în locul acela, s-a simțit cuprins de toate spaimele și în cel mai înalt grad : palpitații, fiori pînă-n măduva oaselor, tremurici, nădușeli, și niște ghiorăituri lăuntrice care-l făcură să vorbească singur ca să mai prindă curaj :

— Cum mai cîntă mațele ca să facă haz de necaz !

Dar, pe cînd se pregătea să-și pună în practică surpriza anunțată, Marcos Vargas și prietenii cu care era înțeles, i-o luară înainte, scoțîndu-și revolverele — din ale căror cartușe scosese în prealabil proiectilele — și începură să tragă.

Fantoma se sperie și, sumetîndu-și poalele, o luă la fugă prin savană urmărit de spectatorii înșelați, dintre care unii trăgeau și ei, dar cu gloanțe adevărate. Auzindu-le șuierînd pe deasupra capului, Arteaguita alerga de-i sfîrîiau călcîiele, de parcă nici n-ar fi fost ale lui. Puțin după aceea simți că aproape de el, mai tropăia o pereche de picioare prin savană, ceea ce-l făcu să-și piardă și bruma de stăpînire de sine ce-i mai rămăsese după atîtea spaima prin care trecuse.

Într-adevăr, erau doi călugări care încercau să scape prin fugă, iar Marcos Vargas, amintindu-și că Arteaguita

le promisese o surpriză, începu să strige între hohote de rîs :

— S-a despărțit în două călugărul ! Opriți jumătatea asta care va crăpa pe aici ! Nu mai trageți în ei !

L-au prins și au constatat că era Española, care încercă să le explice că el nu era amestecat în escrocherie, ci stătea la pîndă ca să afle adevărul despre apariția aceea, căci el nu credea în fantome, nici în cele adevărate nici în cele false ; dar nimeni nu-i dădu atenție, și chiar peonii care lucrau sub ordinele lui propuseră indignați :

— Hai să-l sărăm, să-l învățăm minte să nu-și mai bată joc de oameni.

Marcos Vargas veni în ajutorul lui și, pînă la urmă, reuși să-i liniștească pe cei care propuseseră ciudata pedeapsă, care consta în a-l dezbrăca, a-l acoperi cu sare, și apoi a-l freca cu ea pe tot corpul ; între timp picioarele iuți ale lui Arteaguita îl puseseră pe stăpînul lor la adăpost, fără să se descopere cine fusese cealaltă jumătate a fantomei.

În ziua următoare, dis-de-dimineață, Española fu nevoit să părăsească Upata, unde toți afirmau că farsa îi aparținea. Degeaba căută să explice că și în privința săpăturilor nu era decît instrumentul unor planuri străine, de care nu știa nimic. Șefului civil, la curent cu toate, îi convenea de minune întîmplarea datorită căreia putu pune capăt stratagemei superiorului său, acum după ce produsese efectul dorit ; de aceea îi porunci să părăsească orașul.

Bineînțeles, plecă fără să încaseze suma pentru care primise acea scrisoare, valabilă, chipurile, timp de cincisprezece zile, pe care niciodată nu i-ar fi plătit-o întreprinderea către care era adresată, emitentul neavînd fonduri ; la plecare lăsă faimosul pergament la *musii* Giacomo — stăpînul „Farmaciei Napolitane“, care era ferm convins de autenticitatea documentului — ca plată pentru băutura dată pe credit și pentru banii de drum împrumutați, fie că escrocul înșelat îi inspirase milă, fie că îi considera bine investiți în planul rămas acum în stăpînirea lui și care, într-o zi sau alta, putea să-i servească să ajungă în posesia fabuloasei comori.

Luă și banii pe care Marcos Vargas îi puse în buzunar la despărțire, spunându-i, mîhnit și glumeț totodată :

— Ce să-i faci, Españolito ! Funia se rupe totdeauna unde-i mai subțire, iar dumneata ai avut ghinionul să te afli în partea asta.

Și așa se termină, după dorința generalului Miguel Ardavín, aventura cu comoara călugărilor, și cum s-a vorbit despre ea încă multe zile în localitate, Marcos Vargas a contribuit și el să fie dată uitării crima din San Félix.

VII

Nostalgii

Abia instalat în localitate, luîndu-și funcția în primire, Gabriel Ureña a și început să sufere de nostalgie. Dar nu pentru orașul lui natal, de unde lipsea pentru prima oară, și cu atît mai puțin pentru ceva concret.

Ardea lăuntric de o simțire aproape nedefinită, fără legătură cu vreun lucru real. O senzație de gol, de lipsă de afecțiune, senzația de a-și fi pierdut direcția, fără să aibă în minte vreuna pe care ar fi putut-o urma, impresia de a fi departe fără să știe de ce anume. Și asta nu i se întîmpla numai în nopțile senine, cu puzderie de lumi călătorind pe Calea Lactee și radiații trecătoare care te îmbie să evadezi din tine și să te pierzi în infinit, ci și, mai ales, în orele strălucitoare ale amiezii, cînd localitatea era cuprinsă de moleșeala siestei și cînd, în liniștea înconjurătoare, turburată numai din vreme în vreme de cîntatul melancolic al cocoșilor din vecinătate, se auzea în biroul său sunetul aparatului telegrafic, al mesajelor în trecere, care nu erau pentru Upata.

Ceva asemănător se întâmplase și în viața lui. Din depărtare ascultase trecînd un mesaj care nu-i era destinat, un cuvînt arzător aruncat în inima lui, în anii romantici, și care încă nu ajunsese la conștiința lui și nici n-avea să ajungă vreodată. Marea aventură întrezărită atunci, pe cînd stătea aplecat deasupra hărții țării, părăindu-i-se că aude glasul care striga în deșert, visul de a se consacra luptei împotriva cauzelor acelor calamități care aveau caracter de blestem. Mesajul continua să treacă pe lângă el, în căutarea altei inimi care nu devenise sceptică, iar nelămuritele nostalgii erau forme ascunse ale dorinței de a fi un alt om, capabil de a-l recepționa.

Nu simțea în el îndemnul impulsurilor înflăcărate care te fac să alegi un drum între mai multe — poate că în realitate nici nu-l simțise vreodată, nici chiar atunci cînd sufletul său putea să pară atît de atent față de misterioasele semne ale Destinului — ci, apatic, se resemnase să fie telegrafist, acceptînd un *modus vivendi* din slăbiciune, fiindcă așa făcuse și tatăl său, care-l învățase această meserie din copilărie, lăsîndu-l, la moartea lui, așezat în fața aparatului la care îl înlocuise în timpul bolii și unde-l țintuise apoi numirea făcută din respect pentru bunele și îndelungatele servicii ale tatălui său. Stătea acolo, cu ochii lui mari cu privirea tulburătoare — mai ales fiind vorba de un telegrafist — puțin mirată și totodată puțin ironică, ca și cum abia și-ar fi întors ochii de la o viziune ingenuă, cu acea expresie ușor glumeață, asemeni unui zîmbet, ce-i tremura pe gura sceptică trăgîndu-i în jos colțul stîng al buzelor.

Uneori rîdea de-a binelea, dacă se întâmpla să fie ceva comic sau grotesc, dar nici atunci nu puteai fi sigur că în rîsul lui nu era ceva mușcător, și aceasta îi înstrăina simpatiile. I le înstrăina și intoleranța lui față de orice greșeală sau prostie a celorlalți, aerul de superioritate cu care-și întărea părerile în deplină cunoștință de cauză. În același timp însă era recunoscut ca o persoană stimată, mult deasupra culturii cerute de funcția lui, și de la început a fost căutat de oamenii serioși, cu oarecari preocupări intelectuale din localitate ; și astfel luă ființă un fel de cenacul care se ținea

în aerul liber și plăcut al înserării, în fața oficiului telegrafic.

Marcos Vargas nu știa uneori ce să creadă despre sentimentele ce i le inspira, fiindcă pe cît de tare se simțea atras, tot pe atît de tare se simțea și respins, iar cînd se simțea cuprins de repulsie, obișnuia să spună :

— N-ar fi nimic zîmbetul; dar ochii aceia, hotărît lucru, mă scot din sărite. Nu știi cînd își bat joc sau te privesc cu sinceritate.

Și asta pentru că Ureña, arătîndu-se față de el cît se poate de afectuos și uneori foarte interesat de ce spunea, cînd își dădea drumul la torentul temperamentului său expansiv și se arăta așa cum era și cum concepea el viața, rămînea cu ochii la el fără să-i facă obiecțiile pe care nu pierdea niciodată ocazia să le facă celorlalți, cu toate că Marcos spunea ca și ei cam același lucru și cu aceleași cuvinte ușurate, lipsite de sens.

Marcos Vargas nu-și putea da bine seama că pentru singuraticul marinar de pe acea barcă împotmolită el era cel de pe barca cu pînzele umflate de vînt care naviga în volte; însă ceva parcă tot înțelegea cînd îi trecea prin minte că pentru cel cu privirile mirate și ironice el nu era decît un spectacol amuzant.

Nu voia să-i ofere acest spectacol, nu-și închipuia cîtă admirație reală, cît suflet punea celălalt în contemplarea aceasta, însă o atracție mai profundă îl făcea să-i caute tovărășia: curiozitatea aceea a minților cu adevărat înflăcărate față de tot ce este deosebit și diferit și, prin urmare, le este complementar. Gabriel Ureña, care fără îndoială era ceva mai mult decît un telegrafist de rînd — la care nu s-ar fi putut explica privirile acelea umede de uimire și în același timp uscate de ironie — reprezenta un mod de existență ce nu putea fi tăgăduit de puternica forță vitală care vibra în Marcos Vargas. Și tocmai acesta era spectacolul, care n-ar fi putut exista însă ca atare fără spectator, și deci trebuia el însuși să constituie un spectacol pentru acei ochi.

Marcos Vargas nu-și putea închipui o viață interioară pur emotivă, lipsită de dinamism, dar intuia existența ei, și astfel învingea bănuielile ce i le-ar fi putut

trezi expresia batjocoritoare, caracteristică acelei fețe și care, fără îndoială, nu era simpatică.

În nopțile în care Ureña nu era de gardă, mergeau împreună să viziteze familia Ladera. Încă nu trecuseră primele opt zile de la moartea domnului Manuel, perioada condoleanțelor care aduna rudele și prietenii familiei, și atât unul cât și celălalt aveau motive deosebite să nu se sustragă de la datoria de a lua parte la doliul lor. Se așezau în camera de la intrare și îndeplineau ritualul funebru: tăceau, ascultau cu compasiune evocările jalnice ale văduvei, care se străduia să reconstituie în amănunțime tot ce-l văzuse făcînd și-l auzise spunînd în timpul vieții pe bunul și nefericitul ei soț, suspinau împreună cu ea și cu fetele, le țineau isonul, iar cînd conversația izbutea să evadeze din tema dure-roasă, luau parte la ea pînă cînd era întreruptă brusc de plînsul și lamentările văduvei.

Atunci se auzea glasul Maigualidei care-și îmbia blînd mama să sufere discret, spunîndu-i :

— Mamá ! cu accentul melodios pe care Ureña nu-l uitase.

Cu fața pierită, pătrunsă de durere și chinuită de gîndul că tatăl său a fost asasinat din pricina ei, din pricina dragostei monstruoase pe care i-o inspirase lui Ardavín, Maigualida primea doliul în tăcere, cu sufletul absent la formalismul care-o înconjura, mai mult tragic decît dureros, însă fără afectare, insensibilă la consolările pe care i le ofereau prin vorbe goale, neclintită în demnitatea ei de victimă a forțelor brutale ale vieții.

Familia Vellorini era întotdeauna acolo și, cînd lua parte la conversație se întîmplau, invariabil, două lucruri : Aracelis intervenea cu o glumă care provoca rîsul, iar Berenice și Leonarda abordau subiecte care le permiteau să se comporte ca niște femei cultivate, mult deasupra bietelor fete deprinse doar cu viața limitată a acelei localități cu obișnuitele ei tragedii, mari sau mici. În amîndouă cazurile apărea pe fața lui Ureña — spre care în chip aproape ostentativ se îndreptau demonstrațiile Berenicei și Leonardei, care au-ziseră spunîndu-se că telegrafistul e o persoană cu oare-

care cultură — acea trăsătură fină și batjocoritoare care îi trăgea în jos colțul stîng al gurii sale sceptice.

Și, într-o noapte, Marcos Vargas observă că această trăsătură se reproducea, într-un fel ciudat, pe fața Maigualidei. Doar trăsătura. Lipsită de acea expresie ironică, căci era evident că nu era provocată de cuvintele fetelor Vellorini, dar identică, deși la colțul drept, așa cum s-ar fi reflectat de pe fața lui Gabriel Ureña într-o oglindă.

Din asta, Marcos trase în sinea lui concluzia :

„De aici o să iasă ceva care n-o să-i vină tocmai bine lui José Francisco Ardavín. O prevăd de pe acum.“

Bătură clopotele de la biserică, mai trecu un timp, și vizitatorii începură să se retragă, printre ei și fetele Vellorini, în frunte cu Aracelis care, în prealabil, îi aruncase o privire de tainică înțelegere lui Marcos Vargas ; nu mai rămăsese acolo decît acesta și cu Ureña cînd Maigualida îndreptîndu-se spre al doilea, își întrerupse tăcerea :

— Noi n-am schimbat încă nici o vorbă, Gabriel. Ce ai să-mi spui despre ai tăi ? Tu, cum ne spuneam înainte. Avem atîtea lucruri să ne povestim, nu-i așa ?

— Și aproape toate triste, cred.

— Adevărat ? În ce mă privește, după cum vezi, nu pot fi altfel.

Și după ce îi ceru vești despre toți și despre fiecare dintre membrii familiei Ureña, aproape în întregime dispărută, încheie întrebîndu-l :

— Și planul acela de a te face preot, vocația aceea care părea atît de hotărîtă, ce s-a întîmplat cu ea ?

— S-a spulberat fără să știu cînd și cum.

— Adevărat ? Și eu care mi te închipuiam preot ! În familia ta, cel puțin, toți considerau asta ca pe un lucru înfăptuit, și chiar una dintre mătușile tale își făcea iluzii că vei deveni un sfînt.

— Lucruri care se petrec la cincisprezece ani ! răspunse scepticul zîbind și făcînd-o să zîbească. La vîrsta asta, unii mai mult, alții mai puțin, toți trecem însă prin pojarul misticismului.

— Pojar ! Nu este greșit să-l numim așa. Și nu ți-a lăsat semne, Gabriel ?

— Poate mi-au rămas cicatrice. Ceea ce a existat odată continuă să existe și azi într-un fel oarecare.

— Este adevărat.

Pauză. Un suspin — nu se putea spune dacă se datora nenorocirilor avute sau fericirii pierdute — și altă întrebare, precedată de un zîmbet :

— Îți amintești de slujbele pe care le cântai în odăița din casa ta ? Aveai o voce frumoasă, îmi aduc bine aminte. Slujbele pe care noi : surorile tale, verișoarele tale și eu le ascultam cu atîta evlavie.

— Ei bine. În privința evlaviei tale eu sînt de altă părere, fiindcă îmi amintesc perfect că nu făceai decît să-ți bați joc de cel care oficia. Cu toată vocea lui frumoasă.

Pe fața Maigualidei trecu o umbră, nu din pricina doliului, ci o umbră de tristețe, a unei amintiri ingrate, odioase, atît de oribile încît toată nenorocirea vieții ei se trăgea de aici. Făcu un gest aspru înlăturînd-o și apoi zîmbi din nou :

— Să-mi bat joc, nu. Ferească Dumnezeu ! Așa cum erai tu de susceptibil...

— Să rîzi, cel puțin.

Și au rămas privindu-se în tăcere.

— Știi de ce ? Îți amintești că te numeam *Padre Dominus Vobiscum*, fiindcă aproape întreaga slujbă o cântai numai cu cuvintele astea ?

În timpul acesta, Rosa Maria, Eufrosina și Manuelito, despărțiți ca vîrstă de Maigualida prin alți trei frați morți, se uitau în tăcere cînd la unul cînd la altul, urmărind convorbirea lor simplă și totodată ciudată, dar privirile lor nu aveau nimic malițios pînă ce nu se amestecă și Marcos Vargas în vorbă :

— Că să aibă un pretext să privească din nou pe una din credincioasele lui pentru care avea oarecare slăbiciune, nu-i adevărat ?

— Cu tot misticismul lui ? exclamă îmbujorată Maigualida.

— Și cu toată vocea lui frumoasă, cum spune el

singur acum. Nu era șarlatan preotul, fără să fie preot cu adevărat.

Rîsete, hohote de plîns ale văduvei — de data asta poate nu pentru soțul mort, ci pentru fiica sa care nu putea să iubească — un suspin al acesteia, răbufniri ale înfloririi singelui care abia se oglindise pe obrazul ei și care începea să dispară, și musturarea tacită cu glas melodios :

— Mamá !

Gabriel și Marcos își luară rămas bun. Ieșiră pe strada întunecată, ajunseră în tăcere pînă la un colț și acolo Marcos spuse :

— Ei bine. Eu rămîn aici.

Și Gabriel Ureña merse mai departe singur, așa cum și dorea.

Cuvintele Maigualidei îl făcuseră să-și amintească de anii triști ai adolescenței, cînd la moartea mamei sale, unele slăbiciuni ale sufletului său — timiditatea amară a ființei sale triste, durerea sărăciei în care trăia — luaseră aspectul unor mari năzuinți.

Au fost, negreșit, clipele bogate ale neliniștii întrebătoare, ceasul fatidic în care trebuia să se hotărască destinul său ; îi lipsise cine să-l ajute în interpretarea tainicelor semne, căci cine avea pretenția s-o facă era mătușa aceea simplă, amintită de Maigualida, care s-a priceput să-i spună numai :

— Dumnezeu te cheamă în slujba sa divină.

El o crezu cu toată sinceritatea și naivitatea sa și împodobi cu velele speranțelor arzătoare barca sa iluzorie întru puternicul vînt divin ; însă cum îi dăduse numai explicații simple și o practică superficială, într-o zi, deodată, în plină plutire, Dumnezeu îl părăsi, velele lăsate filfiiră puțin, apoi rămaseră nemișcate. Și aceasta se întîmplă la vîrsta de optsprezece ani, fără să pună capăt furtunii care se apropia, într-o după-amiază senină a unei zile obișnuite.

Lucrurile, în realitate, s-au petrecut astfel : era ziua jubileului papal sau ceva de felul acesta, se cîștigau indulgențe depline intrînd în catedrală, spunînd un Tatăl Nostru, ieșind pînă la ușa mare, intrînd din nou pentru alt Tatăl Nostru și la fel pentru al treilea. Spu-

sese deja primul, cu multă evlavie, și se afla la ușă — soarele după-amiezii aurea copacii pieței vecine, se auzeau și triluri prin frunziș, dar toate acestea nu aveau importanță — trebuia să intre din nou în biserică și se și pregătea s-o facă, când deodată își puse întrebarea ? — Ce e asta ? Ce fac eu ?

Poate discuțiile cu prietenii necredincioși, argumentele acestora, foarte tari și slab respinse de el, inclusiv glumele, pentru faptul că el credea orbește în mitul păcatului originar, cu un măr adevărat și un șarpe ademenitor ; sau efectul întârziat al sentimentului neplăcut de involuntară rușine pe care i l-au produs atunci propriile lui cuvinte ce repetau textual acele nonsensuri cu care îl înșelase duhovnicul său răspunzându-i la întrebări ; sau poate numai invitația neacceptată pe care de puțin timp i-o făcuse un prieten de a merge la teatru chiar în după-amiaza aceea...? Sigur că a te duce la teatru, era, pe atunci, o plăcere pe care nu și-o putea permite din cauza sărăciei ; însă oricum, nici la aceasta și nici la măr nu se gândise atunci când și-a pus întrebarea, și-a luat pălăria și a pornit-o pe stradă, fără însoțitorul divin. Dar și fără un țel, fără dorința de a-l căuta pe alte orizonturi, fiindcă viața îl înșelase și deznađejdeaa îi devasta sufletul. Și atunci barca a rămas în voia valurilor cu velele ridicate, dezamăgite de vînt, cu cîrma slobodă...

Dar nu credinței îi simțea lipsa acum, în momentele de nostalgie, ci ceasului fatidic al voinței sale în care, totuși, nu i s-a hotărît destinul. O întrebare afectuoasă i l-a readus fără viață... scurtă clipă caldă din vremea unor ani triști, în timpul cărora fusese un visător grație darurilor unchiului său.

Promisiuni

În camera de la intrare, în a opta noapte de prezentare a condoleanțelor, familia, care avea de acum înainte să rămînă singură, a stat un timp cu ochii în jos, tăcută. Apoi văduva suspină și murmură :

— Ei ! Acum fiecare se întoarce la viața lui, iar noi...

Gabriel se ridică în picioare, dădu mîna cu toți în tăcere și și-o lăasă o clipă în strîngerea expresivă prin care doamna Ladera îi manifesta recunoștința și poate ceva mai mult, în timp ce-i spunea :

— Nu ne uita.

Promise că va continua să vină pe acolo de cîte ori nu va fi de gardă și se retrase, însoțit de Maigualida, pînă la ușa vestibulului, unde aceasta îi spuse :

— Ți-am făcut semn să rămîi ultimul, pentru că aveam ceva să-ți spun. Nu-ți poți închipui ce recunoscătoare îți sînt pentru tovarășia pe care ne-ai ținut-o în aceste zile. Eu, în special. Însă te rog, și n-o interpreta greșit, să nu mai vii pe aici decît foarte rar.

— Tocmai am promis contrariul.

— Da. Am auzit. Mama și toți ai casei am dori să te vedem cît mai des ; dar nu se poate, fiindcă a început să se vorbească pe aici că am fost logodiți pe vremea cînd am stat la Caracas și că acum am reînnoit dragostea noastră.

Începuse să spună acestea cu o deplină stăpînire de sine, dar încheie roșind în fața privirii lui Ureña și i se păru lungă mica pauză pe care o făcu acesta înainte de a răspunde :

— Se vor convinge că nu este așa.

— Crezi ?

Dispăru deodată trăsătura ironică a gurii sceptice care însoțise cuvintele mărturisite, atît din cauza lor cît și din alta care nu avea legătură cu acestea, și adăugă imediat :

— Chiar de-ar fi așa, cu toate că nu se va întîmpla. Privește. Întoarce-te fără să se observe. Cei din casa de vizavi ne spionează prin crăpătura ușii.

Ureña văzu doar cum o închideau, și Maigualida continuă :

— Au plecat cînd s-au văzut descoperite. Sînt aceleași care abia și-au luat rămas bun de la mine cu sărutări și îmbrățișări. Ah, localitatea asta... !

— Care nu este așa ?

— E adevărat. Însă acum prietenele mele de vizavi

vor putea spune că au într-adevăr dovada că sîntem logodiți : ne-au surprins stînd de vorbă la ușă. Și tocmai în a opta zi de la moartea tatii, asasinat din pricina altor iubiri ale mele !

— Poate că le dai prea multă importanță acestor eventuale bîrfeli, răspunse Ureña, încercînd să ascundă profunda neplăcere pe care i-o produsese răzvrătirea ultimei cuvinte ale Maigualidei. Vor obosi să tot iscodească și să bîrfească. Aici, ca în toate localitățile ca aceasta, unicul spectacol este cel oferit de cei din jur, însă ca să te distrezi trebuie să ai mereu altul. Astăzi e rîndul nostru să dăm spectacolul ; mâine îl vor da alții. Lasă-l să se desfășoare, căci așa va trece.

— Nu. De altfel, nu cred să fie rău intenționat acest spionaj. Eu nu i-aș da importanță, fiindcă la urma urmelor chiar spionați și pîndiți de ceilalți tot trebuie să trăim, aici sau în altă parte, atîta timp cît n-o rupem definitiv cu Omenirea, dacă în acest fapt n-ar interveni ceva deosebit, foarte neplăcut de spus, după cum vei vedea, căci nu trebuie să ți-l ascund. Prietenele mele — nu acestea de vizavi, ci cele de alături, care și ele mă iubesc mult — mi-au și adus vestea că se vorbește prin oraș, ascultă bine : pe acolo pe unde vîntul se joacă cu gunoaiile, că foarte curînd vor avea din nou de lucru însoțitorii lui José Francisco Ardavín, dacă nu chiar el personal. Înțelegi ? Acuma știi ?

— Da, răspunse Gabriel.

Acum își explica de ce stăruise Marcos Vargas, chiar în după-amiaza aceea, să primească în dar revolverul său, fiindcă, după cum spunea, el își cumpărase altul. A trebuit să-l accepte, atribuind mobilul cadoului dorinței de a-i da o dovadă de prietenie printr-un obiect care se bucura de prețuire în ochii lui, și acceptase cu zîmbetul ironic pe buze, în timp ce Marcos îl ruga să-i promită că-l va purta totdeauna la el, așa cum era prudent pe acolo în orice împrejurare, numai că în acel moment nu-i făcuse plăcere și nici nu credea că-i va face.

— Este oribil, nu-i așa ? insistă Maigualida, care, ca să poată vorbi despre acest lucru, trebuise să-și învingă întreaga delicateță a sufletului ei.

— Într-adevăr oribil.

Însă din acest absurd concurs de împrejurări și din altele de nepătruns, dorința lăuntrică pe de o parte, iar pe de alta influența mediului saturat de manifestări de bărbăție, ieși din gura cumpătatului Gabriel Ureña o întrebare care sfida tăcuta iubire și brutalul Destin :

— Și dacă aş prefera să fac exact contrariul de ceea ce mă sfătuiești ?

Sub privirea ațintită în ochii ei și în fața evidenței calde și violente a ceea ce promiteau acele cuvinte, țîșni o clipă izvorul pecetluit, tăinuit în tăcere. Numai o clipă, în care pătrundeau însă în voie amintirea zilelor de neuitat de pe vremea cînd avusese cincisprezece ani, cele ale primei iubiri nemărturisite.

Dar imediat interveni gîndul că nu putea să iubească fără să aducă moartea în jurul ei.

— Nu, Gabriel ! Te implor să nu mai vii pe aici pînă cînd lumea nu se va convinge că nu sîntem și că nu putem fi decît prieteni. Nimic mai mult decît prieteni.

Și după o scurtă pauză, privind zîmbetul acelei guri sceptice, spuse :

— Poate ți se pare nepotrivit, ca să nu spun altfel, să iau inițiativa respingerii a ceea ce de fapt nu mi se oferă, dar am trăit prea mult ascunsă, fără voia mea, și în orice caz e vorba despre bîrfelile oamenilor, de odiosul zvon care din nou îmi aruncă numele în public. Promite-mi ceea ce te rog.

— Promit.

Își strînseră din nou mîinile în tăcere privind-se. Maigualida suspină și apoi spuse :

— Adio, Gabriel !

— Adio, Maigualida !

Childerico își avea armăsarul său

Ieși pe strada unde domnea întunecoasa absență a luminilor publice. Merse cîțiva pași.

— Adio, Ureña ! spuse un glas de la o fereastră luminată. Ai grijă să nu te împiedici. Vezi că noaptea este foarte întunecoasă.

— Adio, domnișoară ! răspunse. Vă sînt recunoscător că m-ați prevenit, să dea Dumnezeu să se poată spune același lucru și despre intenție.

Se auziră rîsete. Zdrăngăniră mai multe obloane care se închideau la tot atîtea ferestre.

Își urmă drumul. Observă în colțul străzii niște siluete nedeslușite de oameni postați acolo și îl fulgeră prin minte întrebarea :

„Să fie cu putință ?“

Era Arteaguita și comerciantul acela către care fusese eliberat ordinul de plată neîncasat de Española. Îl așteptau de un timp, și primul făcu prezentările :

— Prietenul...

— Hilder, spuse cel prezentat, grăbindu-se să se numească înainte să-i pronunțe numele glumețului din Caracas.

Era un om trupeș care se legăna puțin în mers ca ratele și dădea din mîini într-un mod foarte personal.

— Poate că sînt, prietene Ureña, adăugă imediat după ce se numi, ultimul om din Upata cu care respectabila dumneavoastră persoană face cunoștință, cu toate că sîntem vecini, locuim pe aceeași stradă chiar față în față. Nu e așa ?

Așa era. Peste drum de oficiul telegrafic se afla casa de comerț a lui C. Hilder & Co., numită *Argonautii*. Prin ferestrele oficiului totdeauna deschise, Gabriel putea să vadă chipul lui C. Hilder — care niciodată nu-și spunea numele întreg fiindcă nu-i plăcea numele de Ciriaco pe care-l purta — ca și evidentă dorință de a-i face prețioasa cunoștință, ce se manifesta printr-un salut din cap la prima încrucișare de priviri în ziua respectivă — unul fiind în fața aparatului, iar celălalt în spatele tejghelei — și apoi prin zîmbete amabile de fiecare dată cînd ochii lor se întâlneau din nou.

— Însă eu, urmă negustorul, de felul meu respect distanțele și aștept cu răbdare sorocul.

Prin aceasta vroia să spună că nu îndrăznise să se prezinte singur, cu toate că o dorea cu înflăcărare. Ureña înțelese și-l amuză expresia „de felul meu“ atît de mult, încît să fi avut obiceiul să dea porecle,

cu această expresie ar fi înlocuit pentru totdeauna C-ul lui Hilder. Pe de altă parte, el îi cunoștea porecla de Childerico dată de glumețul Arteaguita care citise astfel firma C. Hilder & Co., și care nu se știe de ce se potrivea bine patronului prăvăliei *Argonauții*. De altfel, însăși denumirea magazinului era cam ciudată, căci în el se găseau toate cele necesare locuitorilor din Upata, cărăuși sau nu, dar nu exista absolut nimic pentru uzul navigatorilor, mitologici sau nu.

Dacă o prăvălie poate fi denumită în orice fel și chiar să facă afaceri bune, deși n-are un nume adecvat, în schimb poreclele și pseudonimele trebuie să se potrivească într-un fel oarecare, ca să poată prinde. În Upata nu erau însă mulți aceia care aveau cunoștință despre Childericii din istorie, și era chiar foarte ciudat ca Arteaguita, care după propria lui mărturisire nu fusese mai mult decît calfă într-o croitorie, să fi ajuns să-i cunoască. Aici face dovada geniului său. Lui C. Hilder & Co., cu firma *Argonauții* ce atârna pe fațada casei de mai mulți ani, îi convenea numele istoric, și folosirea lui a fost opera unei improvizări. În curtea interioară a casei cu prăvălia, C. Hilder îngrijea cu mare dragoste o grădină din care oferea flori persoanelor cărora le era prezentat. Grădina era propriu-zis o aglomerare de tufe de trandafiri, *malabanas*, *novios* și iasomie, cele mai multe dintre ele în cutii de tinichea care fuseseră cîndva de bomboane din Alpi sau de untură de porc din Chicago, și acolo a fost dus Arteaguita. Cum a văzut-o, după ce citise firma comercială de pe fațadă, i-a și venit ideea acelui joc fericit de cuvinte.

— Este frumoasă grădina lui Childerico.

De la oficiul telegrafic se vedea această grădină, în fața căreia petreceau cei cu bună dispoziție din Upata : pentru a le-o menține, Childerico avea în prăvălia lui cel mai bun brandy din cîte putea fi gustat pe acolo, servit la un preț care nu admitea concurență, și asta fiindcă nu-l interesa câștigul, ci plăcerea de a-și cultiva prietenii, mai ales printre străini, petrecoînd cu aceștia fără să uite totuși de comerțul său. Ureña nu pătrunsese încă în cercul acela ; însă în grădină exista

deja o floare pentru el, ba chiar cea mai frumoasă dintre toate, din motive pe care Childerico și le păstra pentru el.

Omul acesta își propusese să-i servească de escortă împreună cu Arteaguita și își manifestă intenția în felul următor :

— Să mergem, dacă dumneavoastră preferați mișcarea în loc de repaus. Cred că mergeți spre casă, așa cum mă duc și eu către a mea, ceea ce înseamnă același lucru, și...

Trebuia să-l auzi pe Childerico rostind această conjuncție finală : o emitea ca pe un sughiț și o însoțea de o mișcare a brațelor, cu un gest de „treceți dumneavoastră înainte“.

Și porniră. Childerico producându-se cu „de felul meu sînt“ și „bănuiesc“, iar Arteaguita mușcîndu-și unghiile nervos și cercetînd întunericul care-i învăluia atît de dens, încît ca să-l liniștească Childerico a trebuit să intercaleze printre frazele sale afectate această frază simplă și rostită cu repeziciune :

— Au plecat.

Nu se îndepărtaseră mult de colțul străzii, cînd o altă voce se auzi din întunericul înconjurător, din care se detașa o umbră albă, voluminoasă, în pragul unei porți. O voce flegmatică, de om bătrîn, gras și bun :

— Ce s-a întîmplat Ciriaco ?

— Nimic, generale, răspunse Childerico, cu vocea aceea afabilă. Sîntem bine.

— Mă bucur, spuse umbra care se retrase în casă.

— Sîntem bine, murmură Ureña. Spera cumva să nu fim bine ?

La care Childerico răspunse :

— A spera ! Cît de profund uman este acest cuvînt ! Cu adevărat ! Viața nu este decît o speranță : sperî cînd te temi, sperî cînd dorești. Sperî mereu !

— Dar poate că prietenul Ureña, interveni glumețul Arteaguita, nu spera în toate împrejurările astea.

— Nici pomeneală, prietene Arteaga ! exclamă Childerico. Sînt momente cînd se glumește și momente cînd se vorbește serios. Eu de felul meu sînt înclinat

spre veselie, dar poate prietenul Ureña nu este, și dumneata ai să bruschezi firea lui obligându-l să-ți savureze glumele care te fac să fii atît de prețuit și de agreabil... Vezi, Arteaga ? Prietenul Ureña rîde în hohote ! El care de felul lui este o persoană serioasă ! Extremele la care l-ai obligat !

— N-am s-o mai fac, promise mucalitul. Îmi pare foarte rău.

— Bine ! Bine ! Trebuie să rîzi ! Trebuie să rîzi ! Însă dumneata, prietene Ureña, spunei... Sau mai bine zis, ai murmurat cîteva cuvinte, repetîndu-le, și poate ai făcut-o gîndindu-te la mai multe lucruri. „Sîntem bine“, astea au fost cuvintele. În realitate, nu este decît un fel de a răspunde la salutul care ne este adresat ; dar pătrunzînd pînă în miezul problemei, pînă la sensul ascuns pe care îl au toate lucrurile, pînă și cele mai vulgare, este cu siguranță ceva... cum să spun ?... ceva ca o parolă în acest „sîntem bine“ prin care noi recunoaștem în întinericul nopții — care nu este decît o materializare a misterelor vieții — prietenii rătăcitori prin noapte în voia soartei. Nu vi se pare ?

Însă altă voce, care porni dintr-un grup oprit în celălalt colț, scăpîndu-l pe Ureña de obligația de a-și da părerea, sustrase atenția ciudatului negustor.

— Deci, bine ! spuse vocea anonimă.

Și Childerico răspunse, ca unei parole :

— Deci, bine.

Și adresîndu-se încă o dată lui Ureña :

— Da ! Cum de nu ! Și acum dumneata ai auzit alte vorbe care textual nu spun nimic. Dar ce vrei dumneata, prietene ? Dacă viața este plină de lucruri fără sens ! Ea însăși nu are unul prea lămurit. Afară de unul aparent, să ne înțelegem ! Fiindcă înăuntrul fiecărui lucru există totdeauna un sens ascuns. Da, da ! Cum de nu !

Lui Gabriel Ureña începu să-i pară că Childerico ar fi, sub aparența de negustor, un filozof al sensului ascuns, cum se întîmplă uneori să se găsească în asemenea localități ; îi mai păru și că, din pricina zvonurilor despre care îi vorbise Maigualida, și-a pus în mișcare toți prietenii, pe generalul acela, și grupul pe

care tocmai îl întâlнисeră, și alții care erau probabil postati mai departe, în așteptarea loviturii perfide a lui Ardevin care plutea deasupra capului său, ori poate numai ca să-și dea aere de apărător al vieților în pericol. Și aceasta, alungându-i orice dorință de a-i fi recunoscător, îl făcu aproape să izbucnească, căci aici tragicul se combina cu grotescul făcându-l ridicol.

Însă tocmai cînd era gata să izbucnească, observă că Arteaguita își devora unghiile, în timp ce arunca priviri bănuitoare înspre intrările străzilor favorabile ambuscadelor și ar fi fost caraghioasă o izbucnire, examinînd tembelul recrut civil din armata lui Childerico.

— Arteaguita ! exclamă. Ai să rămîi fără unghii !

— Este adevărat, încuviință el, plesnindu-se furios cu mîna peste degetele pe care le rosea. Fiți blestemați !

Și totuși Arteaguita era acela care pusese în mișcare trupa aceea în alarmă.

Puțin mai devreme, știind ce zvonuri circulau, cînd trecuse colțul străzii din apropierea casei Ladera, văzuse acolo doi oameni care i se păruseră suspecti ; se îndreptă imediat spre *Argonauți*, de unde abia plecase, și dădu semnalul de alarmă ca pe un lucru perfect verificat :

— În noaptea asta o să-l asasineze pe Gabriel Ureña, dacă nu reușim să preîntîmpinăm aceasta.

Childerico îl crezu pe deplin ; generalul cu vocea flegmatică se mărgini să aștepte evenimentele în poarta casei sale, în apropierea colțului străzii, dispus să intervină la nevoie. Cît despre grupul aflat mai departe, poate că nu erau decît niște curioși în așteptarea tragediei.

Însă dacă Arteaguita era într-adevăr un recrut bănuitor, nu îl obligase la asta Childerico, ci acea divinitate sumbră care domnea peste toate mințile prin acele locuri : Omul viteaz care știe să-și riște viața la un moment dat.

De la farsa cu fantoma călugărului rămăsese în fața celor din Upata într-o situație jignitoare de inferioritate, foarte periculoasă pe de altă parte pentru un

presupus aventurier din pădurea de cauciuc unde omul este cel mai mare dușman al omului și, ca să scape de acest *handicap* — cum spunea el — nu numai față de ceilalți, dar și față de el însuși, ca să demonstreze altora și să-și demonstreze sieși că era în stare să facă față unui pericol adevărat, dădu crezare la ceea ce imaginația sa întărită de întunericul străzii îi înfățișa ca pe o ambuscadă, ca și cum însoțitorii lui José Francisco Ardavín îl așteptau pe Ureña ca să-l omoare. S-a dus la *Argonauti* mai mult pentru a pregăti martori ai vitejiei sale, decît ca să găsească apărători pentru cel amenințat, și acum îl escorta ca apoi să afle tot orașul și să se termine cu batjocurile și glumele acelea pe care le făceau din pricina deznodămîntului farsei cu călugărul. Crezînd pe deplin în propria lui născocire, atribuia acum roaderea unghiilor unui simplu prost obicei.

— Trebuie să mă dezvăț, își spuse, după ce blestemă acest obicei. Am să-mi pun ardei pe degete.

Ureña aprobă.

— Da. Și din cel mai iute, Arteaguita.

Childerico nu surprinse intenția ironică. Childerico era bun ca pîinea caldă, fără pic de malițiozitate, dimpotrivă, cu o inimă nobilă, plină de o nevinovăție care ar fi putut părea ridicolă, însă care privită atent era bunătate.

Cum Ureña începuse să meargă pe trotuar îi propuse :

— Să mergem prin mijlocul străzii unde este mai puțin periculos să te împiedici și să-ți spargi capul. Și fără să ne uităm la stele, fiindcă îți iau ochii și pe urmă nu mai vezi hîrtoapele, îi veni poftă lui Ureña să adauge, vorbind pur și simplu despre cele de pe cer și exagerînd întunecimea care domnea pe stradă.

Însă Childerico reluă acele cuvinte și le proiectă pe un plan unde căpătără sensul acela ascuns pe care-i plăcea să-l întâlnească înlăuntrul tuturor lucrurilor.

— Bine ai spus dumneata ! Este periculos să contempli stelele. Riști să rămîi orb pentru totdeauna față de întunecimea realității vieții. Stelele ! Sau dragostea,

arta, știința. Cum ne orbesc ! Dar în același timp, ce orbire divină, prietene Ureña ! Ce sublimă fascinație ! Aici, numai între noi, îți mărturisesc că sînt unul dintre acești orbi.

Ureña îl privi drept în față, cu viclenie, și îi păru că obrazul acela, „de felul lui“ lucios din pricina întinderii excesive a pielii și a stratului de grăsime, căpătase o fosforescență stranie. Și îi spuse, în legătură cu orbirea de care îi mărturisise că suferă :

— Însă o ascundeți foarte bine.

Arteaguita izbucni în rîs, ceea ce înlocui o clipă ardeul pe care plănuia să și-l pună pe degete. De pe fața lui Childerico se stinse lumina misterioasă, și Gabriel rectifică :

— Am vrut să spun că ați avut grijă să nu lăsați să se vadă idealistul pe care-l purtați înlăuntru, căci după cît am auzit, toată lumea vă consideră un om practic care își conduce foarte bine afacerile.

— Dumneata ai dreptate : știu să mă prefac, sînt un negustor bun și un om de treabă căruia i se fac farse și despre care se spun multe lucruri. Dar poate într-o zi ai să-mi auzi armăsarul galopînd. Nu este un Pegas nici un Bucifal, dar am armăsarul meu și într-o zi am să-l călăresc.

Ureña vroia să-i arate că nu pune la îndoială acest lucru, dar Arteaguita îi tăie vorba, cu buna sa dispoziție care-i revenise :

— Numai să nu fie catîra Maria, nu-i așa ?

Childerico se supără.

— Ce pricepi dumneata din toate astea, prietene Arteaga.

Și cum ajunseseră la ușa oficiului telegrafic spuse :

— În sfîrșit, prietene Ureña ! Te las la dumneata acasă. Mi-am făcut datoria și am avut o bucurie.

— Pe care n-aș fi vrut s-o întristez, spuse Ureña, zîmbind.

— De loc, de loc ! Am avut o izbucnire de sinceritate, dumneata mi-ai răspuns cu alta, s-a amestecat prietenul Arteaguita, cum obișnuiește întotdeauna, și... Să nu mai vorbim despre asta și contați pe un prieten pentru orice împrejurare.

Și trecu drumul care îl despărțea de *Argonauți*, prăvălie și grajd pentru armăsarul său și cămin de holtei; rămăsese holtei, fiind îndrăgostit de intangibila *Mai-gualida*, lucru pe care nu-l bănuia *Ureña*.

Însă *Arteaguita* îl asigură pe *Ureña*, înălțându-se ca să-i vorbească la ureche :

— Nu are cal. Asta-i o minciună. Am controlat toată casa.

Apoi se îndreptă spre han, și *Ureña* intră în casă, gîndindu-se cu o ușoară ironie la sensul ascuns al lucrurilor petrecute în noaptea aceea.

Ajuns în camera lui, pe cînd se dezbrăca, izbucni deodată în hohote de rîs, fiindcă tocmai și-l imaginase pe *Childerico* fosforescent, călărindu-și armăsarul prin întuneric.

Și se întrebă :

„Care o fi armăsarul lui *Childerico* ?“

VIII

Bordona

O noapte adîncă ocrotea idila tainică de la oblonul ferestrei. Înăuntrul casei, simulare de somn și zgomo-tul aspru, marinăresc al sforăiturilor lui *musiú Vello-rini*, iar afară, tăinuitoria lipsă a iluminăției publice în strada solitară, cerul înalt de tuș chinezesc, mărețul univers infinit al constelațiilor de la tropice și stelele căzătoare, oblăduitoare dorințelor grabnice ce l-i se destăinuiau.

— Ce i-ai cerut stelei căzătoare ? întrebă *Aracelis*.

— Ce să-i cer, răspunse *Marcos*, dacă nici măcar n-am văzut-o ?

— Fiindcă te uitai la mine ?

— De asta !

— Eu însă da : să ne păstreze totdeauna împreună, așa cum sîntem în clipa asta.

— Cu gratiile între noi ?

— E adevărat, puiule ! Am uitat amănuntul ăsta. Am să atrag atenția primei stele care va trece, să fie fără ele.

Aracelis se iniția în dragoste cu aceeași năvalnică nevinovăție ca și izbucnirea de la Laja de la Zapoara și punea atîta ardoare în cuvintele ei, încît Marcos recursese la un refren ca să domolească scînteierea dezmierdărilor înflăcărate.

— Stinge, Bordona ! îi spunea, adoptînd porecla familiară ce se dădea fiicelor mai mici. Stinge, că ne ardem !

Îi povestea viața ei, cu fulgerările imaginației zvăpăiate, boscorodind iute povestirea vîioaie, el mai mult tăcînd și admirînd-o, decît ascultînd-o. O vilegiatură la Nisa.

— Ce plictiseală, puiule ! Mademoiselle Vellorini în sus, mademoiselle Vellorini în jos. Domnișoară, știi ? Fiîndcă băieții francezi sînt foarte *písticos*, și trebuie să treacă mult timp pînă să le capeți încrederea. Pe cînd aici, ce plăcut e, puiule. Abia te cunosc și te și tu-tuiesc, te prind și te ciufulesc dacă nu bagi de seamă... Fără gratii ! Știi ?

— Poftim, Bordona ?

— O stea căzătoare, puiule. Cît pe ce să treacă fără să-i dau însărcinarea. Pe surorile mele chiar le încîntă felul de a se purta al francezilor. Ah ! Să nu uit. Știi că sînt furioase pe tine ? Nu te iartă că l-ai jucat pe tăticu la zaruri în noaptea aceea. Spun că n-ai fost respectuos, că l-ai făcut ridicol. Pe el și pe noi toți. Ele sînt așa de încrezute !

— Și tu ce părere ai ?

— Eu am murit de rîs, puiule. Și lui tăticu i-a plăcut. Ascultă-l ce delicios sforăie ! ăsta e brandyul, știi ? Ție îți place să bei ? Bine faci, puiule ; să nu bei nici-odată. Mămica îl tot dojenește pentru asta, însă el... Sărăcuțul, băiețaș ! Dacă îi place un păhărel înainte de masă, de ce să se lipsească de el, nu-i așa ? Atît de

„drăguț și atît de iubit este bătrînelul meu ! Ascultă-l cum sforăie ! Ah ! Era cît pe ce să uit ! Am o socoteală cu tine : i-ai spus lui tătîcu că el este cel rău dintre Vellorini. Greșești însă, puiule. Este bun ca un tată. Unchiul José, știi ? Eu îi iubesc așa mult pe amîndoi ! Însă ce-ți povesteam ? Ah ! Că însuși tătîcu a fost acela care ne-a spus povestea cu partida ta împotriva lui José Francisco Ardavín. Eu am murit de rîs, cum ți-am spus ; însă surorile mele au făcut după aceea o *canfînfora* și mi-au spus că te admir atîta fiindcă sînt îndrăgostită de tine. Că acum au descoperit-o. Și de ce nu. Și că mie îmi place așa de mult tot ce este vulgar. Ce *písticas* sînt ele !

— *Canfînfora, písticas !* Ce semnificație au astea, Bordona ?

— Prostănacule ! Nu știi ce e o *canfînfora* ? O dojană asemeni unui complot ca cea pe care mi-au făcut-o ele. Și *pístico* este cineva care se poartă așa cum ai început și tu de cînd ești prieten cu Gabriel Ureña, care vorbește cu acea... afectare. Nu se spune așa ? Și fiindcă veni vorba de Ureña ! Să-i spui să se lase de rîsul ăla afectat cu care se uită la mine cînd dau drumul la cîte una din neroziile mele, fiindcă o să-mi devină antipatic, și eu vreau să-l iubesc mult, fiindcă e prieten bun cu tine — vorbește foarte frumos despre persoana ta — și fiindcă o să fie vărul meu, din partea Maigualidei. Am un ochi, puiule !

— Am să-i spun toate astea.

— Dar lasă-mă să-mi termin povestirea. Surorile mele mi-au spus că s-au hotărît asupra unor lucruri și au să mă pîrască lui tătîcu. Au observat că devin palidă și mă zăpăcesc de tot cînd aud pomenindu-se de tine. Fiindcă este adevărat, puiule ; ajunge numai să aud spunîndu-se Marcos Vargas, că-mi și sare inima pînă în gît. Într-atît încît din asta o să fac un anevrism, cel puțin, și am să rămîn moartă pe loc ca o prostănacă. Fiindcă te iubesc așa de mult, puiule ! Mult, mult, mult !

— Stinge Bordona, că a și început să iasă fum pe fereastră.

— Nesuferitule ! Gînganie antipatică ! Am o poftă teribilă să te omor cînd spui asta ! Fiindcă tu nu mă iubești cum te iubesc eu pe tine. Văd de pe acum că am să fiu foarte nenorocită, fiindcă tu le iei pe toate în glumă. Mint, puiule ! Am să fiu femeia cea mai fericită de pe tot globul pămîntesc. Lasă-mă să bat în lemn ! Numai ce-mi închipui că s-ar putea să ți se întîmple ceva că-mi și vine să înnebunesc. Nici nu-ți dai seama cît mă face să sufăr gîndul că banditul ăsta de José Francisco Ardavín o să se dea într-o zi la tine ! Nu te pune cu el, puiule. Promite-mi. Jură-mi ! Gîndește-te că omul ăsta e foarte perfid. Bietul meu naș Ladera ! Dar să-ți spun și altceva : se teme de tine. Tăticu spune că l-ai pus cu botul pe labe. Ce mîndră și îngîmfată sînt cînd aud spunîndu-se despre tine că ești așa și pe dincolo ! Dar tu ești rău, puiule. Nu vezi ce i-ai făcut bietului Españolito ? Că mie să nu vii să-mi spui că n-ai fost tu vinovat de întîmplarea cu gloanțele.

— N-am să ți-o spun.

— Te cunosc bine, cu toate că sînt numai cîteva zile de cînd ne iubim și n-am avut decît cîteva clipe de conversație. De ce o fi așa puiule, cînd o fată este îndrăgostită ea le vede pe toate limpede ? Tu taci, ca acum, de exemplu, și eu știu bine la ce te gîndești.

— Spune, să vedem.

— Că sînt nebună.

— Ai nimerit, Bordona.

— Nesuferitule ! Gînganie respingătoare ! Nu știu cum am putut să mă îndrăgostesc de tine. Mai întîi, atunci cînd cu palma, nici nu m-ai luat în seamă, și acum, noroc că-mi spui Bordona ! Fiindcă afară de asta, nu te-am auzit spunînd nici un cuvînt de alintare.

Într-adevăr, pe Marcos Vargas îl sufocau dezmiertările. Era îndrăgostit de ea, o considera cea mai frumoasă dintre toate ființele, singura atrăgătoare dintre toate femeile, și se delecta admirînd-o ; și totuși i se părea că nu era demn ca bărbatii să alinte, nici să se arate îndrăgostiți de vreo femeie, dacă nu era vorba de manifestările violente ale poftelor carnale. Dragostea pe care i-o inspira Aracelis era curată și gingașă, însă

mediul aspru bărbătesc în care se contura caracterul lui îl împiedica să-și arate partea delicată a sentimentelor sale, și numai buna dispoziție putea să îndulcească duritatea spre care îl îndemna concepția sa rigidă despre bărbăție.

Dar nu numai Marcos, ci Aracelis însăși simțea la fel în fundul sufletului, de multe ce auzise, deși lipsită de experiență, despre ce înseamnă un bărbat adevărat dintr-o bucată. Și cum avea o imaginație înflăcărată, pe lângă un temperament de îndrăgostită, cu cât bărbatul era mai dur, cu atât i se părea mai fermecător.

Bordona se iniția în dragoste cu suflet nevinovat și sînge de aventurier.

Musiu Vellorini ia măsuri

Însă și pe acolo vegheau vecinii.

— Știi noutatea ? În fața casei Vellorini apare o fantomă.

— Adevărat ? O fi umbra albă pe care mi s-a părut c-o văd, noaptea trecută, stînd în fața uneia din ferestre.

— Aceeași în carne și oase !

— Nu mai spune, fetițo ! Înseamnă că și acolo sînt bani îngropați ?

— Îngropați, poate nu ; însă bani sînt. Și destui !

Și într-o zi Francisco Vellorini primi o anonimă cu asemenea insinuări.

În privința proverbelor și expresiilor domnul Francisco era foarte creol, dar cum nu intra în planurile lui să consimtă ca una din fetele lui să se mărite cu un creol, abia primi anonima și îi pătrunse sensul că și luă o hotărîre care de asemenea nu intra în planurile lui pe acel an.

— Berenice, îi spuse soției sale, nu crezi, fetițo, că ar fi bine să trimitem copilele să petreacă vara asta la Nisa, ca să le sustragem puțin de la supărarea asta ? Tinerii nu au de ce să se lase atît de mult în voia durerilor ca noi bătrînii, care avem inima făcută pentru

suferință. Spun să le trimitem, fiindcă eu n-am să pot pleca de aici în momentul ăsta, din pricina, printre altele, administrării bunurilor lui Manuel, pe care Maria vrea să mi-o predea mie, după cum știi, și fiindcă tu, cum n-ai vrut niciodată să traversezi marea, cu atât mai puțin cred că ți-ar place s-o faci acum.

Nimic nu putea să-i pară lui Berenice mai nepotrivit decât despărțirea de fete în clipele acestea dureroase, mai ales despărțirea de Aracelis, preferata ei, care era mai dragăstoașă și mai a ei, mai din sîngele și de pe pămîntul ei, căci cele mari se trăgeau mai mult din partea tatălui străin și nu aveau acea bunătate comunicativă a Bordonei; Berenice însă bănuia de unde putea să vină hotărîrea aceasta neașteptată — căci deși soțul ei i-o comunicase sub forma unei consfătuiri, din obișnuita lui condescendență conjugală, în realitate era un lucru deplin hotărît de el — și cum în acest caz părerea ei contrară n-ar fi avut nici o valoare, se mărgini să întrebe, resemnată :

— Și cu cine te gîndești să le trimiți ?

— Am putea să le încredințăm lui José. Nu crezi ? José are nevoie de o mică plimbare prin Europa, fiindcă nu-i merge bine cu sănătatea, cu toate că încearcă să ascundă asta. Vor fi trei, patru luni care trec repede. Nu crezi ?

— Ce să cred ? Dacă tu ai hotărît așa.

— După ce m-am gîndit bine. Să n-ai nici o îndoială, fetișo. Voi mamele, sînteți mai iubitoare, și de aceea mai egoiste. Fie spus fără să-ți condamni dorința firească de a avea fetițele tale lîngă tine în clipele astea.

Și în aceeași zi îi comunică lui José, care din pricina doliului se afla la Upata :

— Am hotărît să faci o mică plimbare în Europa în vara asta. Pregătește-te să te îmbarci împreună cu fetițele pe primul vapor francez care va trece spre Trinidad în jurul zilei de douăzeci ale lunii.

Însă dacă Berenice, supusă voinței domnului Francisco, acceptase, nu același lucru se întîmplă cu José care protestă revoltat :

— Cum ! Tu ai hotărît ca eu să... ? Omule ! Asta nu se mai poate tolera !

Și bunul José, care trecea drept rău, își însoți cuvintele de gesturi și o mimică ce păreau întru totul a fi ale celei mai sincere indignări.

Dar Francisco îi răspunse calm :

— Dacă ți-aș propune sau te-aș sfătui, numai, mi-ai răspunde că nu poți să te desprinzi de afaceri. Tu însă ai nevoie să-ți iei un concediu, cum am făcut eu anul trecut. Nu stai bine cu sănătatea, oricît te-ai strădui s-o ascunzi, și nu trebuie omorîtă găina care face ouă de aur. În afară de asta, de ce să nu-ți spun ? Trebuie să-i scot din cap Bordonei dragostea față de acel Marcos Vargas.

— Care este un băiat foarte simpatic, îl întrerupse José cu vioiciune, poate din simpla plăcere de a contrazice părerea fratelui său.

— Și mie mi se pare la fel, spuse Francisco, însă pentru un logodnic al fetei mele aspir la ceva mai bun. Și fiindcă nu vreau să mă cert cu ea, căci cu firea ei, dacă nu o iei cu binele încearcă să facă numai ce vrea ea, am hotărît s-o îndepărtez de aici pînă cînd i-o trece capriciul.

— Și m-ai ales pe mine să fiu călăul fetei.

— Oricum, călăul aș fi eu.

— În orice caz, nu te bizui pe mine. Și de altminteri, nu vreau să fac călătoria. Nu am hotărît-o eu. Eu ! Înțelegi ? Sînt sătul pînă-n gît să tot fac ce ai tu chef. Și peste asta nu trec. Asta-i ! Nu mai rabd !

Însă sfidările fratelui său erau pentru domnul Francisco ca niște gîdilituri. Îl iubea tot atît de mult pe cît de bine îl cunoștea și după ce rîse puțin îi spuse :

— Nu te supăra, că nu ai de ce.

— Cum nu am ? Și încă pentru foarte multe ! Omule ! Și ție ți se pare puțin ! José e bun pentru toate lucrurile neplăcute : să refuze creditul, să strîngă cu ușa pe clientul care întîrzie cu plățile și acum să facă pe călăul bieteii fetei.

Într-un cuvînt : mie să mi se strepezească dinții în timp ce tu mănîinci portocale.

— Omule ! exclamă fratele, mucalit. E pentru prima oară că te aud întrebuintînd un proverb din țara asta.

— Da ? Ai să-l auzi și pe al doilea.

Dar renunță să-l folosească sau în realitate nu se gîndise la altul cînd spusese așa și urmă cum începuse, deși mai domolit :

— Omule ! Să terminăm ! „Pregătește-te să te imbarci !“ Ce înseamnă asta să te pregătești ? De ce nu-mi spui : „Uite José, am hotărît lucrul ăsta și aș vrea ca tu să...” ?

— Consideră că ți-am spus așa și gata.

— Nu ! Nu-i gata, nu-i gata. Fiindcă nu pot să mă pregătesc de călătorie, cum pretinzi tu, pentru primul vapor.

— Sau pentru următorul. La urma urmelor nu-i atîta grabă.

— Nu, nu. Nici așa. Ți-am mai spus să nu te bizui pe mine... Nu se poate ! Crezi că o călătorie în Europa se pregătește în... ? Uite, nu-mi mai vorbi despre asta ! Fă-mi plăcerea. Mi-ai întristat acum șederea în casa ta. Asta e ! N-aș fi vrut să ți-o spun, dar acum am spus-o. N-o lua în nume de rău.

Și ieși din prăvălie, unde avusese loc discuția, gesticulînd și vorbind singur, hotărît să se întoarcă imediat la Tumeremo.

Francisco rămase mormăind, ca despre un lucru cunoscut :

— Ah, José ! Cine te aude !

Supărăciosul o găsi scăldată în lacrimi pe nepoată-sa preferată, pentru care tezauriza în mod special, cu dragoste, cîștigurile lui, abia atingîndu-se de ele pentru alte simpatii, mîncarea pisoiului negru cu ochi verzi, sobru și celibatar ca și el, deși cel de al doilea nu era așa din plăcerea lui.

— Vino aici, Bordona, îi spuse, făcînd-o să se așeze pe genunchii lui. Nu mai plînge, fetiço, fiindcă ai să te faci urîtă. Eu te duc și tot eu te aduc. Ai încredere în mine. Nu-i vorba decît de trei, patru luni.

— Trei sau patru luni ! Poate nu știi ce-și propune tăticu ?

— Ascultă altceva fetițo ! E bine să faci călătoria asta, fiindcă așa ai să pui la încercare dragostea logodnicului tău. Tăticul tău nu-ți vrea decît binele. El știe ce face. Totdeauna e bine, cînd ești îndrăgostit, să lipsești un timp oarecare. Așa putem să verificăm dacă ceea ce simțim este dragoste adevărată sau un capriciu trecător.

— Ce știi tu despre asta, păpăică, dacă n-ai avut niciodată o logodnică !

Și hohotele de plîns se transformară în rîs, în timp ce unchiul aproba, dînd mîhnit din cap.

— Și asta e adevărat, fetițo ! Și asta e adevărat !

Însă Francisco Vellorini știa să-și orînduiască treburile și pe de altă parte nu-i lipsea bunăvoința față de Marcos Vargas căruia îi propunea acum :

— Ei bine, prietene. E timpul să vorbim puțin despre afaceri. După cum știi, văduva cumnatului Ladera m-a rugat să mă ocup de administrarea bunurilor sale. De acum în colo afacerea cu carele tale va continua așa cum a fost înțelegerea între tine și Manuel : aceleași înlesniri de plată pe care ți le-a făcut el și acelea pe care pot să ți le fac eu ori de cîte ori ai nevoie de ele ; însă ca să vorbim despre toate o dată, îți spun de pe acum că, în caz că nu-ți convine să continui afacerea asta, dintr-o cauză sau alta, eu aș fi dispus să rămîn cu carele pentru transportul mărfurilor mele. Știu că acei clienți pe care i-ai cîștigat lui José Francisco nu au îndrăznit încă să-ți ofere încărcăturile lor. Nu-i un motiv să te descurajezi, iar tu nici nu ești dintre cei care cotcodăcesc cînd le iese primul dinte de lapte, dar oricum, retragerea îți este deschisă. Și să trecem acum la altceva. Nu ți-ar conveni, fără să părăsești afacerea cu carele, să te ocupi și de transportul turmelor lui Manuel ? Este o treabă care pare să-ți placă : mi-a spus cumnatul că la *Hondonada* l-ai ajutat să strîngă un lot de vite, și atît Maria cît și eu ne-am bucura dacă ai vrea să te ocupi de toate astea, cel puțin pînă cînd Manuelito ajunge la vîrsta cînd să pună umărul la treabă, la fermă. Acum, doar știi, e nevoie să strîngem un lot de vite pe care cumnatul s-a angajat să-l predea

cu prima călătorie a lui *Cuchivero*, și mi-ai face o mare favoare dacă ai vrea să mă ajuti.

— Contați pe mine, răspunse Marcos, dar numai pentru asta, nimic mai mult. Sînt dator față de domnul Manuel, și familia poate să se bizuie oricînd pe mine ; însă după cît am înțeles, dumneavoastră îmi propuneți o slujbă, în schimbul unui salariu...

— Omule ! Timpul tău valorează bani.

— Pentru familia domnului Manuel nici un centavo.

— Bravo, băiete ! Bravo ! Însă, înțelegi, cred, că o muncă gratuită nu poate fi acceptată nici de Maria nici de mine. În ceea ce mă privește, eu vreau să te ajut, aici sau la întreprinderea mea de cauciuc.

— Nici un cuvînt mai mult, domnule Francisco. Mîine chiar plec spre *Hondonada* să adun vitele vîndute de domnul Manuel și oricînd are nevoie de mine familia Ladera îi stau la dispoziție. În privința ajutorului dumneavoastră vă sînt recunoscător. De la bun început am știut pe unde curge apa și nu mă interesează să profit de ea, în afară de faptul că nu sînt făcut să fiu funcționar. Banul nu este ceea ce mă interesează mai mult pe lume, e bine s-o știți domnule Francisco, însă dacă într-o bună zi am să-l am, vreau să fie datorat în întregime numai mie. Chiar afacerea asta cu carele, care acum și-a schimbat aspectul, nu-mi place prea mult, și dacă refuz șansa pe care mi-ați oferit-o, este din pricina retragerii de care ați amintit. Într-adevăr, mă lovesc de greutăți, însă tocmai ele nu-mi îngăduie să mă retrag : pe unde am pornit, pe acolo trebuie să merg mai departe. În cel mai rău caz dacă rămîn dator, tot există un rîu pe care să plutească luntrea mea... Nu au început așa frații Vellorini, *musiu* Francisco ?

— Așa a fost ! Și aici este *musiu* Francisco care îți urează : „Tu și cu mine, într-o izbîndă, Marcos Vargas !“.

— Mulțumesc ! Dar să vedem dacă am să izbîndesc eu singur împotriva lor. Dați-mi imediat autorizația pentru administratorul de la *Hondonada*.

Și așa se termină întrevederea în care Francisco Vellorini a vrut să pună în practică proverbul „Dușmanului fă-i punte de argint“.

„La urma urmei, își spuse Marcos Vargas, trebuie să-i mulțumesc că o ia pe Bordona. Pe drumul ăsta e mai bine să mergi fără bagaje.“

Și o spunea sincer, fiindcă dacă banul nu era ceea ce îl ispătea mai mult, nu era nici dragostea. Și dorea să rămână singur pe drumul său și în fața vieții.

Lumea lui Juan Solito

Cînd sosi la *Hondonada*, administratorul prăvăliei de la crescătoria de vite îi spuse :

— A fost pe aici Juan Solito să restituie lira sterlină pe care i-a plătit-o cu anticipație defunctul don Manuel, ca să-i omoare tigrul care-i mînca viței.

— Și de ce asta ?

— Am să vă repet propriile lui cuvinte. S-a prezentat aici dis-de-dimineață, după ce a stat de veghe două nopți, fără ca tigrul să apară, și mi-a spus înmînîndu-mi moneda : „Aici este asta pe care acum nu este nevoie s-o aibă Juan Solito“. „Și de ce ?“ l-am întrebat cum ați făcut și dumneavoastră cu mine, și mi-a răspuns : „Fiindcă acum domnul Manuel își păzește singur bunurile, și șchiopul n-o să se mai întoarcă pentru vițelul lui“. Și cum s-a întîmplat să-l întreb unde era domnul Manuel, crezînd că într-adevăr sosise, mi-a spus întorcîndu-mi spatele : „Acolo unde acum dumneata nu poți să-l vezi“. Și nu se îndepărtă prea mult, cînd am primit vestea nenorocirii. De atunci am aici moneda, așteptînd ca unul dintre băieți să plece spre Upata, s-o trimit doamnei.

Fără îndoială că vorbind astfel, administratorul de la *Hondonada* nu socotea că este vorba de fapte naturale și simple, cu sensul pe care termenii aceștia puteau să-i aibă pentru Marcos Vargas ; pentru el însă lucrurile întîmplate în lumea lui Juan Solito nu erau într-adevăr supranaturale, nici măcar cu totul extraordinare, deoarece ca să și le explice — dacă într-adevăr ar fi simțit vreodată nevoia s-o facă — i-ar fi fost de ajuns să-și

spună că vînătorul era un om cu presimțiri, adăugînd, cel mult : „fiindcă trăise printre indieni“.

Așa trebuia înțeles și Juan Solito cînd și-a dat seama că nu mai era nevoie să vîneze tigrlul, care nu avea să mai revină pe acolo, cum într-adevăr s-a și întîmplat.

Însă Marcos Vargas năzuia să pătrundă în mod conștient în lumea enigmatică a vînătorului și hotărî s-o facă imediat ce va termina cu treaba care-l adusese la *Hondonada*. Pe lîngă aceasta, avea motive personale să dorească o convorbire prietenească cu omul „care trăise printre indieni“.

Întrebînd pe la gospodăriile din drum, se informă de locul unde putea să-l găsească și se îndreptă într-acolo pe una dintre potecile care se afundau în muntele Taguachi.

Era acolo, în partea cea mai încîlcită a pădurii, așezat pe o piatră, cu pușca de prisos între picioare și privirea ațintită în pămîntul acoperit cu frunze uscate pe care își sprijinea tălpile desculțe, în acel moment nefiind nici vînător de tigri și nici spectator al peisajului, ci mai degrabă cufundat în el însuși. Era spre amiază, coroanele împletite ale copacilor cerneau în jurul său o lumină verzuie care dădea zdrențelor lui o nuanță asemănătoare cu a mușchiului ce acoperea trunchiurile copacilor dimprejur și aspectul unei specii vegetale înflorită de fluturii albaștri, dintre care unul își strîngea și-si desfăcea aripile pe umărul vînătorului, unde tocmai se așezase. Iar acesta îl întrebă, fără să-și ridice privirea ațintită în jos :

— Ce vrei ? Ai și obosit de zbor ?

Fără aceste cuvinte l-ai fi crezut complet absent la tot ce-l înconjură. Dar lui Marcos Vargas, care își oprise atunci calul în fața lui, nu-i scăpă faptul că rostise aceste vorbe cu un anumit tîlc.

— Văd că simți fluturile care se așază pe dumneata, spuse, și pe inamicul care se apropie nu-l simți.

— El avea să vină oricum, îi răspunse, sculîndu-se, tot cu privirea în jos, căci nu și-a lăsat drumul degeaba ca să apuce pe potecă străină. Deși, cînd judecata este deasupra omului și nu alături de el, așa cum ar trebui să fie, omul este fără judecată.

Pe Marcos Vargas îl impresionează această frază, i se păru profundă și fu mîndru că i-a pătruns sensul, căci se grăbi să răspundă :

— Nu văd de ce să fie o dovadă de lipsă de judecată să apuci pe cărarea lui Juan Solito cînd e nevoie să vorbești cu el.

Însă Juan Solito nu vroise să spună tocmai așa ceva. Se prea poate chiar să nu fi vrut să spună nimic, dar în orice caz nu păru să-l bucure interpretarea lui Marcos.

— Hm ! făcu, cuvintele sînt ca drumurile, care, cînd nu sînt cunoscute, cer călăuze. Nu e destul să spui : „Pe aici am să nimeresc în cutare parte“ ; e nevoie ca acea parte să fie la capătul drumului... Dar dumneata spui că ai venit să vorbești cu Juan Solito și ai izbutit. Acum omul ascultă.

Marcos zîmbi și apoi zise :

— Tocmai mi s-a spus la *Hondonada* că dumneata ai restituit moneda pe care ți-a plătit-o domnul Manuel Ladera ca să omori șchiopul.

— Treaba nu a fost făcută ; plata nu-și avea rost.

— Însă treaba neavînd termen fix...

— Hm ! Ai spus, tinere, că motivul pentru care ai venit este ca Juan Solito să-ți explice dibăcia pe care a folosit-o păzind șchiopul. Dumneata l-ai auzit spunîndu-i defunctului Ladera că tigrul ăsta are o poveste faimoasă.

— Da. Astea au fost cuvintele dumitale.

— Și astea sînt și acum. Juan Solito știe despre tigrul ceea ce-i spuneau urmele, însă vederea înșală cînd inima are încredere, și omul nu putea să spună decît ce-a spus : că șchiopul era un tigrul care-și trăgea gheara cu laba stîngă. Și nu s-a înșelat cînd a spus c-o face cu stînga ; însă Juan Solito s-a oprit la jumătatea drumului și n-a încercat să se gîndească atunci la lucrul despre care vorbește acum. Asta e vina lui, dacă ne întoarcem la ce a fost. Și nu din greșeală, ci fiindcă atunci judecata era deasupra omului și nu la locul unde trebuia.

— Ah ! exclamă Marcos Vargas, crezînd că a găsit adevărata cheie a frazei cabalistice. Acum înțeleg. Dumneata vrei să spui că pentru a judeca anumite lucruri... ?

— Hm ! spuse vînătorul întrerupîndu-l, şiret, căci în general nu-i plăcea să te lauzi că ai pătruns tainele minţii lui. Ascultă şi întrebi ? Ar fi mai bine să continui să ascultă tinere. Mai lipseşte puţin. Omului i-au spus că un tigru îi mănîncă nişte viţei, şi fără să se mai gîndească şi-a spus : „Asta e şchiopul“. Însă reiese că nu era un tigru, ci un om care lua forma asta ca să facă o pagubă, şi cum Juan Solito legă urmele tigrului, după cum făgăduise, atunci, rămase prinsă forma, însă liber omul care se ascundea sub ea, fiindcă unul este felul de a face să fie nevătămător un animal care nu are decît instinct şi altul este să împiedici pornirea dăunătoare a unei fiinţe care judecă, şi aşa stînd lucrurile după orînduirea pe care Dumnezeu a dat-o fiecăruia dintre făpturile sale, dacă nu a mai curs din nou alt sînge de viţel, în schimb a fost vărsat altul acolo spre San Félix.

— Vrei să spui că Cholo Parima şi şchiopul... ?

Însă Juan Solito nu-l lăsa să termine :

— Lasă-te de obiceiul ăsta, tinere, de a vorbi cu gura altuia. Nu întreba ceea ce vrei să spui dumneata.

— Ce-am vrut să spun am şi spus-o răspicat la San Félix, unde l-am acuzat pe Cholo Parima ca asasin al domnului Manuel Ladera, trimis de José Francisco Ardevín, şi asta nu-i un secret pentru nimeni ; însă...

— Însă ţi-ai pierdut capul, îl întrerupse din nou vînătorul. Ca cel pe care-l pierzi acum spunînd lucruri ce nu se doresc a fi auzite. Au şi trecut pe aici cuvintele dumitale ducîndu-le vîntul cu el.

Şi se dovedi binevenită întreruperea, căci Marcos Vargas mergea drept cu capul spre prăpastia despre care vorbea Juan Solito. A fost vorba de o clipă, nu de mai mult, ca să se petreacă ceva neцуgetat ; acum nu putea spune ce ar fi adăugat după cuvîntul pe care i-l luase din gură omul misterios ca să-şi înceapă fraza lui ; însă îi rămase impresia că a fost la un pas de marginea unui cataclism spiritual, pînă acolo încît inima îi bătea grăbită şi simţea că se făcuse alb la faţă.

Poate că acea nelinişte lăuntrică întruchipa mînia care însoţise cuvintele rostite la San Félix şi amintite acum, însă nu părea să vină de-a dreptul de acolo, ci

din altă experiență a lui — n-ar fi putut preciza care — tîrînd zgura unui sentiment întunecos și deprimant, depozitat în sufletul lui cine știe de cînd, de unde putea să reiasă că nici ideea riscului nu ar fi corespuns pe de-a întregul momentului actual.

În orice caz, era sigur că se făcuse alb, ceea ce observă și Juan Solito, pe cînd îndrepta spre fața lui una din privirile sale furișe și neașteptate, după cum îi era obiceiul. Ca orice inițiat în mistere, Juan Solito atribuia tainelor sale efectele turburătoare din sufletul profanilor, dar nu dădu importanță acestei palidități și continuă să-și desfășoare ideea.

— Dumneata ți-ai pierdut timpul, da, domnule, ca și Juan Solito pe-al lui, fiindcă la amîndoi judecata era atunci pe deasupra omului — nici nu mai e nevoie să spun că lui Juan Solito îi plăcuse fraza lui — dar să vedem dacă Dumnezeu vrea să fie îndreptată greșeala. Sînt deja legați pașii care nu trebuie să mai fie liberi și împiedicată pornirea dăunătoare care a fost amintită mai înainte, și acum pașii urmează forma lianei acolo unde se ating începutul și sfîrșitul. Acest lucru va merge drept la țintă, dar trebuie înfăptuit în tăcere, ceea ce nu izbîndește cu zarvă. Lasă-l în mîinile cui se află și reia-ți drumul de unde l-ai lăsat, căci poteca asta moare aici. Juan Solito are nevoie să stea singur și tăcut în pădurea deasă, veghind capetele lianei, ca începutul și sfîrșitul să se atingă mereu.

Marcos Vargas înțelese și zîmbi — acum trebuia să se arate neîncrezător — însă cum în același timp se uita împrejurul lui, căutînd liana magică cu care erau deja capturați pașii lui Cholo Parima, vîntătorul vrăjitor adăugă :

— N-o căuta, tinere, că n-ai s-o găsești. Și sfîrșește a lua o altă cale.

— Bine, admise Marcos. Însă asta nu are preț, Juan Solito ?

— Nu domnule. Preț are un vițel sau un porc, iar o monedă poate fi bună să-l scape de tigrul ; dar un om nu are preț, cu atît mai mult unul ca domnul Manuel Ladera.

Și Marcos Vargas spuse, îndepărtându-se :

— Bine, Juan Solito. Să se înfăptuiască lucrul și eu să-l văd.

— Adio, tinere !

Și dispăru din nou în lumea sa tainică.

IX

Hohotele de rîs ale lui Apolonio

Apolonio Alcaraván, comandantul civil din Callao, era un om simpatic, sau cel puțin așa îl considerau cetățenii conduși de el.

Simplu, expansiv, glumeț, și de loc scrupulos în a-și procura bani prin toate mijloacele ce i le oferea autoritatea pe care o exercita. Nu era nici zgîrcit cînd trebuia să se despartă de ei și avea și ocazia să se arate mărinimos. Cea mai mare parte a timpului și-o petrecea așezat în ușa Comandamentului, intrînd în vorbă cu trecătorii, glumind cu ei și răspunzîndu-le cu hohote zgomotoase de rîs care-i făceau pe vecini să zîmbească.

— Uite, Manuelote ! Am să trimit într-acolo să ia șaua pe care mi-ai oferit-o pentru catîrul cumpărat de curînd.

— Eu nu v-am oferit nimic, colonele, protestă trecătorul, și gluma lui simplă și grosolană era spusă cu intenția de a prelungi pe a comandantului.

— Cum de nu, băiete ! Ai și uitat ? Du-te la doctor să vadă ce-i cu memoria ta și trimite-mi șaua, de care am mare nevoie. Ha, ha, ha !

Și Manuelote, care nicicînd nu se gîndise să-i facă un asemenea dar, victima ciudatei virtuți a rîsului aceleia ale cărui profunzimi sonore înghițiseră multe lucruri, zîmbi și admise :

— Hai, fie ! Dacă v-a plăcut dumneavoastră, ce să fac ! Să fie şaua dumneavoastră.

— Altul ți-ar fi luat-o fără voia dumitale.

— Şi asta-i adevărat. Însă, oricum, să nu vă mai îndrăgostiți de lucrurile mele.

— Ha, ha, ha !

Şi Manuelote își urmă drumul, văitîndu-se de pierderea şei ca de un lucru fatal : „Cine m-a pus să trec pe strada asta ?“

Însă apoi adăugă în sinea lui :

„Ah, colonele, cît de mulțumit rîzi de ticăloșiile tale ! Dacă n-ai fi așa de simpatic !“

În timp ce Apolonio spunea secretarului său :

— Ah, Bachiller ! Cum ți se pare ? Acum are şa faimosul catîr.

— Şi ieftin ați scos-o, răspunse secretarul. Am auzit tot.

— Ceea ce e neted nu are cută. A fost bună de la început afacerea asta cu catîrul. Ha, ha, ha !

Era unul pe care cu cîteva zile înainte i-l oferise spre vînzare un negustor de animale.

— Catîrul îmi place şi afară de asta am nevoie de el, spusese atunci Apolonio. Dar şaizeci de lire sterline sînt bani mulți ca să-i scoți așa, cum s-ar zice, băgînd o dată mîna în buzunar.

— De asta să nu aveți grijă, colonele, răspunse geambaşul. Mi-l plătiți cînd vreți. Acum mă duc spre Tumeremo, dar am să mă întorc în cincisprezece, dacă o vrea Dumnezeu. De acum şi pînă atunci o să cadă multe sterline pe aici.

Sosi ziua stabilită şi secretarul îl înştiință :

— Amintiți-vă, colonele, că astăzi e scadența termenului în afacerea cu catîrul.

— Ah, drace, Bachiller ! E adevărat. Şi eu stau așa liniștit... Dar azi e sîmbătă, ziua Fecioarei, ea o să mă scoată din încurcătura asta. Trimite după-amiază polițiști să se posteze la ieșirea din mină şi să aresteze şaizeci de negri dintre cei mai gălăgioși. Din aceia care fac totdeauna scandaluri pe drumurile publice, cînd au bani în buzunar, cu atît mai mult dacă e vorba de aur cu titlu legal. E mai bine să previi decît să pe-

depsești, spune manualul bunului guvernator, pe care-l scrii dumneata în orele libere. Nu-i așa, Bachiller ?

Secretarul îndeplini ordinul și cînd minerii arestați au vrut să protesteze în jargonul lor din Antilele Engleze :

— Ce rău am făcut eu, băiete ? De ce ai trimis poliția să mă aresteze ?

El le răspunse :

— Fiindcă azi e scadența de plată pentru catîr ! Și nu cercetați mai mult fiindcă e mai rău. Douăzeci și patru de ore de arest pentru scandal pe drumurile publice sau o liră sterlină amendă pe cap de om, spun statutele municipale. Așa că dumneavoastră spuneți ce preferați.

Au preferat să plătească amenda — nu era prima oară — și așa a putut Apolonio Alcaraván să iasă din încurcătură. Și a rîs mai mult ca niciodată, încheind :

— Ah, priceput e secretarul ăsta al meu Bachiller-cito ! Și se mai spune că scribii nu sînt buni de nimic ! Îți ghicește pur și simplu gîndul. Pe al meu nu l-aș da pe altul orice mi s-ar oferi în schimb.

Și întregul Callao a rîs împreună cu el.

— Ha, ha, ha !

Într-o după-amiază, plimbîndu-se pe catîrul său prin împrejurimile localității, se întîlni pe drum cu un străin prost îmbrăcat și cu o față de șmecher ipocrit, însă din cei care pe el nu-l puteau duce de nas.

— De unde vii prietene ? îl întrebă mergînd alături de el.

— Din răsăritul regiunii Guárico, ca să nu spun că vin chiar de acolo, răspunse drumețul, trăgăniînd prea mult accentul lui de la șes, poate din pricină că-și tîrșea picioarele.

— Pe jos tocmai din regiunea animalelor bune ?

— După cum vezi, prietene ! Cu spiritul și cu foamea în loc de provizii.

— Ah, drace, prietene ! Dumneata ești un iluminat ! Și traista asta pentru ce e ? Măcar o găină aș duce în ea, doar ele nu lipsesc niciodată pe la crescătoriile din drum !

— Povestea cu foamea a fost numai un fel de a vorbi, iar cea cu găina să nu credeți dumneavoastră că nu s-a întâmplat chiar așa, a răspuns cel de la șes, fără să știe că vorbea cu autoritatea din locul spre care se îndrepta, ci cu un om simpatice care-i inspira încredere. Numai că în traistă, cum o numiți dumneavoastră, eu pînă acum o numeam desagă, nu mai duc decît amintiri ale vechii mele funcții.

— Și ce fel de funcție era ? Dacă nu sînt prea curios.

— Paracliser. Cu toate că nu-mi place s-o spun la înălțimile astea.

— Aha ! Se spune că e o funcție bănoasă.

— După cum e parohia. A mea aducea puține pomeni în taler. De asta pînă la urmă m-am hotărît s-o las și să viu în Guayana, să văd dacă e adevărat ce se povestește despre riurile de aur.

— Și presupun că ți-ai adus talerul ? Așa aș fi făcut și eu pentru bănuți, insistă Alcaraván, cu scopul să-și deschidă inima străinul și să afle astfel ce fel de om era noul său supus.

— Ba nu, să vedeți. Însă acum, fiindcă veni vorba, am să vă spun ce duc cu mine : o rasă veche a preotului paroh, dar nu prea veche, un stihar, o stola, un comănac și o cărticică.

— Și asta pentru ce, prietene ?

— Pentru orice eventualitate. Eu am venit să caut aur, după cum v-am spus, însă dacă nu găsesc nimic în nisipurile aurifere despre care am auzit vorbindu-se pe acolo, cine știe dacă nevoia cu chip de eretic nu mă va îndemna să mă folosesc de ceea ce am învățat la paraclis. Poate o căsătorie prin pădurile astea unde trebuie să fie multă lume care n-a îndeplinit formele bisericesti, un botez și chiar slujba de înmormîntare, unora care pot plăti cele de cuviință pentru un recviem. Eu respect cele sfinte din obicei și din evlavie, fiindcă prima datorie a oricărui creștin este să păstreze taina botezului, însă dacă foamea mă încolțește sînt dispus să fac orice. Nu crezi, prietene ?

Nu avea de ce să bănuiască paracliserul că spunea toate astea tocmai celui care putea să-l împiedice, cel puțin, să le pună în practică ; dar Apolonio Alcaraván

observase două lucruri foarte interesante pentru el : că într-adevăr străinul acela era un pungaș și că aici era o afacere de făcut. Dar se întrebă în sinea lui :

„Cum să-i propun eu paracliserului ăsta șmecher ce mi-a trecut mie prin minte, fără să-mi creez complicații cu episcopul eparhiei ?... Ah ! Asta e lovitura !“

Și se adresa drumețului, care rămânând fără răspuns la cuvintele lui, își regreta limbuția :

— Prietene, am să-ți spun adevărul. Am impresia că nu prea ești paracliser.

— Într-adevăr, acum nu sînt, răspunse bănuitor limbutul, cercetînd fața interlocutorului său, care după ce-i inspirase o încredere irezistibilă, acum îi părea enigmatică. Dar nici nu arăt la înfățișare că am fost, prietene ?

— Dumneata ai înfățișare de preot, răspunse Alcaraván. Fie spus cu tot respectul.

— Poate, admise celălalt, simțindu-se gata salvat însă fără să vadă încă de unde îi vine salvarea, după cum i se prezenta propria lui situație. Cincisprezece ani am trăit printre ei și asta lasă urme.

— Lasă urme ? Hm ! Nu fi misterios cu mine, părinte. Eu sînt așa cum mă vezi. Mărturisește-mi, aici între noi, că dumneata ești un preot scăpătat care își încearcă norocul în aventura aurului. Nu cunosc părerea dumitale, însă după mine asta nu e nici un păcat, dacă nu cumva, dimpotrivă, e o mare virtute, căci se poate întîmpla foarte bine să nu fii în căutarea acestui aur pentru dumneata, ci pentru nevoile bisericii dumitale.

Într-un fel nelămurit preotul înțelese că asta ducea la ceva precis și ca să cîștige timp întrebă :

— Dar de ce să vă mărturisesc ?

Și Apolonio, care și scornise un bun argument pentru eventuala muștrare a episcopului, căci omul nu negase că este preot, spuse :

— Nu greșesc, părinte. Ai mărturisit-o chiar dumneata ! Și dă-mi voie să-ți spun, fără să te jignească această comparație, că ai sosit ca piatra în ochiul farmacistului. Desigur nu-mi explic de ce trebuie să fie totdeauna binevenite loviturile în ochii farma-

ciștilor. Eu sînt comandantul civil din Callao, Apolonio Alcaraván, la dispoziția dumatăle...

Paracliserul era cît pe ce să scape traista și s-o ia la goană ; dar a durat numai o clipă, nu mai mult, pauza pe care a făcut-o în chip voit Apolonio.

— În localitate, urmă Apolonio, nu avem preot și credeți-mă părinte, că unul din lucrurile care mă mîhnește cel mai mult este că petrecem această săptămînă sfîntă fără slujbe religioase. Chiar mîine este Vinerea Mare și n-am fi putut să celebrăm nici măcar *Lignum Crucis* dacă n-ar fi fost întîlnirea asta fericită cu dumneata... Care este numele dumatăle, părinte ? Dacă îmi faci cinstea.

— Numele meu este... Candelario Algarrobo, spuse celălalt pe jumătate sfios pe jumătate hotărît, supărat și glumeț.

— Din familia Algarrobos din Valle de la Pascua ? insistă Apolonio, prefăcîndu-se că-l crede că se numește așa.

— Nu domnule. Din cei din Chaparro. Și dumnea-voastră, dacă nu e prea mare curiozitatea mea, din familia Alcaravanes, de unde ?

„Paracliserul ăsta nu-și mușcă limba“, se gîndi Apolonio. Și apoi cu voce tare :

— Ah ! Da. Cunosc pe acești Algarrobos și acum îmi amintesc că mi s-a spus că unul dintre ei a intrat în rîndurile clericilor, adică s-a hirotonisit.

Și fiindcă paracliserul se uita la el țintă, fără să se fi lămurit încă dacă acestea erau glume sau șiretenii, urmă :

— Ei da, părinte Algarrobo ; ai sosit așa cum am spus. În Callao nu există preot, îți repet, și pentru încă o zi în care să-ți pui rasa, stiharul, stola și comă-nacul și să citești din cărticica pe care o ai în desagă, nu cred să sufere mari pagube cauzele pe care le-ai avut ca să vii aici. Eu le respect de la bun început. Dumneata spui că mîine chiar îți continui călătoria spre Tumeremo ? Nu mi-ai spus așa puțin mai înainte ? Însă o să pleci după-amiază pe răcoare, în loc să o pornești la drum în zori, iar dimineața o să ne oficiezi *Lignum Crucis*. Aici lumea este foarte evlavioasă, orice

s-ar spune, și talerul acestei parohii nu este pentru pomeni de un centavo, ci pentru lire sterline. Eu mă angajez să iasă bine acel amin pe care ai să-l spui dumneata.

Paracliserului i se învîrtea capul din pricina foamei, a soarelui care-l bătuse tot drumul și a lucrurilor pe care le auzea, și nu reușea să se lămurească ce fel de om era acela, nici ce urmărea. Însă Apolonio urmă :

— Presupunînd că... În sfîrșit ! Dumneata știi că noi oamenii din lumea asta sîntem interesați, și n-am să-ți ascund că mi-ar prinde bine jumătate din sterlinele ce au să cadă mîine în taler.

Acum nu mai avea îndoieli cel care mergea pe jos că cel de pe cal era într-adevăr comandantul civil al localității. Și toate le văzu limpede, simplu, perfect lămurite.

— Este foarte firesc, spuse acum cu un glas mieros, care se potrivea împrejurării. Foarte drept, de altfel, dacă va fi așa.

— Cred că așa va fi ! În Callao eu dau exemplul, și prima liră care o să cadă în taler o să fie aceea a subsemnatului, liră care bineînțeles nu va intra la împărțeală.

— Asta ar mai lipsi, generale !

— Colonel, în momentul de față, rectifică Apolonio.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, curînd voi avea dreptate să fi greșit, îl linguși cel cu desaga, schimbîndu-și stilul simplu de paracliser cu unul pompos care îi părea mai canonic.

Însă colonelului Alcaraván nu i se puteau vinde drept canari propriile lui ciori vopsite și, păstrînd din farsă numai ceea ce-i trebuia ca să se apere în fața episcopului, dacă ar fi fost nevoie, răspunse șiret :

— Eu continui să consider că nu m-am înșelat cînd am spus că ai un chip de preot, nu-i așa ? Însă întorcîndu-ne la afacerea încheiată : nu e bine să intri în localitate cu hainele civile și cu înfățișarea de acum. Intră în tufișurile astea, pînă ce ajung eu acasă, și-ți voi trimite un cal și un brici de bărbierit ca să te ferchezuiești cu rasa și cu celelalte.

— Problema e că n-am pălărie de preot, îl preveni paracliserul, și să spun drept, cea de paie nu e prea canonică.

— Am să-ți trimit o panama. Am văzut mulți preoți cu panama pe drumurile astea.

— Și nu credeți, colonele, că ar fi bine să-mi trimiteți de asemenea ceva în cont, să nu sosesc chiar așa scăpătat ?

— Mi-a și dat o lovitură preotul ! Dumneata nu le spui aconturi acestor avansuri ? Iată aici două lire, și cu aceea pe care am s-o arunc în taler fac trei care n-or să intre la împărțeală.

Au căzut multe lire, fiindcă paracliserul și-a jucat bine rolul, în timp ce Apolonio făcea eforturi supraomenești ca să nu izbucnească în râs.

După slujbă răsuflă în voie, oferi șampanie din plin chiar și generoșilor înșelați. Deși îl furnica dorința de a le spune de unde erau banii cu care îi cinstea, a trebuit să se mulțumească — din pricina complicațiilor posibile cu episcopul — să-i facă curioși prin râsul său fără motiv aparent.

Stampa neagră

Timpuri trecute. Pădure deasă la malul râului Yuruari, cu ape tulburi și urâte. Un tăietor de lemne doborînd un copac. Așa începea pitoreasca versiune — care-i plăcea lui Apolonio Alcaraván s-o povestească — și trebuia să-ți închipui că în liniștea sălbatică se aude numai lovitura toporului.

Geme copacul rănit de moarte, se clatină căutînd un ultim sprijin, se prăbușește negăsindu-l, în căderea sa smulge buruienile și apare afloramentul unui filon de aur. E de presupus că un strigăt de bucurie a răsunat în liniștea pădurii. Tăietorul lasă toporul și pe dată se transformă în miner și în bogătaș, din sărac cum era ; însă tăcut, fără să divulge minunata întîmplare...

— *Callao*¹, numele oraşului şi al minei, după această versiune, de aici i-a venit, de la *Callao*. Ha, ha, ha !

Se descoperi însă că nu erau lemne ceea ce ducea tăietorul pe spinarea unui măgăruş, la gospodăria lui ; se răspîndi vestea uluitoare, se împrăştie prin toată ţara, şi alţi oameni, avizi, năvăliră din toate părţile şi dădură de aur. Adevărată sau nu această versiune pitorească, realitatea este că într-o bună zi, pe pămîntul minunatului hazard au fost descoperite zăcămintele râului Yuruari.

Aurul se ascunde însă sub pămînt, fugi prin filoane pînă în centrul pămîntului unde strălucesc sălaşurile lui aurite. Fiindcă după cum spune legenda băştinaşă, aurul urăşte pe om şi apare numai să contemple soarele cînd nu e picior de om pe acolo, pe plajele discrete ale râurilor solitare, în umbroasa taină a pădurii ne-străbătute de om.

Dar dintre oamenii aceia unii cunoşteau căile aurului şi-au spus :

— Pe aici merge !

Şi altul :

— Să-l urmărim !

Şi au dat drumul haitei săpătorilor pe urmele fugarului.

Înăuntrul pămîntului haita a lătrat mult timp, zi şi noapte, pe urmele zeului sălbatic, muşcîndu-i călcîiele de aur. O asmuţeau oameni negri cu ochi foarte albi în întunecimea subterană, cu braţe foarte lungi, cu muşchi tari. Oameni din Antilele engleze, africani din America.

Uneori haitele se întorceau împotriva paznicilor, şi o dată cu muşcăturile călcîielor de aur muşcau şi carnea lor, le zdrobeau oasele... Dar ce puteau să valoreze nişte negri, cînd existau atîţia în Trinidad, în Barbados, în Saint Thomas !... Vor sosi în Puerto de Tablas alte vapoare de vite, ticsite cu ei, ca atunci cînd acele galioane de blestemată amintire au revărsat Africa pe coastele Americii.

¹ Tăcut.

Timpuri mărețe ! Niciodată nu se vor mai întoarce în Yuruari vremuri atît de fericite ca cele ale faimoasei „vijelii“. Cum zdrobeau munții de cuarț masele de oțel ale pilonilor zgomotoși ! Cum vuiau căldările clocotitoare din pieptul monstrului !... O sută douăzeci de mortiere puternice pulverizau stîncă, zi și noapte, an după an : nu mai pridideau plăcile de aramă acoperite cu mercur care capturau aurul ; nu ajungeau să se răcească creuzetele, nu mai avea odihnă curierul care ducea lingourile miraculoase, pe spatele catîrilor în șiruri numeroase, iar din nisipurile scoase începeau să se formeze coline.

Și lîngă mină a crescut Callao, cu acele mulțimi de negri — mai mult sînge african pentru metișii venezuelani — și cu aventurierii și paraziții care soseau din toate părțile. Unii cu albia de spălat aur în spate, căci pe lîngă zăcămintele de aur pe care le exploata întreprinderea minieră existau nisipurile pe care le țîra Yuruari ; alții cu traficul obișnuit și cu profitul ușor de pe urma răsturnării cornului abundenței : corsicanul dîrz și prudent venit să facă comerț și să tezaurizeze — mulți chiar ca să rămînă cu economiile pe care le încredințaseră negrii mineri, care dispăreau cînd cantitatea merita osteneala, sau erau găsiți morți în mijlocul pădurii, indivizi care pentru aceste lovituri de pumnal perfide s-au strămutat de pe hățîșurile corsicane pe solul venezuelan — trișori din toate tripourile unde ajungea vestea uluitoare, cu zarurile în buzunar, la mesele de joc înțesate de febra mîinilor risipitoare ; oameni de pradă, cu revolverul la cingătoare, cărora li se hărăzise o aureolă sinistră și irosirea banilor cîști-gați, duhoare de iodoform și paciuli, muieruște stricate.

Case de lemn, acoperișuri din tablă. Căldură africană, culoare africană. Bordele, tripouri, tavernes... Drojdia societății bilingvă.

— Nu se închideau ușile prăvăliilor pentru schimburile negrilor, care de trei ori pe zi, la fiecare opt ore, ieșeau din mină, și în aceste localuri nu se bea decît șampanie și brandy de bună calitate, cu sticla. De aici pînă la rîu toate acestea erau construite pe sticle sparte, cutii de conserve de sardele și pe zdrențe

vechi. Fiindcă se spune că aici nu erau spălătorese — cine era să se ocupe de așa ceva când existau pepite de aur ale râului Yuruari? — și nimeni nu-și schimba hainele, ci fiecare, când nu le mai putea purta, fiind complet zdrențăroase și soioase, cumpăra altele noi de la tarabele negustorilor ambulanți, în aer liber, și chiar acolo, în mijlocul străzii și în amiaza mare, se dezbrăca și se schimba. Și punni de aur brut sau grămezi de lire sterline și dolari americani se puneau ca mize la jocurile de noroc. Nu m-am născut eu mai demult, să fi fost comandantul civil al localității acesteia în vremurile renumite de atunci! Ha, ha, ha!

Dar într-o zi nenorocită, deodată, haita neagră pierdu urma zeului fugar. Degeaba au asmuțit-o în toate părțile negrii crescători de cîini... Se epuizase filonul fabulos, pilonii de oțel care bubuiau nu mai fărîmîtau decît minereu sărac sau rocă obișnuită; din amestecul ars aproape că nu mai ieșea aur.

Dar mai rămăsese ceva în stîlpii care susțineau galeriile, și atunci oamenii lacomi au poruncit:

— Să fie extras!

Au minat mina, și apa neagră, murdară și urîță a râului Yuruari a năvălit în ea și a inundat-o. Cîți negri au pierit acolo? Cine era să se apuce să facă socoteala!... S-au prăbușit enormele cazane din pieptul monstrului, s-au desprins pietrele de moară zgomotoase și au mușcat praful năruirii. Bubuitul mai multor ani se preschimbă deodată în liniște. Între dărîmături începu să crească pădurea: *naragato* spinos și amara grozamă...

Despre stîlpii aceia rămași în picioare, deasupra căroră e așezat Callao, legenda spune că sînt din aur masiv, scufundați în apa neagră, murdară și urîță.

Conțineau de asemenea aur în mare cantitate pietrele cu care se construisese clădirea companiei și zidul ce o înconjură și acelea cu care s-a pavat o stradă ce cobora pînă la rîu și din bogăția aceea a centrului comercial a trăit un timp localitatea. Și mai conțineau aur, ca să-mbogățească pe mulți, și nisipurile scoase care formau acum movile, și ca să le exploateze prin

procedeul cianurării, pe care nu-l cunoștea vechea întreprindere, s-a format una nouă, cu randament mare.

Acum există o altă mină, mai departe de localitate, însă acolo minereul nu este atît de bogat. Totuși, se speră mereu că într-o zi va fi găsit din nou fabulosul filon pierdut. Yuruari este un rîu cu ape negre, murdare, urîte ; tîrăște însă nisipuri de aur, și trebuie să le care el din vreun zăcămint enorm.

★

A fost un an de mari profituri pentru spălătorii acelor nisipuri care-și clătinau neobosiți albiile pe malurile pietroase.

Negresa Damiana spăla fără întrerupere ; cu țigara de foi în gură, cu brațele groase în vînt, brațe fleșcăite, fiindcă nu mai era tînără, scoțînd cîte un strigăt de bucurie cu care sărbătorea din cînd în cînd aurul descoperit pe fundul albiei. Pe malul opus, era negrul Ricardo, cu o sticlă aproape plină de pepite de aur, dar blestemînd nerăbdător cînd nu găsea nimic în materialul spălat.

— Ce-ți închipui tu, negrule Ricardo, că în fiecare albie trebuie să dai de aur ?

— Eu nu mă cert cu tine, negreso Damiana. Vezi-ți de albia ta și taci.

— Fiindcă tu blestemi pepitele.

— Iar tu te legi de mine !

Negrul Ricardo și negresa Damiana vroiau să se căsătorească ; însă numai cînd vor avea sticlele complet pline cu pepite de aur.

El venise în Callao împreună cu alți negri din Trinidad. Pe mulți dintre aceștia îi înghițiseră săpăturile, munca silnică a rasei lui ; însă de ani nu mai lucra la ele fiindcă un vagonet îi tăiasse un picior. Pe ea au adus-o de mică părinții, cînd au venit din Barbados să lucreze în mina veche.

Într-o noapte Ricardo dormea, cu capul pe albie, iar sub ea sticla aproape umplută pînă la gît cu pepite de aur. Dormea pe pietrișul malului și-l adormea

șopotul apei negre și urîte. Trei zile și trei nopți cu lună plină, fermecătoare, spălase fără odihnă, însă în mijlocul celei de-a treia n-a mai putut...

Și visa ! Că-și cumpărase un picior de cauciuc cu o pernă moale de mătase pentru ciotul lui dureros, că intra foarte mîndru în biserică cu negresa Damiana sprijinită de brațul lui, îmbrăcată în alb, cu o floare de portocal...

Însă cînd se trezi, cînd se luminează de ziuă, sticla nu mai era sub albie.

Înnebuni de tot negrul Ricardo, prea mult spălase, și acum sărind pe vechea lui cîrje de lemn, bălăbănin-du-și piciorul tăiat, alerga pe malul tulburelui Yuruari și prin întregul Callao gemînd și implorînd, fără să se poată exprima decît în limba lui, pe care aproape n-o mai întrebuința :

— *Give me my bottle ! Give me my bottle !*¹

— Dați-i înapoi sticla, spuse Alcaraván. Nu te-am prevenit noaptea trecută, negrule Ricardo, să nu te culci pe malul rîului fiindcă ar putea să te prade ? Vezi ce ți s-a întîmplat dacă n-ai ascultat. Ha, ha, ha !

Însă negrul Ricardo nu și-a mai văzut sticla, și din ziua aceea nebunia lui era să dea cu pietre în toate cîte le întîlnea, să le spargă, să nu mai rămînă nici una pe pămînt.

Negresa Damiana, definitiv stăpînită de obsesia aurului, nu înceta de a spăla miraculoasele nisipuri, fără să-și dea seama că de multe ori împreună cu pietrișul arunca și pepite... Cu țigara de foi în gură, stinsă. Și era tăcută, tăcută...

El Varadero

Marcos Vargas se dusesese la Callao în căutare de clienți pentru afacerile sale ; Apolonio Alcaraván, care îl simpatiza încă înainte de-al cunoaște, de cînd își

¹ Dați-mi sticla ! Dați-mi sticla ! (În l. engleză în original.)

mizase firmele comerciale la jocul de zaruri și care-l încurajase cu zgomotoase hohote de rîs cînd i se povestise despre el, îi promisese să-l ajute, și datorită acestui sprijin atît de eficace, Marcos Vargas începuse să numere printre clienții săi pe principalii comercianți din localitate.

— Am crezut că dumneavoastră sînteți ardavinist, îi spuse Marcos Vargas, și, spun sincer, nu m-am așteptat să mă sprijiniți atît.

— Eu sînt sterlinist, răspunse Alcaraván, dîndu-și la iveală cinismul. Și dumneata mi-ai oferit una pentru fiecare client pe care ți l-aș procura...

La care Marcos replică, consolidîndu-și definitiv creditul de care se bucura.

— Scoateți-vă ideea asta din cap, colonele. Din banii mei n-o să puteți petrece.

Și astfel cîștigă întreagă simpatia omului care rîdea în hohote.

Îi și povestise o bună parte din anecdotele personale și ale vieții picarești din Callao, încheind :

— Însă ar fi o poveste fără sfîrșit, fiindcă Callao, ca și întreaga Guayana, este o universitate pe care oamenii o fac studiînd poznele copilărești și aplaudîndu-și-le reciproc.

Și acum, ca să cunoască unele din personajele anecdotelor, organizase în cinstea lui o masă cîmpenească creolă, cu carne de vițel prăjită în sosul de ardei *guasacaca*, stropită din plin cu băuturi alcoolice, în casa unuia dintre cei mai buni prieteni ai lui, nord-americanul Davenport.

Bărbat de vîrstă înaintată, corpulent și veșnic bine dispus, mister Davenport fusese unul dintre directorii vechii întreprinderi miniere din Callao și de atunci rămăsese acolo, unde era foarte apreciat și iubit pentru caracterul său blînd și firea sa glumeață și, mai ales, pentru că-i plăcea să întrebuințeze termeni și expresii creole. Locuia într-o casă de țară așezată în apropierea orașului, destul de confortabilă, cu o plantație de *man-gos* și terenuri arabile, în care îi cultiva zarzavaturi pentru masa lui și a prietenilor săi un chinez bătrîn,

dintre cei pe care fosta întreprindere minieră îi întrebuințase la astfel de treburi.

Casa și grădina se numeau *El Varadero*, nume pus de stăpînul ei, fiindcă, după expresia creolă obișnuită, mister Davenport era unul dintre străinii veniți pe acele meleaguri cu scopul vremelnic al unei afaceri sau aventuri și care apoi rămîn „împotmoliți“ acolo, fără motive temeinice menite să justifice aceasta, renunțînd la țara lor care, fiind mai civilizată, ar trebui să fie pentru ei mai atrăgătoare.

Și mister Davenport explica :

— Împotmolirea se datorește tropicului, băiete. Acestui obicei plăcut de a răspunde la tot ce ți se propune : „Las-o pe mîine, băiete. Graba nu duce decît la oboseală.“ Pe acest pămînt totul este dragoste și poezie. Și dresori de cocoși, mai presus de orice. Mister Davenport nu are pe lume altă familie decît pe acest chinez bătrîn care îi seamănă varză și lăptuci, pe care îi place să le mănînce proaspete. Mai are și o bucătăreasă germană care-i pregătește carnea, iar de la prăvălia *El Moracho* i se trimite bere rece, oricît dorește. Ce mai, băiete ? Așa stau lucrurile ! Mister Davenport se simte foarte mulțumit în acest loc.

Avea și capriciul, care-l costa bani buni, de a importa catîri din țara lui, niște catîri de înălțime mare, deasupra căroră făptura sa corpulentă atingea proporții impunătoare ; ca să-i hrănească, cultiva nutreț selecționat pe cea mai mare parte din proprietatea sa. Dar animalele nu suportau clima și multe din ele muriseră, fără să-l facă însă să renunțe la plăcerea de a se servi numai de asemenea catîri și de a cheltui bani nu glumă cu înlocuirea lor. Cu toată predilecția lui pentru berea rece, pe care i-o trimiteau zilnic de la Callao, importa și whisky în butoaie pentru consumul său personal și pentru desfătarea copioasă a prietenilor săi care organizau adesea la *El Varadero* mese cu viței fripți.

Însă mister Davenport avea, pe lîngă asta, calități într-adevăr de respectat. Era generos cu cel care avea nevoie de el, serviabil cu cine-i era prieten, numai să nu fi fost vorba de catîrii lui pe care nu-i împrumuta nimănui și pentru nimic în lume. Avea veleități de

medic, mai ales în cazuri de dizenterie, foarte frecvente pe acolo ; se așeza la căpățiul bolnavului plin de zel, mai ales față de oamenii care erau lipsiți de resurse materiale, țărani, sau salahori, sau nevestele lor, sau copiii lor, care altfel ar fi murit din pricina sărăciei, și — dându-le o doză mare de *ipecacuana*¹, amestecată cu alta de opiu, dintr-o pungă pe care-o purta mereu la el în acest scop, cînd străbătea cîmpiile regiunii — își scotea ceasul și-i spunea pacientului, sugestionîndu-l :

— Tu n-ai să vomîți ce ți-am dat fiindcă ești un brad de om — fie că bolnavul era o femeie sau un copil. Ai să ții asta în stomacul tău timp de o oră după ceasul meu și ai să fii vindecat.

Pe mulți i-a salvat în felul acesta de la moarte.

Mister Davenport sta la umbra păduricii sale de *mangos* — sub crengile căreia carnea de vițel pusă în frigări răspîndea un miros savuros, în jurul focului ațîțat de bătrînul chinez — cu fața sa roșie zîmbitoare, cu barba albă învăluită în norul de fum aromat al pipei cu tutun de Virginia și un pahar de whisky în mîna dreaptă, păroasă, făcînd să sune bucata de gheață, în timp ce privea mulțumit spre pășunea unde pășteau frumoșii săi catîri și asculta întîmplarea hazlie pe care i-o povestea Alcaraván lui Marcos Vargas în legătură cu aceste animale.

— Era pe timpul ultimei revolte în care mi-am pîrlit pielea, spunea Apolonio. I se ordonase unui căpitan cu numele Guillén s-o ia pe drumul ăsta cu compania lui, în timp ce eu ocoleam pe altă parte ; trecînd prin fața acestei proprietăți și văzînd catîrii lui mister Davenport, îi veni omului ideea să încerce să pună mîna pe unul din ei. Mister Davenport nu era aici, și-i ieși în întîmpinare chinezul întrebîndu-l : „Ce dolești tu, Guillén ?“ La care omul meu răspunse : „Viu din partea colonelului Alcaraván pentru unul din ca-

¹ Plantă din rădăcinile căreia se prepară diferite băuturi cu efecte de purgație puternice.

tîrîi ăştia pe care s-a oferit să i-l împrumute mister Davenport“. Însă cum chinezul ştia că *musiu* nu-şi împrumută nimănui animalele refuză să i-l predea, şi Guillén nu îndrăzni să-l ia cu forţa, temîndu-se, desigur, ca aviaţia americană să nu bombardeze oraşul Bolívar, dacă mister Davenport s-ar plînge guvernului său. Aşa încît îşi continuă drumul, ca să se întîlnească cu mine. Ei bine. Mister Davenport se întoarce, chinezul îi povesteşte întîmplarea, şi cum aude că eu m-am răsculat şi oamenii mei încearcă să-i ia avutul lui cel mai drag, pe loc încalecă din nou şi pleacă să-mi reclame fapta.

— Nu să-ţi reclam fapta, protestă mister Davenport. Să mă bat cu tine ! Pentru asta am plecat. Să te înving, cum te-am şi învins !

— Ha, ha, ha ! Adevărat, rectifică Apolonio : eu eram nepregătit, cu oamenii mei încartiruiţi în pădure, cînd aud hăulind : „Stai vagabondule ! Hoţ de catîri !“ Şi apoi răsunînd cîteva descărcături de revolver. Am încolonat în grabă oamenii, crezînd că sînt trupele guvernului care ne atacau, şi eram gata să ordon focul, cînd observ că un singur om venea împotriva mea şi văd că nu este altul decît bunul meu prieten mister Davenport. „Ce e asta *musiu* ? îl întreb strigînd, iar el se apropie şi-mi povesteşte cele întîmplute — pe care Guillén nu mi le raportase încă — şi apoi, descălecînd şi pregătindu-se să scoată ceva din buzunarele lui mari, îmi spuse : „Am venit aici să te provoc să te lupţi cu mine, vagabond nemernic“. Şi spunînd asta, scoase muniţiile pe care le avea pentru luptă. Patru sticle de whisky ! Ha, ha, ha ! Niciodată nu m-am bătut cu mai multă plăcere !

— Însă te-am înfrînt, neruşinatule, insistă mister Davenport. Spune că nu-i aşa ! Cînd am încălecat pe spinarea catîrului meu ca să mă reîntorc, tu n-ai putut să te sui pe catîraşul tău de găinar. Te-am lăsat întins pe jos, înfrînt şi predat. Mărturiseşte adevărul, colonelaşule fricos.

Urmară rîsetele celorlalţi acoperite de tunetul hohotelor lui Alcaraván şi amintiri despre alte întîmplări vesele ale lui mister Davenport, american din Kentucky,

naufragiat de mulți ani pe malul râului Yuruari, cu bătrînul său grădinar chinez, bucătăreasa sa nemțoaică și robuștii săi catîri, singurii care nu reușeau să se aclimatizeze în regiunea aceea sălbatică.

— Se spune că paludismul e ceea ce-i omoară, spuse Alcaraván, însă dacă pămînturile astea ar fi bîntuite de paludism, nu ar fi mister Davenport atît de puternic și atît de îmbujorat cum îl vedem.

Dar mister Davenport avea păreri originale în privința acestei boli endemice.

— Paludismul e moliciune, băiete. Intră în corp cînd corpul nu lucrează. De mine nu se lipesc frigurile astea, fiindcă eu lucrez într-una de cînd mă scol și pînă mă culc. Lucrez pămîntul împreună cu chinezul meu, lucrez în casă, apoi îmi încălesc catîrul și ies să fac exerciții pe cîmp și cînd nu am nimic altceva de făcut lucrez cu sticla, cu materialul pe care mi-l trimite în fiecare zi negustorul de la *El Moracho*. Însă guayanezul cere voie unui picior să-l miște pe celălalt, și pînă la aprobare, paludismul îi intră în corp. Moliciune, băiete! Așa stau lucrurile! Din moliciune nu fierb apa și beau tîntări și toate porcăriile.

— Mereu blestemi pămîntul ăsta, dar de desprins de el nu te desprinzi.

— Ah! Fiindcă nu s-a terminat încă dresarea cocoșului, singurul lucru bun pe care sînteți dumneavoastră în stare să-l faceți. Însă cînd oi vedea că s-a sfîrșit cu gluma, am să încălesc pe catîrul cel mai rezistent la drum și am s-o pornesc înainte cu chinezul și cu nemțoaica mea și o să mă car în altă parte.

Și apoi :

— E lucru serios pămîntul tău, Marcos Vargas! Aici găsești farsa cea mai bine organizată pe care am văzut-o vreodată. Și ca dovadă, spuneți în care altă țară din lume poate să fie la conducere un tîlhar ca acest Apolonio, care taie pînă și cotoarele?

— Primul farsor însă sînteți chiar dumneavoastră, și ați și mărturisit-o, interveni unul dintre cei mai sîrguincioși studenți ai universității bunei dispoziții, după cum o numea Alcaraván.

— Tu să nu vorbești, Modestico Silva, replică mister Davenport. Și nici tu, Néstor Salazar.

Acești doi prieteni erau nedespărțiți în cutreieratul după aurul din Cuyuni, de unde de mai multe ori se reîntorseseră bogați, ca după numai câteva zile de petrecere să rămână iar săraci și din nou să pornească într-o expediție aventuroasă. Erau trecuți de patruzeci de ani și le mersese buhul în toată Guayana pentru farsele pe care le făceau împreună; însă, dacă după înfățișarea lui Modesto Silva se vedea ce fire are, în schimb Néstor Salazar părea un om serios și chiar timid, cum și era în realitate față de necunoscuți.

— Ai aflat, urmă mister Davenport către Marcos Vargas, povestea căsătoriei acestor doi vagabonzi nerușinați? Am să ți-o povestesc eu. Erau logodiți cu două domnișoare din crema societății din Guasipati, două surori care semănau foarte bine una cu alta, din care pricină, mai ales, s-au îndrăgostit acești doi șnapani ce totdeauna fac pe îndrăgostiții și când s-au hotărât să se căsătorească și au fixat și data, aceeași pentru amîndouă căsătoriile, bineînțeles, le-a venit în minte să facă un lucru pe care să nu-l fi făcut nimeni vreodată. Au inventat o călătorie la Trinidad, de acolo au trimis procuri la doi dintre prietenii lor, unul dintre acești mandatarî fiind *musiu* care vă povestește acest lucru. Pe cînd se celebra căsătoria civilă în salonul casei logodnicelor, îmi dă cu cotul logodnica lui Néstor, căruia eu îi țineam hangul fără să știu și-mi spune murind de rîs: „Întoarce-te spre fereastră și uită-te cine e la gratii“. Acești doi nerușinați, asistînd la căsătoriile lor ca doi simpli spectatori și bătîndu-și joc de noi care jucam rolul de mandatarî! Și eu care mă îmbrăcasem în haine de gală și mă sufocam în tunica pe care mi-o pusesem! Drace! Și comandantul civil, acest potlogar de Apolonio în persoană, care pe atunci tăia frunze la cîini prin Guasipati și cunoștea secretul dresurii de cocoși, mă întreba foarte serios dacă vroiam s-o iau de soție pe fată. Am răspuns fără jenă: „Întrebați-l pe Néstor, care e la fereastră. Eu joc aici numai rolul celui care ține hangul, cum știi prea bine.“

Bineînțeles că în ziua aceea a curs șampania pînă în stradă.

Acum curgea whisky-ul sub păduricea de *mango*, în timp ce chinezul învîrtea frigările pe care prăjea la foc aromitoarea carne de vițel, și poveștile urmau una după alta, din nesfîrșitul repertoriu, uneori naiv, al buneii dispoziții — ce alterna pentru acei oameni cu asprimile vieții lor de aventură — făcîndu-i să uite greutățile traiului și să nu mai audă muștrările de conștiință care ar fi putut să-i frămînte.

Deodată se făcu liniște. Pe drum, prin fața păduricii trecea un om călare pe un căluț vlăguit care șchiopăta ; reprezenta un caz ciudat, jalnic, care îndemna la meditație.

Era un tînr englez cu numele de Reed, fost inginer la mina nouă *El Perú* și acum, ros de tuberculoză, sub înșelătoarea aparență de sănătate a roșului-vineteu de pe obraz, locuia singuratic și mizantrop într-o colibă de palmier, la o jumătate de leghe de *El Varadero*, la mică distanță de drumul care ducea spre Tumeremo, lîngă un mic defileu ce străbătea acele ținuturi rustice.

Trecuseră doi ani de cînd trăia acolo mister Reed, care nu fusese niciodată sociabil : de la hamac trecînd pe un pat de campanie, de fabricație engleză, unica mobilă ce-o avea în colibă, ascultînd din cînd în cînd muzica fonfăită a celor trei-patru discuri ale unui vechi fonograf cu pîlnie, uneori dormind în aerul liber ce circula sub acoperiș, alteori stînd culcat cu mîinile încrucișate sub ceafă și privirea pierdută peste cîmpia melancolică ce-l înconjura în liniștea și singurătatea de pustiu, în timp ce în apropiere căluțul, împiedicat, păștea buruieni șchiopătînd. Numai pe înserat îl văzuseră niște călători hoinărind taciturn prin stejărișul savanei sau stînd pe o colină, departe de drum, contemplînd priveliștea, acum blindă în lumina care scăpăta.

Sîmbăta dimineața, încăleca pe căluțul său și se îndrepta spre birourile companiei miniere, unde prestase servicii bune, să-și încaseze salariul săptămînal pe care i-l mai dădeau încă din considerațiuni speciale și cumpăra chiar acolo, cîteva cutii de conserve, de proveniență engleză, toată hrana lui, și cîteva sticle de vin

cauza stării de semi-ebrietate ce-i ținea de urât. Schimba două-trei vorbe cu foștii tovarăși de lucru, primea și răspundea, imediat, laconic, la scrisorile mamei sale, care locuia împreună cu copiii mai mici într-un orașel din Țara Galilor, în comitetul Cáernavon, unde de doi ani îl tot chema să vină, și după acest scurt contact cu oamenii de aceeași limbă și același sînge cu el se întorcea la izolarea sa îndărătnică.

Uneori mister Davenport se ducea să stea de vorbă cu el; însă Reed nu prețuia vizitele și nici nu arăta că-i face plăcere să le primească.

Îngîndurat sau nepăsător față de oaspeții de la *El Varadero*, se întorcea acum la coliba lui, iar mister Davenport, dînd compătimitor din cap, murmură :

— Încă unul dintre cei naufragați pentru totdeauna pe pămîntul ăsta lipicios.

Și apoi către cei care-l înconjurau privind în tăcere ciudatul caz :

— Poate că este tuberculos, după cum se spune; dar boala lui mai gravă, boala lui incurabilă, are alt nume. Se numește boala hamacului, și este cea mai perfidă boală de pe acest pămînt. Mama băiatului este bogată, sau cel puțin are un venit frumușel, și i-a scris de mai multe ori să se ducă într-un sanatoriu din Elveția, cel mai bun pe care vrea să și-l aleagă; dar el a prins gustul hamacului din planta *moriche* și de aici nu-l mai scoate nimeni nici cu zece perechi de boi. Drace !

— Dar are și un pat de campanie care nu e un produs al acestui pămînt, obiectă Néstor Salazar.

— Da. Însă hămăcuțul, hămăcuțul ! Cînd spun lucrul ăsta, vreau să spun tot ceea ce înseamnă tropicul pentru noi oamenii care nu ne-am născut la tropic. Te hotărăști să pleci, pentru că vezi că înăuntrul tău nu merg bine lucrurile, și tropicul îți spune încetișor la ureche : „Lasă asta pentru mai tîrziu, *musúu*. Este timp pentru toate. Și apoi, aici e foarte plăcut ! Te așezi în hamacul tău, vin țîntarii cu muzicuța lor, și tu adormi ca legănat. Ce vrei mai mult ?“

Și apoi serios :

— Aşa stau lucrurile ! Dacă nu credeţi, întrebaţi-l pe contele Giaffaro care stă de nu ştiu câţi ani în pădurile de la Guarampîn.

Se referea la unul dintre aventurierii exotici, nelipşiţi pe pământurile astea brăzdate de destine nenorocite.

La început — de atunci trecuseră vreo douăzeci de ani — fusese luat drept un ocnaş scăpat din Cayena. Nu lipseau nici cei care afirmau, luîndu-se după nişte scorneli foarte răspîndite pe acolo despre condamnaţii de la închisoarea din Guayana franceză, că au văzut tatuat cu foc pe spatele lui stigmatul infamant al florii de crin ; însă, cum era un om cu comportări de intelectual, ce nu îngăduiau să fie confundat cu un delicvent de rînd — unul dintre mulţii cayenarzi, cum sînt numiţi evadaţii din acele închisori, care adesea reuşesc să se refugieze pe teritoriul venezuelan, după o adevărată odisee prin regiunile sălbatice — fantezia creolă, uşor de stîrnit, îi plăsmui o poveste dramatică şi o dată cu ea îi câştigă simpatii, cu tot aspectul puţin cuceritor al aşa-zisului conte Giaffaro.

Mister Davenport şi-l amintea cum apăruse pentru prima oară în Bolívar : înalt, deşirat, cu faţa prelungă, cu ochi bulbucaţi şi sprîncene negre încruntate şi cu o mişcare de pendul a capului, puţin înclinat pe piept.

Rămase în Bolívar o scurtă perioadă, apoi părăsi ţinutul plecînd spre Europa ; dar se întoarse de acolo de mai multe ori, la intervale de cîţiva ani, de fiecare dată mai scurte, ca să se afunde, după aceea, în pădurile Cuyuniului, de unde în curînd izvorî încălta şi misterioasa legendă care îl învăluia, deşi se risipise prima versiune ce fusese acceptată în general, fie că era sau nu exactă.

Posedînd o vastă experienţă a oamenilor şi a lucrurilor de pe toate latitudinile, căpătată după propria sa mărturisire, în numeroasele ocoluri ce le dase globului pămîntesc, aceasta putea să acrediteze versiunea că el era unul dintre cavalerii cărţilor de joc care ştiu să le învîrte în mod genial în orice punct al globului, căci nu exista joc de cărţi pe care el să nu-l cunoască, nici eleganţă mai mare ca a lui în mînuirea lor, nici calm

care să fie comparat cu al său cînd relansa, nici felul de a cîştiga pînă la urmă. În mod sigur, şi datorită demonstraţiilor pe care nu-i dispăcea să le facă — unicul vâl misterios al intimităţii sale care fusese ridicat în parte — se aflase de curînd că este un dibaci trăgător cu tot felul de arme, şi nimeni nu se îndoia că a fost, după cum afirma el însuşi, preşedintele unui club internaţional de duelişti, cu sediul la Budapesta, unde şi se cerea să ai o sută de dueluri cîştigate ca să devii membru.

În privinţa incursiunilor sale periodice în pădure, unii presupuneau că nu aveau alt scop decît să cîştige de la cauciucari şi de la mineri — amatori să joace şi soarele înainte de-a răsări — tot ce obţinuseră ei acolo ; însă cum acest lucru putea să-l cîştige, şi în adevăr îl şi cîştiga în Bolívar şi în Tumeremo, alţii erau de părere că asemenea incursiuni aveau scopuri misterioase, mai potrivite cu atmosfera enigmatică ce-l învăluia pe taciturnul personal. Şi de aceea pe puţini guayanezi îi miră faptul că, dintr-una din acele călătorii în pădure, contele Giaffaro nu s-a mai reîntors.

Şi mister Davenport îşi încheie cele spuse despre acesta, exclamînd :

— Drace ! Sîntem deja trei, numărînd numai aşa în pripă, cei care facem parte din naufragiu.

Plescăi din limbă ca să alunge gîndurile inoportune şi, apoi, revenind la buna sa dispoziţie obişnuită :

— Mai toarnă-mi încă un păhărel, chinezule. Continuaţi petrecerea, băieţi ! Cît timp va exista dragostea, va fi şi poezie. Ce vreţi mai mult ? Nu-i aşa, Marcos Vargas ? Aşa stau lucrurile !

Căsătoria mortului

În ziua următoare, Apolonio Alcaraván fiind în tovarăşia lui Marcos Vargas şi stînd în uşa Comandamentului, ca de obicei, se opri în faţa lui un ţăran cu următorul mesaj :

— Colonele, generalul José Gregorio Ardavin vă roagă să binevoiți să mergeți pînă la Palo Gacho chiar acum, ca să-l căsătoriți.

— Să-l căsătoresc ?

— Da, domnule. Cu indiana lui, cred eu.

— Și de ce nu vin ei la Comandament ?

— Pentru că generalul este în pat și e pe moarte. Aproape fără grai mi-a încredințat mesajul ăsta pentru dumneavoastră.

— Și nu ți-a spus să-i anunți pe fratele și pe vărul lui ?

— Dimpotrivă, a insistat mult să nu-i anunț. Fiindcă nu vrea să-i vadă pe-acolo în clipa morții sale.

Și cum Alcaraván rămăsese gînditor, țăranul spuse :

— Așadar, colonele, eu mi-am îndeplinit sarcina, și dacă dumneavoastră nu ordonați altceva, îmi văd de drum.

— Bine, poți pleca, spuse Apolonio.

Și îndată ce plecă trimisul, i se adresă lui Marcos :

— Ce părere ai ? Moare singurul bun dintre Ardavini.

— Și nici nu vrea să-și vadă fratele, adăugă Marcos.

— Fiindcă, dacă José Francisco ar ști că generalul e pe moarte, s-ar duce pe loc la *Palo Gacho* să încerce să-l împiedice de a se căsători cu indiana lui, pentru a-i moșteni tot defileul. Întotdeauna a dorit să posede *Palo Gacho*, pe unde se crede că străbate filonul de la vechea mină !

— Stă în mîinile dumneavoastră să nu permiteți această nedreptate, spuse Marcos. José Francisco să afle de moartea fratelui său abia după ce s-a făcut căsătoria, iar femeia și copiii acestuia să moștenească *Palo Gacho*.

— Da, recunosc Alcaraván, scărpinîndu-se în cap, semn că îi treceau prin minte idei contradictorii. Însă problema e că secretarul nu e aici și cine știe cît o să întîrzie pînă se întoarce. Poate că nici n-a ajuns încă în Guasipati.

— De asta nu vă îngrijiți, spuse Marcos. Pot să-i țin locul și sînt la ordinele dumneavoastră. Să mergem să-l căsătorim pe omul ăsta cu indiana lui.

— Și martorii ? Pe cine să punem mîna care la ora asta să nu fie dus la treburile lui ?

— Căutăm noi chiar acolo. N-o să mă faceți să cred că vă e frică de José Francisco Ardavín.

— De ce să-mi fie frică ! Să mergem să-l căsătorim cu indiana lui. Te numesc secretar ! Prin voința lui Dumnezeu și a Federației ! Ia de aici registrul de căsătorii în timp ce-mi înșeuez catîrul.

Palo Gacho, refugiul rustic al conducătorului frustrat, se afla la două leghe de localitate, și făcuseră o bună parte din drum în tăcere, cînd Alcaraván, ezitînd, ieși din mușenia lui și mărturisii :

— Eu am fost într-adevăr ardavinist, Marcos Vargas. Și încă dintre ofițerii preferați ai generalului José Gregorio. Însă celui care a greșit o dată nu-i mai acorzi credit... Într-o zi am strecurat mîna în niște bani, și generalul n-a mai avut încredere în mine și m-a băgat la închisoare.

La orice putea să se aștepte Marcos din partea lui Apolonio Alcaraván în afară de această mărturisire publică. Și a rămas privindu-l în tăcere. Însă Apolonio urmă :

— Adevărul este că trebuie să-i fiu recunoscător, căci mergeam pe un drum rău, și datorită acestei arestări am devenit la timp un om așezat.

Dar asta nu putea să i se mai pară sinceritate lui Marcos Vargas, nici nimănui.

— Nu mai spune, colonele ! exclamă. Dacă asta se numește la dumneavoastră om așezat, cum trebuie să fi fost înainte.

Reapăru adevăratul Alcaraván :

— Ha, ha, ha !

Apoi urmă :

— Ascultă mai departe ce am început să-ți spun, cu toate că, după cum se vede, cu dumneata nu se poate vorbi serios. Am ispășit furtul, care era în legătură cu niște fonduri din veniturile municipale din Guasipati — crede-mă că de atunci am învățat să respect tezaurul public și mi-am reparat greșeala în onoarea generalului José Gregorio, care a fost cîntea personificată ca administrator — și am ieșit din închisoare mai curat decît călcîiul unei spălătorese, întrebîndu-mă : „Și acum

pe unde s-o apuc ?” Cînd am primit un mesaj de la generalul Miguel să trec pe la el, m-am dus să văd ce-mi oferea și din prima clipă am înțeles că vroia să mă atragă de partea lui, unde, fie spus adevărul, și începuse să se adune toată pleava partizanilor lui José Gregorio. Nu mi-a spus cîine, însă mi-a arătat zgarda și mi-a dat niște lire sterline după ce mi-a făcut o morală blîndă, ca să salveze aparențele. Pe urmă a survenit povestea tristă a generalului José Gregorio, pe care desigur o cunoști : indiană Rosa, boala, retragerea la *Palo Gacho*... Eu continuam să fiu alături de generalul Miguel, și adevărul este că nu pot să mă plîng, fiindcă am făcut afaceri bune. E drept că mi-am și ars pielea de mai multe ori în timpul luptelor, luptînd alături de generalul Miguel.

— Acum veți avea ocazia să v-o mai ardeți încă o dată, fiindcă după cîte se spun pe aici...

— Da. Că generalul se pregătește să se arunce în pădure din nou. Însă... ce să-ți spun, prietene Marcos Vargas ? Eu sînt partizan al alternativei republicane pe care o recomandă constituția, și fiindcă data trecută am fost în pădure acum îmi vine rîndul să rămîn în oraș. Nu crezi ? Ardavinismului, îți spun cîstit, i-a trecut timpul. Și revenind la cele dinainte : ce înțelept e proverbul care spune că din grădina bătrînă niciodată nu lipsesc cartofii ! Nu numai în dragoste, dar și în politică se întîmplă așa. Ai să vezi dumneata dacă nu va fi astfel : acum mă gîndesc la generalul José Gregorio, șeful meu dinainte, adevăratul meu șef din adîncul inimii. Sînt trist că am să-l pierd pentru totdeauna ; dar în același timp sînt mulțumit că am să-i îndeplinesc ultima dorință, legalizîndu-i legătura cu Rosa Arecuna, cu mama copiilor lui, care nu vor rămîne fără ocrotire. Așa e destinul ! Cine i-ar fi spus generalului José Gregorio că eu voi fi singurul dintre numeroșii lui prieteni dinainte care va sta alături de el în ceasul morții sale ?

— E adevărat, consimți Marcos șiret. Cine ar fi spus ?

Cînd au ajuns era prea tîrziu. José Gregorio Ardavín își dăduse sfîrșitul.

Lîngă patul de moarte indiana Rosa alăpta pe ultimul dintre copiii săi. Era o femeie încă tînă, care poate nu fusese niciodată frumoasă, însă avea întipărită acea expresie enigmatică a rasei sale pe fața ei răvășită. Durerea și blîndețea fatalistă se contopeau pe chipul său, ochii liniștiți plîngeau, numai ei, și lacrimi tăcute curgeau pe obraji pieriți și cădeau pe copilaș făcîndu-l să se agite.

Cel mai mare dintre fiii săi, acum un flăcăiandru, privea în tăcere, ca abrutizat, cadavrul tatălui său, și alți cinci formau un grup înfricoșat într-un colț al odăii unde abia se petrecuse acel lucru îngrozitor și inexplicabil.

Apolonio Alcaraván se opri în fața patului mortuar, ridică vâlul ce acoperea fața neînsuflețită, respingător de albă din pricina morții și a *cararei* și, clătînînd ușor din cap, cu răsufări puternice, ca niște suspine, privi un moment rămășițele pămîntești ale bărbatului care fusese șeful său și murmură de mai multe ori :

— José Gregorio Ardavín ! José Gregorio Ardavín...

Apoi, lăsînd în jos vâlul, la rostul lui pios, se întoarse pe jumătate, și-i spuse lui Marcos :

— Nu mai e nimic de făcut acum.

După ce adresă femeii cîteva cuvinte banale de condoleanțe, la care ea nu răspunse nici prin cea mai mică mișcare a feței sale neclintite, părăsi locuința a cărei ușă dădea în cîmp.

Marcos Vargas îl urmă gînditor.

— Plecăm ? propuse Apolonio.

— Așteptați o clipă, colonele, spuse Marcos, avînd o idee. Nu e cu putință ca din pricina unei simple formalități să se săvîrșească o asemenea nedreptate. O femeie nenorocită și șapte copii să rămînă fără ocrotire și în mizerie, în timp ce această proprietate va îmbogăți încă și mai mult pe tîlharul de José Francisco Ardavín.

— Ce să-i faci, prietene ! Defunctul a făcut greșeala că nu a soluționat mai demult chestiunea căsătoriei sale cu indiana. Acum legea protejează pe moștenitorul legitim, care este fratele său, oricît de rău ar fi el. Asta este limpede ca lumina zilei.

— Totuși nu-i așa, colonele. Există un remediu și el se află în mâinile dumneavoastră.

— Care ?

— Să căsătoriți mortul.

— La naiba, prietene ! Dumneata ești omul ideilor. Aproape că-mi vine să rîd în prezența defunctului.

— O să rîdeți din toată inima mai târziu. Faceți acum ce vă propun. O să permiteți să rămînă fără apărare copiii șefului dumneavoastră ?

— Hm ! Dumneata mi-ai prins slăbiciunea pe care ți-am mărturisit-o pe drum. Însă, sincer vorbind, înseamnă să comit o înșelăciune.

— Nu va fi prima, colonele Alcaraván.

— Dumneata cînd vrei ceva stăruiești cu tot curajul. Însă cu atît mai puțin ultima ! Dar...

— O facem cu toate formalitățile pe care le impune legea. Căutăm pe aici o pereche de vecini care să servească de martori, însă fără să treacă de ușă ca să nu observe amănuntele. Le spunem că bolnavul are febră galbenă. Dumneavoastră vă îndepliniți rolul cu toate cele legale și lăsați restul în seama mea.

În timp ce Marcos spunea acestea, Alcaraván admira niște vite care pășteau pe o luncă în fața casei. Treceau de o sută și erau grase... Nu ar fi greu să obțină ca indiana Rosa Arecuna să semneze chitanța de primire pentru suma rezonabilă ce-ar valora vitele acelea.

— Bine, spuse, stabilind planul. Caută-mi martori. Colonelul Ardavín n-o să știe decît ceea ce se va ști în localitate : că fratele său a chemat autoritatea competentă să-l căsătorească „*in articulo mortis*“. Și dacă acest articol nu este pentru moarte, mă întreb pentru ce e.

Se întorceau acum la Callao. José Francisco Ardavín nu va moșteni *Palo Gacho*, în al cărui subsol este aur, se gîndea Marcos Vargas. Iar Apolonio Alcaraván rîdea de-l dureau falcile.

— Isprăvile dumitale, prietene Marcos Vargas ! M-am străduit să nu rîd cînd, pitit sub patul de campanie, ai împins capul defunctului de jos în sus, așa ca să pară că-l mișcă în semn de aprobare la întrebarea mea dacă acceptă ca soție pe Rosa Arecuna. Ha, ha, ha !

Martorii n-au avut nici o îndoială că contractantul mai este încă în viață. Acum indiana Rosa e căsătorită după toate canoanele, și ca să se anuleze această căsătorie ar trebui să se rupă foaia din registru. Ce putere au hîrțiile, Marcos Vargas ! Ah, bună invenție ! Și eu care-mi închipuiam că indiana n-o să știe să semneze. Biata de ea ! Și-a pus semnătura foarte deslușit cu parafă și tot ce trebuia. Ha, ha, ha !

Însă rîsetele acestea sărbătoreau nu atît actul de căsătorie, cît mai degrabă documentul de vînzare a celor o sută cincizeci de vite care pășteau în luncă, pe care el o făcuse pe Rosa de Ardavín să-l semneze, în timp ce Marcos se dusesese să caute martori. Indiana, sau nu și-a dat seama de ceea ce făcea sau acum n-o mai interesa pierderea vitelor, căci atît la aceasta cît și la farsa macabră a consimțit cu nepăsare. Pe chitanță însă scria că primise prețul în bani gheață.

Marcos Vargas nu știa nimic despre un asemenea jaf, ceea ce întetea și mai tare hohotele de rîs ale colonelului Alcaraván.

— Ah, bună-i invenția cu hîrțiile ! Ha, ha, ha !

Și în ziua aceea întregul El Callao zîmbi fără să știe de ce.

X

Avansul

Era vremea aventurii cauciucului. Țăranii din întreaga Guayana, țăranii din cîmpiile Monagas, Anzoátegui, Guárico și chiar de la Apure, pe unde agenții întreprinderilor de cauciuc îi amăgeau cu promisiuni de cîștiguri fabuloase, o porniseră toți la drum, cu desaga la spinare și ambiția în suflet.

— Încotro te duci, prietene ?

— La pădure. E un an ăsta în care să te îmbogățești. Se așteaptă o iarnă bună și o să fie mult cauciuc în copaci.

Și pe drumul spre Tumeremo, reședința întreprinderilor de cauciuc, începeau să se golească toate cîmpiile : spre pădurile Cuyuniului, Guarampínului, Botanamoului... Pămînturi sălbătice, insalubre, inospitaliere... De aici se întorceau — cei care reușeau să se mai întoarcă — înfometați, bolnavi, stigmatizați de boala pădurii și robiți pentru totdeauna impresarului prin lanțul avansului : cîteva monede și cîteva provizii proaste la prețuri de speculă în contul cauciucului pe care aveau să-l scoată. Datorie care nu se putea plăti niciodată, ipotecarea omului fără putință de răscumărare ce uneori trecea din tată în fiu.

— Dumneata, spuse administratorul uneia din întreprinderile lui Miguel Ardavín, către unul dintre peonii care se grăbeau să înainteze, cum te numești ?

— Eu ?

— Da, da. Cine altul ?

— Ah ! Pe mine mă cheamă Encarnación Damesano, la dispoziția dumneavoastră.

— Asta rămîne de văzut. Ai mai lucrat vreodată la cauciuc ?

— Cine ? Eu ? Nu, domnule ; însă am auzit că e o afacere bună pentru un om muncitor.

— Nu pari să fii destul de vrednic.

— Fiindcă mă vedeți așa anemic și cam jigărit ? Asta-i foamea veche, bălăiorule.

— Nu te încrede, prietene !

— Asta spun și eu șefule. Însă de îndată ce o să-mi dați provizii o să mă și vedeți preschimbat într-un leu, fiindcă la gospodăria mea am lăsat o biată femeie și trei borțosei care mă așteaptă să vin cu bani ca să-și umple burtica.

— Bine. Spune-mi de ce ai nevoie.

— De ce am nevoie ? Dacă ar fi vorba de asta, șefule !

Rîseră de hazul lui tovarășii de suferință care umpleau biroul așteptîndu-și rîndul, iar administratorul care distribuia avansul îl dojeni :

— Lasă-te de glume, că nu avem timp de pierdut, și spune ce pretenții ai.

— Atunci, bine. Ordonăți să se pună cîteva turtișoare de manioc, cum se obișnuiesc la munte, cu ceva de mestecat și o bucățică de pastramă din aceea care nu are mulți viermi, fiindcă mie nu-mi plac animăluțele astea, și altă bună bucată de pește sărat, *morocoto* dacă se poate, care este mîncarea mea preferată, și o sticlută de grăsime, puțină sare, cîteva cîrticele de foiță de țigară, cele de trebuință pentru *paloapique*, știți dumneavoastră care sînt, cele de mîncare, fără multe gîrgărițe, și cafeluță ca să pregătesc *guacharaca* și o sticlută de rachiu alb de trestie ca să-mi încălzesc trupul.

— Scoateți asta din cap, îi spuse administratorul. Aici nu se dă rachiu.

— Ce rău îmi pare, bălăiorule ! Ce spun eu, șefule, ah ! Și un macat din cele mai bunicile și o pereche de espadrile. Și ce-am mai uitat eu, din cele pe care dumneavoastră vi le amintiți mai bine tot notîndu-le în socoteala dumneavoastră, să nu-mi încărcăți prea mult prețurile. Vedeți că eu n-am decît ce se vede pe mine : foame veche. Și dorința să muncesc. Singurul lucru pe care-l cer e să fiu lăsat să lucrez ca să-mi cîștig existența.

— Ah, la dracu, prietene ! exclamă cu voce scăzută unul dintre cei care așteptau. Dumneata ceri prea mult. Dacă ești lăsat să muncești, e tot ce trebuie.

Însă administratorul îl auzi și îl preveni :

— Nu-i vorba numai să te lase să lucrezi, ci trebuie să știți că nu se primesc decît oameni dispuși să scoată cantitatea de cauciuc pe care o fixează întreprinderea.

Și Damesano spuse :

— De mine să n-aveți grijă, șefule, fiindcă atunci cînd mă apuc să lucrez nu mă opresc pînă ce nu-s

leoarcă de sudoare și n-am făcut noroi din praf, mă prăpădesc muncind, așa jigărit și anemic cum mă vedeți.

— Vrei să spui că ai de pe acum de gînd s-o ștergi ?

— Nu domnule, Encarnación Damesano știe să respecte angajamentele. Ordonăți să mi se umple desaga și o să vedeți numaidecît un peon mulțumit. Ah ! Și era să uit ce-i mai important : o sticlă de *cholagogue* și cîteva pastile de chinină, fiindcă boala mea este paludismul și n-o să se lepede de mine nici la munte.

— Țsta e pretextul de care se agață toți ca să rămînă în colibă.

— V-am mai spus, șefule, că Encarnación Damesano face noroi înainte să se oprească.

— Ce ne interesează e să scoți cauciuc. Dar n-ai cerut încă uneltele de lucru.

— Ah ! Astea sînt puse și ele în socoteala noastră ? Bine, atunci. Ce să-i faci ! Încărcați-mă și cu pîntenii și cu frînghia de mînuir copacii, cu satîrul și toate sculele acelea care, după cum povestesc cei care au fost pe munte, fac să pară cauciucarul o arătare din iaduri ce încearcă să se suie la cer.

Din nou rîsetele tovarășilor și din nou mustrarea administratorului :

— Dumneata de pe acum lași să se vadă țicneala peonului nesocotit. Lasă gluma, ți-o repet.

— Bine, șefule. Am să tac, dacă asta e dorința dumneavoastră. Și fiindcă lipsește numai avansul în bani gheață, gura dumneavoastră va cumpăni suma.

— Optzeci de pesos.

— Nu-i puțin, șefule ? Dați-mi o sută întreagă, ca să pot trimite ceva femeii și borțoșeilor care rămîn acasă cu burta goală.

— Trimite-le cît socotiseși să dai pe rachiu.

— Adevărul e că nu poate fi totul numai asprime, bălăiorule. Cîteva lovituri în plus n-o să mă facă mai sărac.

Și așa s-a vîndut Encarnación Damesano, în ceasul rău al foametei din casa lui.

Noaptea de la „Yagrumalito“

De mai multe zile, José Francisco Ardavín era acolo, tot dezmierdîndu-și planurile încîlcite, concepute în timpul ultimei întrevederi cu vărul său, sau mai bine zis, închipuindu-și-le gata înfăptuite — Miguel omorît în prima ciocnire cu trupele guvernului de un glonte despre care nu se va ști de unde a pornit, iar el înlocuindu-l la conducerea partidului — în timp ce sălbatica trupă de partizani în serviciul său : vătăfii, adunați cu toții la crescătoria de vite cu prilejul avansului dat de întreprinderea de cauciuc și peonii care sub nuiua acestora munceau acolo pe mîncare, se desfătau acum în ospete zilnice și îmbelșugate cu carne de vițel, pe rămășițele cărora năvăleau cîrduri de vulturi, precursorii celor care aveau să vină după trecerea pus-tiitoare a revoltelor armate.

În seara aceea se afla acolo, mulțumit în ambianța rebelilor care pentru prima oară îl înconjurau, căci gradul de colonel nu-l cîștigase în campanie, ci era privilegiul celui de al doilea născut într-o familie de generali. Pe cînd se legăna liniștit în hamacul atîrnat într-una din verandele din jurul casei, sună deodată telefonul de serviciu de care beneficiau toate proprietățile Ardavinilor.

Sună, cum era firesc, pe neașteptate, în liniștea înconjurătoare. Între telefon, instalat în birou, și hamacul în care José Francisco își mîngîia visele, era o fereastră deschisă, prin care privirea bănuitoare a visătorului, readus brusc la realitate, se aținti asupra aparatului de la primul zbîrnîit ; acesta sună de trei ori, cu chemări scurte, energice, imperioase, care înlocuiește obiectul instalat pe peretele biroului cu personalitatea autoritară care manevra manivela la cealaltă extremitate a firului.

— Miguel, mormăi José Francisco. Apoi se adresează unuia dintre slujbașii săi de cea mai mare încredere, Molina, care se apropia, gata să-l servească : Du-te și vezi ce vrea.

Cuvinte care, deși neînsoțite de vreun semn cu ochiul sau altele de înțelegere ascunsă, aveau totuși un tîlc ascuns precis, altfel nu s-ar explica de ce servitorul murmură :

— Să vedem.

Luă legătura cu Miguel, spuse că e Molina, ascultă în liniște ce-i spunea la ureche, apoi răspunse :

— Da, domnule, este aici.

Și, în sfîrșit, întorcîndu-se spre colonel, anunță prin fereastră :

— Vrea să vorbească cu dumneavoastră.

José Francisco se ridică din hamac mormăind ceva neînțeles și se îndreptă spre aparat.

— Aha, Miguel !... Cum ! Cînd a murit ?

— Azi-dimineață, și răspunsul lui Miguel, îl auzi foarte clar și Molina, după care vocea răsună mai departe în urechea lui José Francisco.

— Și de ce Alcaraván nu m-a chemat de-a dreptul pe mine ? De ce nu m-a înștiințat imediat ? Acum aș fi fost deja la *Palo Gacho*... Cum pentru ce ?

Miguel vorbea excesiv de tare, de aceea Molina se retrase, căci aflate despre ce era vorba.

— Cum ! exclamă din nou colonelul. Și cine l-a autorizat pe Alcaraván să officieze această căsătorie ? Tu ?... În orice caz... Oricum... Cum să nu te întrerup ! Trebuie să înțelegi că fiind vorba despre José Gregorio... Ei bine, tu n-oi fi avînd timp de pierdut, însă eu... Oricum căsătoria asta e nulă... Sau anulabilă, ceea ce e același lucru... Cine ? Marcos Vargas ? He, he !... Cum să nu ! Chiar acum încalec...

Îndepărtă receptorul în care tuna vocea șefului, apoi îl apropie din nou, după ce se asigură că Molina nu era pe acolo.

— Eu de ce ?... Cum ! Ce spui ? Pe colonelul López ! Cînd l-a scos ?... Aha ! Aha ! Miguel !

Mișcă brusc cîrligul telefonului ca să se audă mai clar glasul lui Miguel și-l auzi spunîndu-i :

— L-a înlocuit colonelul Menéndez.

— Cel de la... ?

— Da, da ! Chiar el.

Din nou se scufundă glasul lui Miguel în urechea lui José Francisco și-i vorbește așa timp îndelungat de la cealaltă extremitate a firului care unea *Palmasola* cu toate celelalte locuri unde, la un moment dat, ar fi fost nevoie să se audă vocea sa de conducător, iar gesturile pe care le făcea cel de la *Yagrumalito* dovedeau că nu era nimic liniștitor în ceea ce i se comunica. Însă dacă acum nu-l mai întrerupea, nici nu-l asculta, ci părea să urmărească totodată idei străine de cuvintele celuiilalt, foarte personale și, ca atare, feroce. La sfârșit îngăimă, cu teama celui care aude lucruri imprudente :

— Bine, bine... Da, da... Am auzit, am auzit... Bine... bine...

Agăță receptorul, respiră adânc ca după un efort oboșitor, rămase o clipă cu mâna pe telefon, apăsînd cîrligul care întrerupea legătura, îndreptă o privire plină de ură către aparatul care-l întruchipase pe Miguel, și mormăi surd :

„Ai fi putut foarte bine să mă înștiințezi de toate astea în scris, printr-un curier special în care să am încredere, sau să vii personal să-mi spui ; dar ai preferat să le strigi în gura mare așa ca să poată auzi oricine ar fi avut interes să intercepteze convorbirea. Vrei să mă pierzi, ca să te salvezi tu ? Vom vedea care din noi doi va fi acela ce se va bucura de laurii victoriei !“

Ieși din birou în care se făcuse acum întuneric ca noaptea și se îndreptă spre coliba unde bivuaca trupa bine întreținută a slujbașilor rebeli. Trecînd prin verandă era însuflețit de o hotărîre atît de impetuoasă, încît ar fi putut să răstoarne oricare altă i s-ar fi pus în cale.

Însă apropiindu-se de grupul slujbașilor săi — printre care și Molina — avu intuiția imediată și sigură că vocea poruncitoare de la *Palmasola* ajunsese pînă acolo producînd un anume efect, căci liniștea pe care o păstrau oamenii săi nu se datora faptului că nu aveau ce vorbi, ci pentru că erau în așteptarea noutăților pe care el le deținea. O voce secretă îl prevenea că nu era pru-

dent, cel puțin pentru moment, să pună la încercare fidelitatea acelor oameni.

Trecu mai departe, se îndepărtă puțin, se opri brusc, făcînd gestul omului distrat care deodată își dă seama că a uitat ceva și se întoarce.

Însă acum demonul imaginației pusese stăpînire pe mintea lui — avea spectatori, el însuși fiind printre ei, este cert — și nu mai era cazul să se întoarcă în casă, fiindcă renunțase la ideea pentru care ieșise de acolo, ci ca să-și amintească ce uitase, să caute ideea pierdută în timpul drumului.

— Dar, omule ! mormăi. De ce am venit ?

Și făcea tot ce se recomandă în asemenea cazuri cînd uiți ceva cu adevărat : să faci cale întoarsă, să te oprești brusc și să te așezi din nou în fața obiectelor exterioare exact cum erai în momentul în care ți-a fost distrasă atenția, fiindcă acum era absolut necesar să fi uitat ceea ce era gata să facă și n-a făcut sau să spună și n-a spus.

Cînd se vorbește însă de ficțiune nu se face, în realitate, decît să se ocolească problema dezgustătoare și oribilă a sincerității omenești, dat fiind că cel care simulează exprimă un adevăr ascuns al lui, și în spectacolul cabotin pe care și-l da, colonelul de la *Yagrumalito* — lui însuși, spectator exigent al verosimilității farsei — era o dramă efectivă, îngrozitor de reală. Da, uitase ceva. Nu în timp ce se îndrepta spre colibă, ci atunci cînd dezmierda ideile feroce care-i trecuseră prin gînd în timpul convorbirii cu Miguel — să se arunce înarmat, în fruntea oamenilor săi, împotriva lui Apolonio Alcaraván, care îi luase cu japca *Palo Gacho* prin actul de căsătorie a lui José Gregorio ; împotriva guvernului statului pentru înlocuirea colonelului López cu o persoană care-i era dușmană, împotriva lui Miguel chiar, care voia să-l piardă ca să se salveze el — și înainte de convorbirea cu Miguel, în acele lungi zile în care se lăsase stăpînit de ideea că se și înfăptuise planul său de a-l suprima și a-l înlocui pe *cacique* din Yuruari cu ajutorul unui glonț, în prima ciocnire cu trupele guvernului. Uitase cine e José Francisco Ardavín, că nu va fi niciodată destul de curajos pentru nici una din aceste

fapte care cereau înfruntarea pericolelor. Și încercînd să-și reamintească ceea ce în realitate nu uitase, nu făcea decît să-și caute fantasma dispărută.

— He, he !

Cholo Parima era cel care scosese aceste sunete din veranda casei, unde se afla cînd trecuse pe acolo „dis-tratul“, îndreptîndu-se spre colibă.

Prezența acestui om la *Yagrumalito* era opera, într-adevăr diabolică, a lui Miguel Ardavín. Urmînd indicațiile acestuia, îl luase cu sine José Francisco, pentru care nimic nu putea fi mai supărător decît tovărășia complicei lui său. Ca să-l suprime — se întreba și acum colonelul — sau ca Parima să-l supravegheze pe el ? Prima ipoteză i se părea mai probabilă, deși nu se putea spune nimic în mod sigur despre planurile aceluia „care se pierdea pe sine din vedere“ ; însă în același timp era un lucru pe care José Francisco nu-l putea face fără să confirme acuzația tacită a opiniei publice și cea exprimată de Marcos Vargas, precum că el fusese cel care înarmase împotriva lui Manuel Ladera, mîna ucigașă a uriașului cu cicatrice. Faptul însă de a-l ține alături de el fără să fi făcut vreodată parte din escorta însoțitorilor săi era aproape același lucru, iar dacă-l lăsa liber, însemna să riște primejdia, în cazul cînd justiția ar pune mîna pe el, să se ajungă la descoperirea întregului adevăr. Acesta era cercul chinuitor înlăuntrul căruia se simțea prins colonelul, pe lîngă faptul că nu putea fi sigur dacă el era acela care-l „avea la mînă“ pe Parima, sau acesta pe el. Pe de altă parte, așa-zisul Pantoja fusese instrumentul crimelor lui Miguel — cea mai recentă dintre ele era asasinatul negrului acela din Trinidad pe care-l conducea arestat la Bolívar ; și dacă intenția *cacique*-ului cînd i-a spus să-l ia cu el a fost să profite de ocazie ca să-l suprime, pe el, José Francisco Ardavín, îl interesa, dimpotrivă, să-l aibă în puterea lui, ca zălog, împotriva mașinațiilor posibile ale celui „care se pierdea pe sine din vedere“, cînd mergea drept la țintă.

Cît despre personajul însuși de care e vorba, comportarea lui era într-adevăr îngrijorătoare. Nu lua parte la petrecerile din bivuac ; din vîiteii sacrificați își lua rația

lui ca s-o mănînce singur ; nu se amesteca cu slujbașii la taifas, nici nu-și agăța hamacul în bordei ca să doarmă împreună cu ei ; însă pîndea mereu pe acolo, întorcînd priviri bănuitoare în urma mătăhălosului său trup tăciurn în liniștea pe care-o producea trecerea lui. Poate că ar fi fost de ajuns un semn din ochi din partea lui José Francisco pentru ca douăzeci de gloanțe să-i ciuruiască spinarea, căci nimeni nu-l avea la inimă, și acest fapt nu putea să-i scape celui care se comporta astfel. De aceea, împrejurarea că deși putea să plece de acolo oricînd ar fi vrut, Cholo Parima rămînea pe loc, sporea neliniștea complicelui său, care ar fi vrut și nu putea să facă acel semn cu ochiul.

Acum se apropie de el cu un plan viclean, care nu era în întregime născocit atunci, spunîndu-i :

— Ce este, Cholo Parima ?

— Pantoja, colonele, îl corectă matahala, căruia nu-i plăceau niciodată subînțeleșurile, iar în noaptea aceea păreau să-i placă și mai puțin.

— Da, omule ! Mereu greșesc.

— N-ar strica să încercați să îndreptați acest cusur, răspunse Parima, pe un ton care-i cam tăia colonelului speranța de a-și folosi ascendentul personal pentru noile sale planuri.

Însă prefăcîndu-se că nu pricepe, el își urmă planul, ceea ce-l caracteriza pe adevăratul José Francisco Ardaín, și, pe căi ocolite care-l făceau mai încîlcit încă, spuse :

— Credeam că te-ai și adăpostit unde ți-e dat să dormi în noaptea asta... Fiindcă la *Yagrumalito* nimeni nu știe cînd bea peștele apă, nici unde se cuibărește Pantoja.

— Hm ! făcu metisul viclean. Unde îl apucă somnul. Țsta e avantajul săracilor care nu sînt legați de casă.

— Și desigur ai pierdut încrederea, adăugă Ardaín.

— Deduceți urmările, încheie celălalt.

— Și cum se face că astăzi ești treaz ? Fiindcă la ora asta altă dată...

— Sînt înfierbîntat, colonele, răspunse folosindu-se de expresii cu subînțeleș. Și pentru asta am venit pînă

aici, să prind puțin vînt răcoros care suflă mereu din partea asta.

— Adevărat că e cald în noaptea asta.

— Foarte.

— Oare o să tune ?

— Poate.

Pauză. José Francisco nu mai era atît de sigur de el ca în clipa cînd se hotărîse să intre în vorbă cu Pantoja. Ceva asemănător cu ce i se întîmplase în fața tăcerii slujbașilor săi, i se întîmpla din nou acum. Însă trebuia să joace această carte chiar în noaptea asta.

— Spune-mi un lucru, Pantoja. Cum a fost comisionul acela pe care ți l-a dat Miguel pentru comandantul civil din San Félix ?

— Despre care vorbiți ? Fiindcă au fost mai multe cele pe care a trebuit să le duc în diferite ocazii colonelului López din partea generalului.

— Ômule ! Acum că ai amintit de el...

— Hm !

— Știi că a fost destituit ?

— Aflu pentru prima dată.

— Da, omule. L-a înlocuit un dușman de-al nostru, e sigur. Bietul Miguel e foarte îngrijorat. Adineauri m-a înștiințat telefonic.

— Ei, vezi !

— Se pare că guvernul a mirosit ceva în privința intențiilor de revoltă ale lui Miguel și îi distruge cuibul, cum se spune. Au fost înlocuiți și comandanții civili din Upata și din Guasipati. Însă în special destituirea colonelului López l-a pus în gardă.

— Treburi politice, răspunse Parima ca și cum chestiunea asta nu l-ar fi interesat de loc. Astăzi comandă unii și mâine alții.

— Și astăzi scot la lumină unii ceea ce alții au lăsat nelămurit, adăugă Ardavín cu rezervă.

— Dumneavoastră spuneți că...

— Că o să survină complicații pentru Miguel în privința comisionului pe care l-ai dus lui López.

— Pentru cel cu cocoșul ?

— Da !... Ah, Miguel are mai multe întorsături decît un cornet de zaruri.

- Asta e în familie.
- Și cum ai putut să înțelegi... Pantoja — era să greșesc iar — că cocoșul era Manuel Ladera ?
- Ce vreți să-mi spuneți cu asta, colonele ?
- Că ți-a ordonat într-un fel foarte ciudat și confuz să-l omori pe Ladera.
- Colonele ! exclamă viclean huiduma. Vedeți că o luați cam tare.
- Nu ne aude nimeni, Cholo Parima.
- Pantoja, colonele.
- Cholo Parima ! insistă José Francisco cu fals curaj în glasul scăzut care ar fi trebuit să fie hotărît.
- Hm ! făcu din nou namila, neliniștitor. Parcă aveți vedenii, colonele.

Și matahala întunecoasă plecă lăsându-l pe José Francisco înmărmurit.

José Francisco duse mîna la revolver... Spatele lui Cholo Parima era lat, aproape imposibil să nu-l nime-rești... Însă se povesteau atîtea lucruri despre răsucirile grozave ale uriașului cînd folosea viclenia de a întoarce spatele !... Apoi, cînd înțelese că nu fusese o stratagemă, ci o retragere disprețuitoare, nu-i mai distingea statura pentru a putea ochi cu arma... Puține nopți fuseseră atît de negre ca aceea din *Yagrumalito* în care José Francisco Ardavín descoperi că este singur.

XI

Ceasul rău

Cer înnorat peste întunericul din Tumeremo, cu fulgere mute în zare, vestind apropierea ploilor. Era miez de noapte și o căldură înăbușitoare.

Rătăceau umbre pe străzile singuratice ; altele, iăcute, se și adunaseră în fața birourilor întreprinderilor de cauciuc, cu pătura pe mînă, desaga în spate și cu machetele în dreapta... Oameni din Tumumbán, oameni din Botamano... Peoni care au înveselit localitatea în timpul zilei risipind banii de avans, acum adunîndu-se alene în așteptarea vătafilor ca să pornească pe drumul pădurii.

— Ei bine, Arteaguita, spuse Marcos Vargas, după un răstimp de tăcere din partea amîndurora. Peste puțin timp ai s-o pornești și tu pe drumul spre Suasúa. Cum te invidiez !

— Vrei să schimbi ? cum îl întreabă chinezul pe călugărul din poveste, răspunse Arteaguita, recurgînd la glumă, obicei folosit în orice ocazie.

— Ah, drace ! exclamă Marcos, înțelegînd. Și cît de vesel erai pînă acum cîteva clipe !

— Da, însă... Ce știi eu ! Mărturisesc că sînt superstițios și cîntecul ăsta cu păunița pe care l-am auzit adineaori m-a doborât. Mă tem că sînt unul dintre aceia pe care nu-l vrea pădurea, așa cum spun cauciucarii.

— După cum am auzit, pădurea respinge numai pe cei care se duc acolo cu teamă.

— Exact ca mine, răspunse glumețul, acum cu un accent dramatic.

Și după o pauză :

— Sînt un fricos, Marcos Vargas ! De ce să ți-o ascund ? Un fricos ! Un fricos ! S-o ia naiba de treabă !

Și începu să-și roadă unghiile cu o energie frenetică.

— Ce-i asta, Arteaguita ! protestă Marcos cu o indignare ce mai slăbea dezgustul pe care i-l provoca slăbiciunea sufletească a acestuia. Nu e drept !

— Asta spun și eu, răspunse lașul : nu e drept să fii luat în coarne de taur, fie că vrei ori nu. Ești sărac și ai îndurat mai multă foame decît un șoarece într-un sac de cuie, fiindcă așa te-au adus pe lume, fără să-ți ceară voie și încă cu o înfățișare din cele care nu fac carieră nici la cursele de bicicletă ; însă nu ai chef să rămii așa toată viața și, ca să scapi de mizerie, într-o zi te hotărâști să-ți încerci norocul așa cum încearcă alții și reușesc. Dar în momentul cînd ești cu zarurile în mînă, cînd le scuturi — și Arteaguita începu să scuture pumnul

drept, cu o sfortare mare, de prisos, scoțind un geamăt și cu o mimică de om furios, strângînd și mai tare pumnul și simulînd că s-ar împotrivi să dea drumul presupuselor zaruri — cînd ai spus „topo“, ți s-a închis drumul și te-a luat taurul în coarne. Nu e drept! Bine ai spus tu!

Cuvintele nu fuseseră patetice; fuseseră prea metaforice și greoaie; cu toate astea în loc ca Marcos Vargas să izbucnească într-un hohot de rîs zgomotos, dimpotrivă, rămase tăcut și chiar respectuos într-o anumită măsură.

În acest timp, Arteaguita nu contenea de a face cu mîna dreaptă, cu întreruperi convulsive, gesturile menționate, și fiindcă era un spectacol cu desăvîrșire neplăcut, Marcos îi prinse mîna, o imobiliză, îi desfăcu degetele crispate și, ca s-o mențină deschisă, puse mîna sa dreaptă deasupra ei. Arteaguita crezînd că i-o dăduse pentru o strîngere patetică, i-o strînse cu putere, emoționat, exclamînd:

— Mulțumesc, Marcos Vargas! Ce inimă mare ai! Dacă ai fi fost alături de mine, nu m-aș fi temut de nimic.

— Asta nu se poate, vorbi Marcos, folosind prilejul de a ieși din acea situație neplăcută. Ți-am și spus că te invidiez, dar acum nu pot să întorc spatele înțelegerii cu domnul Manuel Ladera. Afacerea cu carele o să mă țină legat un timp oarecare... Mi se pare ciudat că nu au sosit încă!

— Ai dreptate, murmură Arteaguita. Scuză-mă. În realitate întîmplarea face să nu mă simt bine în noaptea asta. Poate am puțină febră, fiindcă simt că mă scutură frisoanele.

— N-ar fi bine să te întorci la han? Curînd va fi timpul s-o pornești la drum. Spun asta, dacă nu te retragi din afacerea cu Vellorinii. Căci, după cum mi-ai explicat, ți-au deschis calea spre un cîștig bun în întreprinderea de la Guarampín, și întrucît anul ăsta se așteaptă să se scoată mult cauciuc ai să cîștigi mulți bani.

— Nu. Și cu toate astea, așa cum ți-am spus, nu mi-a lipsit norocul, căci mi s-a prezentat și o altă afacere care pare de asemenea bună. O croitorie, așa cum

nu există pe aici. Și cum cunosc meseria și pînă acum nu mi-am mîncat linia...

— Acum văd unde vrei să ajungi, spuse Marcos.

— Nu, nu. Ți-am spus despre asta ca să vezi că nu mi-a lipsit norocul, căci mi-au oferit chiar și capital în condiții avantajoase...

Dar Marcos Vargas nu-l mai lua în seamă acum. Un călăreț, o statură uriașă de neconfundat în întuneric, trecea tocmai la capătul celeilalte străzi.

— Cholo Parima ! exclamă cu glas scăzut. Frumoasă întîlnire la această oră ! Mai adineauri mi-a spus comandantul civil că trebuie să fie prins acum, fiindcă s-a emis un ordin de arestare împotriva lui în după-amiaza asta. Și se pare că e căutat în drumul spre Suasúa.

Între timp călărețul se opri, descălecă și intră într-o mică tavernă. Se afla la ieșirea din localitate, pe drumul spre El Dorado, pe unde și începuse exodul peonilor ; drumul spre pădure în care să scape de pedeapsa pentru asasinarea lui Manuel Ladera.

— N-ai să scapi, murmură Marcos, apucîndu-l de braț pe Arteaguita. Și adăugă, trăgîndu-l după el : Vino să înveți cum să te porți pe pămîntul ăsta și să te vindeci o dată pentru totdeauna.

— Nu, băiete ! gemu lașul. Ce vrei să faci ? Să-l anunțăm mai bine pe comandantul civil... Dacă tu nu vrei, lasă-mă pe mine să mă duc.

În aceste clipe Marcos Vargas nu mai ținea seama de rațiune.

În tavernă, stăpînul spăla paharele din care băuseră ultimele înghițituri cauciucarii înainte de a pleca ; mai rămăsese o prostituată tristă, în fața paharului de bere băut cu ei, acuma gol, și Cholo Parima care se așeză lîngă ea.

— Ce vor să ia tinerii ? îi întrebă cîrciumarul.

— Orice, răspunse Marcos Vargas. Bere.

În timp ce Parima o întreba pe muierușcă :

— De cînd ești pe aici Gallineta ?

— De trei luni, băiete. Însă azi e prima mea ieșire, fiindcă am fost bolnavă.

— Pe unde ai umblat ?

— În ultimul timp prin El Dorado. Înainte, prin părțile Chicanánului, cu Sute. Însă m-a lăsat. Ce să-i faci băiete ! Când o femeie scapătă, nici cîinii nu vor să-i roadă oasele.

— Și tocmai cu stăpînul din Cuyuni de sus ? Ia te uită !

— Hei ! Și ce te miri ? Am avut, ca fiecare, vremea mea bună, băiete.

— Te-a ținut bine, cred.

— Chiar așa. Amestecat cu chelfăneli, din cînd în cînd.

— Așa ! Va să zică tigrl din părțile Cuyuniului de sus își arată puterea și față de femei ? Totdeauna mi s-a spus despre Sute Cúpira că este foarte viteaz.

— Așa și este, băiete. Nu-ți vine să crezi ?

— Asta o s-o vedem în curînd, fiindcă întîmplător într-acolo merg.

— Da ? Dar nu înainte să-mi dai ceva să beau.

— Cum să nu, Gallineta ! Bere vrei ? N-o să ți se bășice mutra ?

Și se întoarce să dea comanda ; rămase însă cu vorba în gură cînd îl descoperi pe Marcos Vargas, cu spatele la tejghea, privindu-l țintă.

— Hm ! făcu apoi. Chiar simțeam în ceafă ceva care mă gîdila. Era privirea tînărului... Dă-ne bere, cîrciumare !

— Îndată, comandante Pantoja.

— Ce comandant și ce Pantoja ! Eu sînt Cholo Parima pentru cine mă caută fără să mă fi pierdut.

Însă Marcos, fără să ia în seamă aluzia, nu-și lua ochii de la el și astfel trecu o bună bucată de vreme pînă cînd Arteaguita nemaiavînd unghii să și le mai roadă și nemaiputînd să suporte tensiunea de tragedie iminentă îi șușoti rugător :

— Lasă-mă să plec, Marcos. Lasă-mă să mă duc să anunț poliția.

— Bine, îi spuse după un timp. Du-te și anunță.

Cîrciumarul îi auzi și se duse să-i spună lui Parima șoptindu-i pe furiș, în timp ce-i servea ceea ce-i ceruse.

— Aha ! exclamă matahala cu cicatrice, schimono-sindu-și fața : Ah, vipere ce-mi dau dureri, semnele pe

care mi le-a lăsat mortul în noaptea în care machetele au luminat Vichada ! O să năvălească apele, Gallineta ? Sau ceva ca apa care o să curgă pe aici în noaptea asta.

Și muierușca speriată, ca să spună ceva :

— Va să zică te duci spre Cuyuni de sus ?

— Dacă nu mă opresc privitorii, fiindcă mă tot supără musca. Oare miros a hoit ? Dar nu sînt încă mort, nu-i așa Gallineta ?

— Bea-ți berea liniștit, băiete, îl sfătui ea, și pleacă, du-te de aici cît mai repede, căci e ceasul rugăciunii.

— Ceasul rău se cheamă, răspunse Parima, și cu toate astea sînt unii care-l caută cu lumînarea.

Calm, înspăimîntător de curajos, sprijinit cu coatele de tejghea, și cu mîna dreaptă atîrnînd în jos, fără cea mai ușoară vibrație a nervilor și cu palma exact înspre patul revolverului de la cingătoare, Marcos Vargas nu pierdea din ochi mîinile asasinului ambidextru — particularitate ce nu-i era necunoscută — care întorsese spatele din nou numai ca să-și pregătească întoarcerea bruscă, cu arma scoasă.

— Lasă-te de astea, băiete, stărui prostituata văzîndu-l că scoate revolverul.

Însă matahala era acum în picioare, cu febra ucigașă dezlănțuită...

Aceasta i-a fost ultima... Îi căzu arma din mîna stîngă, își duse dreapta la inimă, scoase un geamăt și bîigui prăbușindu-se cu fața întunecată, pămîntie :

— Mi-a luat-o înainte, tînărul !

Și așa s-a întîmplat că Marcos Vargas...

Puțin mai tîrziu comandantul civil îi spunea :

— Nu fi îngrijorat, prietene. Dumneata nu erai un particular în momentul și locul acela, ci un agent, sau cel puțin un reprezentant al autorității care urmărea să împiedice pe bandit să fugă. Îți spuseseam că există ordinul de arestare împotriva lui, și este fapt dovedit că dumneata n-ai intrat în cîrciumă decît ca să-i tai drumul, dacă ar fi încercat să fugă înainte de a veni poliția, în

căutarea căreia l-ai trimis pe prietenul dumitale Artega, după cum reiese din declarația cârciumarului. Pe de altă parte, atît acesta cît și Gallineta au declarat că Parima a fost primul care a scos arma după ce te-a provocat prin cuvinte, fără ca dumneata să le dai vreo atenție. Așadar, din instrucția preliminară reiese că nu ți se poate aduce nici o acuzație, și în ceea ce mă privește nu am decît să-ți mulțumesc pentru serviciul pe care ni l-ai adus cu riscul vieții dumitale.

Dacă așa se petrecuseră lucrurile care ar fi putut duce la judecată, lăsînd deoparte intențiile ascunse ce scăpau cercetărilor Justiției, nu ele vorbeau propriu-zis prin gura comandantului civil ce-și luase postul în primire abia cu cîteva ore mai înainte, ci politica antiardavinistă care se dădea pe față și, deocamdată nu făcea decît să înlocuiască pe unii cu alții.

— Singurul fapt regretabil, urmă comandantul civil, este că Cholo Parima a dus cu el pe lumea cealaltă tot ce-ar fi putut declara împotriva Ardavinilor ; însă, oricum, îi avem prinși în vizuină pe tigrii din Yuruari, și vei avea ocazia să repeți cu succes în fața judecătorului competent ceea ce ai spus, în zadar, la San Félix colonelului López.

Însă Marcos Vargas răspunse :

— Acum nu mă mai interesează.

Era disprețul suprem al omului care sfîrșise prin a se regăsi pe sine însuși, atingînd limita bărbăției crude și a individualismului excesiv : el învățase să-și facă singur dreptate, omorînd pe asasinul nepedepsit al fratelui său, și acum nu-i mai păsa de ceea ce ar putea spune judecătorii despre crima de la San Félix cît și despre aceea înfăptuită de el.

— Cu toate acestea, urmă interlocutorul său, ceva trebuie să recuperezi de la Ardavini, fiindcă, încă n-ai aflat, dar în noaptea asta, prin apropiere de *Yagrumalito* carele dumitale au fost atacate de oamenii lor înarmați. Nu-ți spun că a făcut-o José Francisco personal, fiindcă se pare că el se afla în Guasipati în momentul acela (în treacăt fie spus : nici mai mult, nici mai puțin decît ca să ofere autorităților să-l prindă pe vărul lui, ceea ce la ora asta poate că s-a și întîmplat), însă e sigur că au

fost oamenii Ardavinilor și că te-au ruinat : au omorât catirii, au jefuit mărfurile, au ars carele, după ce le-au stropit cu gazul pe care-l aduceau pentru Vellorini, și au masacrat cu machetele pe peonii care nu au apucat să se adăpostească în pădure. Când a sosit prietenul dumi-tale Arteaguita să-mi dea de știre că Cholo Parima umblă pe aici, tocmai îmi comunicase toate astea un călător care a trecut pe acolo puțin după cele întâmplate, iar mai departe s-a întâlnit cu mai mulți dintre peonii du-mitale care însoțeau pe doi tovarăși de ai lor răniți. Se pare că tilharii au luat-o pe drumul spre Callao ; am și telefonat colonelului Alcaraván, care mi-a comunicat că pornește imediat, chiar el în persoană, în urmărirea lor.

Marcos Vargas rămase tăcut, fără să pară că l-ar fi afectat vestea pagubei suferite. În general așa s-ar fi comportat oricând în fața pierderii de bunuri materiale, pentru care nu avea atracție ; pe de altă parte, represaliile unui dușman, căruia îi declarase război, nu-i provocau niciodată izbucniri de mînie, fiindcă le considera drept episoade firești ale luptei, și sentimentul de bucurie pe care i-l producea această înfruntare îl ferea de reacții sumbre sau deprimante ; însă chiar dacă n-ar fi fost așa, tot astfel s-ar fi comportat, fiindcă actul înfăptuit cu cîteva momente mai înainte, groaznica experiență personală căpătată de curînd, părea că l-ar fi scos din orbita lucrurilor care-l interesau pînă atunci, atît cele materiale cît și cele de ordin afectiv sau moral.

„Asta trebuia să se întîmple chiar în aceeași noapte“, își spuse.

— Bine. Eu mă duc la han. Faceți-mi favoarea să mă anunțați cînd vor veni peonii.

Acolo se afla, ceva mai tîrziu, culcat în hamacul lui, cu mîinile sub cap, cu privirea în tavan, cufundat în adîncul său — pentru conștiința sa unica realitate liberă și singuratică în mijlocul nebuloasei unei lumi risipite — cînd sosi Arteaguita însoțit de José Vellorini.

Acesta din urmă se opri în pragul ușii, aruncă brațele în aer și începu să exclame :

— Foarte bine ! Foarte frumos ! Minunat ! Dumneata transformat în polițist ! Profesie cum nu se poate mai demnă ! Cît te-au plătit pentru asta ?

Însă cum Marcos nu-i dădea nici o atenție și nici măcar nu întoarse ochii să-l privească, înaintă spre el, se așează în fața lui și urmă :

— Ce nevoie ai avut dumneata să te duci să-l arestezi pe omul ăsta ? Ți se pare că asta ajunge ca să te speli pe mâini ? Ți se pare că asta va fi destul ca mama dumitale să-ți aprobe purtarea ? Mi se pare că e cam mult ! Atît de tînăr și să și ai o crimă pe conștiință ! Și logodnica dumitale ?... N-ar fi trebuit să-ți vorbesc de logodnica dumitale, însă cu ce obraz ai să te prezinți acum persoanelor care ți-au arătat dragoste și respect ? Ia să vedem, spune-mi ! Cu ce obraz ai să te prezinți acum în fața mamei dumitale ?

— Lăsați-mă în pace, domnule José, răspunse aspru. Nu sînt dispus să ascult muștrări și nici să dau explicații.

— Foarte bine ! Minunat ! Așa ies oamenii din încurcătură ! Nu sînt dispus să dau explicații ! Ai auzit, Arteaguita ? Dumneata pe care te-a frămîntat atît această problemă, încît ai și făcut temperatură, de parcă ți s-ar fi întîmplat personal nenorocirea ! Ți se pare că asta este prietenul dumitale care nu e dispus să fie muștrat. Cine a venit să-l dojenească ? Omule ! Doar asta mai lipsea ! Prietenul ăsta al tău, care te iubește cu adevărat, vine să-mi povestească ce ți s-a întîmplat, iar eu îmi las treburile (căci mă sculasem să văd de plecarea cauciucarilor care întotdeauna au nevoie de ceva în ultima clipă), și cum aflu despre cele întîmplate, las totul baltă, ca să viu să-ți demonstrez... Ei bine ! Ca să viu să-ți spun că ai făcut o nerozie. Asta e !

Făcu cîțiva pași prin cameră, gesticulînd, mișcînd brațele ca pe niște aripi în aer, în timp ce adăugă :

— Te-ai lăsat prea mult în voia bunelor tale porniri, care, uneori, sînt tot atît de dăunătoare ca și cele rele, a indignării stîrnite de faptul că asasinul bietului Manuel, care a fost bun cu tine, ar putea să fugă nepedepsit... În sfîrșit ! Că te-ai purtat ca un bărbat, însă cu sacrificiul liniștii conștiinței tale... Și am venit să-ți spun... Că sînt aici, gata la orice ți-ar putea fi de folos ! Asta e !

Acestea le spuse cu prefăcută violență, fiindcă Vellorini cel rău nu trebuia să vorbească altfel, și continuă să se plimbe dintr-o parte în alta bombănind :

— Omule ! Atît ar mai lipsi, ca după ce te-ai purtat ca un bărbat, cu riscul vieții tale, să vină careva să te dojenească și să-ți amărase și mai mult existența !... Bună ar mai fi lumea !... Omule !

Însă Marcos Vargas nu vroia să se lase pradă emoției stîrnite de bunătatea omenească ce se încarna atît de ciudat în José Vellorini și-i înduioșa sufletul, atunci cînd avea nevoie să fie insensibil la tot ce nu se potrivea cu aspra experiență pe care tocmai o cîștigase, fără ca aceasta să însemne sumbru dezgust, și răspunse sec la generoasele cuvinte ale ursuzului bătrîn :

— Știți ce s-a întîmplat la *Yagrumalito* ?

— Întîmplarea cu carele ? Da. Tocmai mi-a comunicat comandantul civil. E o mîrșăvie ! Au vrut să te ruineze ca represalii pentru declarația ta de la San Félix. M-am așteptat mereu la asta. Bandiții nu te puteau ierta că ai îndrăznit să fii împotriva lor... Dar roata lumii se învîrtește, Marcos Vargas, și ce e astăzi în picioare, mâine va fi cu capul în jos... De altminteri tu ai toată viața înainte ca să te refaci de pierderea suferită... Cît despre mărfurile noastre să nu ai grijă.

— Asta vroiam să vă spun eu dumneavoastră, domnule José.

— Aa ! Nici vorbă de asta ! Francisco o să știe să-i facă să i le plătească, cît despre tine, chiar acum, dacă vrei, există o ocupație bună în întreprinderea noastră de cauciuc. Întîmplător, prietenul Arteaguita tocmai mi-a spus că nu se simte destul de bine cu sănătatea ca să se afunde în pădure (l-a impresionat ceea ce ți s-a întîmplat), și din pricina asta trebuie să fac o reorganizare a întreprinderii care-mi permite să-ți ofer îndată o afacere bună pentru tine ca administrator general. Cine ar putea fi mai nimerit ca să ne apere interesele ? Anul acesta sperăm să scoatem mult cauciuc, și ai putea cîștiga bani mulți.

Marcos Vargas se uită acum la Arteaguita, care tăcuse tot timpul stînd cu capul în jos, iar acesta, știind ce implica privirea asta, murmură surd :

— Ce să-i faci băiete ! Cel care se naște burtos, nu-i ajută nici dacă-l înfăși de mic. Am să mă întorc din nou la foarfeca mea.

Marcos Vargas se dădu jos din hamac. Sprijinul pe care i-l acorda acum José Vellorini era un alt fapt ce trebuia să se îndeplinească chiar în noaptea asta, tot o punte de argint cum vrusese cu câteva zile mai înainte să-i întindă domnul Francisco. Acum însă împrejurările se schimbaseră : avea datorii cărora trebuia neapărat să le facă față, iar dragostea pentru Aracelis începu să plutească în nebuloasa lumii risipite în jurul său. Cu toate acestea, i se oferea un ajutor de care el ar fi vrut să se lipsească.

Făcu câțiva pași prin încăpere. José Vellorini, care făcea același lucru, se opri în fața lui, îi puse mâinile lui osoase pe umeri, le apăsă cu afecțiune, privindu-l în tăcere, apoi spuse :

— Acceptă, băiete. Nu vreau să-ți fac o favoare, ci îți propun o afacere, avantajoasă și pentru noi și pentru tine.

Și Marcos, cedînd emoției bunătații omenești, spuse :

— Accept, domnule José. Contați pe mine.

Și așa s-a întîmplat că Arteaguita a rămas la marginea aventurii și Marcos Vargas s-a văzut aruncat în ea.

XII

Canaima

Copaci ! Copaci ! Copaci !... Exasperanta monotonie a variației infinite a unuia și același lucru, copleșitoarea multiplicare al acestuia pînă la abrutizare.

La început a fost o decepție. Lipsea măreția ; nu era, în orice caz, așa cum și-o închipuise el. Nu se vedeau

copaci falnici cu trunchiuri pe care să nu le poată cuprinde brațul omului ; dimpotrivă, toți erau subțiri, s-ar putea spune chiar rahitici, din cauza enormei concurențe a vegetației care își disputa pământul.

„Ăsta e codrul ? se întreba. O pădure deasă și nimic mai mult !“

Însă mai târziu începu să-și dea seama că măreția consta în infinitate, în repetarea obsedantă a unui motiv unic în aparență. Copaci, copaci, copaci ! O singură boltă verde deasupra a miriade de coloane catifelate de mușchi, năpădite de licheni, acoperite de plante parazite și agățătoare, împletite și strangulate de liane la fel de groase ca și trunchiurile copacilor. Parapete de copaci, ziduri de copaci, masive de copaci ! O eternitate de secole de la rădăcină pînă la vîrfuri, forțe enorme în absoluta imobilitate aparentă, torente de sevă care curg în liniște. Verzi abisuri tăcute... Liane, hățisuri... Copaci ! Copaci !

Aici este pădurea fascinantă de sub influența căreia Marcos Vargas nu se va mai elibera niciodată. Lumea fără sfîrșit unde zac cheile milenare. Pădurea inumană. Cei care îi trec hotarele încep să fie ceva mai mult sau ceva mai puțin decît oameni.

Dezumanizarea prin apriga vitejie în luntrea care înfruntă curentul nimicitor al torenților, cu prora afundată în spuma clocotitoare, cu funia din planta *chiquichique* întinsă, de rezistența căreia atîrnă viața sau care țîșnește vertiginos în jos prin canalul strîmt întesat, ca un arici, de stînci, de colți ascuțiți, soarta fatală depinzînd de brațul iscusit al celui care mînuiește cu respirația oprită, visla lată ce ține loc de cîrmă, după ce au fost trași sorții cînd conducătorul a luat hotărîrea, acolo, la marginea torentului :

— Vîslește repede !

Pentru ca luntrea să intre în grabă în labirintul morții, întortocheat și strîmt, pe unde e singurul drum de salvare a vieții. Torente ale fluviului Cuyuni, care nu degeaba înseamnă diavol în dialectul macusi, labirinturi de curenți și contracurenți zgomotoși printre strîmtorile de granit presărate cu stînci ! Marcos Vargas

învăța să le străbată, instinctul de conservare risipindu-se în ceața beției supraomenești.

Dezumanizarea dusă pînă la abrutizare din cauza răbdării letargice, în luntre sau în *falca*¹, zile în șir în fața priveliștii obsedante și mereu aceeași: apă și pădure deasă, apă și codru zăvorît.

Copaci ! Copaci ! Copaci !... Anevoioasele călătorii pe jos prin forfota turmelor de elani sălbatici care fug despiciînd și doborînd pădurea cînd au adulmecat tigru ; pe potecile indienilor, în care stăruie zile întregi duhoarea unsoarelor cu care-și mînjesc trupurile ca să se apere de înțepăturile insectelor sau de mușcăturile șerpilor ; prin desigurile pe unde trebuie să deschizi pîrtie cu machetele în mînă cînd se trasează un drum care taie pădurea ce-a fost deja explorată și lucrată de cauciacari, mărăcinișuri sălbătice răvășite, hățîș încîlcit.

Prin pădurea virgină, ca un templu cu milioane de coloane, cu pămîntul fără buruieni, acolo unde frunzișul îmbinat nu lasă să ajungă razele soarelui, solemnă și cufundată în penumbra misterioasă, cu perspective adînci, halucinante. Călătorii în care mergi cu capul plecat, tăcut în fața copleșitoarei și uimitoarei frumuseți a priveliștii, mereu aceeași și mereu impunătoare : verde întunecos și liniștit, verde întunecos și susur îndepărtat de valuri, din oceanul de sute de leghe de pădure deasă sub aripa vîntului care trece fără să pătrundă în ea.

Întîlnirea, totdeauna emoționantă, cu indianul singuratic la cotitura canalului, tăcut în găoacea lui, vîsla abia atingînd apa, cu ochiul pătrunzător scrutînd apa stătătoare de lîngă țarm, umbrită de ramurile aplecate ale arborilor imenși... Se agită apa adormită, pescarul solitar se ridică în picioare în mica sa ambarcațiune formînd două imagini halucinante, el și oglindirea sa în apa canalului. Întinde arcul sau ia bățul de trestie, trage cu săgeata sau cu praștia de săgeți, se ghemuiește din nou și prinde iar vîsla, liniștit, fiindcă indianul

¹ Canoe de mari dimensiuni, acoperită.

morocoto sau *aymara* se lasă paralizat de acțiunea *curarei*... Indianul grav și taciturn ca un bronz neînsuflețit vislind prin canalul singuratic. Spiridușul pădurii care apare și dispare pe neașteptate fără să-ți dai seama pe unde.

Enigma pădurii milenare ascunsă în acele *terramaras* funerare care se ridică pe malurile râurilor îmbelșugate, cimitire ale localităților dispărute unde sînt acum păduri pustii și în *timeries* monumentale săpate în rocile de granit ale marilor cataracte cu inscripții ale unor popoare necunoscute, în inima unei civilizații frustrate. Indienii de azi, care nu știu să le descifreze, cînd trebuie să treacă prin fața lor își pun pe ochi ardei iute ca să scape de blestemul tabuului, căci aceste caractere închid în ele misterele triburilor care s-au pierdut în marea noapte fără lună. Istoria tribului *tarangué* — tribul care a existat — pe care o va putea descifra numai *tararana* — tribul care va veni cîndva...

Infernul verde, pe unde cei care se rătăcesc descriu cercurile disperării pășind pe propriile lor urme de mai multe ori la rînd, urmăriți de larvele teroarei ancestrale, fără să îndrăznească să se uite unii la alții, pînă cînd răsună brusc în liniștea înspăimîntătoare, fără ca nimeni să-l fi pronunțat, cuvîntul înspăimîntător care dezlănțuie nebunia :

— Pierduți !

Și cercul se rupe, fiecare căutîndu-și drumul, acum complet despărțiți, animale stinghere și delirante, pînă cînd se întîlnesc din nou în același loc de unde s-au împrăștiat, dar nu se mai recunosc fiindcă au fost de ajuns cîteva clipe pentru ca instinctul să se întoarcă înapoi pe un drum de secole.

Copaci ! Copaci ! Copaci !... Prima impresie și deosebit de neliniștitoare este că în acea lume fără sfîrșit, în care nu domnesc decît forțele vegetale, n-a fost încă plămădită viața animală, nu există triluri de păsări, nici răgete de animale în liniștea adîncă, fiindcă prezența omului, acea întîmplare monstruoasă care este animalul vertical și vorbitor, împrăștie teama printre locuitorii pădurii. Și așa trece ziua și vine noaptea.

Noaptea care cade pe neașteptate, fără crepuscul între zidurile înalte de copaci care diguiesc râul sau canalul, sau în mijlocul marginilor circulare ale pădurii în jurul luminișului taberei... Copaci negri, ostili, care uneori par că pornesc la drum în taină, ca să închidă golul acela pe care l-au deschis oamenii nepoftiți, pentru ca totul să-și recapete din nou aspectul de pădure deasă.

O stea căzătoare, mare ca un bolid, străbate râul de stele care curge peste Guarampín, lăsînd o dîră albăstruie ; se stinge în tăcere pe coama mării întunecoase a pădurii înlănțuite... Se produce un murmur în mijlocul pădurii negre, ca un bombănit de santinele înaintate în jurul intrusului... Se scurge o pauză și apoi, treptat, începe să se manifeste viața animală. Trece zborul molatec al cucuvelei trîmbițînd un croncănit impresionant. Se aude șuieratul caracteristic păsării *arañamona*. Se înalță deodată cîntecul de veghe al colibriului de munte. Țipă maimuțele *obiubis*. Se aude îmbulzeala îndepărtată a unei turme de elani care fug de tigrul. Continuă să se perceapă miile de zgomote ale animalelor de noapte... Le înăbușă geamătul imens al căderii unui copac, la distanță de leghe, și cînd se închid abisurile negre ale ecoului întreaga pădure rămîne din nou tăcută... Acum este o liniște stranie, care inspiră teamă, o liniște absolută și adîncă pentru urechile oamenilor intruși.

Însă indienii, cu simțuri foarte ascuțite, experți în descifrarea acestei lumi, atunci cînd se iscă neașteptatele amuțiri totale sînt atenți și în continuă așteptare.

— Canaima !

Vicleanul, întunecata divinitate a triburilor *guaicas* și *maquiritaires*, zeul frenetic, izvorul răului și cauza tuturor nenorocirilor, care îi dispută lumea lui Cajuña cel bun. Demonicul fără formă determinată și care poate să ia orice înfățișare, vechiul Ahriman ¹ reînviat în America.

¹ Geniul răului la persani.

El este acela care sperie turmele de elani ce fug răsturnînd și distrugînd totul în trecerea lor, cel care aprinde de mînie ochii ca jarul ai *arañamonei*, stîrnește furia veninoasă a *cangasapoului*, a viperei ori a reptilei *cuaïma* cu veninul fulgerător, ațîță gelozia agresivă și foamea sîngeroasă a fiarelor, doboară cu o suflare copacii imenși, cel mai perfid dintre toate pericolele pădurii, cel care dezlănțuie în inima omului furtuna elementelor feroce.

El a fost acela care, sub forma liniștii stranii ce s-a așternut brusc, a ieșit în noaptea aceea la hotarul pădurii ca să-l cunoască pe Marcos Vargas, a cărui soartă era acum în mîinile lui...

Drumuri încrucișate

O întreprindere de cauciuc se compunea dintr-o stațiune principală, așezată la marginea unui râu sau a unui canal navigabil, unde locuiau proprietarii sau administratorii, se depozitau alimentele pentru aprovizionarea peonilor și cauciucul prelucrat în acel loc, cît și cel din alte stațiuni subalterne ce comunicau cu aceasta prin poteci deschise pe întinderea pădurii pe care o stăpîneau. Acestea erau în grija diferiților contractanți sau șefi de echipe și de ele depindeau respectivele secțiuni de peoni, răspîndiți pe parcele de aceeași mărime și care locuiau în *tarimba* — un acoperiș de palmier pe patru stîlpi în desișul pădurii — unde prelucrau cauciucul adunat, se bucurau de aceeași proastă alimentație, de aceeași abrutizantă singurătate, și-și agățau patul destinat somnului plin de riscuri la bunul plac al pădurii ospitaliere.

Spre izvoarele râului Guarampín era așezată întreprinderea Vellorinilor, la conducerea căreia se iniția Marcos Vargas în viața cauciucarului. Se scula o dată cu zorile și petrecea ziua întreagă parcurgînd pădurea în care erau răspîndiți peonii, împărțîșind muncile grele ale acestor oameni ce își riscau viața cățărindu-se pe vîrfurile copacilor fragili; învăța și el să extragă

latexul prețios, punîndu-și extravagantele accesorii ale cauciucarului obosit pentru ca acesta să se odihnească cîteva clipe ; îi ajuta la coacerea sau afumarea plăcilor, în fumul cazanelor de lîngă *tarimbás*, atît pentru a evita înșelăciunea obișnuită a pietrei pusă în plăci spre a-i mări greutatea sau a amestecurilor rășinoase de *pendare* sau *cajimán* cu care obișnuiau să falsifice cauciucul de *balatá*, ca și în scopul de a învăța cît trebuie să le pretindă să fie de bine făcută treaba pentru a putea apăra astfel interesele ce i se încredințaseră. Căuta să pătrundă pînă la contopire în intimitatea întunecoasă a acelor vieți umile și chinuite, atunci cînd peonii se odihneau, povestindu-și amărăciunile lor.

În privința contopirii cu pădurea, cu misterul său fascinant și cu viața formidabilă și multiplă care palpita sub aparenta liniște și monotonie, îl inițiau doi indieni de pe malurile rîului Alcarabisi pe care îi avea în serviciul său personal : unul, tînăr și frumos, cu părul negru, lung pînă la umeri, cu privirea inteligentă, timbrul vocii cadențat și melancolic, pescar și vînător foarte iscusit, care îi procura astfel o alimentație variată, iar celălalt, bătrîn, care i-o pregătea așa cum îl învățaseră alți *rationales* la care fusese bucătar.

Ei l-au învățat să perceapă miile de zgomote din care se compune liniștea aparentă a pădurii ; să distingă pe cele făcute de om cînd merge prin pădure de cele ale animalelor care o populează ; să știe, după zgomotul vîslii, de la depărtare, dacă o *curiara* urcă sau coboară pe canal sau pe rîu ; să descopere prezența păsărilor de culoarea frunzelor care stau nemișcate și liniștite din instinct cînd se apropie omul și a animalelor care la prima vedere par că nu se află pe acolo, prin găurile rozătoarelor *acures* și *cachicamos*, forfoteala speciei de porci *váquiros* pînă la locul unde se adapă, urma elanului pe terenul noroios pe unde a trecut scurmînd fără grabă, sau în răvășeala pădurii dese pe care a despicat-o în drumul său turma speriată, și acelea ale ursului sau ale pumei și jaguarului. În tovărășia tînărului pescar, în luntrea fără zgomot care abia atinge apa liniștită de lîngă mal, a învățat să deosebească peștii din curent :

peștii *morocotos*, cu carnea succulentă, de gustoșii pești spinoși *aymaras*.

Despre vânătoare, inițiindu-se în naivele superstiții, a învățat că nu trebuie scoasă prada din pădure fără să ai grijă să-i tai urechile și să le îngropi în locul unde a căzut și apoi să-i legi picioarele două câte două cu o anumită liană, căci altminteri, vânătorul nu se va mai întilni niciodată cu alta asemănătoare. A mai învățat că pentru fiecare om există anumite animale pe care nu trebuie să le omoare, precum și unii copaci pe care nu trebuia să-i taie nici să-i vatăme în vreun fel, fiindcă sînt *nahuales* ai săi — *alter ego* sau a doua încarnare a eului — prin dispariția căruia omul ar pierde o parte consubstanțială din existența sa și toată speranța de a continua să se bucure de ea după moarte.

L-a învățat de asemenea indianul *acarabisi* limba sa cadentată — ei doi, poteca, pușca, cuțitul : *azarú*, *sirají*, *aracabusa* și *mariyá* ; i-a povestit că într-o zi *tuna* și *apoc* — apa și focul, ploaia și trăsnetul — i-au distrus *churuata* și i-au omorît-o pe *baruchí*, care înseamnă soră, și de la el a învățat Marcos Vargas că pentru a pătrunde abisurile melancoliei de care e cuprins sufletul indianului trebuia să-l auzi cîntînd *maremare*, cum îl intona cel tînăr cu părul pînă la umeri : sălbatic, monoton, trist, jalnic și ale cărui cuvinte barbare se prelungeau pînă la exasperare :

Maremare a murit.

Maremare a murit.

Maremare a murit...

După ce-și terminau treburile, acești doi indieni obișnuiau să se îndepărteze de tabără, înaintînd adînc în pădure, și acolo, liniștiți și tăcuți, sau abia schimbînd între ei vorbe trunchiate, își petreceau ore întregi așezați unul lîngă altul pe trunchiul unui copac căzut, fără să fie contemplativi sau visători, ci pur și simplu cufundați în liniștea sălbatică ce-i înconjura, sub înaltul foșnet etern al frunzișului des unde uneori își cînta iscusit melodiile sale invizibila pasărea-violonistă, sau se auzea în depărtare lovitura de machete a cauciucaru-

lui creștind copacul darnic peste fire, ori cîntecul plin de alean al pasării-miner sau al clopotarului.

Marcos Vargas, cum nu avea nimic de făcut, obișnuia să li se alăture și de la ei învățase acum să se cufunde, fără vorbe sau gînduri, în lumea aceea de abis, cu privirea ațintită la întîmplare pe trunchiul unui copac pe care cădea o rază de soare, acolo, în adîncul desîșului, și chiar începuse să încerce senzația că în timpul acela el nu era decît un alt copac pe care nu-l atingeau soarele.

Într-o zi, curînd după ce venise acolo, căzuse o ploaie cu fluturi de noapte. Mii și mii de viermi care au început deodată să pice de pe ramurile tuturor copacilor. La treizeci de zile după aceea, timp în care i se păru că totul încremenise în juru-i, a avut loc deschiderea crisalidelor, neașteptata înflorire a aerului, aceluia aer umed și verde, de esență vegetală, în care deodată s-au ivit zburînd mii de fluturi... Marcos Vargas se ridică brusc în picioare, cu emoția minunilor, și indienii *acarabisi* și-au zîmbit unul altuia ca niște îndrumători în fața unui neofit... Și s-a închis cercul vieții în zborul nupțial al insectelor de curînd ieșite din letargia generatoare, s-au unit cele două extreme ale vîrtejului : fecundația și moartea. Cajuña și Canaima...

Duminicile după-amiază Marcos Vargas obișnuia să treacă Guarampínul ca să viziteze pe acel misterios conte Giaffaro, despre care auzise pentru prima oară vorbind pe americanul Davenport și prin care pădurea îi prezenta unul din aspectele ei cele mai dramatice.

Acest personaj înalt, deșirat și cu fața prelungă locuia într-o casă țărănească destul de confortabilă, cu grădină de zarzavat și de flori cultivate, în mijlocul pădurii sălbatice, în care adunase un muzeu de produse de artizanat indigene, de păsări și de alte animale din pădure, împăiate de el și clasificate științific, tot așa cum era opera măiestriei sale în arta îmbălsămării și mumia unui indian care-l însoțise și îl servise timp de mai mulți ani și care acum, în eternitatea lucrului incoruptibil, completa și prezida colecția sa.

O păstra sub cheie și nu o arăta decît cu precauții și recomandînd să i se păstreze secretul, căci dacă ser-

vitorii indigeni ar fi aflat că trăiau alături de rămășițele morții ar fi părăsit de îndată casa și, vestea răspîndindu-se, nu s-ar mai fi găsit nici un indian care să vrea să slujească la el.

— Știi poate, spuse contele, că pentru indian este tabu tot ce are legătură cu moartea și că aceasta e una din cauzele principale ale mutărilor sale continue, fiindcă atunci cînd moare un *cacique* sau un *piache* comunitatea părăsește *churuata*, ca să instaleze alta mai departe, lăsînd cadavrul pe loc, în aer liber, într-un *cutumari*.

Aceasta i-o spusese Giaffaro, care începuse să îmbătrînească, cu o oarecare greutate în exprimare și mișcînd continuu capul într-un fel neplăcut, tic nervos de care suferise din tinerețe și care acum era mai pronunțat, dînd vocii sale o vibrație penibilă de bîlbîială.

Pe de altă parte, sub influența cîmpului vizual strîmt și închis și al spectacolului monoton și obsedant al pădurii — întreaga-i imensitate și misterul întruchipat în liniștea unui copac pe care la întîmplare s-a oprit privirea între mii de alții asemănători — își pierduse obișnuința unei gîndiri închegate, în schimb o luase pe aceea de a se cufunda în intuiții totale, care nu puteau fi exprimate decît, cel mult — așa cum făcea indianul — cu un singur cuvînt între tăcerile ce-l învăluiau într-un nimb de semnificații sugerate numai, și astfel devenea vizibil efortul pe care trebuia să-l facă contele ca să se exprime prin fraze coordonate și complete.

Trecuseră cincisprezece ani de izolare, de idei exprimate printre tăceri ca să comunice cu servitorii săi băștinași: cîteva fete indiene pentru serviciul casnic, care alterna cu cel amoros, și alți patru bărbați pentru vînațoare și pescuit, pentru cultivarea grădinii de zarzavat și îngrijirea celei de flori și pentru extragerea cauciucului din pădurea înconjurătoare, cînd era vremea exploatării.

Numai atunci restabilea un contact oarecare cu *racionales* — acum întrebuița și el termenul prin care indianul îl desemna pe civilizatului mai mult sau mai puțin autentic — cu cauciucarii din întreprinderea Vellorinilor care, fiind pe malul celălalt al riului, obișnuiau

să-l treacă ca să joace cu el ceea ce câştigaseră acolo ; acum nu mai pierdeau mereu, cum se întâmpla odinioară cu cei care se măsurau cu el şi cu cei ce, după terminarea exploatării cauciucului se întruneau la Tumeremo, unde se ducea şi el să-şi vîndă produsul. Acolo aveau loc partidele mari de pocher, însă de la acestea, an după an, se obişnuise să plece pierzînd, acum fiind un jucător pasionat dar lipsit de avere, tolănit în luntre, mişcînd continuu capul, tăcut şi cu privirea nemîscată sub influenţa abrutizantă a lentei, obositoare şi monotonei navigări pe riul nesfîrşit, de-a curmezişul pădurii fără margini.

Marcos Vargas dorea să pătrundă misterul acestuia. Să-i vorbească despre viaţa sa dinainte, să-l întrebe de ce se hotărîse să se afunde pentru totdeauna în singurătatea aceea barbară. Decepţii ? Oboseală de lumea civilizată ? Plictiseala de a o fi străbătut-o de mai multe ori ?

Străinul mişca negativ din cap, rămînînd cu privirea ochilor bulbucaţi, acum inexpresivi, aţintită îndelung asupra creolului curios. De altminteri, niciodată nu-i plăcuse să-şi destăinuiască intimităţile.

Marcos Vargas insista. Dorea să contemple pădurea din acel unghi sugestiv, s-o vadă prin aceşti ochi care se plimbaseră peste toate priveliştile lumii, s-o simtă ca un străin, ca un european civilizat, ca a cincea esenţă umană, aşa cum şi-o reprezenta el, cu complexul său creol de inferioritate faţă de omul din Europa — nu atît fiindcă ar fi fost fetişist, ci mai degrabă fiindcă se simţea autohton. Ce aspecte putea să-i prezinte contelei Giaffaro pădurea de pe malurile Guarampínului ? El învăţase acum s-o vadă cu ochii unui indian. Cum s-ar vedea oare din celălalt unghi ?

Contele zîmbea absent, arătîndu-şi dinţii mari şi înnegriţi de nicotină, şi continua mecanic să-şi mişte capul. Părea că nu se mai gîndeşte.

Însă deodată, pe neaşteptate, începu să vorbească :
— Să nu te surprindă, tinere, că vorbesc pentru dumneata — nu era prea lămurit de ce începuse aşa — fiindcă există o parte a gîndirii pe care o numim proprie şi care, cu toate acestea, ne aparţine numai aşa ca

aerul care învăluie planeta noastră, în timp ce-l respirăm. Fiind, de altfel, același aer pe care vecinul nostru tocmai l-a expulzat din plămîinii săi, cu căldura intimității sale vitale, cu toată murdăria pe care uneori, dacă nu totdeauna, o are intimitatea umană. Crede-mă! Și trebuie să te ferești de ea făcînd cure periodice, deschizînd supapele de evacuare pentru murdăriile care se acumulează înăuntrul sufletului, ca să nu ți-l intoxice complet. Și pentru asta, tinere, nu e nimic mai bun decît pădurea.

Marcos Vargas se îndreptă pe scaun — era în muzeu în fața mumiei indianului — ca cineva care se pregătește să asculte, în sfîrșit, ceva ce-a dorit mult să audă. Se deschidea unghiul promițător, și, pe de altă parte, aluzia la curele periodice probabil că se refereau la cele care, după versiunea ce ajunsese la urechile sale nu demult, motivaseră primele venituri ale contelui în Guayana, de unde au luat naștere fel de fel de legende.

— Tratează-ți sufletul, continuă străinul, ca pe un cazan de aburi, supraveghează aparatele care înregistrează presiunea, și atunci cînd ele te previn că este în pericol integritatea acestuia, trage obturatorul, fără false scrupule, și deschide-i supapa de evacuare la strigătul lui Canaima. Lasă-i pe ceilalți să se piardă în presupuneri în privința semnificației suierăturilor de alarmă. Dumneata știi ce înseamnă asta, și atît ajunge!

În acea clipă năvăliră în mintea lui Marcos Vargas, întretăindu-se, trei teme de gîndire: amintirea ciudată a unui ceas pe care-l avusese odată și care nu mergea cum ar fi trebuit, însă care pe neașteptate, și fără nici un motiv aparent, începea să meargă cu toată viteza pe care o putea desfășura tensiunea arcului — întocmai așa cum devenise brusc vorbăreț taciturnul personaj pe care-l avea în față — apoi, că avea dovada că nu erau de domeniul fanteziei cele auzite de el de la cauciucarii lui despre strigătele misterioase care se auzeau de prin părțile casei contelui Giaffaro, și, în sfîrșit, intuiția că acesta spusese ceva foarte semnificativ și care se putea aplica la propriul său caz — al lui Marcos Vargas — căci în sufletul său se cuibărea ceva care uneori îl apăsa și amenința să explodeze. Ceva care, deși se

încăpățina să nu recunoască, își avea originea în răzbu-
narea din noaptea de la Tumeremo. Nici măcar acum
nu acceptă să-și spună în minte : de la moartea lui
Cholo Parima.

Toate acestea împletite cu gândul său inițial îl făcură
să răspundă :

— Ceea ce mă surprinde este faptul că dumne-
voastră v-ați bucurat de faima unui om misterios...

Însă nu-și duse la capăt gândul, ce pieri deodată ca
imaginile unui vis când te trezești brusc.

Dar contelui nu-i trebui mai mult ca să urmeze.

— Ah ! exclamă, dezvelindu-și dinții săi mari și mur-
dari. Dumneata nu știi că singurii oameni misterioși
care există cu adevărat sînt cei care nu ascund ceea ce
se bănuiește și se șoptește despre ei ? Bineînțeles, există
diferite moduri de a stabili relații cu ceilalți ! Însă cel
mai artistic, sau cel mai abil, dacă vrei să-l califici așa,
este acesta : dă mult de gîndit și-ți permite să explici
puțin. Într-un fel tacit, să nu spunem involuntar, dum-
neata ai admis acum că esența prieteniei este să-ți lași
prietenul să trăiască cum îi este firea, în opoziție cu
dragostea, care caută să distrugă ființa iubită de îndată
ce este distinctă și diferită de ființa noastră, fiindcă de
îndată ce un om încearcă să se lămurească asupra altuia
începe să-l reducă la propria-i ființă și, prin urmare,
să rămîna singur cu el însuși în lumea stupidă. Nu
crezi ? Pe mine, cel puțin, nu mă interesează absolut
de loc să mă lămuresc asupra spiritului intim al dumi-
tale. Dimpotrivă, ceea ce mă poate captiva din partea
dumitale este exact rezerva de mister pe care știi s-o
păstrezi în prezența mea. Și sinceritatea, o să întrebi
dumneata, unde mi-o lași ? Am să-ți răspund cu altă
întrebare : Care dintre cei care se stimează pe ei înșiși
pot fi sinceri ? Să nu ai încredere niciodată în cel care
îți propune asemenea monstruozitate, fiindcă el vrea
să-ți răpească ceva din dumneata. Observă că nu ne
pasă de loc că am putea fi înșelați de acele persoane
de la care nu avem nimic de sperat sau de temut și
gîndește-te puțin la ceea ce înseamnă asta. Însă oricare
ar fi concluzia la care ai ajunge dumneata, eu nu șovăi
în a proclama că sinceritatea îmi pare o nerușinare.

Există o formă a acesteia, pe care e poate bine s-o menționez și pe care eu o consider adevăratul păcat împotriva Spiritului : să mărturisim ceea ce ne chinuiește, să răsturnăm într-o confidență neliniștile sau nenorocirile noastre intime ca să ne eliberăm de ele. Cred că dumitale îți este foarte neplăcut, sau cel puțin suferător, să mă auzi vorbind așa ; însă nu am nici un interes să dovedesc că nu m-am înșelat. Oricum, insist, păzește-te de asemenea nerozii față de o persoană a cărei prietenie vrei s-o păstrezi, căci din momentul acela îți va deveni insuportabilă. Și ceea ce este și mai rău : vei căuta să-ți falsifici propria dumitale fire ca să pari un om diferit de cel pe care-l cunoaște confidentul dumitale și, prin urmare, pe care îl stăpânește. Într-un cuvânt : te vei transforma într-o fantasmă a dumitale.

Pînă aici ajunse contele Giaffaro în discuția din după-amiaza aceea. Apoi se stinse scînteia de inteligență care strălucise pe neașteptate în ochii săi bulbucați, acum înlăcrimați, din pricina bătrîneții, și brusc, fără nici o tranziție, trecu de la locvacitate la o tăcere îndărătnică.

Marcos Vargas rămase pe gînduri. Încă o dată auzise lucruri foarte semnificative care i se puteau aplica în mod special. Ce nevoie avea să se justifice față de cineva pentru cele întîmplate la Tumeremo ?... Față de nimeni !

Și încă o dată își opri pornirea sufletului său, întors spre imaginea mamei sale, de la care nu mai primise vești după cele petrecute la Tumeremo.

Iar cînd trecu din nou Guarampînul ca să se reîntoarcă la tabăra cauciucarilor, din tot ce-i spusese contele se gîdea la un singur lucru : că pădurea era făcută ca să-ți deschizi în ea supapa de evacuare la strigătul lui Canaima.

Cîntecul cauciucarului

Dar pădurea era și infernul cauciucarului,

*unde sînt cuaimas feroce
mapanare în bande,*

*și cuaima galbenă
și supărătoarea viperă,
teribilul cangasapo
care este o gînganie trădătoare,
arañamona cu pricina
spaima tuturor fiarelor...*

Pădurea inospitalieră în care pătrundea blestemînd peonul care tira acum lanțul avansului, tăind cu machetele mlădițele fragede ale copacului cu latex și murmurînd :

— Pentru ca nici unul dintre copiii mei să nu treacă prin clipe grele ca astea !

Optzeci de oameni locuiau acolo riscîndu-și viața ca să mărească bogăția Vellorinilor. Optzeci și unu cu Encarnación Damesano, care avea mereu pe buze cîntecul necazurilor și caznelor cauciucarului.

Fugar din întreprinderea de pe Cuyubini — proprietatea lui Miguel Ardevín — din pricina tratamentului rău venise la aceea de la Guarampín cerînd de lucru și protecție.

— Cred că dumneavoastră ați completat oamenii și ați repartizat parcelele, îi spuse lui Marcos Vargas ; însă, pe viața dumneavoastră, dați-mi să fac orice treabă, fie chiar să ud pămîntul la piciorul lemnului *morado*. Mie nu trebuie să-mi dați echipament, fiindcă îl port în traistă și nici nu vreau să vă înșel. Am fugit de la izvoarele rîului Cuyubini fiindcă, dacă m-am învățat să port în burtă laolaltă foamea și *paloapique*, în schimb nu-mi place să se plimbe pe șalele mele un machete străin, lucru care s-a întîmplat o dată acolo și de asta mi-am luat tălpășița. Tocmai mergeam spre zona engleză, ca să mă pun la adăpost de atacul Ardevinilor cînd un toc-toc pe care l-am auzit în liniștea pădurii m-a făcut să mă opresc privind în sus. Era un monstru din iad care încerca să se suie la ceruri. Cel de care vă vorbesc era un cauciucar de-al dumneavoastră, înarmat cu tot ce trebuie și încălțat cu pinteni, cocoșat în vîrfurile copacului și lovindu-l cu machetele. L-am salutat de jos, mi-a răspuns de sus, am intrat în

vorbă și așa am aflat că în întreprinderea asta se afla din greșeală, un șef bun cu care se poate lucra.

În partea cea mai accidentată a pădurii — rîpe eliminate din repartizarea deja făcută, tot ce-i mai putea oferi Marcos Vargas — Encarnación Damesano își instalează *tarimba* singuratică și din clipa cînd sărea din patul atîrnat ca să-și pregătească prînzul frugal, la tot ce făcea spunea mai întîi balada :

*Am să spăl castronul
în ritm de guacharaca,
fiindcă se apropie aurora.
Am să desprind hamacul
ca să atîrn taturós¹...*

Strofă pe care o va completa mai tîrziu, în drum spre munca anevoioasă :

*Pădurea este încă întunecată
cînd mă duc prin desiș
să strîng cauciucul.
Fecioară a săracilor,
dă-mi încuviințarea !*

Adesea Marcos Vargas ajungea pînă acolo unde se auzea, în profunda liniște sălbatică, lovitura de machete a cauciucarului singuratic, al peonului fatalist și ironic, considerat din pricina asta ca nedisciplinat în întreprinderea de unde fugise. Începuse să-l învețe pe Marcos Vargas multe lucruri despre sufletul poporului, cu marele său simț al realității și cu răzvrătirea lăuntrică sub aparenta supunere totală, dezvăluindu-se în reticente mușcatoare și în imprecategoriile fredonate din balada cauciucarului.

— Mai sus, Encarnación, îi spunea de jos, fiindcă există cauciuc pînă în vîrf și trebuie să scoatem mult amîndoi ca să scăpăm de sărăcie.

¹ Varietate de dovleci din care se fac recipiente pentru păstratul lichidelor.

Și din înălțimea unde vîntul legăna copacul se auzea glasul peonului șiret :

*În căutarea unui lemn
o cracă destul de groasă
m-a lovit într-o coastă.
Acolo i-am întins un căpăstru,
legat strîns cu pîteni
am lăsat-o toată scrijelită...
Eu nu sînt maimuța araguito
ca să dansez pe trapez.
Fecioară a clipelor grele,
scapă-mă de această pedeapsă !*

Însă imediat, strigînd în jos :

— Nu pentru dumneavoastră, domnule Marcos, am cîntat cîntecul. De aici aud cîntecul îndepărtat al clopotarului care m-a stîrnit să-i răspund cîntîndu-mi și eu necazurile.

— Cîntă orice vrei ; dar urcă-te pînă în vîrf.

— Da. Știu că-s bun pentru asta, mulțumită lui Dumnezeu și paludismului care mă țin ușurel ca un fulg. Dacă toți oamenii ar fi greoi, de mîncare bună și bine mistuită, nu zborșită ca asta a cauciucarului, nu s-ar mai găsi cine să se urce în vîrf, și altă soartă ar avea stăpînii de acolo din oraș, care stau așezați în voie în jilțurile lor, în timp ce noi stăm cocoțați aici și ne rănim... fundul. Observați însă cum începe să curgă de sus cauciucul. Și totul merge în desagii lui musiu Vellorini, fiindcă de asta l-a închis Dumnezeu în lemnul de *morado* atunci cînd a făcut împărțirea lucrurilor în felul său, de cînd e lumea lume. Tot ce fac eu e să-i deschid drum cu bărdița, care, dacă din neatenție îmi taie frînghia de agave care mă ține legat :

*aș cădea fără întîrziere
pe pămîntul care mă așteaptă
sau pe vîrfurile unui ciot.*

Și să-l descarc apoi din desagii de la rădăcina copacului unde fac noroi cu sudoarea singelui meu în cazane,

*ca acolo în mijlocul fumului și focului
să tai și să tai placa,
nici Lucifer în iadul lui
nu arată așa prost ca mine.*

— Dacă ai să cazi o să fie din pricina cîntatului, îi spunea Marcos, fiindcă ești bine legat și frînghiile de agave de la Cuyubini sînt groase.

— Da :

*Acest echipament este foarte ieftin.
M-a costat șaiszeci de pesos :
o pereche de pîteni de oțel,
curelele pentru legat
și trei kilograme de frînghie de agave...*

— Însă le-ai adus de la Cuyubini fără să le fi plătit în întregime.

— Credeți, domnule Marcos ? Am lucrat acolo cinci săptămîni, și dacă sudoarea cauciucarului este ca sarea pentru pămînt, pe pămîntul acela n-o să crească pădurea. Cinci săptămîni din viața mea, pe care nu le-aș mai fi numărat dacă n-aș fi șters-o la timp. Și să vedeți de ce ! Fiindcă administratorul de acolo, în-tocmai ca și caiafele de Ardavini, așa cum se aud zvonurile care au ajuns pînă în iadurile astea, este pe calapodul stăpînului de care amintește cîntecul, și într-o duminică — ziua Domnului, precum i se spune — cînd am ajuns la stațiune, după ce toată săptămîna nici n-am răsuflat ca să nu pierd timpul, mi-a spus :

*Prietene, nu sînt mulțumit,
fiindcă nu ai adus un chintal.*

Iar eu i-am răspuns :

*Prietene, ai răbdare,
de ce să ne certăm,*

*cînd plăcile sînt destule
ca să plătesc paloapique.*

— Și el te-a lovit cu machetele ?

— Da, domnule. Mi-a tras o bătaie pînă ce i-a obosit mîna, fiindcă nu l-am respectat. Făcea să-l vezi pe frumusețea aia de bărbat ieșindu-și din fire din cauza unui biet peon fără apărare. M-am întors la *tarimba* mea îndreptîndu-mi pălăria și spunînd cu cîntecul :

*Cu machetele meu de cauciucar
o să-i tai brațul,
și ciung m-o face bucățele,
de asta-s foarte sigur.
O să mă mănînce vulturii
ținînd cu mine,
va muri un biet peon
la ușa unei întreprinderi
și va lăsa sărăcia
pentru veșnicie, domnilor !*

— Bine, Encarnación, dacă ai sfîrșit cu cîntecul ai să scoți acum mai mult cauciuc.

— Nu aveți grijă, domnule Marcos. N-o să vă pară rău că mi-ați făcut hatîrul să-mi dați de lucru și că ați spus față de ardaviniști că nu mă aflu pe aici. Ei mă căutau să mă spînzure, iar dumneavoastră mi-ați salvat viața, și acum chiar că e adevărat că Encarnación Damesano face noroi la rădăcina copacului *morado*. Ascultați lovitura bărdiței ! Nu este pasărea-dulgher care-și face cuibul, ci cauciucarul care-și face munca.

*Pasărea găurește copacul
ca să-și crească înăuntru puii.
Pe ai mei i-am lăsat acasă
și astăzi nu știu dacă au mîncat.*

În timpul săptămînii se strîngea și se prelucra cauciucul. Apoi, duminica dimineata era dus la stațiunea

principală. Fiind adunați acolo toți peonii, se făceau socotelile și se dădea avansul pentru săptămîna următoare.

— Encarnación Damesano, citi Marcos Vargas pe lista personalului.

— Present, spre nonorocirea mea !

Și au început rîsetele care însoțeau totdeauna cuvintele cauciucarului mucalit.

— E atît de mare, Encarnación ?

— Hm, domnule Marcos ! Singurul lucru cu care a fost darnic cu mine distribuitorul de colo de sus !

— Bine. Cîte chintale ?

— De ce, domnule Marcos ?

— De cauciuc, băiete ! De ce să fie ?

— Ah ! Cum vorbeam despre nenorociri... Fiindcă nu e mare lucru, domnule Marcos. Nu vă închipuiți ce supărat sînt pe *musiú* Vellorini. Două, nu mai mult. Unul pe care l-au dat forțele din *paloapique* și altul pe care a trebuit să-l storc din slăbiciunile pricinuite de *guacharaca*.

— Și cîte pietre înăuntru ?

— Hm ! Asta chiar că nu, domnule Marcos. Pietrele apăreau în plăcile Ardavinilor ; însă cum în întreprinderea asta vîna de bou a fost înlocuită cu tratamentul bun, care produce mai mult și costă mai puțin, aici totul este cauciuc curat pentru *musiú* Vellorini. Are nevoie de destul de mult ca să-și întrețină fetițele ! Se întîmplă însă că și peonul este foarte ambițios și vrea ca și ale lui să mănînce destul. Ca și cum rînduiala făcută de Dumnezeu gurilor nu ar fi asta : „Tu rîgi, și tu caști“.

Și fiindcă tovarășii săi rîdeau în hohote, în timp ce Marcos Vargas zîmbea, spuse :

— Ptiu ! Uite ce veseli sînt băieții ! Și se mai spune că viața de cauciucar e grea. Nu se cîștigă mult, însă nu duci lipsa prilejurilor de rîs.

— Bine, spuse Marcos. De ce ai nevoie săptămîna asta ?

— Săptămîna !

*Sînt șapte zile nu mai mult :
șase pe care le socotește cîntecul
și cealaltă pentru a cugeta.
Care este a ta, Dumnezeuul meu ?*

— Hai, băiete ! Spune de ce ai nevoie.

— De permisiunea dumneavoastră să mă retrag, domnule Marcos, fiindcă săptămîna asta nu vreau avans. Am să mă descurc cu ce mi-a rămas din cea trecută, fiindcă după cum v-am spus s-a terminat lemnul pe care l-am avut în vedere și nu știu dacă mai găsesc prin pădurile astea.

— Însă ai nevoie de cîte ceva, Encarnación, și în socoteala ta ai un sold care-ți este favorabil.

— Lăsați-l așa, domnule Marcos, fiindcă este pentru prima dată că mi se întîmplă asta de cînd lucrez pentru altul. Nu vreau să-mi dați alt acout. Chiar azi după-amiază am să mă duc să caut *balatá* prin pădurile din jur și poate am să găsesc. Dacă norocul nu mă ajută, oi mîncă mîncare stricată ; însă pentru asta nu-și sporește contul Encarnación Damesano.

— Ia-ți cîteva țigări, totuși, ca să-ți întreții căscatul. Cere-le de la prăvălie și să le treacă în contul meu.

— Mulțumesc, domnule Marcos. Poate că în săptămîna care vine n-o să se audă rîgîieli în *tarimba* pontatorului. Și cu permisiunea dumneavoastră, am să pornesc în căutarea cauciucului.

În dimineața zilei următoare, Damesano nu se trezi în vizuina sa de cauciucar și nici nu se auzi zgomotul machetelui său prin pădurile acelea. Două zile mai tîrziu veniră la stațiunea de pe malul Guarampinului cîțiva oameni care-l duceau pe o targă de ramuri și crengi de pădure. Avea culoarea morții și răsplinea o duhoare de hoit, ardea de febră și delira.

— Ce i s-a întîmplat ? întrebă Marcos Vargas, care nu știa nici de dispariția lui.

Și șeful celor care-l însoțeau spuse :

— Facem parte din oamenii lui Sute Cúpira. Mergeam în căutare de *balatá* spre izvoarele râului Barima și cînd ne întorceam cu tot echipamentul pe o potecă de munte aproape de margine, trecînd pe lîngă o gospodărie care era pitită pe acolo și care la vedere nu se deosebea de pădurea tăiată, am auzit strigăte de om cerînd ajutor. Am pornit într-acolo, însuși Sute împreună cu noi și l-am găsit pe omul ăsta zvîrcolindu-se în sînge. Ne-a spus de unde e și că ar vrea să moară lîngă dumneavoastră și l-am adus aici din ordinul lui Cúpira. Nu știm ce i s-a întîmplat, fiindcă după aceste cuvinte n-a mai vorbit, însă se pare că e vorba de o mușcătură de viperă. Are în afară de asta o rană foarte urîtă și plină de viermi care se întinde de la fesă pînă aproape de genunchi, și parcă l-a și atins cangrena. Are acum piciorul albastru cum e carnea de cocor.

Cu toate că era de prisos orice încercare de a-l salva, căci se vedea pe fața lui că se și afla în ghearele morții, Marcos Vargas se strădui totuși s-o facă. Îl spală și îi îngrijii îngrozitoarea rană cangrenată care ajungea pînă la albul oaselor și îi făcu cîte îi trecu prin minte și îi permitea farmacia de care dispunea pentru accidente.

Apelă și la cunoștințele contelui Giaffaro, și acesta veni să-i dea îngrijirile la care se pricepea în asemenea caz ; însă dîndu-și seama de starea muribundului, își mișcă un timp mecanic capul și apoi șopti cu o expresie împrumutată din limbajul cauciucarilor :

— Țsta și-a și legat desaga ca să fugă pentru totdeauna.

Își reveni puțin spre miezul nopții, recăpătîndu-și luciditatea o dată cu scăderea febrei și cu ascuțirea luptei organismului și ațintindu-și privirea melancolică asupra lui Marcos Vargas bîlgui :

— Am să vă spun, domnule Marcos, povestea sfîrșitului trist al lui Encarnación Damesano, dumneavoastră care ați fost bun cu mine, ca să i-l istorisiți femeii mele dacă vreodată o să vă întîlniți în drumul dumneavoastră cu această ființă neînsemnată... După cum

v-am spus duminică, dorind ca să rămîn cu dumneavoastră, m-am dus să caut *balatá* în susul Guarampínului, fiind gata să mă afund pînă la izvoarele rîului Barima, și așa am și făcut. Am avut norocul să-l găsesc, ultimul pe care aveam să-l am în viața mea și de acolo mă reîntorceam spre *tarimba* mea să-mi strîng lucrurile ca să mă mut departe, căci numai pe spinarea unui bou de corvoadă se putea transporta ce s-ar scoate de acolo; și eu aveam să fac pe boul ca să rămîn cu dumneavoastră... Asta a fost luni spre înserat... Erau cîțiva oameni în partea engleză... îi auzeam vorbind în liniștea pădurii și, ca să nu mă întîlnesc cu ei, am tăiat o potecută în pădure cu tăișul machetelui meu și așa am ajuns pînă unde cărarea începea să se lărgască... Acolo m-am oprit ca să aprind o țigară... Cum se petrec lucrurile în viață, domnule Marcos! Darul bunăvoinței dumneavoastră, pe care mai bine nu mi l-ați fi făcut, fiindcă Encarnación Damesano n-a avut noroc nici să se bucure de el...

— Bine, întrerupse Marcos. Ai să-mi povestești altădată. Odihnește-te acum.

— Lăsați-mă să ajung pînă la sfîrșit, fiindcă *Pelona* mi-a dat voie să vă spun povestea și stă aici și mă așteaptă... În timp ce-mi aprindeam țigara o *cuaima* îmi trage o mușcătură de parcă m-ar fi ars jăratecul. Trag mîna ca să încerc să văd urma, însă mușcătura m-a atins la fesă... Au mamă! am exclamat. M-a și pierdut dușmanca cauciucarului. Și pe loc mi-am scos pantalonii și mi-am tăiat fesa cu o lovitură de machete, ca să nu-mi intre veninul în sînge. Însă tăișul era foarte ascuțit și mi-a luat și mușchiul pînă la os... Am început să sîngerez. Asta-i bine, mi-am spus ca să mă îmbărbătez, căci așa o să iasă tot veninul care a putut să intre. Și am grăbit pasul ca să ajung la *tarimba* vreunui tovarăș care să vină să vă anunțe. Am trecut pe lîngă un migdal... ceva mai departe era o plantație de banani... însă cum am înconjurat pomul mi-am simțit limba umflată și un vîjuit în urechi și pe urmă am vărsat ceva galben... M-a pierdut bestia! mi-am

spus din nou și am ridicat glasul spre cer cu versurile cîntecului :

*Scoate-mă din bîrlogurile astea,
Fecioară a singurătății !*

Tace. Cîteva lacrimi se preling pe obraji săi răvășiți, și Marcos Vargas, făcînd eforturi să și le rețină pe ale sale îi strînge mîna dreaptă, șoptindu-i :

— Ajunge Encarnación. Nu mai vorbi, îți irosești puterile.

— Dar sînt pe sfîrșite, domnule Marcos ! Și cu povestirea și cu nenorocirile vieții ăștia... M-a auzit Fecioara, arătîndu-mi o gospodărie pe care pînă atunci n-o văzusem, așezată pe vîrfurile unei coline... Am urcat-o de-a bușilea, deoarece capul nu mă mai lăsa să mă țin pe picioare, și în gospodărie am găsit două căni cu apă stătută... Le-am băut una după alta, am căzut jos și după scurt timp am auzit că se apropie un tigru... Am luat machetele și am început să-l lovesc de niște bolovani care erau pe acolo înăuntru și așa am stat toată noaptea de veghe, eu și fiara : eu lovind machetele de bolovani și nemaiavînd putere să scot scînteii, iar tigrul răgînd afară fără să cuteze să intre... Am spus eu că era chiar Fecioara din ceruri care păzea ușa... Am spus eu !... În sfîrșit începu să se lumineze și îndată am auzit glasuri de oameni care se îndreptau spre inima pădurii... Am strigat ajutor cu puterile care-mi mai rămăseseră... m-au întrebat unde mă găsesc... le-am răspuns să ia busola și să se îndrepte spre nord, fiindcă eu îi auzeam dinspre sud, și puțin mai tîrziu au dat de *tarimba* și de bucata de carne de om care era înăuntru ei... Le-am spus cine sînt și de cine aparțin... singurul stăpîn bun pe care l-am întîlnit în viața mea !... și sînt aici... domnule Marcos... sfîrșind... ca și cîntecul :

Va muri un biet peon...

Versurile finale nu s-au mai auzit.

XIII

Răul de pădure

Tristul sfârșit al credinciosului peon l-a afectat mult pe Marcos Vargas. Pînă acum sentimentele umanitare și sentimentele sale față de omul umil fuseseră o sensibilitate la suprafața sufletului optimist care găsea deplină satisfacție într-o comportare amabilă și o camaraderie superficială ; însă acum apăruse în toată grozăvia ei imensa nedreptate care împarte oamenii în Vellorini și Damesani — el între ei, spunînd fățarnic vorbe în-sufletește în serviciul zelului interesat — și sufletul său generos nu mai putea să împace optimismul cu nedreptatea.

Poate că ruptura aceasta era pregătită din momentul în care, în drum spre Upata în tovărășia lui Manuel Ladera, observațiile acestuia asupra nenorocirilor din Guayana strecuraseră în sufletul său acei fiori care mai tîrziu au dezlănțuit furtuna, deși atunci nu ajunsese să gîndească nimic precis ; sau chiar mai înainte, cînd întreprinzînd această călătorie, prima sa ieșire în lume, încercase în sinea lui emoția aceea intensă, spunîndu-și că va lupta între oameni și împotriva lor, luptă al cărui interes nu era propriu-zis cucerirea bogăției, căci după cum îi spusese mai tîrziu lui Francisco Vellorini era lucrul ce-l preocupa cel mai puțin în viață, și nici cucerirea bărbăției precumpănitoare în sine și numai pentru sine, fiindcă totdeauna existase în neliniștea firii sale dornice de aventură ceva ca o finalitate superioară care străfulgera uneori, iluminînd zorile cele mai generoase ale spiritului său.

Un impuls de felul acesta îl pusese să ceară sancțiunea justiției împotriva nedreptății și apoi, văzînd că aceasta nu era supusă justiției, să-și bată joc de instituțiile legale care nu-i mai inspirau respect, pentru că

ele nu împărteau dreptatea și, pînă la urmă, să le substituie răzbunarea sa fără să-i mai pese că a contribuit la nepedepsirea Ardavinilor închizînd pe veci gura care ar fi putut să-i acuze. Însă acum înțelegea că Ardavinii nu constituiau tot răul, că toată lumea aceea era putredă de nedreptate, și chiar el însuși care în întreprinderea de pe Guarampín înlocuise vîna de bou de pe Cuyubini cu buna purtare care producea mai mult costînd mai puțin, cum spunea Encarnación Damesano.

Fără îndoială că purtării lui bune pe care-o avea față de peoni i se datora creșterea considerabilă a producției din întreprinderea de pe Guarampín, în comparație cu anii anteriori; se întreba însă dacă nu proceda astfel ca să crească cîștigurile care să-i permită să plătească ceea ce le datora moștenitorilor lui Manuel Ladera și să răscumpere casa mamei sale? Era destul de semnificativ faptul că aceste obligații de ordin material au fost singurele legături care nu s-au rupt cînd, după ce l-a omorît pe Cholo Parima și și-a cucerit mîndra independentă a Omului Bărbat care știe să lupte pentru drepturile lui, s-a simțit dezlegat de orice contact cu lumea. Optzeci de oameni subjugați de cîteva cuvinte blînde îi îngăduiau acum să scape de obligațiile acelea, în timp ce creditul din contul lui Encarnación Damesano rămăsese numai o cifră neînsemnată pentru imensa pierdere pe care-o sufereau soția și copiii acestuia. Nu însemna oare că el servea nedreptatea aproape la fel ca șefii de echipe ai Ardavinilor, cu vîna de bou în mînă? De la Guarampín pînă la Rionegro toți făceau același lucru, el fiind printre opresori împotriva oprimaților; asta era viața în pădurea fascinantă, atît de minunat visată!

Înțelegea oarecum că legăturile acelea — cu mama lui, dragostea cea mai profundă a inimii sale, cît și cu logodnica unor dulci idile, efemere ca și ploile de stele, care ea ar fi dorit să n-aibă niciodată sfîrșit — nu se rupseseră decît fiindcă viața îl aștepta liber și singur cum trebuie să fie omul în ceasul destinului său cînd se pune în luptă deschisă și pînă la capăt împotriva nedreptății; iar optimismul lui care nu se mai putea

împăca cu viața a fost înlocuit cu răbufneli sufletești întunecate, de fiecare dată mai stăruitoare.

Zilele cu ploaie?... Cu o ploaie neîncetată care cu același zgomot nesfârșit se destrăma în înaltul ramurilor încilcite și aluneca de-a lungul trunchiurilor copacilor și pătrundea în pădure ca o ceață foarte fină care îngheață carnea, îndurerează măduva și filtrează în suflet umezeala viscoasă a melancoliei. Zilele cu ploaie, care în pădure țin de obicei săptămîni întregi și luni după luni.

Însă chiar dacă ar fi fost înseninate de soare, zilele de odihnă, după-amiezile duminicilor, lipsite de activitate, erau covîrșite de prezența celui suflet singuratic, lăsat în voia contemplării pădurii inumane.

Formidabila activitate cufundată în liniștea aparentă, tăcerea prevestitoare de rele, perspectiva halucinantă... Cîntecul îndepărtat al clopotarului, melancolicul dangăt al imensei concavități verzi, bubuitura neașteptată a copacului care-și dă viața centenară fără o boare de vînt, a copacului gigant care abia are rădăcini, fiindcă nu e loc pentru atîția cîți vor să se hrănească din pămînt... Coloana prăvălită, întunecoasa cupolă ruptă din suvoiul de lumină al luminișului neliniștitor... Ecoul vast și profund care se rostogolește în adîncimile verzi... Pauza și liniștea gravă care urmează bubuiturii. Lucruri impresionante fără forme palpabile, așteptarea zbuciumată... Și tristul dangăt al clopotarului, de data aceasta pentru copacul căzut.

Răul de pădure, punînd stăpînire pe spiritul său.

— Rău lucru! șopteau peonii săi. Se lipește de el beția pădurii. Uite-l acolo sprijinit de pom. De trei ceasuri stă așa.

Și se apropiau de el prevenitori :

— Plecați de aici, domnule Marcos. Nu mai priviți afît pădurea. Asta nu e bine fiindcă deodată vă vrăjește și vă joacă una dintre fetele alea pe care nu le uiți toată viața.

— Da, domnule Marcos. Plecați de aici. Pădurea este o femeie cu toane de care nu e bine să te îndrăgostești prea mult.

— Cu atît mai mult cu cît se şi ivesc pe toate pote-cile urmele piciorului cu trei degete. De cîteva zile l-au anunţat indienii acarabisi, şi ieri după-amiază chiar eu m-am ciocnit aproape cu stăpînul acestor urme. Şi bineînţeles că încă îmi ard ochii, fiindcă am încercat numai să văd semnul pe care-l lăsa.

— Ascultaţi-ne, domnule Marcos : plecaţi de aici. Pădurea nu e bună în zilele astea, așa cum nu mai este niciodată după ce a înghiţit un om. Temeţi-vă de ea cînd este atîta linişte. Se gîndeşte la ceva rău.

Obsesia de a contempla la orice oră, de a nu-şi putea lua ochii de pe spectacolul monoton pe care-l alcătuia un copac, şi altul, şi altul, toţi la fel, toţi înalţi, toţi nemişcaţi, toţi tăcuţi !... Obsesia de a se afunda printre ei, rătăcitor ca un spiriduş, încet, în linişte, ca cineva care creşte... De a se îndepărta de oameni şi de sine însuşi, pînă la pierderea amintirii că a fost odată om şi rămînînd sub şuvoiul de soare din luminişul unde clocoteşte viaţa care trebuie să-l înlocuiască pe gigantul prăbuşit, complet insensibil şi mut lăuntric, cu jumătatea de jos, întunecoasă, crescîndu-i rădăcini, cu jumătatea de sus, lentă, fiindcă îi trebuie o sută de ani ca să apară deasupra vîrfurilor celor mai înalte şi alţi o sută ca să existe acolo, liniştit, ascultînd şuiieratul vîntului care nu se opreşte niciodată.

Şi într-o zi, Marcos Vargas lăsîndu-se în voia atracţiei profunzimilor verzi, se afundă cu temeritate în pădure.

Însă tînărul acarabisi care era pe acolo, descoperindu-i în ochi flacăra răului de pădure, merse în taină pe urmele lui.

Sute Cúpira

Ca mulţi dintre aceia care luptau pentru drepturile lor pe pămîntul violenţei nepedepsite, acela căruia din cauza fizicului său plăpînd — mic, slab, firav — i se dădea porecla de Sute nu era guayanez. Un delict sîngeros, primul din seria numeroasă acum a faptelor sale îndrăzneţe de Om Bărbat, îl aruncase în pădure, fugăr

din fața justiției, de atunci fiind mai mult de cincisprezece ani; însă aureolei sale singeroase nu puteau să-i lipsească scînteierile care alcătuiau legenda tîlharului generos în sufletul celor care sînt totdeauna dispuși să admire bărbăția singuratică și vitejia fără frîu.

Cuyuni și afluenții săi udau feuda lui: păduri de cauciuc și nisipuri aurifere de unde scotea anual profituri îmbelșugate pe care de îndată ce le obținea le și juca la zaruri sau le irosea bucuros cu numeroșii săi prieteni și cu escorta de brute a însoțitorilor săi, permițîndu-le să dispună de ele ca și cum ar fi fost ale lor proprii, de unde și faima că e generos. Însă tot așa profita și de lemnul altuia, așa se spunea, năvălind cu oamenii lui în căutare de *balatá* pe terenurile întreprinderilor deja stabilite sau cerînd parcele din zăcămintele aurifere pe care le descoperiseră alții, și dacă nu i se dădeau de bunăvoie nu se sfia să le ia cu forța, cu orice risc, de unde dobîndise renumele de om curajos pînă la temeritate.

În anul acela jefuia pădurile de cauciuc de la izvoarele rîului Barima, pe teritoriul Guayanei engleze, cu toate că avea colibele de partea cealaltă a hotarelor, unde prelucra produsul strîns de oamenii săi, doisprezece oameni gata oricînd la orice le poruncea și pe care-i numea apostolii lui. Obişnuia să folosească acest număr ca să-i poată numi astfel.

Părăsise acum izvoarele rîului englez și, traversînd Sierra Imataca, se pregătea să înceapă lucrul la cele ale rîului Cuyubini ca să „facă neplăceri Ardavinilor în grota lor de la *El Bochinche* și *Los Repiques*“ cînd îl întîlni Marcos Vargas care îl căuta mergînd pe urmele lui. Era așezat, la căderea serii, pe rădăcinile unui *arabutan*, descoperite de puhoaiile brațului rîului la marginea căruia se înălța, în tovărășia tăcută a unuia dintre cei doisprezece oameni ai săi, în care Marcos recunoscuse pe unul dintre însoțitorii muribundului Encarnación Damesano. După înfățișarea acestuia și după statura mărunță a celui alt, a dedus că ultimul era personajul de temut care îi fusese astfel zugrăvit.

Pe de altă parte, Cúpira fiind informat de prietenul său — poreclit Caicareño — cine era cel care venea, se ridică să-l primească spunându-i :

— Fără bagaje și așa de departe de locurile dumitale ? Nu mă așteptam să am atît de curînd plăcerea dorită.

— Am plecat să dau o raită, cum se spune, răspunse Marcos Vargas, pe a cărui față obosită ochii aveau o expresie delirantă ; călăuza care mă însoțește sosește în urmă, căci pe drum mi-a venit dorința să vă cunosc și capriciul momentului m-a adus pînă aici. Afară de asta trebuie să vă mulțumesc pentru serviciul pe care l-ați făcut unui peon de-al meu la care țineam mult. Nu i-a ajutat, desigur, la nimic.

În timp ce vorbea, Sute îl privea țintă în ochi și lăsa să treacă un timp înainte de-ai răspunde :

— Da. Mi-a povestit Caicareño. Însă să nu crezi că i-a ajutat prea puțin, sau de loc, cum spui dumneata, fiindcă i-am îndeplinit dorința de a muri lîngă dumneata, așa cum ne-a spus cînd l-am întîlnit zvîrcolindu-se în sînge. Desigur că este primul peon cauciucar întîlnit care nu-și blestema șeful, și nu degeaba. Asta mi-a trezit și dorința de a te cunoaște. Cuvintele dumitale dau de înțeles că dorința era reciprocă, și nu-ți mai spun altceva decît că-l ai în față pe omul dumitale. Pe Sute Cúpira, cum îi spune toată lumea și cei care-l caută.

— Vi se spune și tigrlu rîului Cuyuni.

— Astea-s de-ale prietenilor ! răspunse Cúpira, cu înfățișarea lui de mare bunătate, pe care i-o dădea mai ales felul trăgănat de a vorbi.

Și Marcos, fără să-și dea el însuși seama de sentimentele ce-i îndemnau vorbele, insistă :

— Sînt foarte multe faptele dumneavoastră de vitejie pe care le-am auzit laudate prin lumea asta a lui Canaima !...

— Hm ! făcu Cúpira cu o expresie nedefinită. Tot el ne adună la urma urmei, deși Caiuņa ne crește foarte departe unul de altul. Și proba o dăm noi, dumneata și cu mine.

La aceasta Marcos răspunse :

— Mulțumesc pentru onoarea pe care vreți să mi-o faceți socotindu-mă un egal al dumneavoastră ; însă...

Și Sute spuse întrerupându-l și ridicînd din umeri :

— Ai motivele dumitale să nu accepți să fii comparat cu cineva care nu este pe măsura dumitale. Le vei explica, dacă vei voi ; între timp însă mi se pare că nu ți-ar strica puțină odihnă. Călăuza dumitale este frîntă, cu toate că indianul e foarte bun drumeț. Sîntem cîtiva aici în noaptea asta, datorită întîlnirilor din lumea lui Canaima, după cum ai amintit dumneata ; dar un loc de adăpost nu va lipsi pentru dumneata. Și chiar un hamac bun, pe care văd că nu-l porți cu dumneata.

Cînd pomenise de întîlniri vorbise despre niște cauciucari, care foloseau același sistem de exploatare clandestină ca și el, cu care se întîlnise în după-amiaza aceea. Și adăugă :

— În așteptare, aici în *tarimba* sînt cei întîlniți fără voie și unsprezece dintre apostolii mei, pe care Caicareña aci de față îi completează, luptîndu-se cu niște rachiu care pesemne că nu-i prea rău. Și dacă și dumitale îți cere trupul...

— Cam așa ceva mi se întîmplă, într-adevăr, cu toate că nu obișnuiesc.

— Se vede că nu ești în apele dumitale. Însă treci peste asta și dă-i trupului ce vrea, doar nu poate exista numai severitate.

Și ajungînd sub acoperișul de palmier, unde cauciucarii beau și vorbeau zgomotos, spuse :

— Prieteni, am plăcerea să vă prezint pe omul care l-a omorît pe cîinele acela. Marcos Vargas, mai bine zis.

Îl supără prima frază, care evident făcea aluzie la Cholo Parima, și, cu sprîncenele încruntate, îi salută pe oamenii aceia, dintre care unii se apropiară să-i strîngă mîna spunîndu-și numele, în timp ce alții se mărgineau să mormăie fără să se apropie de el :

— Îmi pare bine.

Erau peste douăzeci și toți aveau cuțite și revolvère la cingătoare. Însă dacă în toate privirile Marcos Vargas observă neîncredere amestecată cu dispreț, aproape

agresiv, în schimb ale lui Cúpira arătau simpatie și în aceeași măsură interes iscoditor.

Aceste sentimente au fost întărite prin efectul expansiv al alcoolului, Cúpira insistînd în repetate rînduri în mijlocul discuției generale asupra faptului că nu obișnuia să bea decît în ocazii solemne, cum o considera pe aceea a întîlnirii cu Marcos Vargas, pentru motive pe care însă nu le destăinuia.

Cît despre acesta, cu mintea supraexcitată de mersul nebunesc de mai multe zile prin pădure, în liniștea și fascinația profunzimilor verzi, unde dobîndise experiența barbară de a se alimenta cu puțină pradă vînată de acarabisi, fără sare și abia trecută prin foc, atît timp cît avusese chibrituri cu care să-l aprindă, și în ultima vreme, crudă și sîngerîndă — încerca acum un fel de ameteală spirituală atras de profunzimea lăuntrică a acelui omuleț, personificarea pădurii monstruoase, în care firea crudă, aproape legendară, era ascunsă de aparența inofensivă a staturii sale mărunte și de înfățișarea pașnică.

Limbile dezlegate de alcool făceau deja o hărmălaie fără să fi îmblînzit totuși acea neîncredere și dispreț agresiv ce răzbătea aproape pe toate fețele, cînd Marcos Vargas, așezîndu-se în fața lui Sute își pironi în ochii lui privirea impertinent cercetătoare, ceea ce fiind observat de ceilalți produse o tăcere plină de așteptări.

Cúpira o susținu fără să clipească, întîi zîmbitor apoi întunecîndu-se la față, pînă cînd în sfîrșit, dîndu-se înapoi, întrebă :

— Ce vrei tinere ?

Marcos Vargas făcu gestul obișnuit în astfel de împrejurări cînd atitudinea este în legătură cu ceea ce va urma, și răspunse accentuînd cuvintele :

— Să vă pun o întrebare, Fortunato Carrillo.

Cei de față se priviră cu uimire și unii ajunseră să creadă chiar că acesta ar fi numele adevărat al lui Sute și că pentru o cauză care se va vedea curînd Marcos Vargas i-l spusese în față ; însă pe Cúpira nu puteau să-l mire cuvintele auzite fiindcă îi aparțineau și le pronunțase cu o ocazie de neuitat. Răspunse, cu simpatia care-i strălucea din nou în ochi :

— Mă așteptam la asta. De câțiva timp o vedeam venind.

În timp ce Caicareño exclama :

— Ah ! Înțeleg !

— S-a întâmplat pe lângă Barrancas, nu-i așa ? insistă Marcos.

— Ceva mai sus, preciză Cúpira. Cam pe la orele astea, în ziua de douăzeci și patru martie de acum cincisprezece ani împliniți.

— Bine făcută socoteala, adăugă altul dintre cei doisprezece oameni ai lui Sute, care știa despre ce este vorba.

— Poate că într-o zi vor să dau și dobîndă, spuse Cúpira cu prefăcătorie.

În timp ce Marcos insistă :

— Ați intrat în băcănia lui Fortunato Carrillo unde la ora aceea era un străin care bea o ceașcă de cafea, nu-i așa ?

— Exact. Un străin care era tatăl dumitale. Eram informat că dumneata ești fiul celui unic martor care a fost de față și de asta vroiam să te cunosc, cum ți-am spus mai înainte. Stătea la tejgheaua băcăniei, care era în același timp și loc de popas, bîndu-și ceșcuța de *guacharaca*, fiindcă în casa celui bandit Fortunato Carrillo nu putea să existe cafea curată și veritabilă. M-a supărat întîlnirea cu un al treilea, am ezitat puțin, m-am hotărît în sfîrșit, și m-am apropiat de tejghea în timp ce mă întreba cel care era ca și răposat, dar încă în viață, fumîndu-și țigara de foi, din aceia cu inel, îmi amintesc foarte bine : Ce vrei tinere ?

— Și sprijinind cotul pe tejghea, continuă Marcos Vargas, așa cum își amintea că îl auzise povestind de mai multe ori pe tatăl său, în timp ce mîna dreaptă v-ăți prefăcut c-o puneți pe șold, lângă cuțit, i-ați spus...

— Lasă-mă să spun eu, întrerupse Cúpira. I-am răspuns, așa cum ai repetat-o foarte bine dumneata : Să vă pun o întrebare, Fortunato Carrillo. Vă amintiți de Sute Cúpira ?

Și Marcos spuse, luîndu-i vorba din gură :

— Fortunato, căutînd să-și amintească, rămase privindu-vă o bună bucată de vreme și cînd își aminti

despre ce era vorba încercă să scoată machetele pe care-l avea sub tejghea...

— Însă eu i-am luat-o înainte, cum ai făcut și dumneata cu al dumitale la timpul potrivit.

Marcos încruntă sprâncenele, și Cúpira urmă :

— Și apropiind cuțitul de partea stîngă a pieptului l-am înfipt pînă la prăsele, spunîndu-i, ca răspuns pentru întrebarea deja amintită : „E aici, îndeplinindu-și făgăduiala“.

Porni un murmur de satisfacție al celor ce ascultau, la care unul singur nu-și alătură glasul, și din nou se auzi vocea lui Sute, tărăgănată și slabă :

— Apoi m-am întors spre partea în care se afla străinul, care, cum am mai spus, era tatăl dumitale — să-l țină Dumnezeu în împărăția cerurilor, căci am uitat s-o spun cînd l-am amintit prima dată — și în timp ce curățam cuțitul pe o bucată de hîrtie de ambalaj pe care am luat-o de pe tejghea i-am spus cuvintele astea care aveau să treacă în istorie : Sînt treisprezece ani de cînd Sute Cúpira i-a jurat acestui afemeiat că-l va omorî ca pe un cîine. Să spuneți că l-ați văzut îndeplinindu-și marele său legămînt.

— Și dumneavoastră nu aveți mai mult de opt ani cînd ați făcut acest legămînt.

— Nu-i aveam încă, dar se apropia ziua să-i împlinesc.

Și după o scurtă pauză :

— Eram un copil fraged cînd frumusețea aceea de bărbat a siluit-o pe mama în fața mea.

Pentru prima dată Cúpira explica motivul care l-a determinat să comită primul său delict în urma căruia, trecînd înot Orinocul, în aceeași seară, se afundase în Guayana pînă în pădurile rîului Cuyuni care l-au adăpostit. Nici unul dintre prietenii săi cei mai intimi nu reușise să-i smulgă un cuvînt referitor la această înîmplare, știut fiind că era un lucru despre care nu se putea vorbi, și de aceea mărturisirea neașteptată produse o emoție respectuoasă, unanimă. Cultul față de mamă era, pe de altă parte, unicul sentiment blind și cu adevărat nobil al acelor suflete ursuze, și în tăcerea

pe care o păstrară toți vibrau fibrele lor ascunse cele mai curate.

Lui Marcos Vargas, în special, îi făcu o impresie adîncă. Păli, i se întunecară pupilele, îi tresăriră mușchii feței, aruncă deodată jos paharul pe care-l ținea în mîna dreaptă, o puse pe umărul lui Cúpira, îl apăsă cu căldură, în timp ce îl privea în ochi, apoi se depărtă de el cu o mișcare bruscă și ieși afară din adăpost... Și el era copil cînd sosise acasă vestea tragicului sfîrșit al fratelui său, acolo pe malurile rîului Vichada, și cînd o văzuse plîgînd pe mama sa, pe care o idolatriza, îi străbătu sufletul nevinovat ideea răzbnării pe care mai tîrziu avea s-o ducă la bun sfîrșit, în noaptea de la Tumeremo.

Sute, care își lăsase în tăcere mîna dreaptă peste aceea ce-i apăsase umărul, rămase privindu-l în tăcere cum se îndepărta de grup și tot așa cei doisprezece oameni din jurul lui, pentru care acum Marcos Vargas nu mai era omul de nimic privit cu neîncredere și dispreț, ci, cum și-o spuneau toți în sinea lor :

— Un bărbat între bărbați !

Păreau că împărtășesc aceste sentimente și cauciucarii care se alăturaseră de curînd oamenilor lui Cúpira, în afară de șeful lor, un mulatru încruntat, care, cu toate cele petrecute, zîmbea disprețuitor, cu privirea aspră pironită la paharul pe jumătate plin de rachiu.

Sute îl observă cu coada ochiului și zîmbi la rîndul său. Între acești doi bărbați exista o luptă latentă, nu din pricina ciocnirilor obișnuite, ci datorită unei rivalități secrete în disputa pentru trufașa stăpînire a pădurii pe care o exercita deja Cúpira cînd apăru celălalt pe acolo. Se purtau ca niște prieteni și nu pierdeau ocazia să se apropie unul de altul, se supravegheau reciproc : Sute așteptînd clipa în care celălalt s-ar hotărî să-l înfrunte, iar acesta amînînd lovitura perfidă care să-i aducă hegemonia feudei... Acum zîmbeau amîndoi în sinea lor întunecată.

Deodată Cúpira luă o atitudine semeață și, cu străfulgerare îngrijorătoare în privirea-i felină, ridică glasul energic, autoritar :

— Nu te întoarce cu spatele, Marcos Vargas.

Acesta se răsuca brusc, gata la orice ; dar înțelese îndată că Sute Cúpira nu era împotriva lui, fiindcă acesta îi spuse :

— Dumneata n-ai de unde știi dacă nu se află pe aici vreunul căruia să-i placă lovitura pe la spate. Apropie-te încă puțin ! Lasă-mă să-mi spăl ochii care mi s-au murdărit, privind fața unui om pe care nu-l bucură ceea ce merită respect. Și fiindcă sîntem pe acest teren — și nu degeaba ! — să ne povestim toți cum s-a întîmplat prima noastră ciocnire cu Canaima, care ne-a adunat aici, să ascultăm însă acum și povestirile celorlalți.

Și adresîndu-se celui care provocase această explozie, cu zîmbetul lui disprețuitor, spuse :

— Începe dumneata, Correo de Oro¹ ! Dă-i drumul la a dumitale.

Se încruntă și mai mult omul cel ursuz, căci pentru prima dată îndrăzneala cineva să-i arunce în față o astfel de poreclă, aluzie la bănuiala că participase la asasinatul unui curier de aur de la minele Callao, care cu ani în urmă își găsise moartea într-o ambuscadă, fără ca autorii crimei și ai furtului să fie descoperiți.

— Eu am un nume al meu, Cúpira, protestă acesta, cu minie, și dumneata îl cunoști.

Cúpira aruncă jos paharul pe care tocmai îl ducea la gură și replică, împingînd în același timp cu mîna la o parte pe Caicareño, așezat între ei.

— Închipuie-ți însă că l-am uitat și am să spun așa cum vreau să mi-l amintesc.

Marcos Vargas se înapoie agale la adăpostul de palmier ; oamenii lui Cúpira și cei ai rivalului său nu mai aveau pahare în mîna dreaptă și erau împărțiți în două grupuri ; însă cel care zîmbise nu profită de ocazie, ci doar păli atît cît îi permitea pielea lui de mulatru. Văzînd acestea, Cúpira exclamă :

— Ah, drace ! Avem un cameleon ? Prietenul și-a schimbat sîngele cu apă murdară, și eu cu ăsta nu-mi umplu caltaboșii.

¹ Curier de Aur.

Nici chiar după asta nu s-a hotărît Correo de Oro. Felul lui nu era de a înfrunța pe față. Dădu din umeri. Va găsi el timp și prilej mai potrivit. Și îndreptându-se spre cauciucarii lui — care, de altfel, poate că nu-i erau atît de devotați cum îi erau lui Cúpira cei doisprezece apostoli ai săi — făcu semn din cap arătîndu-le drumul retragerii pe unde el o și luă înainte. Cu desaga în spinare, înăuntrul pădurii, în șir indian...

Sute îi urmări cu privirea, zîmbi din nou și apoi îi spuse lui Marcos Vargas :

— Prietene, iartă-mi această neplăcută clipă, dar trebuia să sparg buboiul ăsta.

Tarangué

În partea de jos a râului Cuyubini locuia o comunitate de indieni *guaraunos*, cunoscuți sub numele de *mañoqueors*, fiindcă singurul lucru pe care-l cunoșteau era cultivarea maniocului, din care scoteau alimentul lor de bază și apoi *bureche* sau *yaraque* cu care obișnuiau să se îmbete ca să celebreze sărbătorile lor, cu dansuri primitive la care lua parte întreaga comunitate, zile și nopți în șir, pînă cînd îi biruia oboseala sau îi doboră beția. În zilele acelea celebrau una dintre sărbătorile la care obișnuiau să participe toți indienii din vecinătate, de la o depărtare de mai multe leghe de jur împrejur. Sute Cúpira îl invitase pe Marcos Vargas să meargă să asiste și el.

— Este un spectacol ciudat, îi spusese, care o să te lămurească o dată pentru totdeauna asupra indianului. Se numește dansul lui *ñopo* și de asemeni dansul indienei Rosa. Odată l-am auzit spunînd pe unul dintre inginerii comisiei geodezice care trasa prin pădurile astea hotarul cu Guayana engleză, om de altfel cunoscător al obiceiurilor indigene, că acea Rosa poate să fi fost o *cacica* din vremurile stăpînirii șefilor de trib indieni la care s-au întors băștinașii, aproape din întreaga Venezuelă, după regimul misionarilor, care cu siguranță nu le-a folosit la nimic bieților indieni, decît

să-l urască mai mult pe *racional*. Cuvîntul numitului inginer avea autoritate.

Într-adevăr, acei *guaraunos* se găseau acolo în plină barbarie, dacă nu complet sălbatici, așa cum sînt toți băștinașii din Venezuela care, sub regimul feudal sau al misionarilor, n-au făcut decît să piardă din vigoarea și prospețimea însușirilor lor naturale, supuși, ca salahori inconstienți, la o muncă străină de necesitățile lor, pe care n-o puteau înțelege și a cărei tehnică, dacă se întîmpla să existe vreuna, nu i-a învățat s-o cunoască. Indianul care a pietruit drumul călugărilor, năpădit acum de scaiul-dracului și la marginea căruia a înfipt *piatra scrisă* ce n-avea să-i jaloneze mersul liber, fiindcă el umblă în direcția dictată de instinctul său pe potecile făcute de *váquiro*. Indianul pus să frămînte lutul din care s-au făcut cărămizile călugărilor pentru mănăstirea misiunii, în timp ce el continuă să-și ridice *churuata* tot așa cum au făcut-o strămoșii săi înainte de a apare pe acolo cuceritorul alb. Indianul *guaraúno*, care în dialectul său îl numește pe omul civilizat *niborasida* — ceea ce înseamnă om rău — sau în spaniolă, spune despre venezuelan în felul său : „*Sorano maruco*, furînd femei, culcîndu-se în livadă“. Fiindcă, dacă numai asta i-a adus colonia, încă și mai puțin i-a dat republica.

Erau de față și femeile, urîte, cîrne, cu fruntea teșită și sinii moleșiți, cu *uarruma* și cu o cîrpă mică de fibră grosolană care le acoperea părțile rușinoase, în timp ce bărbații și le acopereau pe ale lor cu șorțul ; purtau și un cerculeț de pene pe cap. Erau de statură mică și disproporționată, avînd toracele dezvoltat excesiv în detrimentul părții inferioare a corpului, din cauza mînuirii continue a vîslei, ei fiind așezați pe fundul luntrei în care își petreceau cea mai mare parte a timpului pescuind. Femeile scosese ră oalele cu *bureche* ce avea un miros acru și neplăcut, iar bărbații în jurul lor, golind tigvele una după alta, se pusese ră pe beție. Șeful tribului nu era de față, existînd obiceiul ca în timpul sărbătorii să lipsească din cătun, și îl înlocuia muzicantul, care îndeobște era cel mai bătrîn din comunitate. Se apropia momentul începerii dansului,

la apusul soarelui, cînd apărură Sute Cúpira și Marcos Vargas, însoțiți de Caicareño și de un altul dintre cei doisprezece, poreclit Aceituno. Și nu a lipsit din grupurile neîncrezătoare cuvîntul *niborasida*.

Le-au ieșit în întîmpinare, oferindu-le *bureche* și *ñopo*.

Ñopo sau *yopo* este un praf negricios extras dintr-o anumită plantă ierboasă care, absorbit în felul tutunului, produce ciudate efecte halucinante; vrăjitorii indieni îl folosesc cînd trebuie să-și îndeplinească rolul de ghicitori, iar amestecat cu băuturi fermentate, *yaraque* sau *bureche*, produce o beție delirantă și bestială.

Sute acceptă *bureche*, însă refuză *ñopo*, spunîndu-le în dialectul lor :

— *Oco cacatuja*, ceea ce înseamnă : avem.

— *Ato abitoja* ? (Dumneavoastră aveți ?) exclamară cei care le ofereau, bucuroși că le vorbise în limba lor.

Unul dintre indieni se apropie de Marcos Vargas, înconjurat deja de mai multe indiene, și-l examinează cu o impertinentă curiozitate caracteristică.

— *Ma cuareja mancatida*, îi spuse. Însă, dîndu-și seama că nu înțelege, recurse la spaniolă : Eu avînd fată. Eu oferindu-ți fată frumoasă dacă nefiind rău cu indianul și lăsîndu-l liniștit, dansînd indiana Rosa.

Sosiră apoi și alți *rationales*, administratori și șefii echipelor de peoni de la întreprinderea Ardavinilor situată prin apropiere, dintre care unii îl simpatizau pe Marcos Vargas din noaptea în care acesta și José Francisco își jucaseră clienții la zaruri ; însă pentru că Marcos răspunsese rece la saluturile lor și se depărtase imediat de ei, făcură cerc în jurul lui Sute, vădindu-și astfel admirația pe care semizeul slăbănog o inspira tuturor Bărbaților Puternici.

Începu să răsără luna plină, în timp ce soarele apunea. Era momentul să înceapă sărbătoarea prin care băștinașii comemorau speranța lor seculară de a se sfîrși dominația omului alb și de a reveni *tararana*, tribul puternic care va veni într-o zi, deși acest sens și

simbol ființează numai în adâncurile abrutizării în care lîncezește sufletul indigen.

Bătrînul muzicant stătea ghemuit, cu picioarele îndoite sub el, în mijlocul terenului neted și măturat din jurul bordeielor în care se depozitau roadele semănăturilor și ale *churuatei*, vasta locuință comună de formă circulară și cu acoperiș conic de paie, în interiorul căreia întreaga comunitate își ducea viața în promiscuitate; el agita aproape de urechea dreaptă o *maraquita*, unicul instrument care va ritma dansul și murmura, cu ochii închiși, dîndu-și parcă tonul:

— *Ñe! Ñe! Ñe!*

În jurul lui începu să se formeze cercul de bărbați și femei care aveau să ia parte la dans, inclusiv bătrînii slăbiți, după ce prizaseră *ñopo* și înghițiseră o bună cantitate de *bureche*, al cărui efect dublu nu avea să întârzie să se facă simțit.

Bătrînul muzicant lovi pămîntul cu mîna dreaptă, semnal așteptat de dansatori, și aceștia începură să se învîrtească în jurul lui, într-o cadență lentă și monotonă, ritmată de zornăitul barbar făcut de *maraquita* și cîntînd încet și uniform în cor, cu o intonație falsă și crescîndă:

— *Ja, ja! Ta biscó! Ja, ja! Ta biscó!*

Străinii zîmbiră. În materie de muzică și dans nu putea să existe ceva mai simplu: era numai un zgomot persistent și un pas de mers reținut, închis într-un cerc obsedant; și un cor rudimentar care repeta cu o supărătoare insistență:

— *Ja, ja! Ta biscó! Ja, ja! Ta biscó!*

Luna plină începu să strălucească în văzduhul încă luminos al zilei.

Ñopo înghițit și cel pe care îl ofereau acum dansatorilor, în pumni, Sute Cúpira, însoțitorii lui și cauciucarii Ardavinilor, să-l absoarbă în timp ce străbăteau neîncetat cercul, își producea efectul, și deodată fredonarea monotonă izbucni într-un cor de strigăte ascuțite, în timp ce privirile răspîndeau străfulgerări de desfrîu și trupurile începuseră să se răsucescă mimînd amorul bestial, scăldați acum de razele lunii victo-

rioase asupra crepusculului solar. Era prima fază a beției: dansul desfrînat, fără nici o artă, pur bestial.

— *Ja, ja! Ta biscó! Ja, ja! Ta biscó!*

Racionales rîdeau în hohote, în afară de Marcos Vargas pe a cărui față întunecată începeau să răzbată semnele vădite ale surdei furtuni mintale.

Caicareño și Aceituno treceau prin cercul dansatorilor oferindu-le prafurile diavolești. Indienii le sorbeau cu aviditate și acum pe toate trupurile se scurgea lichidul murdar, negru și vîscos al secreției nazale. Erau niște animale scîrboase care gîfiau și se răsuceau sub acțiunea bestială a prafului de *yopo*.

— *Ñe! Ñe! Ñe!*

Îngînarea fonfăită a bătrînului muzicant întetea ritmul simplu și frenetic, acompaniat de sunetul obsedant de *maraquita*.

Corul țipetelor desfrîmate începea să se preschimbe în gemete. Luna strălucea singuratică, înălțîndu-se în văzduhul nocturn. Acum corul intona:

— *Tarangué! Tarangué!*

Tribul dispărut. Cel care murise apărîndu-și pămîntul de oțelul și archebuza cuceritorului, cel care în noaptea înfrîngerii contemplant *churuata* incendiată... Cîțiva indieni plîngeau, cu acea ușurință extraordinară pe care-o aveau de a lăcrima... Și întregul trib izbucni într-un plîns zgomotos...

Era a doua fază a beției cu *yopo*. Dansul funebru și jelirea morților comunității și a celor dispăruți în noaptea veșnică fără lună. Strigătul lugubru se înălța impresionant în liniștea ce se așternuse peste pămîntul barbar și străvechi:

— *Tarangué! Tarangué!*

Racionales rîdeau în hohote, Marcos Vargas le arunca priviri fulgerătoare și rîsul de pe obrazurile lor se schimba în încruntare.

Erau abisurile negre ale nesfîrșitei tristeți indiene care se deschideau acum, adîncul chinuit al sufletului rasei învinse, jefuite și umilite, și o mare durere mîni-oasă, profund personală, răspundea în inima lui Marcos Vargas la invocația jalnică a lui *Tarangué*.

— *Ñe! Ñe! Ñe!*

Vocea muzicantului era acum un urlet tremurător. Beția intra în ultima sa fază : începea dansul războinic.

Un strigăt de mînie străbătu deodată corul plîngăreț. Îi răspunse un altul... Luna lumina scena barbară cu strălucirea ei halucinantă și împodobeza mizeria trupurilor murdare... Privirile deveniră furioase, și brutale urletele care reproduceau vechile strigăte de luptă, repetate acum de indienii umiliți și învinși, numai sub acțiunea prafului *yopo*. Vechile strigăte împotriva albului invadator pe care le uitaseră pînă și ecourile aceluia pămînt.

Și Marcos Vargas strigă :

— *Tararana!* (Tribul care se va întoarce.) *Tararana!*

Sute Cúpira se apropie de el întrebîndu-l :

— Ce s-a întîmplat, tinere ?

— A sosit timpul ca acești bieți indieni să scape de asuprirea dumneavoastră. Bandă de tîlhari care-i exploatați pe nedrept ! Dumneavoastră în fruntea tuturor !

Cúpira se dădu un pas înapoi și mîna-i dreaptă se repezi automat la revolver. Imediat însă își reveni și, privindu-l pe Marcos Vargas cu seninătate, murmură :

— Mulți oameni sînt morți acum pentru mai puțin, însă Sute Cúpira nu se războiește cu fiul celui pe care l-a văzut îndeplinindu-și marele jurămînt.

Spunînd acestea se îndepărtă, fără ca vorbele rostite să fi trezit vreun ecou în sufletul frenetic al lui Marcos Vargas.

Între timp strigătul pe care-l scosese Marcos de cînd era preluat de indienii îmbătați de *yopo* și, printre țipetele asurzitoare, nu se mai auzea vocea muzicantului.

Deodată dansul se întrerupse, bărbații se aruncară unii asupra altora, în timp ce femeile părăseau locul fugind să se adăpostească în *churuata*.

Se luptă, se zbat, trupurile pline de bale scapă din mîinile care încearcă să le apuce, pînă cînd cad în sfîrșit extenuați și se rostogolesc pe pămînt, întreaga adunare de indieni formînd o masă murdară care gî-

fiia. Trupul muzicantului bătrîn și moleșit este o bucată de carne care nu mai mișcă ; din mîinile lui se rostogolește *maraquita* și ea nu mai sună.

Pe fața întunecată a lui Marcos Vargas e întipărită o expresie de decepție. Rebeliunea delirantă nu s-a îndreptat contra lui *racional*, contra asupritorului nedrept. Și murmură surd :

— *Tarangué !*

Strălucirea spectrală a lunii lumina mormanul de trupuri biruite de acțiunea dezumanizantă a prafului de *yopo*.

XIV

Furtuna

După opt zile de absență s-a întors la stațiunea de pe Guarampín, influența fascinantă a pădurii fiind intensificată de oboseala călătoriei.

Dar nu numai el suferea efectele stranii ale pădurii, și nu toate erau aberații ale minții. Fenomenul era supus și cauzelor naturale, căci toate ființele vii care populau pădurea îl încercau într-un fel oarecare.

Se apropiase sfîrșitul anotimpului ploios și de mai multe zile domnea acel repaus pe care și-l iau ploile înainte de a se dezlănțui în violentele averse finale ale iernii tropicale. Acalmii enervante și prelungite, în timpul cărora liniștea codrului nemișcat era încărcată de prevestiri amenințătoare, făceau de nerespirat aerul saturat de emanații vegetale, turburătoare, și, deasupra imensului condensator al pădurii, se aduna electricitatea descărcărilor de cataclism care aveau

s-o zguduie pe neașteptate pînă în cele mai adînci rădăcini.

Animalele o presimțeau și dădeau semne de neliniște. Păsările se așezau tăcute pe ramuri și își oboseau aripile în scurte zboruri speriate, cînd pe o ramură cînd pe alta; turme migratoare de pachiderme *văquiros* treceau deseori rîul și uneori erau văzute oprindu-se brusc din mers, adulmecînd aerul și apoi luînd-o la fugă, în afara drumului obișnuit, de-a curmezișul pădurii. Maimuțele se întorceau, pe înserat, în liniște, la culcușurile lor obișnuite și în timpul nopții nu înceta strigătul strident al *arañamonei*.

Înșiși indienii, la care instinctul este o antenă sensibilă, se arătau acum mai rezervați ca de obicei și deseori schimbau între ei priviri încărcate de o așteptare superstițioasă, ca și cum natura le-ar fi devenit deodată de neînțeles și amenințătoare.

Pentru cauciucari fenomenul prezenta un aspect ciudat. Aspra muncă istovitoare, așteptarea continuă a pericolului mortal care-i pîndea la tot pasul și influența dezumanizantă a singurătății sălbatice — acum accentuată de influența meteorologică — dădea acelor oameni o stare mohorîtă, caracteristică pădurii, o oarecare frenezie în cruzime, nu exaltată și înflăcărată ca aceea pe care o pot da spațiile deschise, ci, dimpotrivă, îngrozitor de calmă, venită din adîncimi bestiale. Crime și monstruozități de tot felul, povestite și comentate cu o minuțiozitate sadică, constituiau aproape exclusiv tema conversațiilor lor, și cînd erau singuri își întrebuițau orele libere în brutala plăcere, calmă, de a tortura lent și atroce insectele și micile vietăți inofensive pe care le prindeau în acest scop, smulgîndu-le aripile, străpungîndu-le ochii, sfîșiindu-le cu răbdare, atenți la cele mai mici manifestări de suferință animală, în timp ce pe fețele lor se împietrea o îngrozitoare insensibilitate. Și mulți dintre ei ajungeau cu aceste experiențe amintite pînă la propria lor persoană, făcîndu-se inapți pentru muncă, pricinuindu-și răni sub pretextul de a scoate ghimpi sau a extirpa căpușe sau

viermi de pădure pe care le înșămînțau sub piele anumite muște ale căror larve cresc în carne vie. Era poate și efectul demoralizant produs de moartea lui Encarnación Damesano, îngrozitoarea lui mutilare inutilă ; însă era și furtuna elementelor inumane pe care le dezlănțuia Canaima în inimile oamenilor.

În sfârșit, la întoarcerea sa în stațiune, Marcos Vargas află vestea că pe malul opus al Guarampínului începuseră să se audă acele țipete misterioase despre care vorbeau cauciucarii cei mai vechi din întreprinderea Vellorinilor și a căror existență fusese confirmată, într-un fel oarecare, chiar de cuvintele contelui Giaffaro.

Asemenea strigăte, în liniștea sălbatică de la miezul nopții, păreau mai mult urlete bestiale, vaiete de spaimă animalică și dădeau prilej cauciucarilor de pe malul opus să-și satisfacă înclinarea morbidă spre cruzime și monstruozitate, lăsându-se în voia presupunerilor delirante.

„Contele Giaffaro își face cura“, se gîndea Marcos Vargas, și pentru a cerceta în ce putea să conșteia acest lucru și dacă într-adevăr așa era, vrînd să descifreze enigma pe care n-o dezlegase nimeni, trecu din nou Guarampínul.

Găsi casa închisă. Înăuntru se auzeau pași agitați care se apropiu și se îndepărtau ; nu i se deschise însă ușa și nici nu i se răspunse la chemări.

În preajma ei și cu o expresie îngrozită se aflau servitorii indieni. Se apropie, stătu de vorbă cu ei și din cuvintele pe care reuși să le smulgă află că Giaffaro trecea printr-o criză acută de tăcere, poate o rafală de demență periodică, în timpul căreia, în spatele ușii încuiate cu cheia se auzea cum umbla de colo pînă colo prin toată casa zi și noapte.

— Canaima în capul lui *racional*, i-au spus indienii. *Racional* mergînd mereu. Mergînd mereu.

La întrebările puse în legătură cu strigătele misterioase, se priviră unii pe alții fără să răspundă.

Ascultă atent pașii aceia al căror ritm neregulat, cînd lent cînd frenetic, evoca figura torturată a contelui Giaffaro, cu ochii bulbucați și cu mișcarea mecanică și continuă a capului, turburat poate pentru totdeauna

de răul de pădure. În acel moment se temu și pentru capul său.

Trecu din nou Guarampínul, dar nu se îndreptă spre stațiune, unde subalternii săi apropiați își petreceau repausul duminical jucînd cărți.

Către mijlocul după-amiezii, sub zăpușeala care domnea și care făcea ca de plumb atmosfera saturată de electricitate, pădurea cu copacii nemișcați se odihnea în liniștea așteptării. Se afundă în ea pe o potecă îngustă și dreaptă.

— Unde vă duceți, domnule Marcos ? îl întrebă un peon dintre cei care se aflau acolo, la începutul potecii, așezați pe trunchiul bătrîn al unui copac prăvălit, stînd cu capul în jos fără să schimbe o vorbă. Și cum nu obținu răspuns, adăugă : Să nu vă depărtați mult. Vedeți că lucrurile nu stau prea bine, pe aici, prin pădure.

Plutea ceva straniu, într-adevăr, înăuntrul pădurii mute. O lumină neobișnuită, aproape fosforescentă și în același timp palidă, făcea să strălucească în chip ciudat verzele fraged al copacilor care mărgineau poteca, iar aceasta se afunda în depărtare dînd perspective halucinante. Pretutindeni viața animală lipsea cu desăvîrșire, și de aici provenea de altfel și impresia, obișnuită pentru Marcos Vargas, care și pusese stăpînire pe spiritul său : impresia că avea să-i apară în fața ochilor, răsărind chiar din mijlocul singurătății, în depărtarea sugestivă, o ființă nouă, ceva mai puțin sau ceva mai mult decît un om, spiritul pădurii încarnat într-o formă de neînchipuit, opera puterilor formidabile care nu epuizaseră încă seria creaturilor posibile. Aceasta i se întîmpla mereu, mai ales duminica după-amiază, în fața unei priveliști oarecare ; însă acum aberația, în adîncul căreia stăruia poate vreo emoție religioasă din copilărie, în afară de faptul că găsea spiritul propice, izvora dintr-o cauză oarecum obiectivă : în liniștea aceea înăbușitoare se simțea prezența unor forțe neobișnuite, pe punctul de a se dezlănțui.

Merse un timp în întîmpinarea întîlnirii iminente. O oră, două, poate numai cîteva clipe ; poteca îngustă, lungă și dreaptă dispărea la cele două capete în abisu-

rile verzi ; spațiul care se întindea în urma lui putea foarte bine să nu fie decît o iluzie produsă de lumina ciudată care făcea să pălească pădurea.

De o parte și de alta, pădurea se întrerupea pe neașteptate și te cuprindea amețea la afundîndu-ți privirea printre nenumărații copaci neclintîți ai luminișului... Îl se păru că cineva fluiera chemîndu-l de acolo, dinăuntru. Se opri, privi împrejur... Era la încrucișarea a două drumuri la fel de înguste și de drepte și nu știa pe care din cele patru poteci trebuie să apuce, care era aceea pe care mersese. O neașteptată uitare de sine îl lăsase acum la bunul plac al pădurii fascinante... Alese la întîmplare, lăsîndu-se în voia imensei desfătări care-l cuprinsese o dată cu teama de a se rătăci. Era prima senzație de frică pe care o încerca, abisurile spaimei îl atrăgeau acum.

Mai merse o bucată de vreme prin întinderea nemăsurată fără punct sigur de reper... Ceva filfii în atmosfera liniștită. Crezu că fusese un fulger precursor al furtunii iminente și așteptă tunetul cu o neliniște de neînțeles ; pădurea continua însă să fie cufundată în tăcere, de data asta înspăimîntătoare... Aerul devenea încetul cu încetul de nerespirat... Miile de pupile uluite de ciudata fosforescență îl contemplau din fiecare frunză, de pe toate ramurile pădurii... Grăbi pasul. Îl încetini imediat pînă ajunse să fie foarte lent. Îl apucă pe neașteptate teama să nu se oprească fără să vrea și pentru totdeauna și porni iar cu pas normal, spunîndu-și cu glas tare :

— Încă nu.

Apoi rîse în hohote și-și spuse din nou :

— Firește, n-am luat-o în serios că mă pot preface în copac !

Și se întoarse să privească roată în jur, pe unde s-a dus sunetul rîsului său rătăcit. Nu-l descoperi însă prin toată întinderea înconjurătoare.

Deodată se opri, aproape de o *tarimba*, surprinzînd o scenă monstruoasă.

Ghemuit afară din *tarimba*, lîngă o piatră unde tocmai își ascuțise tăișul machetelui, unul dintre cauciucarii săi care locuia pe acolo se pregătea să-și mutilize

degetul arătător de la mîna stîngă, ca să scape de junghiurile pricinuite de un vierme cuibărit în buricul degetului tumefiat și purulent. Îl ținea sprijinit pe un lemn, în timp ce cu dreapta ridica arma ascuțită, înălțînd-o și coborînd-o de mai multe ori, de fiecare dată mai aproape de degetul care se afla deja pe altarul zeului frenetic care turbura toate mințile. La această operație asista atent, impasibil, tovarășul său de *tarimba*, din hamacul în care se lăsase în voia răgazului duminical. În jurul lor pădurea neprietenoasă își mărea întinderea pentru strigătul barbarei jertfe.

Se repezi să-l oprească, însă cu un acces de mînie care pentru prima dată punea stăpînire pe el. Dezarmă mîna sîngeroasă, nedîndu-și seama că privirea pe care cauciucarul surprins o ridica spre el era expresia nebulniei iresponsabile și înălțînd machetele la rîndul său izbi, fără să-i dea răgaz, drept în spatele omului ghemuit, care se prăvăli la pămînt, chiar acolo, zvîrcolindu-se de durere, fără a scoate un geamăt sau un cuvînt de protest, și apoi se năpusti asupra spectatorului impasibil, uluit în fața spectacolului acelei furii ce n-o văzuse manifestîndu-se niciodată pînă atunci și îl pedepsi în același fel, complet orbit, cu pupilele negre de obicei luminoase preschimbate de furie într-un negru de cărbune. Și toate astea se petrecură fără nici o vorbă, sub acoperișul acelei *tarimba*.

Îi mai scăpărau încă de furie ochii negri cînd, departe de *tarimba* singuratică, se întorcea pe poteca îngustă și dreaptă. Nu mai lucea acea lumină halucinantă. Întunecimi livide se strecurau prin pădure, și din adîncurile tăcerii îndepărtate izvora o rîmă ne-deslușită care producea impresia turburătoare a unui zvon imens.

Se opri să asculte, să se asigure de realitatea acelei impresii care reînvia în mintea lui frămîntată și trează un coșmar al copilăriei sale, deosebit de apăsător și de neînțeles, pe care îl trăda întotdeauna în prezența unui lucru extrem de mărunț și totodată imens, fără

să poată niciodată să precizeze ce era. Dar acest lucru se petrecea acum în realitate, în afara lui, și el își dădu seama că era furtuna care se apropia.

Observă că pădurea era înfricoșată. Trunchiurile copacilor se acoperiseră de o paloare spectrală în fața întunericului zilei care înainta printre ei, iar frunzele tremurau pe ramuri fără ca aerul să se miște. Se simți superior ei, eliberat acum de sub influența ei fascinantă, fiara interioară dezlănțuită de curînd în sufletul lui fiind dornică de luptă aprigă, și îi vorbi astfel :

— E furtuna. Vine împotriva noastră, dar numai tu te temi de ea.

Își scoase pălăria și o aruncă, își desfăcu cămașa rupînd nasturii, își umflă pieptul, ridică fruntea, își cadență mersul într-un ritm de marș trufaș. Apoi se descălță și se dezbracă complet, lăsînd la marginea drumului îngust și verde tot ce putea să desfigureze omul izolat în fața furtunii elementare, și părăsînd drumul cunoscut de întoarcere o luă pe prima potecă ce-i ieși în cale și se afundă în pădurea încîlcită în întîmpinarea furtunii. Dorea să-și măsoare puterile cu natura dezlănțuită și din toate cîte le învățase printre oameni, ducea cu el o singură învățătură : cuvintele contelui Giaffaro prin care-l sfătua să aibă o viață intimă ermetică și o supapă de eliberare la strigătul lui Canaima.

Sporea paloarea copacilor, se înfiorau toate frunzele, fără cea mai mică adiere a aerului. Măruntul zvon îndepărtat, mugetul surd al abisurilor tăcerii se transforma într-un imens zgomot și se apropia clipă de clipă... Dar era încă liniște în codrul turburat, o liniște din ce în ce mai densă, de îngrijorare stăpînită, în timp ce mugetul surd înainta apropiindu-se de el și încolțindu-l.

Și brusc se topi în întregime sub detunătura unui trăsnet, laolaltă cu fulgerul orbitor și cu tunetul asurzitor. Se clătinară nenumăratele coloane, trosniră cupolele verzi, se involburară lividele întunecimi ; de sus, uraganul, despletind frunzișul încîlcit pătrunse în spirală vertiginoasă prin pădure, înălță o trombă de frunze uscate, se învîrți în jurul omului gol, șuierînd, hăulind,

urlînd, apoi se rupse în sute de vârtejuri mici care se împrăștiară în toate direcțiile. Și se porni ropotul ploii.

Apa ! Pe frunzișul culmilor răsuna zgomotul vârtejurilor nenumărate care se urmăreau și se întorceau pe neașteptate unele împotriva altora pe căile potrivnice ale vîntului, încovoid codrul împletit. Lovea frunzișul ud, șiroia pe trunchiurile copacilor, străbătea pînă la rădăcini, umplea rîpele, năvălea în viroage, mugea în chei, biciuia amarnic și arzător trupul omului gol.

— Ce-a fost ? Este sau nu este ?

Era Marcos Vargas cel cu strigătul trufaș în fața primejdiei, cu sufletul înflăcărat în fața forței suverane, din nou ca și mai înainte, vesel și plin de încredere.

Vîntul ! Uraganul mugind care mătura codrul rûpînd crengile, imensul bucium care vuia printre funiile lianelor, șuieratul strident pe tăișul frunzei, gîfîitul năvalnic împotriva hățișului tîrîtor și strigătul de spaimă care sugruma gîtul rîpei, și din nou tromba... Își încheștează gheara în jurul copacului, îl zgîlție cu furie neîmblînzită, îi desparte rădăcina subterană, îl smulge din rădăcină și îl prăvălește pe pămîntul răsunător... Valul sufocant al răsufării lumii înfuriate dilata plămîinii omului cu capul sus.

— Ce-a fost ?

Și nu înceta să înainteze, cu capul arzînd în mijlocul uraganului.

Trăsnetul ! Plesnitura fulgerătoare a cerului de-a curmezișul codrului sfișiat, zigzagul liniei luminoase care se sparge în pumnul mîinii și se împrăstie aprinzînd spațiul larg. Trosnetul scînteii care despică copacul din vîrf pînă la rădăcină, însămintarea focului pe pămîntul scurmat și găurit de fluidul orbitor, filfiitul gigantic al fulgerului strălucitor, violenta sclipire bruscă ce se topește într-alta și se prelungește vibrînd. Și ochiul omului cutezător în fața elementului grandios.

Apa și vîntul și trăsnetul și pădurea ! Strigăte, mugețe, vaiete, răgetul brutal, asurzitoarea răzvrătire. Munți de tunete rostogolite care se năruie în abisurile nopții neașteptate, fulgerul magnific, rafala dementă, răpăitul zgomotos al ploii, pămîntul zdruncinat de prăbușirea uriașului copac, imensa pădure, livadă ea însăși, sorbită

de întunericul beznă și mica inimă a omului, senină în fața furiilor împinzite în jur.

— Este sau nu este ?

Rădăcinile cele mai adânci ale ființei lui se afundau în pământul furtunos, furtună era și în bătaia singelui său din vine, cea mai intimă esență a spiritului său făcea parte din natura elementelor întăritate și în spectacolul impunător pe care îl oferea acum pământul satanic se regăsea pe sine însuși, om cosmic, fără istorie, reintegrat în cursul inițial pe marginea abisului creator.

Era acolo, în adâncul intimității firii, unde trebuia să apară acel neobișnuit locuitor al unui pământ clocoțind în vîltoarea din care aveau să iasă apa, vîntul și trăsnetul. Și apăruse deja, într-adevăr, în furtuna miniei ce-i înnegrea pupilele. Minie, furie !... Astfel trebuie să fie el împotriva nedreptății pe care n-o îngăduie optimismul inimii generoase !

Ploaia îi biciuia fața, tot trupul său era o stîncă de care se izbeau valurile vijeliei, uraganul îi umplea plămîinii cu suflul lumii sălbătice, și fulgerul îl îmbracă pentru o clipă într-un veșmînt magnific. Îl înconjura trăsnetul, dîndu-i să respire esența aerului și îl învăluia în aura înflăcărată a fluidului său și în apoteoza bubuitului uriaș, cădeau în jurul lui copacii cu rădăcini putrede sau plăpînde, dar picioarele lui sigure rămîneau înfipite liniștit pe pământul cuprins de zvîrcolitură. Era locuitorul singuratic al unei lumi cutremurate de convulsii abisurilor creatoare, și mîndria puternică a deplinei regăsiri îl făcea să-și înalțe glasul naiv printre zgomotele mărețe :

— Pe aici merge Marcos Vargas !

Vaiete, pocnete, detunături. Enorma bestie neagră pălea mugind sub biciul fulgerător care-i plesnea coastele. Pădurea trădătoare care-l omorîse pe Encarnación Damesano în clipa lui cea mai fericită, pădurea vrăjitoare care pusese arma tăioasă în mîna dreaptă a omului aplecat să se mutilizeze. Cum strălucea acum arma ridicată de brațul răzbnător al furtunii !... Așa pedepsea, nu pe oamenii din *tarimba* singuratică, ci pe acel spirit al pădurii ce duce la pierzanie și care pusese

stăpînire pe ei... gemete, trosnete și fulgerul impunător, și vîntul mugind.

Se clătina trunchiul unui *palodehacha*, căruia o sută de ani i-au trebuit să crească, alți o sută ca să se ridice deasupra vîrfurilor celor mai înalte, snop de coloane împletite cu liane sălbatice. Căzu cu un formidabil bubuit...

Marcos sări peste uriașul învins și își urmă drumul, agale, pe poteca îngustă și dreaptă, luminată de furtună.

Dar poteca se opri, pe neașteptate, în fața pădurii încîlcite, în timp ce furtuna își mărea furia, răsucind copacii, răcnind, mugind, un trăsnet urmînd altuia, ca un singur fulger imens.

Să se înapoieze? Să aștepte? Adăpostul dens al tufișurilor de copaci însemna aproape moarte sigură, iar în luminișul deschis de cei care căzuseră, furia vîntului și violența ploii erau de nesuportat... Se încredință soartei sale inevitabile și se adăposti sub ramurile mari ale unui dud uriaș care se desprindea din pîlcul de arbuști.

Dar uraganul se năpusti asupra lui să-l înăbușe și să-l alunge din adăpostul ce-l apăra de potop, iar el întorcîndu-i spatele, și vîntul căutîndu-i fața, au înconjurat timp îndelungat trunchiul neclintit, gros, lat ca un zid. Urla haita neagră de cîini încolțind omul îmbrăcat în lumina scăpărărilor, și începuse să pună stăpînire pe inima senină și veselă furia dementă.

Dar cînd să-și schimbe locul, să înfrunte cu obraz temerar rafala care-i tăia respirația, călcă pe ceva moale care tresări și gemu. Se aplecă spre acest ceva.

Era o maimuță *araguato*, mică, înțepenită de frig, nemaiavînd instinct sălbatec, numai spaimă, cu suflet elementar. Se lăsă prinsă și se ghemui scîncînd, tremurînd, la pieptul omului care-o ridică în brațele sale.

— Noroc, rubedenie! exclamă Marcos Vargas. Ce ți s-a întîmplat? Ți-au răsturnat culcușul? Și rudele tale ce-au pățit? De ce te-au lăsat singură?

La lumina fulgerelor, privirea micului animal, răspunzînd zîmbetului omului, se umaniza arătînd recu-

noștință pentru ocrotirea ce i-o da pieptul puternic și mîngîierea cuvîntului prietenos față de teama și rătăcirea sa. Și așa au stat multă vreme omul și animalul în fața naturii înfuriate. În fața lor, într-un luminiș al pădurii măturat de furtună, se ridica singuratic un *caracali*. Copac falnic, voinic, rămuros, înalt, făptura unui sol bogat, cu pămînt mult și adînc în jurul rădăcinilor sale.

Acolo era centrul furtunii, prada cea mai de jinduit pe care și-o disputau elementele dezlănțuite. Una după alta, îmbelșugate trombe de apă se izbeau de pădurea aceea de ramuri viguroase, uraganul îl împrejmuia răsucindu-i-le, dar se frîngeau de grumazul vînjos sforțările ghearei încleștate, iar fulgerul lumina lupta titanică. Se zbătea gigantul despletit, mugea comunicînd pămîntului tremurul furiei sale. Trăsnetul îi da uneori tîrcol, dar nu îndrăznea să-l doboare. Era frumoasă făptura aceea dragă pămîntului, și, în fața suveranei frumuseți, tăișul spadei, care arunca flăcări, se preschimba pe de-a-ntregul în lumină ca să-i dea strălucire. Crîncenă a fost și lungă lupta, iar elementele au obosit de-a lungul ei.

Furiile se domoleau treptat. Trăsnetele începură să nu mai fie atît de dese, și tot mai lungi erau răstimpurile între fulger și tunet. Ceda violența ploii, mai puțin năvalnice și mai rare erau vîrtejurile de apă care se dezlănțuiau împotriva frunzișului copacului *caracali*; uraganul își găsise pînă la urmă un drum și acum se retrăgea într-acolo, satisfăcut de prăpădul făcut, călîcînd în picioare pădurea pe unde trecea.

— Îmi pare că scăpăm acum de asta, rubedenie, spuse Marcos Vargas mîngîind maimuța. Este prima furtună la care asisti? Mai ai poftă de alta?

Mica lighioană tremura și se ghemuia și mai mult, căutînd căldura pieptului prieten, iar Marcos Vargas simțea că era plăcut, după ce se regăsise pe sine însuși, puternic, în mijlocul furiilor satanice ale furtunii, să descopere că este și ocrotitor din simplă bunătate și generoasă blîndețe.

Furtuna se îndepărta. Tunetul mugea ostent, ploaia cădea blajin, vîntul suspina. Se odihnea și copacul singuratic, bătut de uragan, dar tot falnic; prin nenumeratele poteci ale pădurii pedepsite, liniștea se întorcea la adăposturile ei obișnuite, cu toată încrederea... Cînta și colibriul de munte.

XV

Un suflet în delir

Prin arestarea generalului Miguel Ardavín, săvîrșită cu ajutorul serviciilor aduse autorităților de José Francisco, tradiționala autoritate exercitată de *caciques* primi lovitura de moarte.

Trecuseră mai bine de trei luni, și vărul trădător nu vedea încă marea recompensă la care aspira, iar dacă se bucura de libertate, amînîndu-se sau abandonîndu-se definitiv clarificarea crimei de la San Félix, a cărei victimă fusese Manuel Ladera, și dacă beneficia încă de partea lui de feudă, grație sprijinului și complicității noilor autorități care înlocuiseră pe cele devotate ardavinismului, era vădit că soarta îi era pecetluită, că steaua lui apunea fără să fi strălucit vreodată; în conducerea regiunii nu avea să mai aibă nici o trecere, iar prietenii, care mai înainte îl înconjurau, ca și pe Miguel, trecuseră de partea adversă și de acolo îl priveau peste umăr.

Confruntînd această tristă realitate cu visele de grandoare pe care le dezmierdase cu trei luni în urmă, reprezentîndu-și în imaginație pe Miguel mort iar el înlocuindu-l în hegemonia politică a regiunii, îl asaltau crize frecvente de furie sumbră și se deda, aproape zilnic, bețiilor sale furtunoase.

Acum nu-l mai întovărășea nici Juanifacia. Făcîndu-și suma cu cît se procopsise din neglijența lui față de portofelul doldora de bancnote în timpul inconștiențelor alcoolice, mulatra trăia acum în sfera vechilor ei ocupații, ca proprietară și administratoare dibace a unei anumite case, situată discret în împrejurimile Upatei, cu băuturi bune, mîncare acceptabilă, pe care o pregătea chiar dînsa pentru clienții ei distinși, și cu o pianolă pentru dans.

În mod invariabil, primul lucru pe care îl făcea José Francisco, cînd se îmbăta, era să alerge cu necazurile lui după dragostea Juanifaciei; însă cum ea nu mai vroia nimic de la el, întrevederile luau proporții de tragedie în cadrul grotescului.

— Sînt foarte nenorocit, exclama bețivul.

— Ce vorbești, băiete! Eu ți-am spus totdeauna că ești un nenorocit.

Mulatra știa bine, din instinct și din experiență, că ceea ce venea să caute Ardavin era mai mult acest comportament insultător, decît dragostea ei; însă nu-i refuza plăcerea sadică, fiindcă și ea se bucura intens, cînd îl vedea umilit, pînă într-atît încît de multe ori îngenunchea în fața ei, rugînd-o să-l pălmuiască.

Cu toate acestea, ea nu îndrăznea să meargă pînă acolo, căci în sufletul ei mai rămăseseră urme din respectul față de om, și această parte necoruptă se răzvrătea scîrbită la asemenea spectacol.

— Nu fii crudă, negreso! gema José Francisco, grăbit s-o înduioșeze cu mizeria sa morală. Tu ești singura făptură care, foarte curînd, o să-mi rămînă în viață.

— Te și văd stingher și singur, băiete. Te previn de pe acum. Eu nu sînt cum e cîinele care se întoarce și linge ce-a vărsat.

Și într-o zi, cu un accent de sinceră nefericire, îi spuse :

— Ai fi în stare să mă lași tîrît pe drumuri, cînd s-o întîmpla ceea ce presimt că se apropie?

— Altă vedenie, completată de omulețul și rachiul dumitale!

— Aceeași de totdeauna, însă sub altă formă : alt José Francisco Ardavín, care îmi urmărește pașii.

— Nu te-ai înșelat cumva asupra numelui ? Nu o fi murit Miguel în închisoarea unde i-ai ajutat tu să-l bage ?

— În închisoare ! exclamă José Francisco, delirînd deja. Miguel a murit în lupta de la Caujaral.

— Hm ! Ce Caujaral și ce luptă e asta ?

— Acolo s-au schimbat rolurile, Juanifacia. Caujaral a fost al lui José Francisco Ardavín, căruia pot să-i ia acuma tot, dar asta tot o să-i rămînă. El mergea printre gloanțe atacînd și, trecînd prin fața unei tabere în mijlocul cîmpului de luptă, văzui că acolo înăuntru era Miguel, care conducea lupta ! Și i-am strigat în gura mare : „Nu se luptă așa, lașule !“

— Bine, băiete. Să presupunem că toate astea s-au întimplat, dar nu fă atîta scandal, fiindcă aici nu e Caujaral. Și întoarce-te de la șarja aia, ca să iei o ceașcă de cafea și apoi te du pe unde ai venit.

La întoarcere, halucinația puse de-a binelea stăpînire pe el. De-a lungul mai multor nopți de insomnie se dăduse în mintea lui acea luptă în care el eclipsa prestigiul militar al vărului său, salvînd situația nehotărîtă prin șarja sa năvalnică în fruntea unui pluton de cavalerie care străpungea și distrugea rîndurile inamice, în timp ce Miguel, tremurînd de frică, îl admira uimit, apoi părăsea cîmpul decăderii sale neașteptate, mai înainte să se fi întors el de la asalt, victorios, pe spinarea calului său. De acolo venea fantasma temerară, acel José Francisco Ardavín cu uimitorul său curaj ; dar drumul de întoarcere era interminabil în acea iluzie a surselor triumfale care salutau trecerea sa prin șesul imaginar de la Caujaral... Înainta neîncetat, acum era aproape, acum se contopea cu adevăratul José Francisco, întocmai ca imaginile dedublate de beție, care se îndepărtau și se contopeau din nou ; însă voința ficțiunii îl readucea din nou la punctul de plecare, la momentul inițial al șarjei zgomotoase, și în acest du-te-vino, fără să ajungă vreodată, fantoma pierdea legăturile vitale și, în excesul amăgirii prelungite, se preschimba în umbră moartă.

Însă, așa cum se întâmplă cu imaginile dedublate de beție, care se despart una de alta, joacă în spațiu, se întregesc și se dedublează iarăși fără să se poată desluși care este cea iluzorie și care este cea adevărată, tot așa se întâmpla și cu sufletul său în delir, care nu mai știa dacă purta fantoma în trupul lui sau dacă plutea în umbra fantomei, din care cauză îl copleșeau acele presentimente, despre care îi vorbise Juanifaciei, de a se vedea tîrît pe drumuri, un simplu trup rătăcitor. Și ca să se ametească, se deda din ce în ce mai mult bețiilor furtunoase.

Apoi, după ce ele treceau, fără să-și amintească de acele halucinații, dar ca și cum ar fi iradiat din ele energii vitale întărite — cărbuni invizibili în întunecimea unde fusese jărat — venea euforia unei idei exagerate despre el însuși și, simțindu-se în culmea puterii, axa vieții politice a regiunii, se lăsa legănat de visul de grandoare, cu nerușinatele laude ale adulților săi care-i mai rămăseseră și pe care-i răsplătea cu generozitate fără frîu, așa încît era destul ca acest lucru să dureze nițel mai mult ca să se ruineze în scurt timp.

Dar nu putea să țină mult o asemenea orbire euforică, fiindcă înlocuirea politică se făcea radical, pînă la temelia economică a acelor *caciques*, și azi una, mâine alta, toate privilegiile celui de-al doilea născut începeau să treacă în mâinile celor care întorseseră roata, iar pe de altă parte, cei păgubiți de încălcările dinainte găseau acum deschisă calea legală a plîngerilor și un noian de cereri se revărsa asupra banilor adunați de el.

Și începea enervarea turbată și se aprindea iar jăratecul delirului, a cărui primă scînteiere era, întotdeauna, amintirea Maigualidei — întruparea a ceea ce ar fi putut să dobîndească José Francisco Ardaín, dacă ar fi fost alt om — durerea pricinuită de disprețul ei, oribilul amestec al dragostei frumoase și al furiei ucigașe. De aici începea ciclul, cu o rotire de fiecare dată mai frenetică: bătălia de la Caujaral, amăgeala trădării lașe și inutile a vărului său, patima alcoolului, spaima de prigonire și, de la primul pahar, obsesia

dragostei Juanifaciei, morbida plăcere de a se umili în fața creaturii celei mai de jos care putea să-l disprețuiască. Apoi, inconștiența absolută a beției bestiale, mocirla neagră.

Înapoierea

Ploile încetară, exploatarea cauciucului se termină, oamenii părăsiră pădurea și se înapoiară la oraș : prin El Miamo spre Upata ; prin El Dorado și Suasúa spre Tumeremo.

S-au încheiat socotelile. Au lăsat capul în jos și s-au scărpinat în chica lor păduchioasă peonii, care nu duceau decît datorii ; și-au încasat creditele lor cei care fuseseră mai muncitori și prudenți sau mai norocoși ; de acolo s-au dus să-i cheltuiască în cîteva ceasuri de chef și, pînă la urmă, toți se întorceau la gospodăriile lor dînd din umeri și spunîndu-și că în anul următor au să scoată mai mult cauciuc, au să cîștige mai mulți bani și n-au să-i mai risipească. Însă fiecare, într-un fel sau altul, tîra lanțul avansului, la capătul căruia era încheștată gheara șefului întreprinderii.

Socotelile lui Marcos Vargas au fost clare și îmbelșugate. Niciodată nu se scosese pe Guarampín atîta cauciuc, și nici nu se întîmplase ca toți peonii să aibă credite, fiindcă dacă datoriile duceau muncitorul la sclavie — și asta intra în calculele întreprinderii — totdeauna existau cifre pe care capitalistul trebuia să le treacă la pierderi, ca să-și asaneze cîștigurile. Însă ele nu erau nici înapoiate și nici primite cu plăcere.

Veștile de la el de acasă, pe care le găsisese acolo, erau îngrijorătoare. Scrisorile surorilor sale — sosite cu cîteva zile mai înainte la prăvălia lui Vellorini, de cînd se înapoiase de la Guarampín — îl anunțau că mamei lui nu-i merge bine cu sănătatea, ceva cu inima, după spusele medicilor care o consultaseră. Îi dădeau vestea aceasta prevenindu-l că doamna Her-

minia nu vroia să-l anunțe ca să nu se alarmeze degeaba și fără motiv. Aceste ultime cuvinte erau puse între ghilimele într-una dintre scrisori și în amîndouă se simțea consemnul matern de rezervă absolută în privința sentimentelor stîrnite acolo de întîmplarea nenorocită asupra căreia și Marcos păstrase tăcere absolută și care cu trei luni în urmă pătase un nume pînă atunci neîntinat de acte de violență. Primi una și de la doamna Herminia care fără îndoială fiind prima pe care i-o scria în acele trei luni începea așa : „După scrisoarea mea anterioară, care nu putea să primească răspuns...” Lungă, minuțioasă în vești despre tot ce se întîmplase în Bolívar în perioada aceea de timp, presărată cu glume ca să-l facă să rîdă, extrem de abilă în a nu povesti nimic despre ea însăși, nici despre boala ei, nici despre durerea morală pe care i-o pricinuisese, nici despre părerea de rău față de tăcerea ingrată pe care el ținuse s-o păstreze față de ea, atunci cînd se aștepta să fie mai intimă legătura lor sufletească. O scrisoare plină de amarăciune, deși în aparență era nepăsătoare și veselă.

Recunosc că o merita, văzu venind inevitabilul și trecu sever la predarea socotelilor sale.

În casa „Frații Vellorini” însă nu mai era acum domnul José cel care le primea. Tenul acela galben și obosit, firea morocănoasă și accesele de supărare proveneau de la vezica biliară, care de mult nu funcționa bine. Se învoise la călătoria în Europa, hotărîtă de Francisco, poate ca să se trateze ; și atît se atașase de pămîntul adoptiv, încît ca să nu-l părăsească, nici chiar pentru un timp, deveni ipohondru, își deranjă bila, se așeză în pat, își luă rămas bun de la pisica neagră cu ochi verzi și rămase acolo pentru totdeauna.

Acum, în casa de la Tumeremo, funcționarii îi duceau lipsa, cu toate accesele sale de supărare, și se străduiau să-i înlocuiască mîngîierile față de pisica orfană care se plimba prin biroul pustiu miorlăindu-și tristețea. Și clienții, care acum nu mai aveau la cine să se ducă să solicite servicii sau sfaturi din par-

tea firmei, cînd intrau în prăvălie, aruncau o privire spre biroul lui și, dacă pisica nu era acolo, întrebau invariabil :

— Și Pepitín ?

Fiindcă era foarte bun Vellorini cel rău.

Don Francisco pierdu pentru totdeauna orice poftă de glume și el fu acela care primi socotelile lui Marcos Vargas, la sfîrșitul cărora îi spuse :

— Bine, băiete ! Te-ai purtat cum era de așteptat. Bunătatea are ochi de înțelept, și minunatul meu frate nu putea să se înșele în legătură cu tine. Totul a ieșit cum a prevăzut el, și trebuie să-ți spun că puțin înainte să moară mi te-a recomandat în mod special. Și cu asta ți-am spus tot.

Însă Francisco Vellorini nu era un sentimental : banii, de obicei, nu-i iubesc pe sentimentali, și el trăise totdeauna în bună înțelegere cu banul. Dragostea pentru fratele său fusese foarte mare, lipsa ce i-o ducea acum era ireparabilă, nu numai la conducerea casei de la Tumeremo, ci și pentru inima lui, și avea să aibă totdeauna un cult pentru memoria sa ; însă nu putea să ia în considerare toate recomandările pe care i le făcuse, pentru că el nu confunda sentimentele cu interesele sau cu profiturile, și cu atît mai mult nu subordona pe acestea altora. José ajunsese să-i spună chiar :

— Marcos Vargas este un băiat de bună calitate. Va fi un soț minunat pentru fetița ta.

Aici însă Francisco nu mai considera că bunătatea are ochi de înțelept. În general, el nu vroia soți creoli pentru fiicele sale. Cele două mai mari își aleseseră pe viitorii lor soți acolo, în Franța, și tot acolo trebuia să și-l aleagă și Bordona. De altfel, fără să nege meritele lui Marcos Vargas, acesta era totuși un om care avea o pată de omucidere, și el dorea pentru Aracelis un soț cu o biografie curată.

Imediat trecu la punerea lucrurilor la locul lor : sentimentele separat de interese. Întotdeauna vorbea făcînd abstracție de sentimente, și planurile îi reușeau.

— Bine, îi spuse lui Marcos. Ai câștigat bani buni și mă bucur de asta foarte mult, fiindcă cu ei ai să-i aduci bucurie mamei tale; bunăstare din plin meritată. Te înștiințez că ești absolvit de înțelegerea cu cumnatul meu Ladera pentru valoarea carelor, fiindcă de acord cu văduva lui am înglobat suma în cantitatea totală a plîngerii pe care am înaintat-o împotriva lui José Francisco Ardavín în fața tribunalelor competente, pentru valoarea carelor distruse, a animalelor omorîte sau furate și a mărfurilor jefuite. Plîngerea e în curs de rezolvare, și Ardavín va trebui să plătească.

— Ați făcut însă rău că ați înglobat afacerile mele cu ale dumneavoastră.

— Așteaptă, așteaptă! Știu ce vrei să spui. Plîngerea nu a fost făcută numai pentru daune, ci și pentru prejudicii. Și de aici va ieși un profit bun și pentru tine.

— Nu e vorba despre asta, domnule Francisco, repetă Marcos, ci de faptul că pagubele mele trebuie să le recuperez eu, după plăcul meu. De altfel, nu-mi explic cum ați putut dumneavoastră să intentați o acțiune pentru ceva ce nu vă aparține.

— Am să-ți explic. Cum tu nu-ți îndepliniseși convenția de plată și prin aceasta carele nu erau încă ale tale, și cu dorința, atît a mea cît și a văduvei lui Ladera, să-ți obținem un profit mai mare decît acela pe care l-ai fi putut obține tu singur, asta fiindcă eu atîrn ceva mai mult decît tine în balanța influențelor politice, am convenit, Maria și cu mine, de acord cu avocatul nostru, ca ea să fie aceea, reprezentată prin mine în calitate de mandatar, care să intenteze acțiunea, contînd de la bun început că n-ai să te opui.

— Însă vedeți că mă voi opune. Nu pentru totalul prejudiciilor pe care dumneavoastră le-ați stipulat fără să mă consultați, ci....

— Da, da, îi tăie vorba Vellorini. Acum înțeleg. Mai bine zis: nu înțeleg, fiindcă José Francisco Ardavín nu mai este persoana cu care să merite să te măsoari de la egal la egal. Însă, în sfîrșit! Va fi timp

să examinăm afacerea asta. Din capul locului aplaud hotărîrea ta de a-ți asuma răspunderea care îți incumbă în legătură cu înțelegerea contractată pentru cumpărarea acestor care. Afacerile sînt afaceri și pentru omul de onoare cuvîntul dat e sfînt. Și pentru că așa stau lucrurile și pentru că ne ocupăm de afaceri, țin să-ți propun ceva care sper să-ți fie pe plac, fiindcă nu mă îndoiesc că va fi spre profitul tău.

Spunînd asta — în timp ce Marcos se gîndea că într-adevăr nu avea motiv să aibă scrupule față de Ardavin — Francisco Vellorini călca deja pe terenul în care sentimentele trebuiau să rămînă în afara intereselor. Și continuă :

— Nu e nevoie să-ți spun că pentru mine moartea lui José a fost o adevărată catastrofă, atît din punct de vedere moral, cît și material, fiindcă el era sufletul acestei întreprinderi. Viața, însă, trebuie continuată, legînd firele rupte pentru a putea da apoi bătălia cea mare. Soția și fetițele mă sfătuiesc să lichidez firma, să mă retrag din afaceri și să plecăm în Europa, să profităm de ceea ce avem, mulțumesc lui Dumnezeu. Aș vrea să le fac pe voie, însă în același timp aș vrea să mă mai lupt un pic. Poate am să închid casa asta și să rămîn numai cu aceea din Upata, lăsînd un birou la conducerea întreprinderii de cauciuc și a minișoarelor de aur pe care le am pe aici, dar pentru asta am nevoie de o persoană în care să am toată încrederea. E drept că nu duc lipsă de asemenea persoane, fiindcă dintre rudele soției mele, toate foarte onorabile și foarte competente, aș putea alege cu ochii închiși ; însă cum am avut nenorocirea să-l pierd pe fratele meu, nu vreau să fac afaceri de nici un fel cu nimeni de care mă unește sau s-ar putea să mă unească în viitor legături de familie.

Spuse acestea din urmă accentuînd cuvintele, făcînd o scurtă pauză și apoi continuă :

— Și cum tu poți să accepți această clauză, prima și cea mai importantă a contractului nostru comercial, și în afară de asta ești persoana competentă și onora-

'bilă de care am nevoie, fiind foarte avantajoasă afacerea pe care ți-o propun...

— Nu continuați, domnule Francisco, îi tăie vorba Marcos ridicîndu-se în picioare. V-ați înșelat cu totul în privința mea, și ce-i mai rău este că de două ori v-ați făcut vinovat de această stîngăcie. Averea dumneavoastră poate să fie foarte mare și bine administrată, dar dacă vreți să mergeți pînă acolo, ea nu vă va ajunge ca să-l cumpărați pe Marcos Vargas.

— Omule! exclamă Vellorini, înțelegînd acum că nu-i va reuși combinația, însă gîndindu-se că rezultatul final va corespunde dorințelor sale. Cu ce am putut să te jignesc?

— Nu întrebați ceea ce știți, îi răspunse Marcos, care, după ce începea nu se mai oprea. Oți fi dumneavoastră vulpe bătrînă, însă ca să mă ademeniți pe mine trebuie să învățați și altceva. Păstrați-vă această afacere avantajoasă pe care vreți să mi-o propuneți. Și păziți-vă de a vă așeza în drumul meu!

— Hai, hai! Eu tot nu înțeleg, se prefăcu domnul Francisco.

— Este foarte posibil, fiindcă oamenii care fac bani nu sînt și cei mai inteligenți. Dar să vedem dacă vă pot explica mai bine: s-ar putea întîmpla ca fiica dumneavoastră să nu mă intereseze așa de mult cum vă închipuiți; lucrul acesta nu poate să-l înțeleagă ușor un om de afaceri; dar dacă dumneavoastră îmi stați în drum, va fi vorba de un bărbat împotriva altuia, și acest lucru este altceva. Vă rămîne posibilitatea de a lua fata de aici, cum v-ați mai gîndit și altă dată.

— Omule! Atunci ca și acum, am mai mult decît posibilitatea, am dreptul s-o fac.

— Numiți lucrul acesta cum vreți. Însă de atunci și pînă acum a plouat mult, *musiu* Vellorini, și unde înainte nu răsărea iarba, acum crește pădurea deasă. Și dumneavoastră trebuie să știți cum să vă croiți drum prin ea!

— Hai! Asta e prea mult, Marcos. Vrei să încerci lupta cu un bătrîn ca mine?

— Și asta e adevărat ! Dați-mi ceea ce mi se cuvine, ca să terminăm odată convorbirea.

Din aceasta Francisco Vellorini trase concluzia că s-ar putea ca Marcos Vargas să nu fie într-adevăr îndrăgostit de Aracelis ; că în orice caz era mai bine să grăbească proiectul de a părăsi țara, și că între timp ar fi mai prudent să nu aștepte acea vîlvătaie de bărbăție la care tocmai asistase. Marcos Vargas, cel care se întorsese de la Guarampín, nu mai era cel dinainte.

Prăbușirea

Croitoria pe care o deschisese Arteaguita cu banii împrumutați de José Vellorini se numea *Foarfece de Aur*, și sub această denumire, de o banalitate de neconceput pentru ingeniosul croitor, se citea, pe firma de pe ușă, acest anunț ciudat :

„Se garantează că croitorul nu mănîncă linia“.

Dar ce a vrut să spună Arteaguita cu asta ? Că foarfece lui nu ieșea din linia trasată pe tiparul cuponului ? Asta înțelegeau oamenii de rînd și le părea hazliu... Însă nu ! Sau cel puțin, nu numai asta vroia să spună inscripția. Linia la care se referea Arteaguita nu era aceea făcută cu creta de croitorie pe pînză, ci linia inflexibilă a Destinului — a destinului său de croitor — din care încercase să iasă în căutarea îmbogățirii rapide pe căile aventurii... Nu reușise s-o dobîndească, nu îndrăznise să facă primul pas, îi fusese frică, sau mai bine zis, nu îl părăsise frica lui de totdeauna, și în anunțul care părea hazliu era sintetizată drama interioară a lui Arteaguita.

Însă aceasta îi atrase clientelă, și el stătea acolo cîștigîndu-și existența și făcînd chiar economii ca să se poată căsători, căci se îndrăgostise de o fată din Tumeremo care nu arăta tocmai rău. Acum, o dată cu reîntoarcerea cauciucarilor, rupti și desculți și pe jumătate dezbrăcați, abia va prididi cu lucrul.

Și Arteaguita îl aștepta pe Marcos să-i povestească cum era traiul pe care el nu se hotărîse să-l încerce.

Însă cu ce se alesese Marcos Vargas din pădure nu era de povestit. Experiențele sale de acolo se topiseră toate în emoția furtunii, emoția cea mai intensă și deplină pe care o încercase vreodată și care nu depășea cadrul amintirii și nici nu putea să fie transmisă altuia. Pe de altă parte, să povestească, acolo în oraș și mai ales în prezența unui croitor, că se despuiașe pentru a se amesteca cu elementele naturii, pentru a fi unul din numeroasele elemente care alcătuiau minunata armonie a furtunii, ar fi însemnat să se expună ridicolului. Arteaguita n-ar fi putut să-și stăpînească gîndul pe care i l-ar fi trezit interesul său profesional — o haină în plus de făcut — și e posibil să-l întrerupă din povestit ca să-i propună să-l lase să-i ia măsurile... Oricum, despre asta nu trebuia să vorbească. El singur nu era prea sigur despre cele întîmplate. Știa numai că acolo viața lui primise un impuls care-l deplasase de pe traiectoria sa. Către ce?... Avea impresia că știuse în momentul acela; însă acum îi era cu neputință să reproducă starea aceea de intuiție profundă și sigură. Mai ales, își dădea seama că acum, mai puțin ca oricînd, nu i se vor potrivi măsurile celorlalți și nici chiar ale sale dinainte... Și această revenire a gîndului în legătură cu măsurile se datora ușoarei febre și faptului că Arteaguita se așezase în fața lui cu centimetrul de măsurat pe după gît, ca o etolă purtată de preoți.

— Da, încuviință Arteaguita. Se vede după ochi că ai febră. Dar ce tot spui că vrei să te duci la han? Aici în casă ai să stai mai comod, sau, cel puțin, mai liniștit, și ți-am și pregătit o cameră. În afară de asta, am o bucătăreasă care nu e rea de loc, și găinile cotcodăcesc deja în oală. Sper că n-ai să mi le disprețuiești.

Zimbi de hazul cuvintelor lui Arteaguita și acceptă găzduirea pe care i-o oferea, mai liniștită și desigur mai confortabilă decît la han, unde trăgea statul major al trupei cauciucarilor, oameni a căror conversație nu-l mai interesa acum și cu care voia să evite

orice legătură. Ziua următoare, dis-de-dimineată avea să plece spre Bolívar și trebuia să se odihnească fără să fie deranjat. Se așează în hamacul pe care i-l rezervase Arteaguita și îndată ce acesta îl lăasă singur se apucă să recitească scrisoarea mamei sale, după care rămase cu privirea pironită pe una din grinzile din tavan, cu acea atonie mintală cu care se așteaptă în timpurile decisive care au și început să se desfășoare.

Și tocmai acesta a fost momentul pe care l-a ales José Ardavín ca să meargă în întâmpinarea a ceea ce-i era sortit.

Plecă de la *Yagrumalito* unde primise socotelile, destul de reduse, de la întreprinderea sa de cauciuc de pe Cuyubini și ajunse la Tumeremo când se înnoptase deja și era în toi petrecerea pricinuită de întoarcerea cauciucarilor. Ceru să se destupe șampanie pentru el și însoțitorii săi, apoi după scurt timp se și dezlănțui beția furtunoasă.

Însă de data aceasta era o furtună în fundul mării. Nu apăreau obișnuitele fanfaronade pompoase, care de altfel nu mai nelinișteau pe nimeni, ci o vorbărie ce trăda o puternică excitație cerebrală, fără obișnuitele trivialități pe gustul plebei, dimpotrivă cu o oarecare distincție și chiar eleganță în gândire și cu o exprimare neîntilnită pînă acum la el și care părea să-i producă, pînă și lui însuși, surpriza unor descoperiri spirituale nebănuite. Uneori își pierdea cumpătul, ridica prea tare glasul, îi scăpau incoerențe sau tresărea scuturat de fiori involuntari, însă imediat reușea să se stăpînească, printr-un efort de voință care se observa în contractarea mușchilor faciali și în paloarea feței, apoi revenea la discuția însuflețită și distinsă. Cu toate acestea, prietenii săi mirați își aruncau unii altora priviri neliniștite, căci spiritualitatea aceea plăcută te ducea cu gândul la misterioasa vilvătaie de luciditate care, țîșnind pe neașteptate din inconștiența agoniei, precede și anunță stingerea definitivă a morții.

Și această senzație a fost întărită de impresia produsă de cuvintele prin care Ardavín, ridicîndu-se în

picioare în momentul cel mai spiritual al conversației sale, își luă rămas bun de la ei :

— Ei bine, prieteni, vă mulțumesc nespus de mult că ați fost lângă mine în aceste clipe. Nu vă spun că am să vă fiu veșnic recunoscător, fiindcă astfel de cuvinte, spuse de mine, poate că n-au nici un înțeles. Îmi iau rămas bun de la voi. Nu mă întrebați încotro mă duc. Mă voi întoarce ? Nu mă voi întoarce ? Voi reveni fără să mă reîntorc, mai bine zis : Nu știu ! Sigur este că mă despart cu tot dinadinsul de voi, rugându-vă să vă dați cuvîntul că n-o să vă apropiați de mine, oriunde m-ați vedea și oricum m-ați vedea. Promiteți ?

N-au îndrăznit să-l contrazică, pentru că nu-i cunoșteau această formă de beție. În José Francisco Ardavín era în clipa aceea ceva care inspira respect ; totuși răspunseră, cu rezerve în sinea lor, ca să-i facă pe voie :

— Promitem.

De altfel, pe nici unul dintre prietenii săi nu-l mai interesa să-l urmeze.

Se despărți de ei. Traversă piața. Mergea țănoș și cu pasul sigur. Mai târziu, au spus unii că l-au văzut ducînd batista la ochi, atunci însă acest gest nu le atrăsese atenția. Nimeni n-a fost lângă José Francisco Ardavín în momentul critic al sufletului său, ajuns la marginea prăpastiei finale.

În noaptea aceea rula un film, și cei care-l însoțiseră puțin mai înainte s-au dus să-l vadă ; nu s-au apropiat însă de el. Știau că băuse singur în continuare, dar nu se observa că era beat. Era singur în mijlocul publicului.

Începu spectacolul. Era în aer liber, într-un teatru deschis. Rula un film de serie, dintre acelea cu triumghiul cunoscut : unul bun, altul rău și o victimă, care bineînțeles era o fată, iubită de primul și dorită de al doilea. Cel rău comisese tocmai o nelegiuire și se retrăgea satisfăcut și nepedepsit... Însă José Francisco Ardavín își scoase revolverul și ciurui ecranul cu gloanțe.

Se produse alarmă ; alte revolve ieșiră din tocuri în mâini prevăzătoare, se întrerupse spectacolul și doi polițiști veniră în grabă să-l scoată pe autorul zarvei. Însă el le spuse calm :

— Nu aveți grijă. Plec singur. I-am dat banditului ăsta ceea ce a meritat.

— E beat, comentară unii.

Și așa probabil că gîndeau toți. Nimeni nu putea să-și închipuie că era o izbucnire de indignare împotriva nedreptății, în sufletul lui José Francisco Ardavín.

Se dusesse la Tumeremo cu unicul și hotărîtul scop de a-l provoca pe Marcos Vargas, să se măsoare cu el. Marcos Vargas dusesse la bun sfîrșit ceea ce el nu îndrăznise să încerce : moartea lui Cholo Parima. Prin aceasta, îl scăpase de pericolul de care era amenințat pentru complicitatea sa în asasinarea lui Manuel Ladera ; el, însă, nu putea să-i fie recunoscător lui Marcos Vargas pentru a fi închis gura care ar fi putut să-l acuze, fiindcă prin aceasta Marcos dăduse dovadă de curaj, ceea ce lui i-a lipsit cu desăvîrșire, chiar într-o ocazie mai prielnică. În adîncul sufletului său, pradă furtunii, nu-l ura, dimpotrivă, adăpostea un impuls impetuos spre simpatie, avînd chiar și momente de admirație generoasă ; însă Marcos Vargas era o măsură a deplinătății umane — așa cum o înțelegea și putea s-o înțeleagă un José Francisco Ardavín — și el trebuia să fie la fel cu el, învingînd o dată pentru totdeauna și în chip pozitiv mizeria morală a lașității sale. Acum nu-l mai apăra vitejia la umbra prestigiului politic și era neapărat nevoie să-și demonstreze lui însuși că era un curajos.

„Marcos Vargas nu se arată însă pe unde m-am așteptat să-l întîlnesc, nu se lasă văzut“, își spuse Ardavín. Și asta a fost de ajuns ca spiritul de mistificare să pună stăpînire pe el : „Marcos Vargas se teme de mine și de asta se ascunde“.

Se va duce să-l scoată de oriunde s-ar fi ascuns. Poliția îi luase revolverul, dar își procurase altul, de la unul din peonii cauciucari cu care pînă la urmă se îmbătase în aceeași cîrciumă unde căzuse Cholo Parima.

Apoi aflate că Marcos Vargas stătea în casa în care-și avea Arteaguita prăvălia și locuința. Aceasta avea o curte care dădea în câmp deschis, pe alocuri împrejmuată cu uluci, ușor de trecut, și printr-o despărțitură a lor, la adăpostul întunericului, în puterea nopții, pătrunse José Francisco Ardavín.

Cu revolverul în dreapta, cu arătătorul pe trăgaci și cu o lanternă în cealaltă mână, pregătit s-o aprindă la nevoie, traversă curtea și ajunse pînă la sufrageria casei, în partea cea mai largă a acesteia, în fața curții interioare. Inima îi bătea repede, dar voința își păstra toată tăria în scopul ce și-l propusese. Nu mai știa însă dacă să-l ucidă pe Marcos Vargas prin surprindere sau să-l trezească și să-l provoace deschis. Părea să încline spre acest din urmă procedeu și înainta simțindu-se susținut de tot curajul necesar.

Casa era cufundată într-o tăcere absolută. În curtea interioară strălucea liniștită lumina palidă a lunii în descreștere... Pe masa din sufragerie era un clondir de lut, plin cu apă proaspătă.

Văzîndu-l, simți că-i era sete. Se opri să și-o potolească, și o dată satisfăcută această nevoie își dădu seama de alta, nu mai puțin imperioasă: era atît de obosit, că nu mai putea să se țină pe picioare. Se așeză pe unul din scaunele din jurul mesei, puse pe aceasta revolverul și lanterna, scoase un oftat de ușurare și lăsîndu-se în voia senzațiilor fizice, își sprijini brațele de masă, și-și rezemă pe ele capul tulburat de beție și de somn.

Deodată se trezi, tresărind din pricina zgomotului unei lovituri cu mîna în masă. Era Marcos Vargas, care nici măcar nu crezuse că ar fi prudent să-i ia revolverul.

Cînd își reveni nu-l mai însoțea curajul care-l adusesese pînă acolo, se prăbușise complet și brusc în prăpastia lașității iremediabile. Sări de pe scaun și o luă definitiv la fugă. Clondirul de pămînt, gol și prost așezat pe masă, se rostogoli și se sparse la picioarele lui Marcos Vargas.

În ziua următoare a fost întâlnit hoinărind pe câmpiile din apropiere de Tumeremo, cu hainele sfîșiate de mărăcinișurile rîpelor prin care o luase la fugă, poticnindu-se și căzînd de beție, cu pasul nesigur sub obsesia care-l urmărea, cu falca lăsată, cu spume la gură, cu privirea pierdută de nebun...

Se realizase acum presimțirea aceea despre care îi vorbise Juanifaciei.

XVI

Mitologia greacă și soluția logică

În zilele acelea i se întîmplă lui Childerico ceva extrem de grav care era cît pe ce să vină de hac seriozității comerciale a *Argonauților* și chiar propriului său echilibru mintal: unul dintre acele fenomene exasperante de întunecare a memoriei care într-adevăr putea să scoată din minți pe omul cel mai echilibrat.

Ar fi fost exagerat să se spună că Childerico era un om citit. *Argonauții* cereau o atenție constantă și minuțioasă, din pricina aglomerării de lucruri de tot felul cu care întreprinseră expediția comercială pentru cucerirea linii de aur, iar Childerico trebuia să-și dea multă osteneală ca să calculeze prețurile atîtor sorturi și mărunțișuri și ca să servească numeroasa clientelă care venea acolo și dorea să le primească din propriile lui mîini; ca atare, era mare lucru că apucase să citească cele douăzeci, treizeci de volume din care era compusă biblioteca sa, așezată pe jumătatea unei mobile, cealaltă parte fiind ocupată cu rafturile destinate nevoilor firmei. Ceea ce se

putea afirma era că Childerico cunoștea temeinic și pe larg mitologia greacă.

Cu toate acestea, i se întâmplă ceva neplăcut. El știa că în mitologia greacă era simbolizat tot ce se putea întâmpla în viața unei persoane sau a unei colectivități; însă de data asta nu găsi mitul care ar simboliza cazul real și de curînd petrecut. Îl avea pe vîrfurile limbii și, ca să-l facă să iasă de acolo, își lovea dinții cu unghia degetului mare de la mîna dreaptă și apoi fruntea cu toată palma. Însă nici chemat de acolo, nici împins de aici nu se arăta personajul al cărui nume îl căuta. Era un caz tipic de lapsus și, cu toate acestea, procedeul cu loviturile pe frunte nu avea nici un efect. În timpul acesta Childerico dădea un ghin cînd i se cerea un șurub și încasa trei lire pentru ceea ce valora cinci și invers, și prin toate acestea era prejudiciată, cel puțin, seriozitatea firmei.

Nu că nu i-ar fi trecut prin minte că un dicționar enciclopedic — cum văzuse că avea Gabriel Ureña — ar putea să-l scoată din încurcătură; însă tocmai Ureña era cel care nu trebuia să afle cît se muncea să găsească...

— Ah! exclamă, lovindu-și încă o dată fruntea, însă acum în alt fel. Mă muncesc am spus? Muncile lui Hercule! Aici trebuie să fie ce caut.

Părăsi prăvălia și trecu prin camera din fundul prăvăliei în grădină, unde era o atmosferă mai prielnică memoriei, și cu glas scăzut începu să enumere faimoasele isprăvi ale eroului:

— A eliberat-o pe Hesiona de monstrul care urma s-o devoreze. Asta e! Hesiona!

Însă imediat rectifică:

— Nu! Hesiona?... Nu sună bine în cazul ăsta. Trebuie să fie un nume mai blînd, mai feminin... În afară de asta, nu este vorba propriu-zis despre un monstru care era s-o devoreze, ci de ceva asemănător unui dragon care o ținea captivă, sechestrată din pricina dragostei, păzind-o... Ah! Argos! Ei drăcie! Cum e cu putință să nu-mi fi venit în minte din primul moment? Cu Argos trebuie să se potrivească lucrul ăsta! Pe Argos, care avea o sută de ochi, îl în-

sărcinase Juno cu paza lui Io, pe care o transformase în... Nu! Nici asta! Nu, nu! O vacă nu este un simbol potrivit pentru Maigualida... Hesiona! Hesiona! Nu există altă scăpare. Și privit cu atenție, nu e rău. Marcos Vargas, bărbatul puternic și curajos; Hercule, monstrul care era s-o devoreze: Ardavin sau singurătatea obligatorie. Asta e!

Și se îndreptă spre oficiul telegrafic, să i-o spună lui Gabriel Ureña:

— Ce spui despre noutate? Hercule a eliberat-o încă o dată pe Hesiona.

Gabriel Ureña rămase privind-l un moment, apoi înțelese și izbucni în râs.

Acum nici măcar din când în când nu mai auzea trecînd prin inima lui acel mesaj arzător al glasului care striga în deșert; monotonia vieții din localitate îi tocise spiritul. Își îndeplinea serviciul, citea puțin, se distra tot atît, ascultîndu-l pe Childerico repetînd că avea un armăsar și că într-o zi îl va călări, petrecea cîteva clipe la reuniunea oamenilor serioși care după-amiaza veneau să stea de vorbă cu el despre nenorocirile Guayanei, și duminică seara se ducea în vizită la familia Ladera. Aceasta era evadarea lui săptămînală din aspra realitate înconjurătoare, în domeniile iluziei, în vreme ce împlinea urcușul celor treizeci de ani.

Cam pe acolo era și Maigualida, în plină ascensiune a frumuseții, din duminică în duminică tot mai frumoasă; însă în același timp cu drama care însoțește orice apogeu al omului, după care începe — și uneori repede — declinul inevitabil. De fiecare dată erau mai calzi ochii ei negri, mai strălucit catifelată pielea-i smeadă, în culmea perfecțiunii linia feței pe care anii stilizaseră trăsătura indiană care se armoniza cu numele ei sugestiv, încununînd în întregul ei corp armonios opera cu care voința speciei împodobește ființele întru perpetuarea sa. Gabriel Ureña o contem-

pla și totodată cu teamă să nu atingă cumva zenitul chiar în noaptea aceea iar cînd se va reîntoarce s-o găsească în declin.

Și pentru ea era o escapadă în domeniul iluziei, fiindcă în timpul acelor vizite erau logodnici. Nu erau altele cuvintele pe care el le adresa surorilor ori prietenelor ei care erau de față sau altor vizitatori, nu schimbau între ei priviri în tăcere, niciodată nu se așezau alături, era în întregime respectată promisiunea din a opta noapte a doliului, cu toate acestea, amîndoi știau că erau logodnici, și asta le era destul.

La despărțire făceau un tacit schimb reciproc pentru restul săptămîinii : ea pătrundea în gîndul lui, și el în al ei. Cînd se revedeau, se regăseau unul pe altul și erau două persoane care vorbeau despre lucruri obișnuite sau grave, însă totdeauna străine de ei. Amîndoi știau că în spatele cuvintelor obișnuite își dădeau socoteală reciproc de cum au folosit timpul de la duminica trecută pînă atunci. Și aceasta fără romantisme, fără a cădea în sentimentalism.

Uneori o tulbura tumultul vital al răzvrătirii femeii osîndite să trăiască lipsită de dragoste din pricina unui jurămînt ucigător, cerîndu-și acum bucuria ultimelor ore prielnice, și glasul asuprit al mamei frustrate striga în pustiul sterpiei sale. Și au fost duminici în care, în vederea vizitei lui Ureña, hotăra să-și împodobească frumusețea spre a-i zdruncina promisiunea.

O dată însă, cînd fură lăsați singuri, după o lungă tăcere, ea îl întrebă brusc :

— Este adevărat că ai cerut să fii înlocuit ?

— Cum ai aflat ? îi răspunse Ureña.

— Cum se află toate în localitatea asta ! Și ce-i adevărat și ce nu-i adevărat, și ce spune cineva și ceea ce nici nu s-a gîndit să spună.

— De data asta e adevărat. Abia ieri după-amiază am cerut.

O scurtă pauză, și ea îi spuse :

— Faci bine, Gabriel. Viața în această localitate, pentru un bărbat de condiția ta, este insuportabilă. Ai răbdat prea mult.

— Viața este un lucru oarecare cînd iei față de ea atitudinea pe care am adoptat-o eu. A izbuti sau a vișa este același lucru.

Însă înainte de a-i sosi vestea de înlocuire se auzi că José Francisco Ardavín umblă nebun, hoinărind pe cîmpuri. Discuția s-a purtat în casa familiei Ladera, fiind de față și Ureña. Rămași singuri, urmară din nou cîteva clipe de tăcere, după care Gabriel întrebă :

— Mai are vreun rost o anumită promisiune ?

— Nici unul, răspunse ea zîbind. Însă cum există încă o anumită cerere de înlocuire...

— Este adevărat ! Care în cel mai bun caz duce la destituire. Nimic mai mult.

Dar în spatele ușii vestibulului — convorbirea avea loc pe verandă — se afla doamna Ladera care asculta ; ea ieși de acolo fără să se ascundă, cu oportunitatea simțului ei practic :

— Să lăsăm, Gabriel, scrupulele care nu-și au rostul între oameni care se respectă reciproc. Am auzit tot și am înțeles, iar acum cer eu cuvîntul. Intrarea ta în familia noastră ar însemna o salvare. Nu trebuie să ții seama de diferențele de avere, gîndește-te mai bine că a noastră se va risipi repede lăsîndu-ne în stradă, dacă un bărbat de felul tău nu se va ocupa de administrarea ei. Știi că Francisco Vellorini are de gînd să părăsească în curînd țara, ca să se stabilească în Franța, și mi-a făgăduit că se va gîndi la persoana care să-l înlocuiască în administrarea bunurilor noastre. De acum și pînă cînd Manuelito va împlini vîrsta să se ocupe de avutul nostru, cine știe cît ar mai rămîne din el, dacă ar cădea pe mîini străine, puțin scrupuloase și necompetente. Că ești sărac ? Că ai să rămii poate curînd fără slujbă ? Dar dacă ne salvezi de mizeria care poate să se abată asupra noastră din lipsa unui bărbat interesat să ne păstreze ceea ce ne-a lăsat Manuel, ce ai putea să-i oferi mai mult Maigualidei ? Scrupule de amor propriu ? Ne cunoști bine acum, și știi cît te respectăm și cît te iubim !

Rezonabila doamnă Ladera tăcu, se prelungi un timp tăcerea, logodnicii stăteau cu capetele plecate, apoi își

căutară ochii cu o mișcare simultană; Maigualida zîmbi tulburată, și Gabriel începu să rîdă, ca de fiecare dată cînd în clipele cele mai calde ale atmosferei sale spirituale se întâlnea cu logica rece a vieții.

Și așa s-a întîmplat că o dragoste născută romantic, sub vraja cuvintelor magice, care fără să treacă stadiul platonice se resemnase înainte de a cunoaște acea zvicnire a inimii ce taie respirația declarațiilor de dragoste, a căpătat o existență pozitivă.

Cei o sută de ochi, toți deschiși, ai Argosului din Upata, au asistat la această scenă, și prin mii de guri s-a răspîndit vestea apropiatei nunți. Childerico n-a spus cărui personaj din mitologia greacă îi corespundea Gabriel Ureña; însă a trebuit să recunoască, cu oarecare tristețe, că el nu s-a ales cu nici o scofală din munca aceea a lui Hercule.

Ape line și torente

Au petrecut luna de miere la *Tupuquén*, pe malul râului Caroní. În casa mare, rustică, pardosită cu vechi cărămizi făcute de călugării de pe vremuri, cu pod de trestie și lut sub acoperișul răcoros de palmier *carata*, împrejmuită de verande ce dădeau spre grădina de zarzavat și pădure. Una din verande domina o priveliște a frumosului rîu al diamantelor.

O viață proiectată spre viitor, liniște sufletească și muncă neprecupețită. Trezirea în zori în cîntecul păsărilor *patarucos*, *guaruras* sub luceafărul dimineții; șiștarul de lapte spumos la piciorul vacii cu mugete blînde, primul tril în vîrfurile copacului *mango* unde a dormit *turupialul*; numărarea zilnică a găinilor, în timp ce ciugulesc porumb, pentru a ști dacă în timpul nopții vreun *rabipelado* a vizitat culcușul; rîsul pe care i-l provocau Maigualidei curcanii plini de temperament cu exploziile și umflatul lor, și plăcerea pe care o simțea Gabriel inițiindu-se în treburile de la țară, cînd nu mai greșea spunînd că acest cocoș era *cana-*

güe și celălalt *talisayo*. Și soarele prietenos, și aerul îmbietor, și bucuria de a iubi, fără extaz delirant, cu blinda gravitate a fericirii depline.

Apoi Gabriel se urca pe cal ca să meargă la islazurile cu mînji, sau la *Hondonada* să dirijeze munca ce se cere la îngrijirea vitelor, învățînd cele de trebuință pentru cunoașterea perfectă a lumii de la țară în care trăia pentru prima oară, și încerca din nou ceva din vechea emoție a cuvintelor magice cînd peonii îi des-tăinuiau secretul lucrurilor, exprimîndu-se în limbajul viu și sugestiv al omului în contact cu natura.

Acolo era și exercițiul binefăcător care îi întărea mușchii moleșiți de viață sedentară, transpirația sănă-toasă, cursa călare pentru operațiunile dibace ale păstorului din savană, ca să adune animalele ce trebuiau închise în țarcuri, stimulenta poștei de mîncare întregind savuroasa condimentare a mîncării simple, la masa luată împreună cu zîmbitoarea și dragăstoasa tovarășă de viață.

Plimbarea pe înserate, liniștită, pe malul rîului Caroní, plaja largă cu nisip curat, stîncile negre cu forme capricioase lucrute de răbdarea apei, ca dintr-un minereu de fier; vegetație de *carutos* și *guayabos* care zăgăzuiau apa, *palotudos* cu rădăcinile în aer și trunchiurile de asemenea negre; spre marginea stîngă, din loc în loc coline cu linii odihnitoare în tihna după-amiezii, un pisc îndepărtat, încununat de stînci prăpăstioase chele și palide, vâluri de nori plumburii sau jăratecul aprins al norilor, sau fulgere străvezii cu mișcări de bice, și acea minunată culoare a rîului, albastru-închis, violet vibrant și uneori negru intens. Niciodată nu lipsea o pereche de *guacamayos* stacojii ca să tulbure armonia culorilor austere și dulceața liniștii înserării cu țipetele lor ascuțite în zbor. Și întoarcerea în tăcere sub primele stele, cu sufletul plin de visul împlinit.

Apoi sosi Aracelis cu veselie scînteietoare și vorbă tumultuoasă.

— Am venit să petrec cîteva zile cu voi. Nu m-ați invitat, însă mă aflu aici. Să nu vă preocupați de mine, fiindcă puteți continua să vă sărutați și să vă

giugiuliți ca și cum ați fi singuri. Cînd am aflat că o familie din Upata se duce spre Bolívar, m-am pregăt看it de drum spre voi. Nici nu vă închipuiți cît m-am străduit să smulg permisiunea tăticului meu. El continuă să se gîndească la călătoria în Franța, nimeni nu i-o poate scoate din cap, însă în ceea ce mă privește nimeni nu mă poate mîna ca pe prostuța de mămica mea, care nu vrea să meargă și cu toate astea nu protestează. Nu știu ce am să fac, dar am să găsesc modalitatea să iasă cum vreau eu. Cu toate că logodnicul ăsta al meu nerod nu merită să mă necăjesc atît pentru el. Nu ți-am povestit că abia mi-a spus trei sau patru cuvinte cînd a trecut prin Upata ? Minciună ! Boala mamei lui îl făcea să fie foarte îngrijorat și dorea să ajungă cît mai repede la Bolívar. Sărăcuțul ! Dacă întîrzia cîteva zile, n-o mai găsea. Odihnească-se în pace doamna Herminia. Cît de bună era ! Eu abia am cunoscut-o, însă mi-a plăcut mult bătrînica cu înfățișarea aceea atît de tristă și de simpatică. Chiar se vedea că era bolnavă de inimă. Însă n-a durat cine știe cît, fetișo. Șase luni de la cele întîmplăte și acum e sub pămînt de cincisprezece zile. Sărăcuțul de Marcos. Nu-i așa ? Cît o fi suferit, el care o iubea atît pe bătrînica lui ! Tăticu spunea că cele întîmplăte i-au înrăutățit boala ; dar eu i-am ghicit gîndul : vrea să mă depărtez de Marcos. Și cu asta chiar că-și pierde timpul. Sînt îndrăgostită de el mai mult ca niciodată ! Fie ce-o fi, îl iubesc, îl iubesc. Însă cine a spus că din cauză că a avut o nenorocire o să devină rău ? Cum spune proverbul : „Fiindcă a omorît o dată o bătrînă se cheamă că e asasin de bătrîne !“

Și Maigualida nu s-a putut abține să nu exclame :
— Fată ! Nu amesteca tragicul cu grotescul.

După cîteva zile sosi Marcos Vargas. Avea pe față urmele unui spirit adînc chinuit de forțele brutale ale vieții ; umbra suferinței și gestul de pustiire, prin care-și lua atitudinea definitivă față de fatalitate.

Lîngă mama sa muribundă inima lui și-a istovit capacitatea de duioșie, pe fruntea ei au lăsat mîinile sale toată delicatețea pe care o aveau de-a mîngîia și dacă într-un fel oarecare mai exista o inflexiune de

dragoste în cuvintele sale, răsuma în urechile acelea în liniștea mormîntului, ca vuietul mării în melcul pe care talazurile înfuriate l-au aruncat pe plajă. Cînd a văzut-o neînsuflețită și a trebuit să fie înfășurată în giulgiu, a ridicat-o în brațe pentru ca surorile să-i facă ultimul pat — cum o purtase de atîtea ori fericită și mulțumită de fiul ei afectuos — și brațele lui n-au uitat încă groaznica senzație și nici nu vor mai purta vreodată o ființă vie pe care să n-o simtă moartă. Mai tîrziu, în fața gropii astupate, dădu din umeri și făcu un gest prin care spunea Destinului :

— Ei bine ! Sînt singur acum. Nu asta ai vrut ?

Acum, în prezența lui Aracelis nu mai zîmbea cînd îi privea fața pe care scilipeau cu bucurie puterile vieții, nu vedea admirabila frumusețe, nici tinerețea plină de speranțe, nici făgăduința fierbinte de dragoste, decît pentru că toate acestea îi ațîțau vîlvătaia de bărbăție cu care îl amenințase pe Francisco Vellorini, dacă ar încerca să-i stea în drum. Al său nu putea să fie decît un povîrniș violent, fiindcă mîna i se uscaseră ca o gheară pentru a apuca darul vieții și așa răspunse la manifestările calde ale lui Aracelis :

— Mai puține vorbe, Bordona, și o dată pentru totdeauna : ești dispusă să mergi cu mine ?

— Încotro, puiule ? întrebă ea, cu sentimente nedeslușite care se ciocneau între ele.

— Spre Cuyuni, spre Rionegro. Încotro oi vrea eu să te iau.

— Pînă la sfîrșitul lumii ! izbucni partea aventuroasă a sufletului ei. Ce încîntare ! Tu și cu mine singuri într-o pirogă, pe rîurile acelea, prin pădurile acelea ! Și cu dorința pe care-o am să cunosc toate astea !

— Atunci bine. Nu mai e nimic de spus. Chiar în noaptea asta pleci cu mine.

— Ah !... Însă... Fără să ne căsătorim, Marcos ?

— Nu lua în seamă asta ! Vii cu mine așa cum se duc toate femeile cu bărbații care le plac.

Însă Aracelis nu mai putea nici să zîmbească ; gheara îi sfișiasese partea delicată a sufletului.

— Marcos ! exclamă îndurerată. Am crezut că mă iubești într-alt fel !

— Însă acum știi la ce să te aștepti și asta ai câștigat deodată fără să fi pierdut încă nimic.

Și ea spuse, înroșindu-se :

— N-aș fi crezut niciodată că ai să mă confunzi cu o femeiușcă din popor.

— Te înșeli. Dacă ai fi fost una dintre femeiuștile alea cum le numești cu dispreț, poate ți-aș fi propus căsătoria ; însă ești floarea Upatei, fiica preferată a mîndrului Francisc Vellorini.

— Și ce rău ți-a făcut el ?

— Mie nici unul, într-adevăr. Însă cum el nu mă vrea ca soț al tău, și-a căutat-o și acum și-a găsit-o. Noaptea asta, la primul cîntat al cocoșului, te voi aștepta aici afară.

Și cu asta se despărțiră.

Între timp Maigualida, care era pe acolo și începuse să împletească mici lucrăsoare, se gîdea cu plăcere, recunoscătoare, că lui îi datora fericirea senină, fiindcă împotriva aceluia zid de curaj s-au zdrobit forțele brutale dezlănțuite în jurul ei.

Unele cuvinte ale lui Ureña

Se însera. Mergeau pe malul râului Caroní, lăsîndu-și urmele tălpilor în nisip, Maigualida cu Aracelis, Marcos cu Ureña acesta vorbind despre ce-și propunea să înfăptuiască la *Tupuquén*, la *Guaricoto* și la *Hondonada*, iar celălalt tăcînd. Apele râului treceau acum de la albastru sclipitor la violetul intens, și această culoare nuanța colinele blinde și stîncă golașă pe cerul lipsit de văpăi, căci soarele apusese.

— Ce ai ? întrebă în sfîrșit Maigualida.

— Nimic, răspunse Aracelis.

— Știi că defectul meu principal nu este curiozitatea, însă mă neliniștește această schimbare bruscă petrecută de la convorbirea cu Marcos. O după-amiază întreagă fără să spui nimic e prea mult pentru tine.

Zîmbi vag și răspunse :

— Într-o zi trebuia să se întîmple.

— Bine.

Și Aracelis continuă după un timp :

— Trebuie să înțelegi că discuția noastră nu putea să fie mai plăcută după ceea ce i s-a întîmplat lui și cu ceea ce mă așteaptă pe mine, fiindcă, așa cum ți-am spus, tata insistă pentru călătorie.

— Și asta e adevărat, conchise Maigualida, însă era vădit că explicația nu o mulțumea.

Observase că în Marcos Vargas se produsese o transformare îngrijorătoare care nu putea fi atribuită în întregime suferinței pricinuite de moartea mamei sale, fiindcă recenta sa experiență îi arătase că suferința spiritualizează omul și era cu totul contrariul ceea ce părea că se întîmplase cu Marcos. La masă, în timpul prînzului, observase că o privea brutal, cu o expresie pe care n-o surprinsese niciodată la el și care nu era numai senzuală, ci îmbinată cu o voită lipsă de respect față de ea și de Gabriel cu o ostentativă agresivitate. Era sigură că nu fusese o interpretare hazardată a ei, fiindcă, schimbînd o privire cu Gabriel înțelesese că și el își dăduse seama de aceasta. Probabil că și Aracelis a observat-o și poate că din asta se trăgea tăcerea ei încăpățînată.

Nu se înșela. Printre sentimentele care tulburaseră spiritul lui Aracelis — prima sa ciocnire conștientă cu forțele brutale ale vieții — se amestecau cele de gelozie trezite de privirile acelea ale lui Marcos. Uneori se gîndea că se purta astfel ca s-o facă să-i urmeze propunerea ; însă imediat se simțea jignită, bănuind în Maigualida o femeie spre care putea să se abată dragostea logodnicului ei, împărtășită sau nu, însă îndepărtîndu-l de pe acum de ea. O femeie care inspirase și altui bărbat o pasiune năvalnică și care acum se găsea în clipa desăvîșirii frumuseții sale. Și sufletul ei nevinovat și impetuos, era rănit de gîndul acesta necurat.

Nu se înșelase nici Maigualida în privința lui Gabriel. Văzuse și înțelesese, dar pătrunzînd mai departe de aparențe — cu o înțelegere calmă, susținută de

încrederea în el însuși și în soția lui — găsi explicația justă și o primi cu atitudine generoasă : Marcos Vargas nu vedea femeia, se uita ponciș la bărbatul care ar putea să-i ceară socoteala, iar Marcos Vargas nu era dintre aceia, ci bărbat de pradă, așa cum vroia să facă pământul acela din toți cei care-i respirau atmosfera de violență stăpînitoare, acea creatură a barbariei care se numea pe acolo Bărbat Viteaz.

Însă Marcos Vargas avea un fond generos, atît cînd era vorba să scuze cît și atunci cînd era vorba să spere, și Ureña încheie expunerea planului său de lucru, dîndu-i lecția de care avea nevoie :

— Iată-mă, așadar primind și dînd un cîștig, fără să țin seamă de scrupule ca : „eu pot orice și numai mie trebuie să mi-o datorez“, fără nerăbdare aventurieră, ori tentative hazardate, bînd din paharul meu mic, sigur că n-o să mi-l spargă vreo nelealitate nici proprie nici străină — ascultă bine asta — în buna tovărășie a unei femei admirabile care mă iubește, mă înțelege și mă respectă și merită orice sacrificiu din partea mea ca s-o fac fericită. Și o femeie frumoasă, pe lîngă asta !

Marcos Vargas înțelese, se rușină și admiră.

— Un singur lucru am să-ți reproșez, spuse totuși. Că nu te-ai hotărît înainte. Că ai așteptat ca...

— Asta nu are pentru mine nici o importanță — îl întrerupse Ureña. Nu mă interesează absolut de loc să demonstrez dacă mi-a fost sau nu frică de José Francisco Ardavín. Știam că în fond era un laș și în cel mai rău caz îmi rămîne satisfacția intimă că nu am irosit dovezi de bărbăție împotriva lui. Iar tu, care nu aveai de ce să nu te încrezi în tine, chiar în cazul că ar fi fost o luptă mai bine purtată, cum se spune pe aici, era mai nimerit să nu-l fi supus la înșercarea care neliniștește pe toți. Fiindcă mai mult pentru asta, decît ca să-ți răzbuni fratele, ai intrat unde era Cholo Parima. Îți mărturisesc că atunci cînd am auzit ce s-a întîmplat, m-am întrebat dacă în realitate ești un om curajos sau doar un impulsiv.

— Gîndește ce vrei, răspunse Marcos, dînd din umeri.

— Ar fi neleal s-o gîndesc și să nu ți-o spun. Cel puțin așa înțeleg eu prietenia și de aceea am adus discuția spre acest punct. Ți-ai făcut un mare rău moral și trebuie acum să-ți refaci viața.

Marcos coborî privirea și în tăcere căută și strînse mîna prietenă. A fost o emoție pe care n-o mai încercase niciodată, atît de puternică și deplină încît nu se putea compara decît cu aceea din noaptea furtunii.

— Nu-ți risipi norocul, urmă Ureña. Viața ți-a dat calități cred extraordinare și trebuie să le folosești cum se cuvine. Nu te sfătuiesc să te consacri, așa cum fac eu, unei vieți personale și prudente, fiindcă spiritul tău aventurier și personalitatea ta covârșitoare nu vor fi satisfăcute niciodată cu puținul și viața liniștită care mie îmi ajung; însă nu le risipi în aventuri meschine și în afirmarea unei bărbății fără seamăn. Pe pămîntul ăsta există un drum bătătorit și o mare operă de înfăptuit. De mai multe ori te-am auzit spunînd că aspiți să-ți construiești o viață pe măsura ta proprie. Încă n-o cunoști? N-o vezi așa cum este? Din cele cîteva cuvinte pe care mi le-ai spus cînd ai venit în Upata de la Guarampín, am înțeles că ți-ai găsit pe deplin măsura ta proprie și că ai întrezărit opera căreia trebuie să i te dedici. Ai fost de față la săvîrșirea nedreptății ba ai suferit chiar tu de pe urma ei, ai pornirea generoasă necesară ca să te consacri combaterii acestei nedreptăți, poți — lasă-mă s-o spun așa — să culegi mesajul vocii care strigă în deșert, îți lipsește numai pregătirea intelectuală. Citește puțin, cultivă-te, temperează forța barbară care clocotește în tine, studiază problemele acestui pămînt și adoptă atitudinea necesară. Cînd viața dă calități — și tu le posezi, repet — dă alături de ele răspunderi. Acest popor așteaptă totul de la un bărbat, de la Bărbatul Viteaz, cum se spune acum, și tu, de ce nu? poți fi acest Mesia.

Era clar exprimat ceea ce simțise Marcos Vargas că i se dezvăluie pe neașteptate, în mod intuitiv, confuz, într-adevăr tulburător, în noaptea furtunii; acum însă făcuse o altă descoperire despre el însuși, încă o dată i se dezvăluise sufletul său sub o formă neașteptată, și

cînd acest lucru se întîmplă cuiva, ca el, miezul intim al spiritului lucrează totdeauna cu intensitate maximă, iar receptivitatea pentru ceea ce vine din exterior dispare și de aceea, numai în chip vag și superficial asculta el discursul lui Ureña.

Totuși acesta continuă să vorbească un timp și astfel se întoarseră acasă, la căderea nopții, cînd, profitînd de faptul că drumul urca un povîrniș, Maigualida ceru sprijinul brațului lui Gabriel și o lăsă pe Aracelis să se îndepărteze cu Marcos.

Trecură în tăcere prin păduricea care înconjură casa și ajungînd la intrare, unde era aprinsă lampa din verandă, se priviră din nou unul pe altul, și Marcos citi în ochii lui Aracelis hotărîrea luată, așa cum i-o propusese el, însă nu părea bucuroasă ci resemnată sau temerară.

Îi strînse mîna într-a lui, care acum nu mai era gheară, și asta a fost tot.

Puțin mai tîrziu, cînd Maigualida îi chemă la masă, Gabriel spuse :

— Este un tacîm în plus, fetițo, Marcos a plecat.

XVII

Povesteau cauciucarii

Un strigăt în mugetul aspru al torentului, urlet impresionant, între uman și bestial. O luntre trece şuierînd în josul puhoiului și se pierde în noapte într-acolo unde curg apele năvalnice sub strălucirea lunii.

— Țsta s-a omorît ! exclamă unul dintre cauciucarii care-și făcuseră tabăra pe mal, întorcîndu-se la San Fernando de Atabapo cu încărcăturile lor de cauciuc

din Guainía. Și mai mulți dintre ei se grăbiră să vină lîngă rîu.

Însă altul explică :

— Nu aveți grijă, ăsta e Marcos Vargas care străbate torentele în nopțile cu lună ca un suflet stăpînit de diavol. Strigătul lui este pentru pietre ca să se dea la o parte, spuse el, și cred că într-adevăr se dau la o parte, fiindcă altfel nu se explică cum nu și-a aflat încă moartea. Ascultați-l cum se duce !

Făcură liniște ca să audă strigătul acum îndepărtat, și cînd se stinse în bubuitul torentului, unii zîmbeau și cineva luă cuvîntul :

— Prima oară cînd am auzit urletul ăsta, acum vreo trei ani, mi s-a făcut părul măciucă. Era într-o după-amiază, la marginea torentului de la Chamuchina. Eram de curînd venit în teritoriu și mergeam cu oamenii lui Brasileiro. L-ați cunoscut ? Unul pe care a trebuit să-l trimit să facă o treabă departe și fără desagă, fiindcă mă tot hărțuia.

Zîmbiră cei care știau că făcea astfel aluzie la una din crimele lui și, prelungindu-i cruntul sarcasm, îl întrebă :

— Și încă nu s-a întors, nu-i așa ?

— Nu. S-a întins puțin la vorbă. Dar să mă întorc la povestea mea. Cînd am auzit, în singurătatea aia urîță, urletul care nu părea nici țipăt de om și nici de animal, ci venea parcă de pe altă lume, mi-am pierdut cumpătul de tot și l-am întrebat pe indianul care mă însoțea : „Ce fiind asta, cumetre ?” Și abia îmi răspunse indianul *maquiritare* : „Canaima”, cînd trecu o luntre în josul torentului, mai iute ca o sclipire. După aceea am aflat cine era viteazul care conducea astfel luntrea, iar mai tîrziu am avut ocazia să-l cunosc. Un băiat simpatic Marcos Vargas ăsta, dar cu niște porniri foarte ciudate.

Și continuă istorisirile, înflorind legenda care acum circula prin întreaga pădure de la Guainía pînă la Cuyuni.

— Veneam de la o sărbătoare de *yaraque* a indienilor *piaroas* de pe coasta lui Vichada, povesti altul ; mergeam pe apă printr-un loc ce se numește *Gaviotas*.

Era un curent puternic și frîghia era ca o coardă de gitară, cînd lui Marcos Vargas îi trecu prin cap s-o taie, să vadă ce se întîmplă. Am pornit în josul curentului ca un suflet care ar avea pe dracu în el și cînd am ajuns la apa lină, luntrea s-a răsturnat. Cînd am reușit să ajungem la mal, vedem că nici Marcos Vargas, nici luntrea nu mai erau pe acolo. O întorsese în timp ce noi înotam spre plajă și plecase cu ea lăsîndu-ne pe jos. Îi auzeam de acolo strigătul în josul rîului. A trebuit să ne întoarcem de-a lungul malului, tăind mereu crengi de *juaquillal* și blestemîndu-l.

Îi lăudă fapta, apoi urmă :

— În același an s-a prezentat într-o zi la stațiunea de cauciuc din delta rîului Ventuari, unde eu făceam pe șeful, cerîndu-și parcela, și cum întotdeauna mi-a fost drag i-am spus : „Pînă cînd ai să tot faci nebunii, băiete ! Ia parcela care-ți place mai mult și așază-te pe lucru serios.“ Trei săptămîni a scos cauciuc alături de indienii pe care-i conducea — foarte pricepuți în mijlocul torentelor și în afară de asta buni cauciucari — cocoțîndu-se pe copaci la fel ca ei, fiindcă într-adevăr, cînd spune că lucrează nu-l întrece nimeni ; dar în dimineața celei de a treia duminici, veni la stațiune și-mi spuse : „Plătește-mi ce mi se cuvine fiindcă plec“. Am încercat să-l fac să renunțe și i-am explicat : „Dar, cum să-ți plătesc Marcos Vargas, dacă aici n-am bani ?“ Și cum nimeni nu-i putea scoate gîndul ăsta din minte, mi-a răspuns : „Cu alimente, fiindcă de asta am nevoie eu și indienii mei. Acum mă duc spre Essequibó“. Doi ani au trecut de la întîmplarea asta și de atunci nu l-am mai văzut.

Luă cuvîntul cauciucarul Martínez Franco, și el bărbat umblat prin multe locuri :

— Pe cînd eram în Caura, la *sarrapia* din anul trecut, se prezentă acolo cerîndu-mi de lucru. Fuseseră repartizate toate parcelele și n-am putut să-i dau nici una ca lumea ; însă, cum poate că știți, zona terenului de *sarrapia* din Caura de jos, pînă la izvorul rîului Pará, se termină cu trei copaci mari care produc de la șaiszeci pînă la optzeci kilograme de sîmburi fiecare, i-am spus : „Lucrează arborii ăștia, dacă vrei, sînt sin-

gurii pe care pot să ți-i dau“. Se apucă să adune sim-buri și să-i piseze el însuși și avea deja cinci chin-tale, ceea ce reprezenta șase sute de pesos, așa cum le plăteau atunci Dalton și Boccardo, când se prezentă, la stație Neamțul. Un indian blond cu părul galben deschis, aproape alb, și ochi albaștri din care pricină i se dăduse porecla asta, un ins blînd și glumeț, vră-jitor — *piachi* — al triburilor *mariquitare*. Întotdeauna cînd lucram la *sarrapia* venea pînă acolo după sare și *papelón*¹ în schimbul căteilor sălbatici care trăiesc în grotele lanțurilor muntoase de la Merevare-jiri și Aguari-jiri, între Eravato și Caura, pe unde merg tri-burile rătăcitoare *serisañas*. Marcos Vargas nu cunoștea regiunea aceea și cum îl auzi pe Neamț vorbind despre ele, se hotărî pe loc să se ducă cu el. Veni să-mi ceară același lucru ca și ție în Ventuari : „Dă-mi hrană pentru cîteva zile și este a ta toată *sarrapia* pe care am cules-o“. Și, în aceeași noapte, a plecat cu Neamțul.

— Ăsta e Marcos Vargas, interveni altul. Un băiat care la ora asta ar fi fost foarte bogat dacă i-ar fi plăcut banul.

Și altul :

— Ăsta este un Marcos Vargas. Dar mai este și cel al chefurilor grozave, care au ajuns renumite în San Fernando de Atabapo, cînd cheltuiește cît are, fără să se uite cu cine. Și al mizelor îndrăznețe la jocul de zaruri pe care nu are cine să le acopere.

— Și cel din noaptea beției cu *yucuta*, întrerupse altul. Cel oricînd gata să-și riște viața, alături de oricine și împotriva oricui, iar cînd știe că în cutare parte se pregătește un măcel, pe loc își leagă desaga în direcția aia, ca să scoată printre scrișnetul de machete și pocnetele împușcăturilor, strigătul vesel : „Ce-a fost ! Este sau nu este ?“

— Și ăsta, admise cel întrerupt. Însă acum am să vă prezint pe un alt Marcos Vargas pe care poate că voi îl și cunoașteți ; cel care vorbește cu pomii din pădure și uneori a fost chiar el pom.

¹ Melasă din trestie-de-zahăr.

— Cum asta, Ramón Maradé ? întrebară mai mulți odată.

— Să vedeți. Asta s-a întâmplat pe malul râului Casiquiare. Marcos Vargas, ca de obicei, se prezentase pe acolo fără intenția vreunui câștig, și într-o zi, într-o duminică după-amiază, ca să fiu mai precis, mergeam cu el pe o potecă de munte să inspectez lucrul unor peoni pe care-i pusesem să-i cosească o miriște, vorbind amîndoi despre multe și de toate, foarte veseli, cînd deodată mă întrerupse și îmi spuse : „Așteaptă-mă aici o clipă, fiindcă mă duc să văd ce vor să-mi spună prietenii ăia care-mi fac semne să mă apropiu de ei.“ M-am uitat împrejur, și nedescoperind pe nimeni pe nicăieri, l-am întrebat : „Care, băiete ?“ Și mi-a răspuns, despărțindu-se de mine : „Aceia care sînt acolo“. Erau patru copaci din pădure, crescuți mai deoparte de ceilalți și într-adevăr păreau niște persoane care stau de vorbă. N-am dat mare importanță lucrului ăsta și, gîndindu-mă că prietenul meu avea unele nevoi la care nu vroia să asist, i-am spus : „Atunci, du-te și întoarce-te. Te aștept aici.“ Și m-am așezat pe trunchiul unui *seje* căzut la marginea potecii. Am stat acolo un timp, dar văzînd că prietenul meu nu se întoarce, am străbătut pădurea în direcția copacilor amintiți. Nici urmă de făptură omenească pe acolo ! „Ce s-o fi făcut ?“ m-am întrebat, și atunci simt ceva ciudat în jurul meu. Mă uit încolo și încoace căutînd pricina zgomotului fără să fi încetat însă a fi tăcere, și atunci îmi dau seama că nu erau patru, cum mi se păruse mai înainte, ci cinci copaci din pădure care stăteau acolo ca niște persoane stînd de vorbă.

Izbucniră în rîs cauciucarii și Martínez Franco exclamă :

— Cum era să nu scornească Ramón Maradé o snoavă de-a lui.

— O clipă, prieteni. Eu n-am spus că pomii au fost patru la început și pe urmă cinci, cică așa mi s-a părut.

— Unul putea fi ascuns de altul, cînd erau priviți de pe potecă.

— Exact asta mi-am spus și eu. Și cum vroiam să ajung la miriște la o oră potrivită, după ce am hăulit de câteva ori, chemându-l pe Marcos Vargas, mi-am urmat drumul. M-am dus și m-am întors, și pe când veneam, dau peste Marcos, așezat pe trunchiul de *seje* pe care mai înainte șezusem eu. „Unde ai fost ?” l-am întrebat. Nu mi-a răspuns imediat. Avea o față întunecată, foarte diferită de aceea pe care o avusese când stătuse cu mine de vorbă, și așa, fără să-mi răspundă nici o vorbă o porni la drum înaintea mea. Însă mai apoi se întoarse deodată cu fața la mine și de aproape îmi puse textual întrebarea asta : „M-ai auzit, Ramón Maradé ?” „Ce să aud, băiete ?” i-am răspuns, și imediat mi-am amintit de zgomotul care fusese totuși tăcere, și m-am întors să număr copacii, care încă se mai vedeau din potecă. Erau patru de oriunde i-aș fi privit. Nu mi-a plăcut asta, o mărturisesc, cu toate că Martínez Franco zîmbește, după cum văd de aici ; însă cu atît mai puțin vroiam să-i cer explicații lui Marcos Vargas, care de altfel nici nu mi le-ar fi dat, fiindcă era prost dispus și cînd se întîmplă așa nu e chip să scoți o vorbă de la el și am început să-l observ rămînînd în urmă.

— Și ai văzut că-i creșteau lăstari deasupra capului, îl întrerupse șiret cel care zîmbise.

— Nu. Și n-am observat nimic ciudat, nici în timpul drumului și nici mai tîrziu la stațiune, în afară de proasta dispoziție. Acolo am ajuns noaptea și am adormit, cînd deodată m-am trezit simțind că-mi zgîlție cineva frînghiile hamacului. Era unul dintre vîslașii lui Marcos Vargas un *acarabisi*, băiat cumsecade, desigur, și care-i era foarte credincios. „Trezindu-vă, îmi spuse. Nu mai dormind. Ascultînd pe *siburene*.” Cuvîntul ăsta în limba lor înseamnă șef, și cu acesta îl numea pe Marcos Vargas. M-am îndreptat în hamac și am ascultat spusele lui *acarabisi*. „Uuu !” răsuna pe acolo. O tînguire urîță, care te impresiona în liniștea muntelui. Însă i-am spus indianului : „Indian nă-tărău ! Vreo *arañamona* care-și cheamă perechea.” „Nu cumetre, îmi explică *acarabisiul*. Nefiind *arañamona*, fiind Canaima strigînd în capul lui *siburene*. Venind

cu mine și eu arătându-ți.“ Am sărit din hamac și negăsind pe Marcos Vargas în al lui, m-am dus în pădure împreună cu indianul. La mică distanță de stațiune, în mijlocul unei poenițe luminate de lună, se desprindea o umbră albă, nemișcată, de unde pornea tînguirea aceea impresionantă. Indianul nu îndrăznea să se apropie și întrebă, ridicînd glasul : „*Ginócoro* ?“ „De ce întrebi cine este dacă știi că e *siburene* ?“ am întrebat la rîndul meu, fiindcă în aceeași măsură ca și tînguirile arătării îmi făcuse o impresie neplăcută cuvîntul acela indian, strigat așa, în liniștea pădurii. Stai aici, indian fricos, pînă ce mă duc eu să văd ce se întîmplă cu șeful tău.

— Și cînd ai ajuns la locul cu pricina, îl întrerupse încă o dată Martínez Franco, Marcos Vargas nu era acolo, și era un pom în plus în pădure, nu-i așa ?

— Ba da, era, răspunse Maradé, fără să se turbure. Însă a fost nevoie de multă osteneală ca să-l facă să-și vie în fire. Ieși deodată din starea de vrajă, se uită nedumerit și mă întrebă : „Ce e ? Ce se întîmplă ?“ „Ai dormit și ai visat urît“, i-am răspuns, nevoind să-i spun că e somnambul. Dar a doua zi, cînd am încercat să-l trag de limbă despre cele întîmplate, mi-a spus că nu-și amintește nimic din ce s-a petrecut noaptea trecută, nici după amiază, însă că-și simte corpul — astea au fost vorbele lui — de parcă ar fi fost odată de lemn.

Pauză. Și apoi unul dintre auditori i se adresa lui Martínez Franco :

— Ce spui de asta, prietene ?

— Că Ramón Maradé a fost totdeauna foarte fantezist și pus pe povești născocite pe moment, ca pe niște lucruri care i s-ar fi întîmplat ; însă, de data asta îmi pare că a povestit ceva ce poate fi de crezut.

Aur

Dacă pentru cauciucar a lipsit în anul acela iarna îmbelșugată care alimentează latexul, pentru miner a fost extraordinar de favorabilă vara secetoasă. Au secat

defileurile aurifere ale râului Cuyuni, au rămas descoperite nisipurile aurifere care-i auresc plajele, iar în nisipurile râului Caroní, care n-a avut niciodată apele atît de scăzute, au apărut diamante.

„Diamantul se culege ciugulind“, spune plastic guayanezul, deoarece căutătorii acestui mineral prețios cutreieră malurile râului format din mîlurile produse prin descompunerea șisturilor ferice ale albiei sale, aplecîndu-se din loc în loc acolo unde îl văd strălucind în nisip, în felul unui cocor care mănîncă din mers, ciugulind de ici și de colo. În anul acela au fost mulți cei care ciuguleau de-a lungul plajelor.

Spre Cuyuni porni grosul legiunii aventuriere după aurul pe care-l promitea vara aceea cumplită, și imediat începură să circule în Tumeremo vești turburătoare.

— Oamenii lui Néstor Salazar au și dat de aur ! Marcos Vargas este cu el și au făcut o descoperire uluitoare în Trecătoarea las Gazas. Un bulgăre de mărimea unei case ! Să mergem acolo, Arteaguita.

Și Arteaguita după ce se gîndi un timp rozîndu-și unghiile, se hotărî, în sfîrșit ; închise *Foarfecă de Aur* care, de altfel, abia îi dădea ce să mănînce — iarna neprielnică făcuse ca în anul acela să nu se culeagă cauciuc și nu se găsea nimeni care să comande haine — și se alătură legiunii celor care alergau din toate părțile grăbindu-se spre descoperirea minunată.

Aurul din aluviuni nu era lăsat în întregime la libera exploatare a tuturor, fiindcă cea mai mare parte a terenurilor aurifere — și, bineînțeles, cele considerate ca mai bogate — erau revendicate de *caciques* politici și de capitaliștii mai puternici, mai ales de comercianți-pirați, care fără să le exploateze sau abia scrijelind pămîntul, așteptau să le vîndă companiilor străine care să le dea, pentru o mină mai mult sau mai puțin problematică, alta de monezi de aur. Monopolul acelei bogății subterane se spunea că ar fi una din cauzele nemulțumirii care începuse să se simtă pe acolo ; însă privilegiații își apărau teza, invocînd argumentul că exploatarea liberă ar duce, în mod inevitabil, la un

măcel între cei care ar alerga să-și dispute aurul, în afară de faptul că, în mod practic, toată lumea avea posibilitatea să-l extragă, fără altă restricție decât aceea de a-l revinde concesionarului, care îl cumpăra pe propriul său teren la un preț rezonabil. Numai că prețul îl primea minerul în alimente — turtă de manioc și zahăr, ca unic aliment de cele mai multe ori — și pentru ele era nevoit să plătească cît i se cerea. Dar cînd straturile aurifere erau abundente și nu seca toată mina, cei norocoși se puteau îmbogăți.

Aurul din Cuyuni de Sus era socotit a fi fără sfîrșit, de aceea pe măsură ce-l scoteau îl și risipeau, jucîndu-l la zaruri chiar acolo, lingă rîpă, sau zvîrlindu-l cu pumnii la chefuri, plăceri destrăbălate și efemere, de parcă blestemul aurului de a abrutiza și de a degrada ar fi fost de neînlăturat.

În căutarea lui, deși mai mult pentru emoția de a-l găsi, coborîse de data asta și Marcos Vargas cursul rîului Cuyuni, în tovărășia lui Néstor Salazar, supraviețuitorul perechii aceleia nedespărțite, pe care-l înțilnise prima oară în casa americanului Davenport. Era un miner încercat și cu ochi ager la descoperirea ascunzătorilor filonului.

Cu toate acestea nu-l găsiră în cantitatea care să merite osteneală, în ganga mai multor defileuri unde au așezat sita și *chisul*. Erau cam descurajați, cînd, trecînd prin fața gurii unui defileu care străpungea malul rîpos ca să-și verse apele galbene în cele ale rîului Cuyuni, zăriră doi bîtlani așezați pe o movilă, ceea ce era o țintă bună pentru niște trăgători dibaci. Și-au scos revolverele și au ochit.

Dar bîtlanii au zburat ca să se așeze mai departe, în susul defileului, și cum debitul acestuia le permitea să urce cu piroga, așa au făcut. Bîtlanii zburînd din movilă în movilă și ei urmărindu-i, au ajuns într-un loc umbros și plăcut vederii care invita la popas. În fața acestei priveliști ochiul ager al lui Néstor Salazar renunță la prada care le scăpa.

— Aici este aur ! exclamă el. Să ne instalăm aici.

Și Marcos Vargas, dînd atenție mai mult aspectului pitoresc și plăcut decît celui interesant al priveliștii, auzind cîntecul unei păsări în pădure, spuse :

— Îl și anunță minerul. Ascultă-l cum trîmbițează !

Au campat. Au purces la lucru pentru devierea apelor defileului ca să lase descoperită albia promițătoare și au pus în funcțiune uneltele : *palînul*, ca să înlătore mîlul de pe ridicătura ce acoperea formația ; *tîrnăcopul*, ca să spargă stratul de cuarț ; *criminelul*, ca să-l strîngă și să-l arunce în lada sitei... Și fără să fie nevoie să-l spele acolo, nici măcar să pună degetul arătător înmuiat în salivă pe bucățile de cuarț ca să vadă dacă aurul își arăta culoarea, Néstor Salazar putuse să spună :

— Uite cum apare de frumos filonul ăsta de aur !

Și apoi, dintr-o aruncătură de ochi :

— Filonul străbate pe aici, spuse, indicînd direcția pe care trebuia s-o urmeze prin pădure. O să-i facem o spărtură aici și alta acolo, ca să-l încolțim.

Și la prima lovitură de tîrnăcop într-unul din locurile semnalate, abia măturat frunzișul de piciorul peonului, apăru în vîrfurile uneltei o bucată spongioasă de rocă auriferă, indiciul unei bogate structuri profunde.

— *Bomba !* exclamă Salazar. De data asta scăpăm de sărăcie, Marcos Vargas.

Și scoțîndu-și amîndoi revolverele le-au descărcat în aer. Dacă proiectilele acelea ar fi izbutit să nimească bîtlanii, acel zăcămint n-ar fi fost descoperit.

În acest timp peonul, al cărui tîrnăcop dăduse prima lovitură, nu-și revenise din impresia pe care aceasta i-o făcuse și, sprijinit de trunchiul celui mai apropiat copac, spuse privind alți copaci care se înălțau în fața lui :

— Cincisprezece zile am stat izolat și singur pe bucata asta de pădure retezînd pomii, și fără să știu călcăm pe turtă dulce de aur. Nici praful n-ar mai fi găsit la ora asta cei care mi-au poruncit să fac tăieturi !

— Și nu cînta minerul cînd erai tu pe aici ?

— Ce să cînte, domnule Marcos ! Numai *arañamona* răsuna pentru mine.

Salve de împușcături în aer au asurzit pădurea cînd a sosit Arteaguita. Acum descoperiseră tocmai un

horn, în timp ce minereul continua să-și dea turta lui din miere de aur, și din sită, prin găurile *tamayamului*, trecea bogatul metal prețios ca să se amestece cu mercurul din compartimentele *chisurilor*.

Erau aproape o sută de oameni cei care deschideau acolo gropi și rîpe, încolțind filonul care continua să se ivească lămurit, și cei care zdrobeau cuarțul în piulițe mici, fiindcă tuturor celor care veneau să ceară : dați-ne o parcelă, atît Marcos Vargas cît și Nêstor Salazar, le spunea :

Luați-o pe care vreți ! Aici este pentru toți !

Unii au sosit cu alimentele lor, și cu toate că erau neîndestulătoare nu le consumaseră, fiindcă aurul le înlătura altă poftă afară de aceea de a-l găsi ; alții o duceau zile întregi fără să ia o îmbucătură și cînd veni Arteaguita tocmai scosese rădăcina dintr-o rîpă pe unul care murise acolo de foame și de epuizare, săpînd zile și nopți în șir, nebun. Și toți aveau fața răvășită și le scăpărau ochii din pricina febrei aurului.

Unii plecaseră să-l risipească, socotindu-se bogați pentru tot restul vieții ; dintre ei s-au reîntors cei pe care i-a oprit din drum lăcomia de bani, dar nu după mult timp îi cuprinse din nou iluzia bogăției și plecară iar, pentru a se reîntoarce încă o dată, zănatici, să-și joace întreaga comoară, s-o înmulțească mai repede, pînă cînd în cele din urmă au pierdut-o. Și din nou la rîpă.

Arteaguita îl găsi pe Marcos Vargas aproape de nerecunoscut, ca trecut de patruzeci de ani, cînd el avea abia douăzeci și cinci, dar nu din cauza febrei de aur, căci în sufletul lui nu-și găsea sălaș lăcomia, ci din pricina furtunii care bîntuia de patru ani în mintea lui. Asprele intemperii ale itinerariului gigant îi înnegriseră pielea, în ochii înfundați îi strălucea o privire de fugar, părul începuse să-i încărunțească și în locul caracterului expansiv, îndrăzelii și stăpînirii de sine, el se arăta acum rezervat și timid, pînă într-atît încît în primul moment s-a adresat cu dum-

neavoastră lui Arteaguita, iar prieteniei cu care l-a salutat acesta, i-a răspuns sfios.

Însă nu pierduse înclinarea aceea spre glume usturătoare, și curînd a trebuit să le suporte Arteaguita și ceilalți veniți împreună cu el, toți ageamii în materie de aur.

— Aici aveți parcelele voastre, le-a spus oferindu-le cîteva albiu pline cu mineral zdrobit. Apucați-vă să spălați imediat.

Chiar atunci au început strigătele de bucurie ale novicilor. Bucăți mari au apărut în albiile acelea, abia mișcate. Arteaguita, în special, era cît pe ce să înnebunească de bucurie, alergînd dintr-o parte în alta ca să arate tovarășilor lui extraordinara avere pe care începea s-o strîngă :

— Uite, prietenașule ! Aur ! Aur ! Evaluați-i greutatea.

Marcos Vargas rîdea cu hohote și împreună cu el, Néstor Salazar și peonii care cunoșteau secretul, pînă cînd cel de-al doilea, socotind că e de ajuns, îi spuse :

— Liniștește-te, Arteaguita. Astea-s glume de-ale prietenului dumitale Marcos Vargas. Toate bucățile astea care apar în albiile voastre au fost puse de el ca să se distreze pe socoteala voastră. Aici se găsește aur pentru toți, dar nu chiar așa. Lăsați materialul ăsta care e deja spălat și luați din celălalt.

Arteaguita spuse cu mîhnire :

— Marcos ! De ce îmi faci asta, prietenașule ? Emoția ar fi putut să mă omoare !

Și apoi îi mărturisi că *Foarfece de Aur* mergea prost fiindcă de cîteva luni cea de fier aproape nu mai avea de lucru, că economiile lui nu i-au permis să se căsătorească și că pentru a ieși din impas a recurs la joc, unde a pierdut fără ca să cîștige vreodată, rămînînd dator și pe punctul să-și piardă reputația. Și încheie :

— Închipuie-ți ! Iată pentru ce am îndrăznit eu să joc și cartea asta !

— N-o să-ți pară rău, Arteaguita, îi spuse Marcos. De aici ai să pleci îmbogățit, și ceea ce e mai impor-

tant : și cu mai mult curaj. Fiindcă e bine să știi la ce să te aștepti de aici încolo. Cea mai mare parte dintre oamenii ăștia pe care-i vezi aici sînt periculoși pentru cel care tremură în momentul decisiv și nu sînt puțini aceia care pîndesc prilejul să-i dea o lovitură de pumnal primului care nu e atent, ca să-i ia aurul pe care-l are. Așa că, ochi de vultur, Arteaguita ! Aici cel care trage folos dintr-o săpătură trebuie să-și atîrne hamacul deasupra și să doarmă cu revolverul în mînă. Să nu ai încredere în nimeni, să-ți amintești mereu că ești între fiarele din Cuyuni, de unde nu lipsește Sute Cúpira.

Într-adevăr, temutul Cúpira era pe acolo, de data asta fără obișnuita lui escortă de mai înainte. Se prezentase cerînd *parcela lui*, însă erau motive să se presupună că adevăratele lui scopuri erau altele, fiindcă nu încerca să-și găsească aurul pe care ar fi putut să-l obțină, lenevind cea mai mare parte a zilei, stînd de obicei așezat pe pămînt, sprijinit de un copac, privind în tăcere agitația celorlalți și mai ales urmărindu-l cu privirea pe Marcos Vargas pe oriunde ar fi fost.

— L-ai observat pe Sute ? îl întrebase Néstor Salazar pe Marcos Vargas.

— Nu, îi răspunse acesta mințind. De ce mă întrebi ?

— Numai așa. Fiindcă n-ar fi rău să fii puțin atent în privința lui.

— Bine. Voi încerca s-o fac.

Din primul moment înțelesese Marcos că Sute nu căuta aur. Era prima oară cînd îl revedea după ciocnirea pe care era cît pe ce s-o aibă, în noaptea dansului *ñopo* la izvoarele rîului Cuyubini. De atunci nu se mai întorsese în regiunea aceea de unde Cúpira nu ieșea niciodată. Deși după ultimele cuvinte pe care le schimbaseră acolo nu puteau să rămîie prieteni, Cúpira venise totuși în această calitate, să-și ceară *parcela lui* și tot pe acest temei i se permisese să rămînă acolo, deși Néstor Salazar fusese împotrivă. El înțelesese că gigantul de la Cuyuni venise să lichideze unele socoteli, regretînd că nu se „bătuse cu fiul omului care l-a văzut îndeplinindu-și marele jură-

mînt“ ; și îl necăjise de multe ori gîndul că-i cruțase viața după acel schimb de vorbe. Sălbatica divinitate a bărbăției, față de care atît unul cît și celălalt aveau un cult, îi făcea să se înfrunte încă o dată.

Marcos își dăduse seama că Sute Cúpira nu-l pierduse din vedere, însă se făcea că nu-l observă întorcîndu-i spatele și prefăcîndu-se că-l întîlnește din întîmplare cînd Cúpira se îndepărta noaptea din tabără, ajungînd pînă la malul rîului Cuyuni, ale cărui torente îi legănau cu mugetele lor gîndurile cumplite pe care le dezmiarda.

Se oprea lîngă el, adresîndu-i, invariabil, aceste cuvinte :

— Noroc, Sute ! Ai ieșit pe răcoare ?

Și Cúpira răspundea ca întotdeauna :

— Legănînd un vis, mă gîndesc la vuietul ăsta al torentului în liniștea nopții.

— A început să-ți placă singurătatea.

— Și dumitale să cauți prietenii rele.

— Poate că nu sînt atît de rele.

— În acest *poate* stă primejdia, Marcos Vargas. Amintește-ți că ai pierdut încrederea, cu siguranță.

Apoi tăceau și după un timp îndelungat, Marcos propunea :

— Ei bine, prietene. N-ar fi timpul să ne întoarcem pe unde am venit ?

La care Cúpira răspundea :

— Neavînd altceva mai bun de făcut...

Și asta nopți în șir, mereu același lucru, care era în același timp o provocare și un mod de a se stima reciproc.

Sosirea lui Arteaguita întrerupse la timp acest obicei, fiindcă acum Marcos rămînea în tabără să stea de vorbă cu el, și așa a aflat că Gabriel Ureña avea doi fii și că devenise un minunat administrator, căci *Tupuquén*, *Guaricoto* și *Hondonada* prosperau, în timp ce alte proprietăți mai bune decădeau și treceau din mîinile stăpînilor în cele ale creditorilor care aveau ipotecă, și că în Upata se aștepta dintr-o clipă într-alta reîntoarcerea lui Francisco Vellorini, care își căsătorise cele două fete mai mari în Franța, fiindcă nici el nu

mai putea să trăiască decît în Guayana, și cu atît mai mult soția lui, atît de legată de pămîntul său, și Aracelis, încă necăsătorită și mai frumoasă ca oricînd, după cum spuneau cei care-i văzuseră ultimele ei fotografii.

Și povestitorul încheia spunînd :

— Ei bine, Marcos. Tu ce proiecte ai ? E timpul să te întorci, băiete. Și acum, cu bănetul pe care ai să-l scoți de aici... Încetează să-ți tot riști viața, cutreierînd torenții.

— Da. Asta vrea și Néstor Salazar : să mă duc cu el. Mă îndeamnă să fac un mic voiaj în Europa cu ce vom scoate de aici. Însă cine știe, dat fiind că mie nu mi se mai potrivește încălțămîntea nici de gata și nici de comandă. În sfîrșit. Vom vedea... De altfel, faptul de a cutreiera torențele nu e un lucru de pe altă lume. Aici, ca și în croitoria ta, totul este să nu mănînci linia, cu diferența, în favoarea mea, că tu dacă o mănînci pe a ta, trebuie să plătești materialul stricat, în timp ce mie nu-mi cere nimeni să pun la loc ceea ce mi-aș rupe de pietre dacă ies din linia repezișului. În sfîrșit, repetă el, vom vedea !

Într-o noapte, Néstor Salazar instalat în hamacul lui ca să se culce, iar Marcos stînd încă de vorbă cu Arteaguita în liniștea taberei adormite, observă că într-una din rîpe se vedea lumină.

— Acolo se joacă zaruri, spuse. Du-te, Arteaguita, pînă acolo și spune-le celor care or fi, că aici este interzis jocul, și că din ordinul meu să-ți predea zarurile și să se ducă fiecare la hamacul lui, dacă nu vor să audă scrîșnet de machete.

Însă tocmai cînd se pregătea Arteaguita să-i îndeplinească dorința, deși cu multă neplăcere, fiindcă nu vroia să se dușmănească cu nimeni și cu atît mai puțin după ce-l prevenise Marcos din ce categorie de oameni făceau parte aceia, unul dintre minerii care erau pe acolo se apropie spunînd :

— Ăla e Sute, domnule Marcos.

— Aha ! exclamă acesta, în timp ce Arteaguita pierdea orice poftă să-și îndeplinească însărcinarea.

Așadar asta era parcela pe care o lucra? Și dumneata știai și ai ascuns-o?

— Nu numai eu, domnule Marcos, răspunse minerul. Sîntem mai mulți cei care am văzut lumina în fiecare noapte, însă fiind vorba de cel care face jocul ăsta...

Atunci Marcos Vargas, ca să nu piardă prilejul ce i se oferea, se duse acolo.

Era într-adevăr Cúpira cel care juca clandestin și cu zaruri măsluite așa ca cel puțin unul să se oprească mereu la soț. Rîpa nu era adîncă, însă era largă și în ea făceau jocul lui Sute patru dintre tovarășii lui Arteaguita, care-și pierduseră aproape tot aurul pe care-l scosese.

— Dați aici zarurile alea! strigă cu glas poruncitor Marcos Vargas surprinzîndu-l pe Cúpira tocmai cînd era gata să le arunce ca să adune tot aurul mizat. Dumneavoastră nu știți că aici este interzis jocul?

— Omule! exclamă Sute cu un ton tărăgănat. Nu sînt numai eu acela care-și joacă ce-i aparține.

— Dați aici zarurile alea! Și fără vorbă! repetă Marcos, acum cu revolverul în mînă.

Și Cúpira, fără să-și piardă calmul, spuse:

— Bine! Nu te enerva, că n-ai de ce. Dumneata ești pe domeniul dumitale și între oamenii dumitale. Iată zarurile. Ți le predau în propriile dumitale mîini oprite la sorți.

Și Marcos Vargas cîntărindu-le:

— Fiindcă în alt fel nu se pot opri, căci pentru asta sînt măsluite, tîlhar fără pereche! Dă-le imediat înapoi tinerilor ăstora ce le-ai furat! Și șterge-o de aici numaidecît!

Sute se schimbă la față, stăpînindu-și mînia. Acum nu mai era *marele său jurămint* care-l oprea să se bată cu fiul celui care l-a văzut ducîndu-l la bun sfîrșit, ci inegalitatea luptei, căci alături de Marcos Vargas erau Néstor Salazar și toți cei care alergaseră auzind strigătele, cea mai mare parte dintre ei cu revolverul în mînă, dintre care mai mulți fuseseră victimele zarurilor măsluite.

— E bine, răspunse. Nu mai striga, fiindcă ajunge cîtă lume s-a trezit. Restitui ce am cîștigat și mă duc pe calea pe care am venit. Pe asta ai cîștigat-o dumneata, alta poate o să fie a mea, dacă vreodată se mai încrucișează drumurile noastre. Sînt deja două și se zice că al treilea este cel mai hotărîtor.

Spunînd asta plecă. Marcos Vargas vru să-l urmeze, dar toți îl opriră și rămase cu regretul că nu a fost singur față în față cu Sute Cúpira. Acest gînd îi stăpîni mintea multă vreme...

După un timp — fiind terminată exploatarea filonului care nu întîrzie să dispară — găsindu-se în El Dorado și în aparență hotărît să părăsească pădurea, așa cum îl sfătuia Néstor Salazar, îi propuse lui Arteaguita :

— Hai să facem un joculeț ca să ne trecem timpul, prietenește amîndoi.

— Ca să-ți fac plăcere, acceptă celălalt. Fiindcă eu sînt ghinionist. Dar să nu-mi încarci miza, fiindcă lupta ar fi inegală : tu ai mai mult de o mie de uncii și ce am eu nu ajunge nici la șazeci. Însă așa da : numai să nu fie cu zarurile lui Sute.

— Ei, la naiba, băiete ! Nu m-ai văzut că le-am aruncat în Cuyuni ?

— Știu. Știu, spuse Arteaguita. A fost o glumă.

Au jucat un timp, cîștigînd și pierzînd pe rînd cantități mici de aur brut. Cîțiva au vrut să se alăture partidei, dar Marcos nu le-a permis, spunîndu-le :

— Țsta e un joc amical, fiindcă aurul pe care-l are Arteaguita este al meu și vreau să văd dacă i-l iau. Pînă acum n-am putut să-i șterpelesc decît vreo cinci sau șase uncii : însă ceea ce este al tău e pus deoparte. Sau viceversa.

Deodată însă norocul trecu de partea croitorului și acesta începu să prindă curaj, acceptînd mize importante. Marcos Vargas pierdea, părăind contrariat și înflăcărîndu-se. Acum mizele erau pumni de aur care îngroșau pe cel al lui Arteaguita și acesta tremura din cap pînă în picioare, cu ochii ieșiți din cap, palid și tăcut, scuturînd peste măsură zarurile cu o contracție nervoasă a pumnului care amintea mimica lui din

Tumeremo cînd, în ajunul plecării spre Guarampín, îi mărturisise că-i este frică.

Și fiindcă-i veni în minte această imagine, Marcos începu să rîdă în hohote și să dubleze și să tripleze mizele, spunînd :

— Nu le scutura atît, băiete, că nu te duci spre Guarampín și nu-i primejdie să dai de neplăceri. Aruncă-le fără frică !

Dar nu era teama de a pierde, ci faptul că Arteaguita nu se văzuse niciodată cu atîta aur al său în față și asta îl tulbura peste măsură, în timp ce Marcos rîdea și exclama :

— Ah, ce croitorie bună ai să-ți faci, Arteaguita ! Acum într-adevăr că o să fie de aur foarfeca și n-o să mănînce din linie ! Profită de perioada ta de noroc și aruncă zarurile fără frică, fiindcă ăsta nu e furat. Mi-ai golit pînă acum jumătate din albie, însă eu aștept norocul care va trebui să vină și atunci vom vedea cine va triumfa. Ce croitorie bună, cum vei înflori, Arteaguita !

Însă la acestea interveni Néstor Salazar, căruia i se aduse la cunoștință ceea ce se întîmpla :

— Arteaguita ! Nu-ți dai seama că este aceeași glumă ca și aceea cu bulgării de aur ? Zarurile tale sînt cele ale lui Sute.

Cu gura căscată, tremurînd, gata să izbucnească în lacrimi, Arteaguita deschise mîna să se uite la zaruri ; dar Marcos Vargas i le înșfăcă, și-i spuse lui Salazar :

— Astea nu sînt ale lui Sute. Astea sînt ale lui Marcos Vargas !

Și golind pe masă aurul care-i rămăsese, spuse :

— Și ăsta tot este al tău, Arteaguita ! Pentru ca să faci o croitorie de lux, și să te căsătorești, și soția ta să-ți umple casa de copii care să nu știe niciodată ce-i foamea. Ia-ți-l ! Pentru că în Cuyuni mai e mult aur pentru Marcos Vargas.

Și în aceeași după-amiază se îmbarcă din nou în luntrea lui și părăsi El Dorado, îndreptîndu-se în susul rîului Cuyuni, pe unde trebuia să se întîlnească față în față cu Sute Cúpira.

XVIII

Aymara

Un drum larg, curat, luminos, prin pădurea deasă. Și asta a mai fost și altă dată. Un drum pe care înainta micul zvon imens, strigătul înspăimântător al unei mulțimi tăcute. El se împiedica de acea mută și rătăcitoare masă compactă trecînd prin ea fără să întâlnească rezistență și oamenii mergeau iluminați pe dinăuntru ca și pădurea întunecoasă la lumina fulgerului.

— Mi-a luat-o înainte tînarul ! gemu unul, ducîndu-și mîna la piept pe unde trecuse Marcos Vargas, în bezna nesfîrșită.

— Ce dorești, tinere ? îl întrebă altul, opunîndu-i rezistență ; dar el trecu și peste acesta și acel zvon mic dar imens începu să se stingă murmurînd : „Să spui dumneata că l-ai văzut murind ca un Om Bărbat“.

Dar el nu putea să se oprească. Brațele-i începeau să cedeze sub povara micului lucru imens... Și acel pumn crispat care nu-l lăsa să treacă !

— Termină cu aruncatul zarurilor, căci sînt grăbit !
Și acel mic lucru înțepenit se ghemuia căutînd căldura pieptului său imens.

Un altul își bea la nesfîrșit ulcica sa, și era ca și cum ai trece printr-un cîmp întins și pîrjolit sub o ploaie îmbelșugată. Însă ulcica, goală, se rostogolise pe masă și căzuse pe jos, sfărîmîndu-se. Cînd l-au cules, era o zdreanță de om tîrîndu-se pe drumuri. Setea imensă a acelui mic lucru consumase toată apa. Numai trunchiurile copacilor musteau o umezeală vîscoasă, cu care își potoleau oamenii febra lor mare.

— Stinge, Bordona ! Stinge, că ne ardem !

Cineva care ardea pe dinăuntru alerga dintr-o parte în alta lingînd copacii, de la rădăcină pînă la coroa-

nele cele mai de sus, în timp ce coapsa tăiată pînă la albul oaselor îi sîngera ; însă limba lui era o flacără, la a cărei atingere se evapora dintr-o dată umezeala aceea, învăluindu-l într-o ceață arzătoare prin care un om destrămat mergea fără încetare, mișcînd neconținut, mecanic, capul său și murmurînd :

— Canaima ! Canaima ! Canaima !

Și se uscau toți copacii, de la rădăcină pînă la coroană și începeau să ardă cu o flacără palidă.

Alerga pe poteca largă, în a cărei tăcere își striga numele. Cinci ani ! Și incendiul pătrundea în pădure și în același timp o mică pasăre care zbura pe deasupra ei și a cărei umbră imensă și neagră rătăcitoare pe pămînt era el însuși, se carboniza deja la acea flacără palidă.

Deodată simți că picioarele i se preschimbaseră în rădăcini înfipite pînă în centrul pămîntului, în timp ce prin întregul corp îi circula o sevă groasă și neagră, care o sută de ani se ridicase pînă la coroanele cele mai înalte, ca să se oprească alte sute pentru a auzi trecerea vîntului ce făcea să geamă flautele *yapururos* din pricina morții indianului Maremare :

*Maremare a murit
în trecătoarea Angostura ;
eu nu l-am văzut murind,
însă i-am văzut mormîntul.*

*Maremare a murit
în trecătoarea furtunii ;
eu nu l-am văzut murind
însă i-am văzut osemintele.*

*Maremare a murit
și nu din cauza febrei.
De ce a murit Maremare
dacă nu din pricina amărăciunii ?
Maremare a murit.*

*A și murit Maremare.
Maremare a murit.
Bietul Maremare !*

Și sub acoperișurile acelor *churuatas* împrăștiate pe întinsul pământului sălbatic toată suflarea indiană începe să plîngă din pricina morții lui Maremare... Tristul cîntec al indianului, fără acorduri, monoton, straniu, imens și trist. El i-a dat o intonație melancolică, chiar muzicală, descoperind durerea mare a unor rase schingiuite șiroind în lacrimi, printre gemetele celui *carrizo*¹ indigen.

Și Ponchopire îi spune :

— Nemaicîntînd atît, cumetre. Indianul suferind mult din pricina lui Maremare al tău. Acum odihnindu-te.

Acum toate acestea trecuseră : febra delirantă și vînturarea continuă a acelor ani de aventură extravagantă. Și Ponchopire îi explica de ce tribul său nu mai locuia în Padamu, ca atunci cînd el fusese la Angostura în tovărășia cauciucarului Federico Continamo, ci în marea savană de la Ventuari unde își stabilise *churuata* sa :

— Catarul omorînd indieni în Padamu. Murind indieni mulți. Noi părăsind *churuata* din Padamu de Jos, din Padamu de Sus, din Raudal de Tencua și catarul urmărindu-ne. De șase luni pierzîndu-ne urma. *Racional* Continamo și el fiind rău : indianul scoțînd guma pentru ca el vînzînd-o în Angostura și mîncînd gheață gustoasă și el furînd femei. Aici trăind liniștit pentru că nefiind gumă. Guma avînd Canaima. Indianul nevoind s-o mai scoată.

Dușmanii implacabili ai băștinașului, cauzele migrațiunii triburilor sale : tuberculoza care îi decima și cauciucarul care îi exploata și îi tiraniza. Cînd moartea pătrundea într-o *churuata*, aceasta trebuia părăsită — lăsînd într-un *cutumari* cadavrul neînmormîntat al victimei — și stabilită o alta aiurea. Padamu de Jos, Padamu de Sus, Raudal de Tencua, multe erau acum punctele macabre, cu schelete neîngropate în locuințele părăsite, care marcau exodul tribului lui Ponchopire de-a lungul celui itinerar, urmărit de

¹ Carrizo : instrument muzical.

catar, pentru ei cea mai groaznică din toate formele pe care le poate lua Canaima. În marea savană de la Ventuari, unde îi întâlnești acum Marcos Vargas, păreau că respiră, în sfârșit, aerul lui Cajuña cel bun, cel care dă sănătate și procură pește din belșug și îi eliberează din ghearele lui *racional*, conducându-i pe indieni spre locurile unde nu crește arborele de cauciuc.

Un soare mîngîietor lumina acum în jurul lui Marcos Vargas scene simple de la începutul lunii și o nouă senzație de sine însuși, după trecerea zbuciumului sufletesc, îl învăluia în suava voluptate a unei păci profunde. Și așa a stat mai multe zile în hamacul cu urzeală foarte fină, țesut din pene de păsări rare ale pădurii — dovadă de atenție specială din partea lui Ponchopire — contemplînd ca prin ceața unui vis, liniștea sau activitatea care-l înconjură. Pacea liniștită, atunci cînd bărbații mergeau zilnic la pescuit cu luntrile lor prin ochiurile de apă lină de pe Ventuari, iar femeile la cîmp, însoțite de fetele care puteau să le ajute la muncă; rămîneau numai bătrînii neputincioși, întinși la soarele plajii sau ghemuiți la umbră lîngă *churuata*, nemișcați ca niște mumii sau căutînd prin părul încîlcit să-și scoată căpușele sau scărpinîndu-și pișcăturile păduchilor — deliciul indianului, extaz animalic provocat de mîncărime — și micii indieni sugaci dormind în *mapires*, pe jos, în grija cocorilor domesticiți, dădace geloase care nu permit să se apropie de ei insectele și șerpii, căci așa se alimentau ei apărînd copiii. O liniște desăvîrșită, pe care abia o tulbura susurul rîului sub adierea vîntului sau vuietul surd și îndepărtat al marelui torrent de apă Tencua. O pace adormitoare de zile însoțite pe pămînturi melancolice, care au rămas în urma mersului lumii.

Activitatea, atunci cînd se întorceau femeile, cu traista în spinare, plină de *yuca* și începeau să pregătească făina de manioc pentru mîncarea zilnică sau *yananque* și *yucute* pentru zilele de sărbătoare, și cînd se întorceau bărbații cu pește și le dădeau acestora *morocotos* și *aymaras*, să-i spintece și să-i pună la

uscat, pe care, apoi îi vor pisăgi pînă la transformarea lor în făină de *piraricú*.

Și sporovăielile fetelor indiene care stîrneau larma papagalilor și a păsărilor *guacamayos* în timp ce țeseau hamacurile de *cumare* sau de *curagua* sau șalurile din fire de lemn de *marimba* pentru a se apăra de țințari și *mapires* pentru copiii pe care-i așteptau, sau covorașe, traiste și tăblii împodobite cu înfloritură arătoasă pentru gospodăria locuinței comune. Și munca tăcută a bărbaților, făcînd bărci și luntre, pregătind vîrfuri de *juajua* și *cocorito* pentru săgeți și țevi pentru praștile de suflat sau pisînd lumînărică pentru pescuitul din zorii zilei următoare.

O viață simplă, împărtășită în comun, sub un singur acoperămint, mîncarea de manioc și de *piraricú* din același blid, și numai cu mîna, ghemuiți în mijlocul *churuatei*, unde se aflau niște pietre încinse pe care, uneori, se frigea un *chiguire* sau un *paujil*, vînat de unul dintre ei pentru masa comună; *bureche* sau *cupana* băute din aceeași tigvă care trecea de la gură la gură. O viață atît de egală pentru toți, încît dacă, uneori, vaporii de manioc fermentat li se urcau la cap și cum, în genere ei sînt triști la beție, era destul ca unul să-și amintească de vreun mort al comunității și să invite pe ceilalți să-l plîngă pentru ca întreaga *churuata* să răsune de un plîns unanim.

Numai amorul își avea legile lui proprii. În *churuata* se ducea viața laolaltă, însă amorul avea loc într-o singurătate discretă, în mijlocul naturii: luntrea din locurile line ale rîului, sau sub cerul liber departe de locuință. În timpul nopții perechile vîsleau sau intrau în desîș, poate în căutarea unei *nahual* pentru viitorul copil: spiritul copacului, sau al animalului, sau al stelei căzătoare, care trebuia să se contopească cu sufletul indianului din prima clipă a concepțiunii sale.

Nahualul șefului de trib era mistrețul de la care și-a luat numele său de Ponchopire, poate fiindcă a fost zămislit și conceput în vreun loc de pe plajă în momentul cînd turma unor astfel de animale cobora la rîu să se adape, iar *nahualul* surorii sale Aymara

era peștele cu același nume, cu carne delicioasă, dar cu multe oase și a cărui *aguaje* probabil că a cutremurat luntrea amorului în liniștea apei adormite.

Lui Marcos Vargas nu-i erau necunoscute nici asprele obiceiuri, nici misterele ingenue ale acelei vieți, deși pînă atunci nu fusese decît spectatorul cîtorva clipe și din toate acestea reținuse numai ceea ce stimula curiozitatea sau plăcea omului civilizat. Dacă nu împărtășea încă conviețuirea neplăcută din *churuata* — în care familia exista ca ceva distinct și independent de comunitate numai cînd dormea, ocupînd un sector din cele două cercuri concentrice de stîlpi care susțineau acoperișul de paie conic: jos hamacul bărbatului, mai sus al femeii și în sfîrșit cele ale copiilor — și dacă nu se obișnuise încă cu obiceiul de a mânca cu mîna, dintr-un singur blid în care își băgau toți mîinile, oricum era un ins în plus la pescuit prin ochiurile de apă lină ale rîului Ventuari, cu săgeata sau cu praștia, tăcut în luntrea lui, cît și în cercul pe care, la primele ceasuri ale serii, le făcea întreaga comunitate în mijlocul locuinței, așezată pe pămînt, bărbații fumînd țigări din frunze de *tabarí*, în timp ce povesteau peripețiile zilei, ca să nu existe vreo experiență de a unuia care să nu fie cunoscută de toți. Nu se priveau însă în față, stăteau cu ochii pironiți în pămînt sau îndreptați spre bolta în care se pierdeau rotocoalele de fum, pentru că privirile unui om nu pot să se încrucișeze cu cele ale altuia fără ca *nahuales* ai lor să nu se contopească sau să se distrugă reciproc — fie că erau de animale sau lucruri apropiate sau opuse între ele — ambele cazuri producînd moartea care și începuse din cauza dublei personalități. Și acestea — precum și multe alte practici superstițioase — ca aceea referitoare la *piacheul* care se înconjoară de întunerici și mister pentru a pregăti *curareul* cu lianele sale amare și fără nume și prafurile sale din colți de șerpi — îndeosebi operațiuni interzise femeilor, pentru că ochii femeii dăunează efectelor teribilului venin — acum Marcos învăța să le considere nu ca superstiții, ci ca lucruri simple, care au un sens natural și evident.

În timpul acelor veghi, Aymara atrăgătoare și sălbatică, asemeni cărnii delicioase, cu oase multe, a peștelui cu același nume, simțind că trecea în pubertate, se retrăgea în partea cea mai întunecoasă din *churuata* ca să-l privească în voie pe *racional*, cu ochii aprinși de flacăra iubirii; însă dacă Marcos o căuta printre femeile atente la discuția bărbaților și izbutea s-o descopere, își fixa privirea asupra ei și ea începea să se frământa și să se ghemuiască mai mult în întuneric, amestecând rîsul cu bombăneala, anticipația instinctului cu care obișnuiește să se ofere indiana voluptuoasă și sălbatică.

Ponchopire își dăduse seama de aceasta și într-o zi îl întreabă pe Marcos :

— Ție plăcîndu-ți Aymara, cumetre ?

— Plăcîndu-mi mai mult decît *piraricú* făcut din peștele cu același nume.

— Deci luîndu-ți-o pentru tine după ce va avea loc sărbătoarea ei.

Și apoi îndreptîndu-se spre sora lui, îi spuse în dialectul lor și în calitate de șef al comunității :

— Tu vei fi soția lui *racional*. Scoate din acest om cel mai mare profit pentru tine și pentru neamul tău.

Sărbătoarea lui Aymara la care se referea Ponchopire consta din ceremonia cu care se celebra intrarea ei în pubertate. Bătrînele, mamele mari ale tribului, o observau deja cu atenție și cînd au văzut că era în scădere ultima lună a lui Aymara nubilă, ea fu închisă într-un fel de gheretă de palmier construită în acest scop, la o anumită distanță de *churuata*, în care avea să rămînă singură și supusă unui post riguros pînă la următoarea lună plină. În momentul în care se închidea specia aceea de crisalidă în care probabil avea loc misterioasa transformare, toate femeile tribului izbucneau în plîns pentru Aymara pe care n-or s-o mai vadă și pentru faptul că va ieși de acolo aptă pentru teribilele delicii ale dragostei care perpetuează aspra existență a indianului.

Apoi, imediat, începură pregătirile pentru sărbătoare. De la cîmp, în spinarea indienelor soseau *guayares* pline de manioc; mîinile nu mai aveau răgaz

din pricina preparării maniocului și a *piraricului* care avea să se consume la marele ospăț; n-a rămas vreo *casimba* în care să nu fie pus la fermentat *yucuta*, în timp ce bărbații se ocupau de confecționarea vopselelor de *curame*, *chica*, *drago* și *concopia*, cu care vopsindu-se, își înfrumusețează indianul trupul său gol. În timp ce fetele se consacrau acelor treburi plăcute, bătrânele taciturne și zeloase față de tradiție făceau de pază zi și noapte în jurul gheretei de palmier în care se efectua misterul.

Însă Marcos Vargas, de data aceasta bătîndu-și joc de rit, a căutat ca postul logodniciei sale să nu fie atît de sever, căci nici oasele, spunea el, nici spinii *nahualului* ei nu-i plăceau. Și în felul acesta a fost mai puțin aspră pentru Aymara ispășirea anticipată a păcatelor ei de femeie.

Cu două zile înainte de luna plină, cînd se adunaseră acolo toate comunitățile vecine la care ajunsese vestea sărbătorii, după ce se ascunse soarele, începură strigătele de veselie, pe care de acum înainte aveau să le scoată indienii în jurul gheretei, și se porni ospățul cu manioc și cu *yucuta* cu scopul să nu cadă Aymara pradă somnului.

Două nopți și două zile fără întrerupere a ținut acel chin și cînd dădu să răsară luna plină, cu a cărei apariție se termina retragerea purificatoare a lui Aymara, încetă deodată larma, se făcu o tăcere impunătoare, ghereta fu deschisă și o dată cu astrul halucinant apăru, frîntă de post și de nesomn, însă aptă pentru dragoste, noua femeie a tribului.

Și începu dansul, care avea să mai fie încă un canon pentru ea, din partea bărbaților: proba biciului.

Învîrtindu-se în jurul fetei, vopsită cu negru și cu roșu, în chiote, cîntece și țipete și avînd liane de *mamure*, fiecare bărbat trebuia să-i dea două lovituri ei și apoi una lui însuși, pesemne pentru că în dragoste două părți de vină sînt ale femeii.

— Dîndu-i cu blîndețe, cumetre, le recomanda Marcos Vargas, care dansa și lovea împreună cu ei. Nermaltratîndu-mi mult fata.

Nu o loveau tare, însă erau atâtea lovituri încît Aymara era gata să izbucnească în plîns. Totuși printre lacrimile ivite în ochii ei se zăreau zîmbete, atunci cînd Marcos era acela care dădea loviturile.

Proba biciului nu ținu mult, dansul însă nu mai conținea toată noaptea. Luna era acum în creștetul bolții cerești și beția puse stăpînire pe toți indienii. Răgușiți și cu înfățișare de halucinați dansau fără întrerupere în tactul discordant al unui cîntec sălbatic și aspru, fără ritm și melodie, cu acompaniament de *yapururos*.

Aymara însă de mult timp nu mai era acolo. În acea noapte luntrea lui Marcos Vargas vîsli și ea spre întinsa singurătate a unor ape line ale rîului Ventuari, pe al cărui curs pluteau *nahuales*.

Racional

Pentru comunitatea lui Ponchopire mai înainte fusese *racional*, prin antonomază, cauciucarul Federico Continamo. Acesta se dovedise a fi asemeni celorlalți: un exploatator brutal care plătea muncitorilor cauciucul strîns pentru el cu mărgele de sticlă, cu pumni de sare și cu bucăți de zahăr. Însă cum indianul fatalist nu mai așteaptă nimic de la rasa sa înjosită și învinsă pentru a se elibera de exploatarea albului, sau de presupusul civilizat indiferent de nuanța pielii, el caută totdeauna să-l cîștige, supunîndu-se patronajului acestuia, uneori, chiar intenționat. Așa procedă și Ponchopire față de Marcos Vargas, căruia, de altminteri, îi păstra o amintire plăcută din vremea cînd îl cunoscuse în Angostura.

Pe de altă parte, procedînd astfel, Ponchopire ținuse seama atît de simțul de ospitalitate, foarte dezvoltat la indian, cît și de faptul că acesta era o parte din comunitatea umană, în cadrul căreia nici individul, nici familia nu pot exista izolat și numai pentru sine. Fără urme de economie personală sau casnică, toți consumînd în mod egal ceea ce fiecare producea,

toți împărțășind aceeași viață, *churuata* devenise un simbol : aparținea tuturor, toți contribuiau la ridicarea ei și aveau drepturi individuale sub acoperișul ei numai pentru absența temporară a vieții în timpul somnului, în unul din sectoarele cercurilor concentrice formate din stâlpi sau pentru absența definitivă și permanentă în *cutumari* atârnat de stîlpul central.

În unul din aceste sectoare fură atîrnate, unul deasupra altuia, hamacurile noii perechi ; și dacă Marcos Vargas a preferat să locuiască cu Aymara în locuința separată pe care Ponchopire a pus să i se construiască de la venirea sa în comunitate, el era totuși considerat ca făcînd parte integrantă din comunitate și se părea că șeful tribului așteaptă de la el lucruri mari pentru interesul comun.

— Bine, cumetre, îi spuse într-o seară, după o lungă pauză liniștită, ambii contemplînd apusul soarelui deasupra rîului Ventuari. Ponchopire învățîndu-te lucruri așa cum oferindu-mă în Angostura ; acum venindu-ți ție rîndul.

— Bine. Tu zicînd ceea ce voind ca eu să te învăț, reluă Marcos, căci nu se mai exprima decît în acest fel.

Indianul zîmbi și cu fața luminată de strălucirea unei mari speranțe pe punctul de a se realiza, întrebă :

— Da ? Tu învățîndu-mă, cumetre, ceea ce eu dorind ?

— Da, omule. Ori de cîte ori voi fi știind, bineînțeles.

— Bine. Învățîndu-mă să fac gheață.

Era singurul lucru ce-l interesase din civilizație, din cît putuse prinde în timpul șederii sale în Ciudad Bolívar și primul lucru care i-a trecut prin cap să-i ceară lui Marcos Vargas, după ce avu loc sărbătorirea lui Aymara. Cu restul puteau să rămînă albi. Și mare îi fu dezamăgirea cînd Marcos Vargas îi răspunse :

— Ah ! drace, cumetre ! În mare încurcătură punîndu-mă tu. Eu neștiind fabricarea gheții, și aceasta nici putîndu-se face aici.

Era același răspuns pe care-l dăduse Federico Continamo, cînd îi adresase aceeași cerere.

— Ah ! exclamă. Nici tu nu știind !

Și nu putea să-și explice cum un alb nu știa ceea ce semenii săi știau, cînd între indieni cunoașterea lucrurilor necesare vieții era un bun comun. Dar nici Marcos Vargas nu-și dădea seama cît de mult înșelase speranțele lui Ponchopire.

Cu cîteva zile în urmă sosiseră pe acolo doi indieni *guainaris* de pe malurile rîului Arapari, cu vădite trăsături metise, pe care se citea o abrutizare profundă. Aduceau un *cutumari* cu lucrurile personale și cu relicvele unui *cacique* recent decedat în mod misterios și veneau să se consulte cu Caricari, un bătrîn *piaima* al tribului, renumit, prin acele regiuni, ca ghicitor, în privința cauzelor acelei morți ; aduseseră pentru aceasta în *cutumari* șuvițele de păr și unghiile defunctului împreună cu obiectele ce-i serviseră pentru uz personal.

Caricari, o mumie stafidită, ieși cu greu din letargia senilă în care era cufundat, luă niște fire de *ñopo* pe care i le dădu Ponchopire ca să cadă în transa ghicitului și începu să le tragă pe nas, la început încet, apoi din ce în ce mai repede, în timp ce comunitatea și străinii îl priveau cu un respect religios.

Deodată bătrînul căzu într-o stare convulsivă și imediat începu să delireze, bolborosind cuvinte stranii, cele mai multe dintre ele fără vreun înțeles, prin care anunța că *nahualul* său îl ducea în zbor repede pe deasupra marilor rîuri repezi și a culmilor celor mai înalte și cînd *guainaris* îl auziră zicînd că începea să se vadă, acolo jos, *churuata* lor, scoaseră din *cutumari* rămășițele pămîntești și i le puseră în mîinile tremurătoare de bătrînețe și de delirul provocat de *yopo*.

În prealabil, Ponchopire îi explicase că era vorba de o moarte misterioasă, căreia i-a căzut victimă un *racional*, timp de treizeci de ani conducătorul aceluia trib din Arapani, tatăl metișilor care acum îi cereau stăruitor să le spună de ce murise.

Vizionarul înaintat în vîrstă, gemînd ca un copil, pipăi, mirosi și apoi strînse la piept lucrurile acelea res-

pingătoare, în timp ce ochii săi pierduți urmăreau cu iuțeala delirului zborul eretelui care întruchipa *nahualul* său și după câteva momente de gemete și de convulsii ale transei începu să bâlbâie niște fraze întrerupte și în cea mai mare parte fără înțeles, care dacă nu spuneau nimic precis cu privire la ceea ce era întrebat, în schimb păreau că exprimă o speranță mesianică, căci — traduse și reconstituite de Marcos Vargas — anunțau că în toate părțile erau deja pline toate tigvele în' care se prepară *curare*, pentru că râurile începeau să curgă spre izvorul lor și aceasta însemna că *ea* venea împotriva *lui* din fundul mării nopți fără lună. Însă aluzia la *curare* fu suficientă pentru ca metișii să se convingă că tatăl lor fusese otrăvit.

În timp ce puneau în *cutumari* lucrurile și relicvele pe care le aștepta mortul, locuitorul solitar din *churuata* aceea de pe malul râului Arapari, Marcos Vargas observă că printre obiectele defunctului se află o hîrtie imprimată, unsuroasă și deja ruptă din pricina îndoiturilor și, punînd mîna pe ea, fără să țină seamă de protestele metișilor, se îndreaptă spre coliba lui s-o examineze.

Era un ziar din Ciudad Bolívar, de ani de zile, fără a i se putea determina data, fiindcă bucata pe care era scrisă dispăruse ; faptul că era murdar era o dovadă că fusese citit mult, așa precum îndoiturile arătau că fusese păstrat cu grijă. Nu conținea nimic care să fie sau care să fi fost vreodată interesant : era unul din ziarele acelea din orașele mici care niciodată nu ies din ele pentru a fi citite și de altă lume și niciodată nu conțin nimic care să nu fie cunoscut de localnici ; însă fusese, fără îndoială, unicul contact al celui *racional* cu lumea civilizată din care se retrăsese cine știe de ce, și Marcos Vargas rămase mult timp cu capul în jos, cu hîrtia murdară în mîini, în timp ce în interiorul său răsunau cuvintele rostite cu cinci ani în urmă :

— ...și te iubesc atît, atît, atît de mult !

Și Ponchopire trebui să-i repete de mai multe ori :

— Cumetre. *Guainaris* așteptînd hîrtia lor, pentru că acolo tatăl lor avînd nevoie să-i fie date toate lucrurile. Fiii neputînd să se întoarcă fără *cutumari* complet.

— Fiii ! murmură Marcos.

Și reprezentându-și profunda stupiditate pe care o exprimau fețele metișilor, automat își îndreptă privirea spre burta lui Aymara, acum mamă, și care se afla de mai multă vreme pe acolo fără să fi observat el.

Dădu hîrtia lui Ponchopire și acesta lui Aymara ca s-o ducă celor doi guainaris, în timp ce el rămase acolo pentru un schimb de impresii.

— Eu fiind micuț, cînd sosi *racional* din Arapani, spuse el ca să înceapă. Acolo iubindu-l mult ; acum otrăvind-u-l...

Însă Marcos Vargas părăsi coliba, lăsîndu-l cu vorba pe buze.

Hoinări toată ziua cu luntrea lui pe rîul solitar și deși multe *aguajes* au încrețit ochiurile de apă lină, se întoarse după-amiază fără pește. Și așa zile în șir.

Aymara suferea, văzîndu-l atît de dezgustat de ea, neadresîndu-i nici un cuvînt și nerăbdînd-o lîngă el ; însă luase deja toate măsurile ce erau în puterile ei, ca să nu-i scape : îi legase urmele lui Marcos Vargas acoperindu-le pe cele ascunse prin pădure cu cioburi de oale, păzindu-le zilnic.

Dar nu numai ea era aceea care supraveghea aceste curse, ci toată comunitatea interesată să-l rețină, și dacă el le-ar fi descoperit, și-ar fi explicat, deși bănuia ceva, de ce niciodată n-a vîslit cu hotărîre pe Ventuari în jos, spre Orinocul care să-l redea lumii civilizate, cînd își propunea aceasta ori de cîte ori părăsea locuința comună.

Așa stînd lucrurile, într-o după-amiază îi ieși în cale Aymara și, îmbrățișîndu-l, rămase privindu-l cu un aer straniu și cu gesturi ce arătau neliniște.

— Ce-i cu tine, femeie ? o întrebă el, plictisit. Și cum imediat observă ceea ce la sosire îi scăpase din aspectul cătunului : Ce s-a întîmplat ? De ce nu-i nimeni pe aici ?

Aymara îi răspunse cu semne mute spre *churuata* și el se îndreptă spre locuința comună cu vagi presentimente. Poate o moarte ? Sau întoarcerea cauciucarului Continamo, care să-i supună din nou tiraniei sale ?

Însă indiana continuînd cu semnele ei mute, îl sfătui să nu între, ci să se posteze afară ca să audă ceea ce se vorbește înăuntru și el o ascultă.

Un bărbat, probabil tînăr, vorbea în dialectul *maquiritare*, însă cu accentul *arinacota*, iar toți ceilalți îl ascultau în tăcere. Povestea despre lucruri pe care le văzuse sau i se întîmplaseră în timpul unei lungi călătorii. Una dintre călătoriile acelea uimitoare pe care le întreprind adesea băștinașii, singuri și fără bagaje, prin lumea mare a munților anevoioși, a pădurilor dese sau încă necunoscute de omul civilizat, savane pustii, canale întortocheate și rîuri repezi, în scopul de a găsi femei pentru a regenera rasa în declin, prin încrucișările între triburi. Pe malurile rîului Merevari locuia tribul acela *arinacota* care vorbea înăuntru, povestind odiseea sa, întoarcerea din Rionegro de jos cu o indiană *huarequena*.

Povestea că prin toate acele locuri pe care le-a străbătut se observa o neobișnuită agitație printre indieni... că prin savane se zăreau în depărtare lungi șiruri de oameni îndreptîndu-se spre sud ; că multe *churuatas* care fuseseră locuite cînd el mergea spre Sererehuene — rîul cu ape negre — le găsise părăsite la întoarcerea sa ; că i s-a spus că din culmile Duida și Uaraco ieșeau flăcări toată noaptea, semn că s-ar apropia mari și grave evenimente ; că în toate părțile a auzit vorbindu-se despre apariția unei indiene, dintr-o rasă necunoscută, care, în sfîrșit, a descifrat ceea ce era scris pe una din stîncile cataractei rîului Sererehuene, ceea ce înseamnă că s-ar apropia vremea indianului din nou stăpîn și domn pe pămîntul său. În sfîrșit, spuse că dinspre sud înainta un mare incendiu prin toată pădurea, că se retrag din ea toți albi, care sug sîngele arborelui de cauciuc și violează somnul aurului vinovat, că s-a dezlănțuit Canaima pe întreg pămîntul indianului.

Aymara tremura, lipită de Marcos Vargas și acesta îi reaminti cuvintele lui Caricari, rostite cu cîteva zile mai înainte :

— Sînt deja pline de *curare* toate tigvele... Au și început rîurile să curgă spre izvoarele lor...

Se desprinsese de Aymara și intră în *churuata*, ceea ce îl făcu pe *arinacota* surprins, să tacă.

La prima aruncătură de ochi observă o rezervă pe toate fețele care cu câteva ore mai înainte i se arătasera sincere și prietenoase ; dar se făcu că nu bagă de seamă și după obiceiul indian luă loc în liniște în cercul format de comunitate, fără să adreseze cuvinte sau gesturi de salut lui *arinacota* și nici femeii *huarequena*, o indiană mândră și încruntată, cu ochi verzui, de culoarea apelor întunecatului Uaramoto natal.

Imediat Ponchopire luă cuvîntul pentru a povesti străinului — care trecuse pe acolo în drum spre Rio-negro — tot ce se întîmplase în comunitate de la acea dată, cum este obiceiul s-o facă șeful unui trib după ce vizitatorul a povestit ceea ce a văzut sau i s-a întîmplat în timpul călătoriei. Și cu o voce monotonă, fără să fie nuanțată de diferitele emoții produse de lucrurile povestite, vorbi multă vreme, în timp ce toți ceilalți tăceau cu privirea în pămînt.

Cu excepția lui Marcos Vargas — care n-a făcut altceva decît să privească pe *huarequena*, care la rîndul ei îndrăzni să-i răspundă, în mai multe rînduri, la privirea sa — și a Aymarei, care urmări tot timpul acele priviri.

Apoi urmă masa și după aceasta *maremare*, însă de data asta Marcos Vargas nu l-a mai cîntat.

Îi clocotea în cap o idee și se duse s-o examineze pe malurile rîului Ventuari, în fața nopții întunecoase cu un cerc de lumini roșietice în zare și, în liniștea ei vastă, mugetul îndepărtat al marelui rîu Tencua.

Ar fi posibil, se întreba el, să scoți ceva serios din acei indieni melancolici ? Să fi rămas oare jeratec în spuză care să se poată aprinde, ceva din vechea revoltă mînioasă sub acea cenușă a supunerii fataliste ? Cine să fie indiana aceea, dintr-o rasă necunoscută, despre care vorbea *arinacota* ?... El ar fi vrut s-o numească Tararana — acest cuvînt *guaraîn* avea rezonanța unui corn războinic — și și-o imagina anunțată în vreo inscripție mesianică... Dar, n-ar fi el în stare să adune sub comanda lui toate acele unități răspîndite pe un vast teritoriu și în fruntea lor să întreprindă acea mare operă, așa cum îl sfătuisese o dată Gabriel Ureña ? Să-i spună exploatatorului alb : „Afară de aici !“ și să creeze un mare popor indian... Însă rasa indigenă, degenerată din cauza bolilor

fără îngrijire sau măsuri de prevedere și din lipsa încru-cișărilor, precum și din pricina alimentației insuficiente, n-o fi deja complet și definitiv pierdută pentru viața țării ? Și el însuși, de partea sa, ce proiecte își făcuse în cap care să servească la ceva ?...

Căzu o stea prin noaptea întunecoasă, lăsînd o dîră de lumină albăstruie care apoi se stinse în liniște... Ce dorință i-a încredințat adîncul sufletului său clipei fu-gare ? Cît de departe de toate se afla pe malul acela singuratec al rîului Ventuari, în fața nopții negre !

Niște gemete înăbușite îl treziră din gîndurile sale. Era Aymara, la cîțiva pași de el fără să îndrăznească să se apropie. Acum murmură printre suspine :

— Și eu iubindu-te atît, atît, atît !

La auzul acestor cuvinte, se cutremură fiindcă erau aceleași de acum cinci ani spuse de altă gură ; însă apoi simți o milă generoasă, amestecată cu o mîhnire față de el însuși și o chemă pe femeia copleșită de dragostea ei în pragul viitorului fără speranțe :

— Vino aici, fată !

Îi puse brațul pe după gît și o trase în tăcere spre pieptul lui, cu dorința de a plînge — ca și cum ar fi rămas singur cu ea — după ceva definitiv pierdut sau care n-a fost niciodată.

Înainte lor, în noaptea întunecoasă, Ventuari își tîra apele sale fără folos. Ape pierdute pe vastul pămînt necultivat.

XIX

Asta a fost !

— Nouă picioare ! Fund tare !

Gurile Orinocului. Porțile, nu destul de bine luminate încă, ale unei regiuni pe unde a trecut aventura care

secătuiește puterea și în care violența a înfipt jaloanele sale funeste. Apele atitor râuri pe unde un pământ nesfârșit s-a stors fără folos ca să fie Orinocul mare.

Guayana frustrată. Aceea care n-a fost încă și aceea care nu mai este. Aceea a bogatelor râuri pustii pe ale căror ape călătoresc numai umbrele norilor, aceea a imenselor energii zadarnice ale zgomotoaselor cascade nefolosite și aceea a tristelor localități, în ruină, ziua fără tranzit și noaptea fără lumină, unde guayanezul suspină și spune străinului :

— Asta a fost !

Pe drumurile râului Yuruari, presărate cu hîrtoape, hamutul catirilor nu mai intonează cîntecul belșugului și la hanurile la care acum nimeni nu se mai oprește, carele fostelor convoaie sînt părăsite și expuse intemperiilor. Le-au înlocuit progresul aparent al camioanelor, însă foarte rar și numai din loc în loc și din timp în timp, zgomotul claxonului jalonează tăcerea și în Upata căraușilor lumea suspină și șoptește :

— Asta a fost !

Guayana cauciucului fără valoare pentru ciștiguri, care nu se mai exploatează, aceea a aurului care apare puțin și numai pentru a îmbogăți lacomele mîini străine, aceea a lemnului de *sarrapia*, care abia mai menține încă iluzia unei bogății ce se cucerește numai cu cîteva luni de pădure.

— Asta a fost !

Și în Tumeremo se spune și în Guasipati se repetă :

— Dacă în acest an nu apare aur la Cuyuni, această localitate apune pentru totdeauna.

Din Callao, pe malurile râului Yuruari, negrul Ricardo, bătrîn acum, mai umblă sărînd cu cîrja lui de lemn, cu o piatră în cealaltă mînă în căutare de sticle ca să le spargă.

— Cîte, Ricardo ? este întreat zilnic de cei care se distrează pe socoteala nebuniei lui.

Iar el răspunde satisfăcut de pagubele pe care le face :

— Douăzeci, băiete ! Douăzeci !

Și își urmează drumul, bălăbănindu-și piciorul rupt.

Tot pe malul turburelui Yuruari, negresa Damiana mai continuă să spele nisipurile care nu mai aduc aur.

— Asta a fost !

Pe drumurile din împrejurimile Upatei mai rătăcește José Francisco Ardavín după întoarcerea sa din iluzoria luptă din Caujaral cu falca lăsată, curgîndu-i balele, cu privirea ștearsă din cauza demenței. Însă *musiú* Giacomo, bătrîn și el, mai păstrează pergamentul lui Española și împreună cu el mulți așteaptă ca într-o zi să se descopere comoara călugărilor și atunci Upata să devină din nou Upata. În timp ce Childerico mai continuă să spună că el își are armăsarul lui și într-o zi va merge călare pe străzile orașului uimit, pentru că stă și scrie o carte care îi va aduce faimă, o mare operă care va cutremura lumea... Nu se știe încă despre ce tratează și se bănuiește că o scrie cînd n-are dever, deoarece acum la *Argonauti* nu mai există multe lucruri de vînzare.

Asta a fost !

În Tumeremo intemperile și ploile au decolorat *Foarfece de Aur* pictată pe firma croitoriei lui Arteaguita, care acum, uneori, greșește croiala stricînd stofa și cînd croitorul, copleșit de copii prost îmbrăcați se așază seara la ușa și ridică privirea către puzderia de lumi de pe Calea-lactee, îl asaltează de obicei nostalgia orașului său natal și-l auzi murmurînd :

— Caracas ! Caracas ! Cine o fi la această oră la colțul străzii Las Gradillas !...

Numai la *Tupuquén* există speranțe mari. Pămîntul produce, vitele se înmulțesc, copiii cresc și ajung bine. Din cînd în cînd, aici, își amintesc de Marcos Vargas și se exclamă invariabil :

— Ce s-o fi făcut cu el ? Acea speranță ratată ! Acea forță plină de veselie care devenise zbuciumată !

Aracelis, obosită de atîta așteptare, s-a căsătorit cu un inginer englez de la minele din Callao. Acesta insistase mult și ea, pînă la urmă, a trebuit să accepte, ca apoi să-și spună :

— Asta a fost !

Dar într-o zi poposi la *Tupuquén* un călător însoțit de un copil, cam de vreo doisprezece pînă la paisprezece ani.

— Don Gabriel, spuse călătorul, vă este trimis acest băiat pentru ca dumneavoastră să-l educați așa cum educați pe copiii dumneavoastră.

— Cine îl trimite ? întrebă Ureña. Cine este acest copil ?

— Întrebați-l pe el însuși, răspunse călătorul ?

Ureña îl privi în ochi și văzu strălucind inteligența, îi strânse apoi mușchii brațelor și simți puterea, rămase contemplându-l, fiindcă acum recunoscuse și descoperise bunătatea. Era un metis cu trăsături de indian bine întipărite.

— Cum te numești ? îl întrebă.

Și băiatul răspunse :

— Marcos Vargas.

Gurile Orinocului. Apele râului Padamu, ale râului Ventuari... Chiar acolo le așteaptă marea. Sprijinit de parmaclicul punții de la proră merge din nou Marcos Vargas. Ureña îl duce ca să-l lase la un colegiu din capitală, în care se mai află doi din copiii săi, iar Orinocul va fi acela care-l va scoate spre viitor... Rîul bărbat cu mugetele furioase ale râurilor Maipures și Atures... El duce mării povestea lor...

CUPRINS

	Pag.
I	
Porticul	5
Guayana aventurierilor	10
Marcos Vargas	14
II	
Pe calea înfruntării vieții	21
Pete de sînge	26
Juan Solito	33
III	
Upata cărăușilor	39
Frații Vellorini	41
Clar de lună	45
IV	
Ardavinii	51
Cu sau fără soț ?	55
Fantoma întrupată	63
V	
Cuvintele magice	68
Între rațiune și impuls	74
Drumul cărăușilor	78

VI

	Pag.
Puterea moderatoare	82
Comoara călugărilor	89
Și Marcos Vargas	95

VII

Nostalgii	99
Promisiuni	106
Childerico își avea armăsarul său	109

VIII

Bordona	117
„Musiu“ Vellorini ia măsurii	121
Lumea lui Juan Solito	127

IX

Hohotele de rîs ale lui Apolonio	132
Stampa neagră	139
El Varadero	144
Căsătoria mortului	154

X

Avansul	160
Noaptea de la „Yagrumalito“	164

XI

Ceasul rău	171
Și așa s-a întîmplat că Marcos Vargas...	176

XII

Canaima	181
Drumuri încrucișate	186
Cîntecul cauciucarului	194

XIII**Pag.**

Răul de pădure	205
Sute Cúpira	208
Tarangué	217

XIV

Furtuna	223
-------------------	-----

XV

Un suflet în delir	234
Inapoierea	238
Prăbușirea	244

XVI

Mitologia greacă și soluția logică	250
Ape line și torente	255
Unele cuvinte ale lui Ureña	259

XVII

Povesteau cauciucarii	263
Aur	269

XVIII

Aymara	281
Racional	289

XIX

Asta a fost !	296
-------------------------	-----

Redactor responsabil : OLGA ZAICIK
Tehnoredactor : CONSTANTIN IORDACHE

*Dat la cules 05.10.1965. Bun de tipar 27.01.1966.
Apărut 1966. Tiraj 15.140 ex. broșate. Hirtie tipar
înalt B mat de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli
ed. 15,40. Coli tipar 19. Planșe A. nr. 11.324 C.Z.
pentru bibliotecile mari 8A. C.Z. pentru bibliotecile
mici 8A—31 = R*

Tiparul executat sub comanda nr. 50 788 la Com-
binatul Poligrafic „Casa Scintei”, Piața Scintei
nr. 1, București — Republica Socialistă România

Lei 7,75

